

PERSICO-NÉMETHY

A SZENT SZERETET HŐSNŐJE

A SZENT SZERETET HŐSNŐJE

AZ IFJABBIK SZENT MELÁNIA ÉLETE

(383—439)

A MARIANO RAMPOLLA DEL TINDARO BIBORSTÓL KÖZZÉTETT

KÉZIRATOS FORRÁSOK UTÁN IRTA

PERSICO ILONA GRÓFNŐ

OLASZ EREDETIBŐL FORDITOTTA

Dⁿ NÉMETHY ERNŐ

Egyedül jogosított magyar kiadás

BUDAPEST

A SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA

Nihil obstat. *Dr. Nicolaus Tótlóssy*, censor dioecesanus. Nr. 9179/1941. Imprimatur. Strigonii
die 13. Decembris 1941. *Dr. Joannes Drahos*, vicarius generalis.

Stephaneum nyomda Budapest. Felelős: ifj. Kohl Ferenc.

A FORDÍTÓ ELŐSZAVA.

E könyv fordításával a magyar közönségnek régóta adósa vagyok. Évek sora mult el azóta, hogy «Rampolla bíboros mint tudós» c. tanulmányomban Szent Melánia életének magyar nyelvre való átültetését megígértem. Az idő mult s csak az utóbbi évek nyári szabadságideje alatt sikerült az elkezdett munkát az Isten hegyeinek magányában folytatni s befejezni.

Persico grófnő műve 1909-ben jelent meg XIII. Leó pápa nagy államtitkárjának, Rampolla bíborosnak azon forrásmunkája nyomán, mely hosszas codex-tanulmányok eredményeként 1905-ben látott napvilágot.

A fordításra vonatkozóan csak annyit jegyzek meg, hogy az eredeti szöveghez teljes hűséggel ragaszkodtam, mert a hazájában kiválónak elismert író művén változtatni nem láttam szükségesnek. A bíborosnak a grófnőhöz intézett elismerő nyilatkozata után: «Őszinte örömömmel szolgál, hogy Nagyrabecsült Grófnőnek Szent Melánia angyalian gyöngéd és mégis férfias vonásait kiemelnie és szép összképben megrajzolni sikerült» — nem is tartottam volna ildomosnak ezen harmonikus képnek egységét bármiképen is megbontani.

Köszönetet mondok a kiadó Társulatnak e helyen azon áldozatos készségeért, hogy e könyvet, melyet az eredetiben csupán Szent Melánia képe díszített, az egész előterjesztett képanyaggal díszítve adta ki.

Szent Melánia élete minden időkben tanulságos. Mindhalálilig hősiee utakon haladó alakja 1500 év távlatában ragyogva mitsem veztett föneégéből. Kívánom, hogy fölemelő példája halálának másfél évezredee évfordulóján magyar nőink lelkeére vonzó erővel haeeon e könyv olvasása bennük bőéegeee lelki gyümölceöt hozzon.

Budapeeet, 1941. év Karáeeonyán.

ELSŐ FEJEZET.

Nász a patricius-családban. — A Valeriusok háza. — Ellentétek kereszténység és pogányság között a IV. században. — Az idősb Melánia áldozata. — Valerius Publicola. — Albina Ceionia. — Az ifjabb Melánia születése.

(382—383.)

Időszámításunknak körülbelül 382. esztendejét írták. A népvándorlás fürgetege, mely nemsokára pusztító dühvel fog a római birodalmon végigsöpörni, már morajlott. Mindazonáltal a Valeriusok házában ünnepi öröm volt; hogy is ne, mikor főáguknak egyetlen ifjú sarja, Valerius Maximus ülte mennyegzőjét.¹

A Valeriusok családja az elsők közé tartozott Róma patriciusi senatorcsaládjai között, sőt bátran mondhatnók, hogy vagyonra, nemességre nézve a legelső volt. Tagjai büszke önérzettel hivatkozhattak arra, hogy egyenes leszármazói annak a Valerius Publicolának, aki Brutussal együtt a «gőgös» Tarquinius királyságát megbuktatta s a római köztársaságot megalapította, majd az első konzulságot viselte. Még megmutathatták a tarpeji szikla tövében azt a helyet, melyen egykor ősrük királyi pompájú palotát épített magának, de azt azonnal le is ronttatta, mihelyt észrevette, hogy a nép féltékenységgel tekint reá; szintúgy azt a helyet is a Palatinus lejtőjén, ahol a nép, elismerésül e nagylelkű lemondásért, új palotát emelt

¹ A Valeriusoknak más ágai voltak a Valerius Severusok, Valerius Proculusok, Valerius Messalák.

az első konzulnak, még pedig olyat, melynek fénye az előbbi fényének miben sem maradt mögötte. Ekkor azonban már ez sem állott. A Nero császár okozta tűzvész ezt is megsemmisítette s a Valeriusok, kiknek gazdagsága és hatalma az évszázadok folyásával mind nagyobb lett, a Caeliuson emeltek helyette nagyszerű épületet maguknak, mely költségeinek nagyságával még a pompához szokott Rómában is általános feltűnést keltett.

Ragyogó fényű, legfinomabb márványt pazai kézzel raktak reá. Büszke oszlopsorok és hermák művészi formáiba öltözködve, számtalan udvart foglalt magában. Úgy állott ott, mintha most bújt volna ki a földből; márvány csillogott a hatalmas termék falain, márvány varázsolt a padlókra elbűvölő színezésű, dús vonaljátékú képeket, gazdagon díszített óriási kagylóformájú márványmedencék fogták fel a szökőkutak s meleg források kristályos vizét s a régi patriciusnemzetség híres képviselőinek csillogó márványból faragott szobrai és mellképei a belépők szeme előtt szinte új életre keltették a dicső multat.

A márváynak ezzel a pazar alkalmazásával karöltve járt a társalgótermeknek, könyvtárszobáknak és ebédlőknek arannyal s drágakövekkel való díszítése is. Tetézték mindezt a művészetnek oly mesteri remekei, amelyekkel maga a császári palota sem versenyezhetett; festmények, melyeket a közvélemény Rómában a legszebbeknek tartott, — ó- és újkori legjelesebb szobrászok faragott művei s a művészi iparnak mind az anyag drágaságánál, mind a kivitel finomságánál fogva megbecsülhetetlen értékű alkotásai, amelyek a legkényesebb ízlésű műértő ajkáról is a bámulat kifejezését csalták ki.

A palota középterébe foglalt, mozaikkal díszített gazdag kápolna rögtön elárulta, hogy a keresztény vallás e házban szerető befogadásra talált.

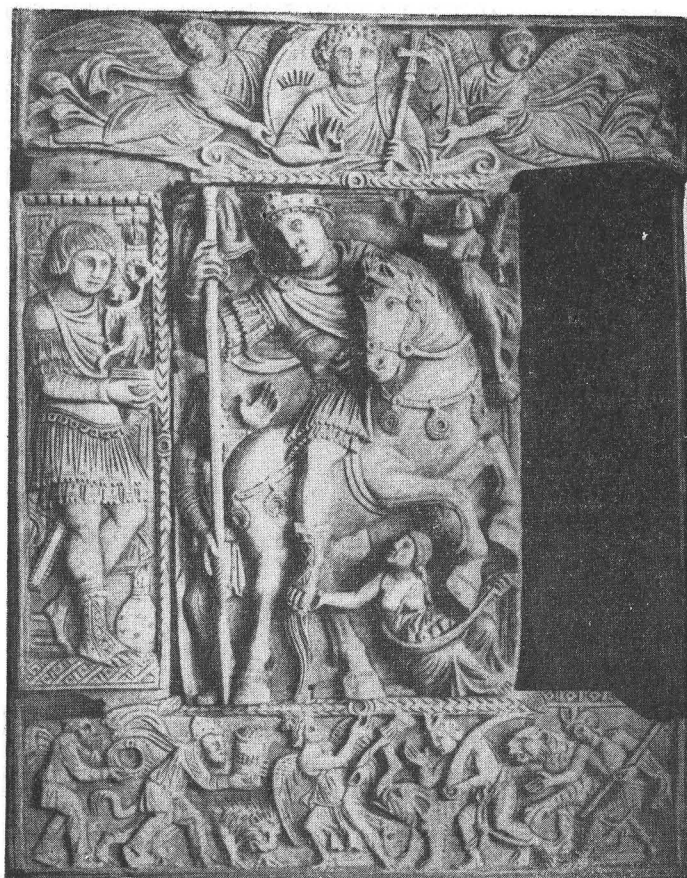
A ház nagyszerűségét és fényét fejedelmi udvartartás egészíti ki. Lépten-nyomon rabszolgák egész seregével, sürgölődő-forgolódó férfi és női cselédséggel találkozni, kik mindannyian a ház urának intését lesik. Nincs nap, amelyen a Latiumban, a Campagnán, Hispániában, Afrikában fekvő mérhetetlen birtokokról hatalmas szállítmányok ne érkeznének, e tartományok éghajlatának vagy iparágainak termékeiből.

Mindezeknek egyetlen örököse egy ma még alig 17 éves ifjú, akire most egész Róma szeme mint megcsodált és irigyelt, boldog vőlegényre tekint: Valerius Publicola. Rangjának előkelőségét, melyet már óriási vagyona és nemességének örögi kelte biztosított, a családban atyáról-fiúra szálló állami méltóságok és a római társaság legelőkelőbb köreivel való rokoni kapcsolatok csak emelték. Atyja, Valerius Maximus, kit már kora gyermekségében elvesztett, Constantius császár udvarában a római patriciatus követe volt, majd mint őseinek hosszú sora, Róma praefektusa. Anyja révén, ki az Antoniusok családjából származott, a legelőkelőbb római és spanyol nemesi családokkal volt rokonságban, nagyanyja révén pedig, ki Gallának, Constantius császár nejének nővére volt, Júlián császárral állott atyafiságban. Már hatéves korában Róma város praetorává nevezték ki és a környezetből, amelyben felnőtt, legyőzhetetlen ragaszkodást szítt a földi nagyszerűségekhez, és a léleknek és kedélynek legkitűnőbb tulajdonságait sajátította el.¹

* * *

¹ A praetura és quaestura a IV. században már csak tiszteletbeli állások voltak, de a költséges ünnepélyek folytán, amelyeket birtokosainak adniuk kelle, súlyos terhekkel voltak egybekapcsolva. Éppen ezért a szenátorok fiait már zsenge korukban, — mennél gazdagabb volt a család, annál korábban, — volt szokás a méltóságokra megválasztani. (Cardin. Rampolla: Sancta Melania 117. lap.)

Sajátságos volt az a kép, amelyet e korban a római társadalom mutatott; mindenfelől a legkiáltóbb ellentétek találkoztak benne. A kereszténység Konstantin császár edictuma által szabadságot és polgárjogot nyert és a katakombák sötét éjvilágából a nyilvános életbe lépett ki. Befolyását hova-tova az egész polgári életre kiterjesztette s a törvényhozásnak lassú, de kitartó munkássága révén arra törekedett, hogy szellemének bélyegét az erkölcsi életre, s az élet mindenféle alakulatára rálehellje. Főnséges tanításával, melyben mindenekre kiterjedő szeretetét, minden embernek egymás között való testvériségét, minden egyes emberi élet egyéni értékét és jelentőségét hirdette, a nemes lelkületnek példáival, melyeket követői a bántalmak megbocsátása s a földi javak megvetése körül nyujtottak: a pogány bölcséletnek meddő teóriáit mindinkább háttérbe szorította, a szíveket és lelkeket fokról-fokra meghódította s tündöklő fényével valósággal lebilincselte. Mialatt ekként a keresztény vallás napja a világ horizontján mind ragyogóbb sugárfénnyel vonult fel, a pogányság elhalványuló csillaga egészen lemenőbe hajolt, természetesen mégsem anélkül, hogy végleges letűnése előtt ismételt heves fellobbanásokban életjelt ne adott volna. Bizonyos lelkek sehogy sem tudtak a régi, megszokott vallástól elszakadni, mert úgy tűnt nekik, hogy Róma nagysága azzal elválaszthatatlanul egybeforrott. Mint nagy ősöknek gyöngye unokái, a multnak dicsőségét nem az elődök nagy kiválóságának, hanem bálványisteneik védelmének tulajdonították s ahelyett, hogy az elődök egyszerű, nemes erkölcsait követték volna, makacs ragaszkodással függöttek babonás hitükön. Különösen a patriciusok csüngöttek pogány vallásukon, mely számukra a kiváltságok és hivatalok éltető forrása volt.

Nagy Konstantin. (Elefántcsont-dombormű a Barberini-gyűjteményből.)

Pogány és keresztény társadalom ekképpen szemtől-szemben állott egymással, de ez a legszorosabb vonatkozásokat éppenséggel nem zárta ki s így nem egyszer egy és ugyanazon családban fanatikus pogányok mellett buzgó keresztények,

bálványpapok mellett az igaz Istennek fölkent szolgálói voltak találhatók. Az egymáshoz való közeledésnek megvoltak a jó oldalai is, mert így a kereszténység könnyebben elterjedhetett s szellemének hatását magukra a pogányokra is kiterjeszthette, de azzal a nem csekély veszéllyel is járt, hogy a hívek eddigi tiszta lelkületét elhomályosítja. A nemrég megtértek között ugyanis többen akadtak olyanok, akik csak azért lettek keresztények, hogy ezáltal a császárok kegyét megnyerjék, de a keresztény külsőségek máza alatt pogány érzésüket megtartották. Mások meggyőződésből váltak ugyan keresztényekké, de gyöngék voltak az új hitben s kényelmesebb pogányos erkölcsöknek rabjai. Mindezek az ál- vagy félkeresztények több-kevesebb pogányságot csempészték a keresztények közé. «Lehet-e remélnünk» — kiált fel e látvány szemléleténél szomorúsággal eltelve Szent Ágoston —, «hogy a világot ilyen módon Krisztusnak megnyerjük?» és szavait azzal a figyelmeztetéssel folytatja, amelyet ma is sokan megszívlelhetnének azok közül, akik a tévelygők iránt köteles szeretetet a tévelygéssel szemben való elnézéssel összetévesztik: «Legyetek szelidek a pogányokkal szemben, de mutassátok ki minden félelem nélkül, hogy a pogányságnak örületét föltétlenül elítéletek. Ha keresztények vagytok, kerüljétek el ünnepeiket, kerüljétek mulatozásait!»

Igy történt, hogy itt-ott még keresztény talajon is a pogányos gőg és a laza pogány erkölcsök dudváit burjánzottak, még pedig oly mértékben, hogy leírására a toll képtelen. A patriciusok egyedüli szórakozása abban állott, hogy rabszolgáik seregeitől körülvéve mindenféle kedvtelésnek és dőzsölésnek hódoljanak, kincseket érő ruháikkal és ékszereikkel hivatkozzanak, meggazdagodásra s meg nem érdemelt kitüntetésekre vadásszanak.

A pénzszomj és élvezetvágy természetesen folytonos bűnös cselekedeteknek forrása volt s az előkelők palotáiban olyan kicsapongások kaptak lábra, hogy Szent Jeromos a keresztény hajadonoknak e paloták fölkeresését is megtiltotta. A nép az előkelők példájához igazodott. Iszákos, megvesztegethető, aljas lelkületű lett, egészen henye naplopásnak élt és csak a szórakozások és cirkuszi mulatságok után sóvárgott, amelyeket minden viszontszolgáltatás nélkül az előkelőknek kellett számukra rendezniök. Csúszó-mászó hízelgés lakott

Nagy Konstantin császár aranypénze.

a népben, kevély dőlyf és fölfuvalkodottság az előkelőkben, akik már csak az ősök nagy tetteivel kérkedtek, mert önmagukról ilyeneket felmutatni már nem tudtak. S a pogányos gőg ragálya a keresztény rétegeket is annyira megfertőzte, hogy a császárok, noha már ők is keresztények voltak, annyira sem tudtak fölemelkedni, hogy régi címeikről, amelyek inkább isteneket, mint embereket illették meg, lemondjanak, pedig olyan szent püspökök, mint Szent Ambrus, Szent Cyrill, Aranyszájú Szent János nem egyszer megkísérelték önteltségüket ama sorompók közé szorítani, amelyeket Isten méltóságuknak emelt és egy Szent Ágoston tolla rajzolta meg előttük a jó keresztény fejedelem ideális képét.

És mégis, e romlott társadalom közepette, az élő krisztusi hit, a pogány babona s a pogányos laza erkölcsök keveredésének közepette, a külső üldözéseknek megszűntével magában az Egyház bensejében támadt veszélyes tévelyek közepett, a IV. század rejtegetett oly csirákat is magában, amelyek a legszebb reményekre jogosítottak. Ilyen volt az a tökéletes egyetértés, mely a keresztény nép és püspökei között a keresztény hit győzelemre juttatásának eszközeit illetőleg fennállott, — ilyen a keresztény uralkodóknak közreműködése az igaz hit áldásainak kiterjesztésében. A kereszténnyé lett állam készségesen elismerte, hogy vannak határok, amelyek az ő működésének területét az egyházétól elkülönítik, sőt a császárság az Egyház isteni eredetének s hivatásának tudatában az Egyház nagyobb méltósága előtt minden további nélkül meghajolt. A hatalmasok a vallást oltalmukba fogadták s nem vonakodtak attól, hogy magukat az Egyház fenköltlelkű szolgáitól vezettessék. Ezek közül többen életüknek szentsége által különösen is kitűntek, mindannyian pedig szorosan Szent Péter tanítószéke körül csoportosultak s ezt olyan tudatosan hirdették, hogy szavuk minden időknek klasszikus szállóigéjévé lett. Ilyen Szent Ambrus mondása: «Ahol Péter, ott az Egyház» — ilyen a Szent Ágoston irányelve: «Róma szólott, az ügy be van fejezve», — ilyen Szent Jeromos jelszava: «Én úgy tudom, hogy az Egyház csak egy egyetlen sziklán épült; az én emberem az, aki magát Péter székéhez tartja».

Az Egyház e században, csakúgy mint a többiek mind-egyikében, szembeszökőn bemutatta megszentelő erejét, mégpedig nemcsak az oltár szolgáin, hanem kiváló mértékben a hívók seregén is. A fanatikus pogányok és félpogány keresztények mellett ezren és ezren akadtak, kiknek nem volt egyéb

vágyuk, mint hogy életükben az evangéliumi tökéletesség legmagasabb eszményeit megvalósítsák. Mikor ezek az inkább égi, mint földi lények, kiknek ereiben még a vértanuk vére csörgedezett, őseiknek véráztatta sírján térdeltek, ellenállhatatlan erővel lobogott föl bennük a vágy, hogy Istenért mindenüket odaadják s miután a kor, amelyben Őérette életüket áldozhaták volna, régen letűnt, legalább annyi áldozatot kívántak hozni, hogy iránta való szeretetből mindenről, ami az életet kellemessé teszi, lemondjanak. Javaikat a szegényeknek osztották szét, palotáikat s családjukat elhagyták, hogy távol hazájuktól a bűnbánat és imádság életét éljék a puszták kolostoraiban vagy a Szentföldön, melynek minden köve az isteni Üdvözítőre emlékezteté hívfő lelküket. Bizonyára a környezet sivár erkölcsi sége is sokban hozzájárult ahhoz, hogy a tisztább lelkekben vagy olyanokban, akik magukat a romlottságból kiemelni csak nagy erőfeszítéssel tudták s a visszaesés lehetőségét borzadva latolgatták, felébredjen a vágy tisztább levegő után, megvetéssel dobják el maguktól azokat a földi javakat, amelyek oly könnyen rabszolgájukká teszik s oly mélyen lealacsonyíthatják az embert.

A szerzetes-életért való lelkesedés izzó vágyát méginkább lobogó lángra gyúlasztotta Szent Athanáznak Rómába érkezése. Szavai, melyekkel az akkor még élő Remete Szent Antalnak s a Thébais kolostoraiban élő szerzeteseknek erényeit ecsegette, a patricius-körök nemesebben gondolkodó részét valóssággal lázba hozták. Úgy látszott, mintha emésztő tűzként harapódzsanék lélekről-lélekre az erény, mégpedig hősies erény után való, leküzdhetetlen vágy, a vágyódás a szegénység, a megaláztatás, az elrejtett élet, a bűnbánat után, — ellentétéül a kor rákfenéjének, a gazdagság, hírnév, élvezetek örületes haj-

szolásának. Számptalan keresztény vágya fordult ekkor Rómából Kelet felé, hogy ott hazájának bűneiért és gyalázatoságaiért, vagy önmaga vétkeiért önmegtagadásban és világfeledettségben élje le földi zarándokságának napjait.

* * *

Azok között az előkelő nők között, kik a szent szegénység és bűnbánat után való vágytól elragadva, a fény és a gazdagság közepette is egy szegényes cella nélkülözéseiről álmodoztak, az elsők közé tartozott a mi Publicolánk édesanyja, Melánia Antónia, akit megkülönböztetésül unokájától az «idősebb Melánia» néven szoktunk említeni. Szülei kora ifjúságában jegyezték el Valerius Maximussal, Róma akkor kinevezett praefektusával s férjének oldalán bőven nyílt alkalm a teljes mértékben élvezhetni mindazt az ünnepeket és bőséget, amelyet a nagyvilág nyújthat. De már 22 éves korában özvegyként kellett férje s két fiának koporsója után Rómába bevonulnia, kiket a halál egyszerre ragadott el tőle. Ekkor támadt szívében az az elhatározás, hogy elhagyja a világ mulandó örömeit s pompás ruháit a vezeklők öltönyével cseréli fel.

Elhatározása nem csekély ellenállásra talált kiterjedt, kincseikre büszke és hatalmas rokonságában, mely egyik tagjának ebben az önmegalázásában az egész család lealacsonyítását látta s megvalósítása ellen a legnagyobb elkeseredéssel küzdött. Ennél sokkal nagyobb harcot kellett azonban Melániának saját lelkében megvívnia azzal a fájdalommal, mely anyai szívét megszakadással fenyegette, hiszen volt még egy fiacskája: az elsőszülött, az akkor alig hatéves Valerius Publicola. De az Isten hívása minden egyéb hívásnál erősebb volt. Kiskorú gyermeke számára, miként a törvény előírta, rokonságából gyámot válasz-

tott, s jövőjét teljes bizalommal az Istenre bízta, kinek szerelméért drága gyermekét elhagyni készült. Kortársai láthatták, amint egy napon Róma valamelyik templomában — talán az egyik vértanu sírja fölött, úgy lehet, éppen Damasus pápa kezei által — szívének édes zálogát Istennek felajánlotta s odaajándékozta, — nem úgy, miként egykoron Anna az ő gyermekét, Sámuelet, hogy belőle az oltár szolgája legyen, hanem azzal a kéréssel: legyen az Úr kétszeresen atyja az ő gyermekének. «Letépte kebléről egyetlen fiát» mondja nólai Szent Paulinus, «s az Üdvözítő ölébe helyezte, hogy maga az Isten nevelje fel».

Ezt az odaadást annyira minden föntartás nélkül vitte végbe, hogy a pusztában töltött életének egész tartama alatt nem ajánlotta gyermekét még csak egy rokonnak pártfogásába sem, mert ezt már bizalma ingadozásának tekintette volna, hiszen ő anyai jogait nem embernek, hanem a mennyei Atyának kezébe tette le.

Oly időkben, mint manapság is, amikor a hit gyöngé, az ilyen áldozatkészség nagyságát bizonynyal nehezen értik meg az emberek, aminthogy ezt egy újabb történetíró, Thierry, Szent Melániának szemére is veti. Maguk a kortársak ellenben, kik természetszerűleg helyesebben tudták a dolgot megítélni, megcsodálták s az egyháznak olyan nagy tekintélyű atyái, mint Szent Jeromos és nólai Szent Paulinus, nagy dicsérettel ünnepték. Akkor, amikor számtalanok az anyák közül az anyai szeretet fönséges érzését hiúságaik és érzéki kicsapongásaik árjában engedték elmerülni, amikor számtalan mások gyermekeiket nagyravágásuknak, vagy új szerelemnek vetették oda áldozatul s első házasságuk sarjadékát nem egyszer szívtelen mostohaatyáknak szolgáltatták ki, Istennek ez a szolgálóleánya magasabb jelentőségre emelte az anyai szeretetet, s szinte égi

fénnyel vette körül, mikor magától annak mindennemű természetes kielégítését megvonta. Földi támaszától megfosztva nem keres már semmi ilyesmit idelelni, hanem Isten szívére menekül, csupán Istennek akarja magát föláldozni, s egyedül csak azt kéri: karolja föl szívének kedvesét atyai gondoskodásával.

Ily módon arra tanítja a világot, hogy az édesanya feladata oly fönséges, hogy őt abban egyedül Isten helyettesítheti. Hitének lendületében oly magaslatokra emelkedik, hogy — be kell vallanunk — nem követhetjük őt anélkül, hogy léleketünk el ne akadna. Ám ama magasságokból a föld közönséges zarándokainak útjára fénysugár hull, s az a keresztény anya helyzetét új világításban állítja elénk: beláttatja velünk, hogy az édesanya méltósága, jogai, kötelességei nemcsak a természetben, hanem elsősorban az Istenben gyökereznek. Tanulságot nyújt nekünk arra is, hogy az édesanyának az ő gyermekeivel szemben való viselkedésében egyesegyedül Isten akaratától, nem pedig a merőben természetes hajlamtól kell magát vezettetnie. Lelkünkre köti, hogy igaz ugyan, hogy az édesanyáknak gyermekeik jó nevelése végett minden lehető meg kell tenniök, de viszont mindent Istentől kell várniok, akitől minden kegyelem származik, aki fáradságaiknak gyümölcsét megadja. Hiszen az Isten nélkülük is megtehet mindent, ők ellenben ők, ha nem haladnak Ővele egy úton, gyermekeik boldogulására még csak a legcsekélyebbet sem eszközölhetik.

S valóban a mennyei Atya nem engedte, hogy szolgálóleánya csalódjék bizalmában. Ő ugyanis néha kedvét leli abban, hogy hősiek lelkektől hőslelkű áldozatokat kíván, de nagylelkűségben magát fölülmúltni soha nem engedi. A rábízott életet féltő gonddal őrizte s az ifjú Publicola lelkén oly anyai gondoskodással dolgozott, hogy az akkor sem fejlődhetett volna ki

szebben, ha édesanyja egy napra sem vesztette volna el szemei elől. Valóságos mintaképe lett az ifjú patriciusnak és a kitűnő kereszténynek. Kötelességeit hűen és lelkiismeretesen teljesítette, tiszta erkölcsű és finom műveltségű volt s alázatosságát a nagy pompa közepette is, minden felfuvalkodástól menten megőrizte. E mellett rendkívüli felebaráti szeretetet gyakorolt. Érdemeiért a beneventumiak, akiknek városát közigazgatta, mikor körükből távozott, azt a dicséretet mondhatták el róla, hogy «mindenek iránt jósággal teljes, mindenkitől szeretett, s éppenolyannyira nemeslelkű, mint igazságos», nólai Szent Paulinus pedig «Krisztus tökéletes követőjének és Isten hű szolgájának» nevezte. Hippó nagy püspökével, Szent Ágostonnal is barátságban volt: s benne mind lelkiatyját, mind az Úr szolgáját tisztelte. Gyakran fordul levélben is a Szenthez tanácsát kérni, aggályait és kétségeit gyermeki bizalommal tárja elé. Egyikben például azt kérdezi, vajjon szabad-e neki Numidiában és Tripoliszban fekvő birtokainak határszomszédaival oly szerződéseket kötnie, amelyekre ők magukat hamis isteneikre tett esküvel kötelezik? E levelek írójuknak igen gyöngéd lelkiismeretére s a szentírásban való jártasságára vallanak. Érthető, hogy a hippói püspök «Szeretett fiam»-nak nevezi városaiban a levélíró.

Ennyi erény mellett azonban legalább is egy hibája volt az ifjú patriciusnak. Talán nem is hiba volt, hanem csak hibás vonás, mely, ha olyan édesanyában, amilyen Melánia volt, aggódást kelthetett is, manap nem egy jó édesanya előtt csak csekélységnek tűnnék. Az ifjú patricius ugyanis, aki magát a római szenátorok között méltán legelőkelőbbnek és leggazdagabbnak tarthatta, szenvedélyesen csüggött a gazdagságon és állásának külső fényén. Nem volt ugyan kevély, hiszen nólai

Szent Paulinus elmondhatta róla: «Ha édesanyjának nemes alázatosságát külső megjelenésében és ruházatában nem mutatja is, de valóság szerint szívében viseli». De nagy megnyugvást talált abban a gondolatban, hogy az egész Rómának legszebb palotája, melynél még a császáré is alig volt különb, az övé; hízelgett neki, hogy falusi birtokain s nyaralóiban, amelyeknek mindegyike egy kis várossal ért fel, megszámlálhatatlan rabszolgája volt; szerette nevének ragyogását csillogtatni s örült, ha alkalomadtával széles aranszegélyű selyemruhában, aranytól csillogó, gazdag szerszámú lovaktól vont díszhintón ülve láttathatta előkelőségét.

Ma ünnepelt egybekelésére ifjú jegyese, Albina iránt érzett szerelmén kívül az a vágy is készítette, hogy mérhetetlen birtokainak örökösét adjon, a Valeriusok nevét fenntartsa s az új, előkelő rokonság révén, új fénnel övezze. Albina valóban a legnevesebb s legrégibb családok egyikéből származott: Rufus Ceioniusnak etruszk nemzetségéhez tartozott. A család Konstantin császárral sógorságban volt s tagjai mint praefektusok és konzulok, de kivált mint az ősi pogány vallás papjai a legelőkelőbb állami hivatalokat viselték. A Ceioniusok családja ugyanis, legalább is az az ág, amelyhez Albina tartozott, még nem vette fel a keresztséget. Albina nagyanyja, Caecina Lollianna, Isis papnője volt, ennek atyja pedig, Publius Ceionius Albinus, Vestának főpapja, kinek tiszteletére saját költségén építtetett templomot. Albina édesanyja ellenben ájtatos és buzgó keresztény nő volt, olyannyira, hogy Szent Ágoston részéről is a legmélyebb tiszteletnek örvendett. Legfőbb gondját az a törekvés alkotta, hogy családját a kereszténységnek megnyerje; ez mindkét leányánál, Albinánál és a jóval fiatalabb Laetánál, sikerült is. Fiai közül a legidősebb,

Volusianus, miként atyja, a pogányságnak hódolt. De nem volt fanatikus pogány. Gazdag műveltségnek birtokában s telve érdeklődéssel minden magasabb életkérdés iránt, a kereszténységet is tanulmányozta s Szent Ágostonnal levelezésben lévén, ilyen megbeszélések is érdekelték. Hasonló kapcsolat fűzte őt Honorius császár titkárához, Marcellinus tribunushoz is, kinek barátságát neki édesanyja is, Szent Ágoston is ismételten ajánlották. Barátságos érintkezésben állott ezenfelül Possidiussal, Calama püspökével (Afrika) és Nólai Szent Paulinussal. Utóbbi egy költeményt ajánlott neki, amelyben egyenesen felszólítja, hogy hagyja el a pogányságot.¹ Mindezek ellenére Volusianus pogány maradt, nagy fájdalomra édesanyjának és barátainak, de nem annyira meggyőződésből, mint inkább engedékeny gyön-

Római papnő áldozatot mutat be. (Elefántcsont-diptychon a 3. századból a South Kensington-múzeumban, London.

¹ A költeményt, mely azonban címzetthez nem jutott el, Muratori hozta nyilvánosságra. Rampolla bíboros (könyvének 132—133. lapján) kimutatja, hogy az említett Volusianusról van benne szó.

geségből a pogány-párt előkelő tagjaival szemben, akik a kereszténységre való áttérését ellenezték.

Volusianusnak még két ifjabb fivére volt, Decius és Gregorius. Decius, előbb a katonáskodás és tudományos irodalom terén tett próbálkozásokat, azután Campania közigazgatását vezette, majd Rómában volt quaestor és praetor, Gregorius pedig Flaminia és Picenum tartományoknak volt a kormányzója s hivatalát oly nagy emberséggel viselte, hogy Forum Novum polgári lakói hálaból szobrot emeltek emlékének; de sem az egyikről, sem a másíkról nem tudjuk, melyik vallást követte.

Albina anyja mint buzgó keresztény nő, mélységesen szomorkodott azon, hogy családja a pogányságnak hódol s bizonyára szent irigységgel tekintett a Ceioniusokkal rokon Furiusok és Claudiusok családjaira, amelyekben a kereszténység teljes győzelemre jutott s amelyek közül az egyik a buzgó Pammachius szenátort, a másik pedig Marcella és Asella testvérpárt adta a világnak. Mindamellett abban az időben, amelyről írunk, a Vesta-pap bánatos nejére is a remény és az öröm napja virradt fel, mert Albinája kimondottan keresztény családból való ifjúval jegyezte el magát. Valahányszor otthonában, amelyben egyetlen oltár sem volt az igaz Istennek szentelve, magát könnyeinek átadta, kétségkívül vigasztalást merített abból a gondolatból, hogy a Coeliuson fekvő pompás palota kápolnájában legalább az ő leányának, immár Publicola ifjú nejének, módja van, hogy házi szentélyében pogány atyjáért és testvéréért imádkozhasson, telve azzal az édes váraozással, hogy nemsokára egy ártatlan teremtés szava is egyesül az övékével.

Valóban úgy látszott, hogy Publicola vágyai csakhamar

beteljesednek s az ifjú párnak boldogsága nemsokára tetőpontját éri el. Még a 383. évnek őszén feltűnt Albina lelkében a remény, hogy a Valeriusok nemzetségének új sarjat fog ajándékozni, aki őseinek dicsőségét örökölni s folytatni fogja. Mikor végre küszöbön állott a nagy esemény, az egész házban vidám sürgés-forgás uralkodott s az ifjú házaspár örömnépén az egész hatalmas rokonságból senkisémi hiányzott. Hiszen oly nagy az emberekben a vágyakozás, hogy örökkévaló emlékeztetővé tegyék azt, aminek emberi természete szerint előbb-utóbb véget kell érnie s ami fölött, mint az akkori Róma s legelőkelőbb családjai fölött, máris Damokles-kardja lebeg!

A 383. év vége felé Albina anyai reményei valóra váltak; anyja lett, ha nem is egy kicsiny Valerius Maximusnak, de egy gyöngéd kis leánykának. Mint a remélt utódok első zálogát ezt is kimondhatatlan örömmel fogadták s a keresztségben nagyanyja nevét, a Melánia nevet adták neki.

MÁSODIK FEJEZET.

A Valeriusok örökösnoje. — Nevelése. — Az előkelő római leányok nevelése. a IV. században. — Az Egyház szűzei. — A kolostori élet megalapítója Rómában. — Melánia lelki fejlődése.

(383—397.)

A Publicolától oly forró vággyal várt fiúörökös tehát nem érkezett meg. Sőt később sem. Melánia így szüleinek egyetlen gyermeke maradt s így természetesen kizárólagos tárgya volt szülei szeretetének, kiváltképen pedig a család nevére oly büszke atya terveinek. Az atya szándékai szerint Melániának a római női világ első csillagává kellett majdan válnia s egykoron oly frigyre lépnie, amely által a Valeriusok vagyona, ha ugyan más ágon is, de a családban marad. Röviden szólva Publicola most mindazokat a fényes álmokat, amelyeket Albinával kötött házasságakor a maga nemzedékére nézve szőtt, egyetlen leányának leendő házasságára vitte át.

A zsenge leányka mint egy kis királynő nőtt fel. Mindennek, amire testi gondozását illetőleg szüksége lehetett: a piciny testet takaró fehérneműnek, a nehéz arannyal gondosan hímzett brokátruháknak, szobája berendezésének, evőkészleteinek, külön szakáctól ellenőrzött ételeinek; mindnek kiváló finomságúnak kellett lennie. Amerre csak fordult, a rabszolgák és a rabszolganők seregei, az előkelő ház cselédei, kliensei és barátai úgy hajlongtak előtte, mint a trónörökös előtt. Gyermeki, közvetlen lelkének kedvességét a legelőkelőbb

római hölgyek mosolya jutalmazta s nem egy közülök titokban már azoknak a mesterkedéseknek a tervét szövögette, amelyekkel őt egykoron menyének megszerezhetné. S ki tudja hány leánya tekintett sóvárgó szemekkel Melániánk felé, mikor őt ily pompa közepette, a gyöngéd édesanya gondjai alatt növekedőben s a büszke apa oldala mellett látta, akinek úgy tűnt, mintha semmi egyéb célja sem volna ez életben, mint hogy őt gazdaggá és boldoggá tegye.

S valóban volt is okuk arra, hogy e gyermeket megirigyeljék; nem ugyan földi javai, hanem személyi tulajdonságai miatt. Melánia lényében nagy külső szépség és ritka lelki adományok, egyenesen férfihez illő jellemerő, kedves szeretetreméltóság, gyöngéd báj és zavartalan vidám kedély egyesültek s így mindenkinek kedvence lett. Előnyei, melyek évről-évre csak növekedtek, fokozódó mértékben emelték az atya reményeit is, akinek akarata szerint a legkiválóbb nevelésben kellett részesülnie, amelyet csak római gyermek nyerhetett.

Az előkelő családból származó leányok nevelése a IV. és V. században éppen nem volt olyan igénytelen vagy szűkkörű, mint azt talán gondolnók. Tantervük a latin és a görög nyelvnek nemcsak fölületes, hanem alapos tudását felölelte, e nyelvek benső szerkezetének és összes klasszikus szójárásainak ismeretével együtt. Minden előkelő nő komoly tanulmánya és törekvése volt a grammatika, ékesszólástan, poetika, matematika, filozófia, valamint a hímző- és szövőművészetnek elsajátítása is. Valóban, ez a kor nem csekély számban látott oly nőket, mind a pogányok, mind a keresztények között, akik tudásukkal kimagaslottak. Ilyen volt pl. Hypatia, a pogány bölcsész nő, akit egy Kyrenei Synesius, később Ptolemais püspöke «anyjának s tanítónőjének» nevezett. Ilyen volt

Athenais, akivel még később Byzancnak császári trónján találkozunk; sógornője, Pulcheria. Ilyen volt Szeréna, a szelidlelkű császárné, akinek legnagyobb élvezete telt abban, hogy Homért és Vergilt olvashatta s hogy császári bátyjait sajátkezű hímzéseivel lephette meg. Végül egész serege a keresztény szűzeknek és özvegyeknek, akik a latin és görög mellett a héber nyelvet is művelték s a Szentírás tanulmányozásában annyira elmélyedtek, hogy Szent Jeromos gyakran csodálkozott azokon a nehézségeken, amelyekkel neki e tanítványai előhozakodtak. Az Egyház csak imént toldotta volt meg a női nemnek eddig csupán tudományos nevelését az erkölcsivel és vallásával. A keresztény tanulmányok programja, amelyet ez ifjú hölgyek maguk elé tűztek, oly gazdag és alapos volt, hogy korunk fiatal hölgyeit, kik sokféleképen megszokták, hogy mindenütt felszínesen dolgozzanak s mindig csak aféle műkedvelő munkát végezzenek, meglehetősen megszegyenítené. Csoda-e, ha ott, ahol ily tanulmányi programot a világi tudományágakban való kitűnő iskolázottságuk folytán máris nagyműveltségű lelkek tűztek maguk elé, oly nők fejlődtek, mint az idősebb Szent Melánia, Szent Paula, Eustochium és mások, akik a későbbi korok bámulatát vonták magukra.

Ugyanaz a Szent Jeromos, aki Laeta-nak azt tanácsolta, hogy leányát, Paulát a görög költészettanban oktassa, a századja-beli keresztény hajadonok vallásos nevelésébe is bepillantást enged vetnünk. A leánygyermeknek már úgyszólván édesanyja keblétől kezdve a Szentírást mindeneknek, — «gyöngyös füzérnek és drágálatos ruházatoknak fölötte» — kellett becsülnie és szeretnie, a próféták és apostolok nevét kívülről kellett tudnia. Már hétéves korukban hozzá kellett fogniok a zsoltárok megtanulásához, majd bölcs Salamon király mondásait, ame-

Szent Jeromos tanítás közben. (Miniatűr a párisi Bibliotheque Nationaleban.)

lyek az igazi életbölcseiség iskoláját jelentik, kellett megtanulniok, azután a Prédikátor könyvét, hogy az őket a világ bölcse-sége ellen felvértezze, majd Jób könyve következett, melyből

az élet viszontagságaiban való béketűrés örökre klasszikus példáját meríthették. Csupán ezeknek befejeztével volt szokás az evangéliumok tanulmányozására áttérni, hogy azokat, az Apostolok Cselekedetein, s az apostolok levelein folytatva, egészen elsajátítsák s kezükből többé soha le ne tegyék.

Ha a tanítványok lelke az említett studiumokkal való foglalkozás által már bizonyos érettségre tett szert, akkor szent tanítómesterük a próféták, Mózes, József, a Bírók, a Királyok, a Krónikák, Ezdrás és Eszter könyveit adta elő s legvégül, hogy a könyvek lelkies és misztikus értelmét félre ne értsék, az «Énekek Éneké»-t is. Ezenfelül a felnőtteknek azt is meghagyta, hogy a szentatyáknak szentírás-magyarázatait is olvassák.¹

Minek volna ugyan ez a program még hijával, ha akár egy férfi számára szólana is? Attól tartunk, hogy már pusztán elősorolása is nyugtalanító hatással van ma mindenkire, de egyenesen túlfárasztónak tűnik az olyan női lélek előtt, amely gyöngeségre való nevelését éppen azzal segíti elő, hogy folyton azt hangoztatja, hogy a női szellem természetből fogva gyöngye. Úgy látszik, Szent Jeromos e nézetet nem osztotta, de éppoly kevésbé osztották a IV. századnak azok az asszonyai, akik e nehéz tanulmányokra önként s örömmel vállalkoztak. Eszükbe se jutott, hogy emiatt kedélytelen mogorvaságba vagy ridegségbe essenek, sőt épp ellenkezőleg, ezekből merítették azt a szelid bájt és édes ártatlanságot, lelkük mély békéjét s kedélyük aranyos derűjét, amely életüknek határozott, komoly jellegét oly vonzóvá teszi. Át- és átjárva a katolikus hit tanításától s az isteni ígéttől, amelyeket a szent iratok maguk-

¹ Szent Jeromos 107. levele Laetához: 128. levele, Gaudentiushoz: 45. levele, Furiához.

ban rejtenek, szívük minden dobbanásában az Egyházzal éltek, annak szelleme volt lelkük levegője, melyet magukba szívtak. Mindennapi imádságaik az Egyház imái voltak, az Egyház szavai voltak: hiszen már kora gyermekségüktől kezdve ezeket tanulták, ezek fölött elmélkedtek s ezeket tették magukévá.

Ez a mélységes tanulás volt lelkük mindennapi kenyere. Ez tette őket oly erősekké, erényüket oly férfiassá. Távol attól, hogy a kevélységnek hódoljanak, az ő tiszta lelkük, az ő egyszerű szívük inkább csak indítóokat és segítő eszközt talált benne arra, hogy az alázatosság legmélyebb mélységeibe leszálljanak. A biblia fönséges szellemével való bizalmas érintkezésük lelkükről minden női könnyelműséget letörölt s csak a nagy dolgok után való vágyakozást hagyta meg bennük. Az Istennel való folytonos érintkezés, azzal az Istennel, aki a szent könyvek szavaiban oly elevenséggel él, az isteni nagyság s az emberi nyomorúság folytonos megfontolása, állandó lelki szemlélése annak a csodálatos éposznak, mely a segítségre szoruló, bűnnel terhelt emberiség s a gazdag, irgalmas Isten-ség kölcsönös vonatkozásainak történetét zengi meg, minden földiségtől elszakította őket, az igazság fényének tengerébe meríté el szívüket, szentség és tökéletesség után szomjazó lelkük előrt a leghősiesebb tökéletesség ösvényeit nyitotta meg s tette könnyűvé, vonzóvá és édessé.

Igy történt, hogy e kor tanultságban és szentségben kiváló asszonyokat láthat, kik férfias erővel helyezkedtek szembe a világ szellemével s nagy bajoknak rohanó áradatával szemben hatalmas védőgátakat emeltek. Ha új eretnenségek támadtak s a tévely magvait akarták az Egyházban elhinteni, akkor ugyancsak ezek az asszonyok voltak azok, akik csöndes elzárkózottságuk kedves magányait elhagyták, hogy az egyházatyáknak

és püspököknek támogatására legyenek és annak a hitnek védelmére, melyért atyáik vérüket ontották, vagyonukat, szellemüket, műveltségüket, születésük és magas összeköttetésük nyújtotta befolyásukat s ha kell, életüket is följánlják.

Melánia, akit övéi inkább a világ, mint az Egyház ründöklő csillagának szántak, elsősorban azokban a tudnivalókban nyert oktatást, amelyek a világ szemében tűnnek előnyöknek. Még mint kis gyermek görög dajkája térdein ülve a görög nyelvet tanulta, s így azt oly tökéletes készséggel és előszeretettel használta a latin nyelv mellett, hogy életének írója azt a dicséretet mondja el róla, amelyet Szent Jeromos Blesilláról, Szent Paula leányáról említ: «Ha görögül olvasott, azt hihettük volna, hogy a latinhoz nem ért, ha pedig latinul, azt gondoltuk, hogy csak ezt a nyelvet bírja». Természettől gazdag csengésű hangját a rendszeres zenei oktatás szépen kifejlesztette, kicsiny keze pedig gyönyörű betűvetést sajátított el. Nyílt és korán érett szellemét hatalmasan vonzotta a tanulás, sőt életírója szerint mód fölött tudásvágyó volt.

Publicola és Albina mindamellett, hogy magukat a világi ragyogásnak és pompának átadták, alapjában jó s buzgó keresztények voltak. Szó sem lehetett tehát arról, hogy leányuk abban a vallásos nevelésben, amelyet maguk oly bőséges mértékben élveztek, hiányt szenvedjen. Így a Valeriusok örökös-nőjének kezében bizonyos órákban szintén ott forogtak a Szentírás könyvei, amelyekben atyja oly jártas volt. Ennek a szent mannának, az erős keresztények tápláló kenyerének kellett az ő ifjú lelkét is táplálnia s az valóban olyan hősiek erények csiréit keltette ki s növesztette fel benne, amelyeknek magvát maga Isten keze hintette el. Ki tudná méltán ecsetelni, mily égi módon szólt Istennek kinyilatkoztatott szava ehhez az

ártatlan lényhez, akiben a földön jártának öntudatát csak a föld kötelékeinek viselése tartotta ébren, aki, mint valami száműzött, gondolataival mindig a mennyei hazában időzött? Ki tudna eléggé behatolni Istennek titokkal teljes összeköttetésébe az olyan lélekkel, amelyet Ő minden földi nyomorúság fölébe emelni s egészen sajátjává tenni kíván? Ki merésznélé kihallgatni azt a gyöngéd társalgást, amely az isteni Jegyes s az ő szerette ifjú lélek között végbemegy? Ki vállalkoznék az Isten szerető szavainak visszaadására?

Melánia szép volt, gazdag, előkelő, tehetséges, művelt és bájos. Csakhogy ő e tulajdonságok egyikén sem vesztette el szívét; ellenkezőleg, kedvetlenül fordult el azoktól, mert tekintete más javakon pihent meg, mert más kincsek ragyogása fogta meg szemét. «Távozzál tőlem, halálnak eledele!» — kiáltott fel ő is a tizenhároméves vértanuleánykával.¹ «Más jegyesnek van már joga hozzám. Füleimet olyan függőkkel, nyakamat oly aranyláncsal ékesítette fel, amelyeknek értéke mérhetetlen. Minden földi ékszer csak por és hamu, ha azoknak a drágaköveknek fényével hasonlítom össze, amelyeket Őtőle kaptam.» Mialatt földi atyjának dicsőségvágya kezdettől fogva azért fordult felé, hogy számára a világi pompa birodalmában első helyet biztosítson, azalatt a mennyei Atyának pillantásai azért ereszkedtek le tetszéssel hozzá, hogy őt a szent élet magaslatára emeljék, hogy belőle mindenható irgalmasságának csodálatos művét formálják. Házassága emberi számítás szerint csak egyetlen család ragyogását folytathatta volna tovább, ő viszont szívében Annak ajánlotta fel magát, aki őt egy igen nagy család édesanyjává kívánta tenni, a világ véleménye szerint a szerencsétlenek családjának anyjává.

¹ Szent Ágnes.

A kis Melániának nem kellett magát, mint sok más szentnek, a világtól való elszakadásra nagy fáradsággal felküzdenie. Űgyszólván alig tette be lábát a világba, s már mind a két nagy irányzat, mely akkor a római társadalomban egymás fölébe jutni iparkodott, a világiás és az önmegtagadó irányzat egész erővel hatni kezdett lelkére s mindegyik arra törekedett, hogy őt magának mindörökre lebilincselje. Az ő tiszta tekintete azonnal a magasabb felé fordult. Szíve hangosabban dobban, ha arra az útra gondolt, amelyen a nagyanyja járt, mint ha atyja életútját látta. Miközben a legdrágább szövetből készült ruhákat magára öltötte, gondolatai a bűnbánó-öltönynél és vezeklő-övnél időztek; mialatt a legválogatottabb ételeket ízlelte, szívében a szent remetéket és nélkülözéseiket irigyelte; miközben a világ, Melánia testi-lelki előnyeitől elkápráztatva, csupán diadallal teljes jövőt jósolt neki s szülei titkon nagy tetszéssel pihentették rajta szemüket, azalatt ő csak egyetlen olyan jót látott a jövőben, amely után boldogan vágyódott: egy ragyogó havu fehér liliomot: a szűzesség liliomát.

* * *

A katolikus Egyházban a szűzesség mindig kiváló tiszteletben részesült. Nagyrabecsüli ugyan a keresztény felfogás a házasság állapotot is. Hiszen a dolgok természetes rendjében nincs nagyszerűbb valami, mint a házasság, mely a szeretet és az egység köteléke két személy között, akiket Isten a maga képmására teremtett s akiknek lelke az ő temploma. Ennek a frigynek gyümölcsei a belőle származó szabad és értelmes lények, akiknek az a rendeltetése, hogy Istent megismerjék, Őt szeressék, Neki szolgáljanak s Őt egykor örökre bírják. A házasság tehát már a természeténél fogva legnemesebb

fajtajú összeköttetés; az Úr Jézus azonban még külön megszentelte, s ami természeténél fogva szent volt, természetfölötti méltóságra emelte.

Mindazonáltal a szüzesség fölötté áll a házasságnak. A szüzesség is összeköttetést létesít: a teremtmény egybefűződik Teremtőjével, amikor a világ megengedett örömeiről lemond s egyedül az égiek után törekszik. A szüzesség elszakadás a földtől még pedig oly nagy mértékben, amennyire ez a húsból és vérből álló ember számára lehetséges. Utánzása már idelelni a földön az angyalok életének; utolsó, legmagasabb láncszeme a földi életet a mennyeivel egybefűző köteléknek.

A földi menyasszony gyöngéd hajadonságának virágát és szerelmének minden kedvességét, egyszerűen: a legbecsesebbet, amiye csak van, nyújtja a férfinak; a keresztény szűz Istennek hozza mindenét áldozatul. Célja szerint tehát olyan magasan áll a másik fölött, mint amily magasan áll Isten az ember fölött. Lekötve az égnek s csaknem teljesen megfelelkezve a földről, amelyen laknak, nincs is e szűzeknek már semmi egyéb hivatásuk e földön, mint hogy látható angyalok gyanánt járjanak az emberek között, azoknak sokféle nyomorúságait enyhítsék, őket inségükben gyámolítsák és lelküket megmentsek. Az ember teljes önátadása az Isten számára s az Úr tökéletes szolgálata egyrészt, az emberi szenvedésnek csillapítása másrészt: íme ezek a szüzesség erényének gyümölcsei. Ez az állapot annyira mennyei, hogy csakis az a vallás mutathatja föl, amely olyan Istent imád, aki csak azért, hogy az emberiséget magához egészen fölemelje, emberré alacsonyította le magát. Szépségéről bizonyára a pogányoknak is volt sejtelmük s azért állították föl a Vesta-szűzek intézményét. De ez csak tökéletlen és eredménytelen próbálkozás volt, csak egyetlen nekilendülés a magasságok felé s az

erők hiánya folytán hamar lehanyatlott. Miután azonban az Isten Fia egy Szűztől emberi testet vett föl s az eszményt soha nem is képzelt tisztaságban hozta e földre, a szűzesség állapotának magasztos tökéletességét ezer és ezer lélek felismerte, megszerette s követendő célul tűzte maga elé.

Jézus Krisztus törvénye a szűzességet senki számára sem írja elő kötelezően. Csupán tanács gyanánt állítja ama szerencsés lelkek elé, akiket az Úr, szeretetének kiválasztása szerint, ilyen magasságra kíván emelni. Egyháza ezeket a kiválasztott lelkeket minden időben a különös tisztelet fénysugarával vette körül, s őket koronája legszebb drágaköveinek tekintette, bennük saját tisztaságának visszaverődő ragyogását látta s minden anyai gondoskodásával azon volt, hogy nagy kincsét megőrizze és megvédje.

Amíg az üldözések tartottak, addig az Istennek szentelt szűzek odahaza, hozzátartozóik körében laktak, némelyek minden külső benedictio nélkül, mások az Egyháznak a fátyolatadás által kifejezett hivatalos elismerésével.¹ Ez volt a szűzek aranykora, amikor hófehér öltönyüket önvérük bíborával festették vörösre. Ifjúságuk ellenére azzal az örömmel teljes biztonsággal mentek a vérpadra, hogy onnan, miután hűségüknek legkiválóbb jelét adták s az Ő szenvedéséért szenvedéssel, életéért étellel fizettek, egyenesen isteni Jegyesük ölelésére sietnek. Elég csak egy Flavia Domitilla, Praxedes és Pudentiana, Cecilia, Ágnes és Szótéra nevét említenünk, hogy fogalmat alkothassunk magunknak arról, mily gazdagon adózott a római patricius-nemzedék e szűzi vértanuk fönséges seregének.

A szűziesség tisztelete az üldözések megszűnésével sem

¹ Ennek a szertartásnak klasszikus példáját mutatja a Szent Priscillakatakomba egyik festménye.

csökkent. Ellenkezőleg, éppen a IV. és V. században támadtak nagy apostolai, pl. Damasus pápa, kinek nővére, Irén, Istennek szentelt szűz volt; Szent Ambrus Milanó püspöke, kinek buzgalma abban a tiszteletben és szeretetben, amellyel nővére, Marcellina iránt viseltetett, újra meg újra föllángolt: Szent Athanáz, aki Rómában való tartózkodása alatt a szűzeknek a

Istennek szentelt szűz beöltöztetése. Freskó a III. századból Szent Priscilla katakombájában, Róma.

lelki életre útmutatást adott és Szent Jeromos, akit a szűzek nagy serege tisztelt tanítója s vezetője gyanánt.

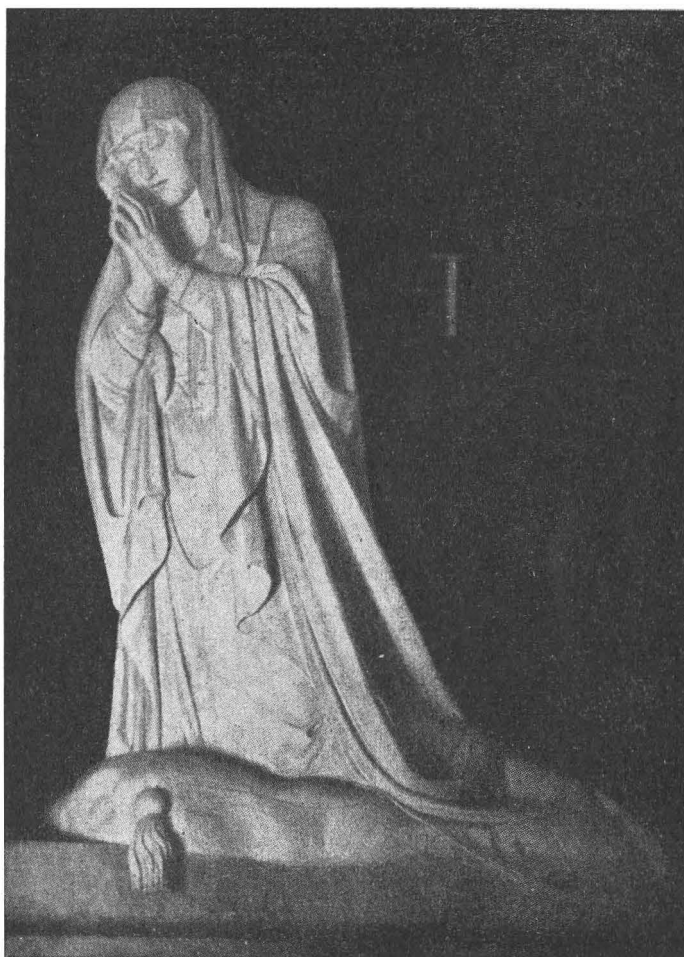
E férfiak tevékenysége következtében a szűzesség szeretete lassankint általános lelkesedéssé fokozódott s a női nemzedéket úgy magával ragadta, hogy sok anya elzárta leányait, nehogy Szent Ambrus prédikációi őket magukkal ragadják. Jámbor szülőkre viszont oly nagy hatással voltak, hogy szülői joguk révén, melyet nekik a római jog és hagyományok biztosítottak,

gyermeküket, alighogy az a napvilágot megpillantotta, Istennek szentelték és a vértanuk oltárain felajánlották. Egyesek éppen-séggel annyira mentek, hogy gyermeküket, mikor még a szívük alatt pihent, máris fogadalommal kötötték le Istennek, s azután kezdettől fogva arra az életre nevelték, amelyre őt szánták. Az Egyház azonban, hogy korlátot állítson az atyai önkénynek, azt kívánta, hogy a szülőktől végbevitt felajánlást később leányaik maguk, teljes szabadsággal és teljes öntudattal erősítsék meg; mert nem akart erőltetett szűzességet.¹ Kétségtelen, hogy ez a szinte járványként elharapódzott mozgalom ama kor általános romlottságának hathatós ellenszeréül szolgált.

Lassankint a szűzek, kivált amióta Szent Athanáz részéről a kellő útbaigazításokat megnyerték, elkezdettek a világból visszavonulni s egymáshoz csatlakozva, a magányba vonultan, az imádság, a tanulás és a bűnbánat életébe merültek. A közösségnek ezek a házai voltak a bölcsői a kolostori életnek, mely ebből később kifejlődött.

Elsőben is a Kelet népesedett be kolostorokkal. Magában Oxyrynchus egyiptomi városban tízezer szerzetes és ötezer Istennek szentelt szűz lakott. Az ariánus üldözés alatt Alexandriában számtalan szűz tett vérével tanuságot Krisztus istenségéről. Kappadóciában, Isauriában, Galiziában, Perzsiában, el egészen Scythiáig, Thráciáig, Indiáig, a női szerzetesek száma napról-napra növekedett.

¹ Miként az erkölcsi méltóság fogalmát a kereszténység állapította meg s fejlesztette ki, éppúgy az egyéniség értékéről s önrendelkezési jogáról való eszményi felfogást is ő hozta a világba. — Már Nagy Szent Vazul kifejezetten megkívánja, hogy a szüleiktől Istennek felajánlott gyermekeknek, miután 16. életévüket elérték, teljes szabadsággal maguknak kell hivatásukról dönteniök. L. Rampolla b. 157. old.

Szent Marcellina. (Falguetti szobra a milanói Szent Ambrus-Egyházban.)

Majd Nyugatra csapott át Keletről a mozgalom. Itt Róma lett középpontja s a római patricius-nemzedék most ismét női ifjúságának színe-javát adta oda a szűzi életnek; nem egyszer maguk a patriciusok palotái változtak át gyülekező helyeikké. Hozzájuk gyakran ifjú özvegyek csatlakoztak, kik a világnak búcsút mondván s magukat Istennek szentelvén, e szűzek védőivé s oktatóivá lettek.

Ezek között az özvegyek között volt a mi Melániánknak egy közeli rokona: Marcella, Albina Ceioniának, Volusiánus Lampadius nővérének, Albinus főpap nagynénijének leánya is, aki a Claudiusokkal házasság által lépett rokonságba. Tizenhárom éves korában jegyezték el. Alig héthónapos házasság után özvegyen maradt s elhatározta, hogy életét Istennek szenteli. Ő és valószínűleg nővére, Asella,¹ Szent Athanáz első tanítványai közé tartoztak.

Asella, kit szülei még világrajövele előtt Istennek ajánlottak, tízéves korában pedig Isten szolgálatára kötöttek le, palotájuk egy kis cellájában visszavonultan élt. Alighogy tizedik életévét betöltötte, önként lemondott a világról s ezt azzal kezdte meg, hogy arany nyakláncát eladta s annak árán az Istennek szentelt szűzek öltönyét vette meg, amelyet addig szülei tőle megtagadtak. Egészen elmélyedve az égi dolgokba, az imádság, a bűnbánat és a munka legtisztább életét élte s

¹ Lagrange Szent Paula életéről szóló művében azt állítja, hogy Asella nem lehetett Marcella nővére, mert ez özvegy volt, már pedig Szent Jeromos 24. levelében Asella nővérét hajadonnak nevezi: *sororem virginem*. Rampolla bíboros azonban helyesbíti az időbeli sorrendet, Marcella házasságának időpontját kevéssel Asella tizedik éve után teszi, amelyben ez magát Istennek szentelte, s azt a csodálatos életet, amelyről Szent Jeromos szól, elkezdte. E helyreigazítás által az említett levél okozta nehézség elesik. Ezenkívül Rampolla bíboros Marcella és Asella neveiben a Claudiusok nemzetségének két nevét is megtalálta, amelyhez tehát mindkettőnek tartoznia kellett, mint ahogy Szent Jeromos egy másik levelében valóban e néven nevezi is őket.

magányos celláját csupán akkor hagyta el, ha titokban a szent vértanuk sírjának meglátogatására ment.

Marcellától édesanyja azt kívánta, hogy ismét menjen férjhez. Valóban fényes házasság ajánlkozott számára, amikor Neracius Cerealis consul, Gallus császár nagybátyja s Konstantius császár sógora, ki Marcella iránt vonzalmat érzett, kezét megkérte s megígérte, hogy nagy vagyonának is örököségé teszi, ha az eljegyzéshez hozzájárul. Marcella azt válaszolta, hogy ha ahelyett, hogy magát Istennek szentelné, újra házasságra akarna lépni, akkor sem vagyont keresne magának, hanem férjet. Tovább is édesanyja mellett maradt, s engedelmesnek mutatkozott oly dolgokban is, amelyek különösen nehezebbé estek lelkének.

Mint kitűnő erényű, ragyogó tehetségű és szeretetreméltó modorú nő, Marcella a római patricius-hölgyek közt csakhamar nagy tekintélyre tett szert. Őhöz sereglettek mindazok a szűzek és özvegyek, akik tökéletesebb életre törekedtek, ő pedig oktatójuk volt azokban az életszabályokban, amelyeket Szent Athanázstól kapott. Háza csakhamar a római vallásos buzgalomnak és hitéletnek gyújtópontja lett s amikor Szent Jeromos az örök városban lakott, nem tekinthetett bámulat nélkül e szent asszonyokra, akik azokat az erényeket, amelyek a sivatag homokján sarjadtak, e fényűző és bűnös városba ültették át: folytonosan, bár nem túlhajtott módon böjtöltek, a hústól és bortól tartózkodtak, egyszerű és szegényes ruházatot viseltek, az arany használatát teljesen mellőzték — ez előkelő nőknél még a pecsétgyűrűnek sem volt szabad aranyból lennie —, a világtól elfordult életet éltek, a szentírás folytonos tanulmányozásába merültek. Nemsokára az aventinusi palota lett az az iskola, amelyben a Szentírás nagyhírű magyarázója nem

tartotta magához méltatlannak, hogy nőknek előadásokat tartson; központi könyvtár lett, amelyben a Szentírás könyveit s a nevezesebb egyházi írók műveit bárki kedvére kölcsönvehette, felüthette vagy lemásolhatta. Itt találkozott a szűzeknek és az özvegyeknek ez a kicsiny serege, mely ha valóságos kolostort nem is alkotott, de máris kolostori életet élt s Szent Jeromos dicsérete szerint a római zárdák mintaképe lett.

A mi Melániánk születése idején Marcella már ötvenedik életévét betöltötte, személyisége általános tiszteletnek örvendett s befolyása még mindig emelkedőben volt. Vajjon volt-e kis unokahuga hivatásában az ő hatásának is része? Ha arra a célra gondolunk, amelyet szülei Melánia elé tűztek, elég okunk van azt hinnünk, hogy őt a kolostori élet nagy úttörőjével közelebbi érintkezésbe lépni nem nagyon engedték. De sokszor kevés is elégséges ahhoz, hogy két testvér-lélek egymást megértse. Marcellának, mint Albinus főpap unokatestvérének legalább is néhanapján látogatást kellett tennie az ő leánya házában. Melániának egy-egy tekintete, egy-egy elejtett szava, egy-egy kérdése arról az életről, amely az Aventinuson folyt, kívánságának egy-egy megnyilatkozása elég lehetett ahhoz, hogy Marcella tapasztalt szeme az ifjú leányka szívében olvasni tudjon és az özvegy lelke, aki magát Istennek szolgálatában fölemésztette, meg a gyermekleánykáé, ki arra vágyott, hogy ugyanúgy tehessen, megérthessék egymást. Ki tudja, nem tárca-e ki Melánia egy-egy kedvező pillatban előtte egész lelkét s minden érzését, s nem kapott-e tőle tanácsokat és a jóra vezető indításokat? Lehetetlen, hogy Marcella, aki annyi ifjú patriciusnőt támogatott, aki később Laeta egyetlen leánya felnevelésének szentelte magát, meg ne tett volna minden lehetőt arra, hogy a kis rokonának, akinek szép adományaitól s

szent törekvéseitől annyi jót várhatott, legalább is tanácsával segítsen!

Ki tudja, hogy hányszor tekintett a Valeriusok gazdag nősarja titkos vágyódással a Caeliustól nem messze fekvő Aventinus felé, melyen Marcella palotája emelkedett s ha eszébe jutottak a tőle kapott üdvös tanítások, hányszor gondolt szent irigységgel azokra, akik azokat mindennap élvezhették! Hiszen ha másként nem, de hírből okvetlenül ismernie kellett mindezeket az aventinusi szent nőket, akikről akár csodálatból, akár gáncsolódásból, egész Róma beszélt: Paulát, az özvegyet, a Gracchusok és Aemiliusok sarját s leányát, Eustochiumot, akik akkortájt utazták be Palesztinát, — Principiát, aki Marcellát, mint leányát vette maga mellé, Marcellinát, Felicitást, Feliciánát és a magános Asellát. Mindezek a szerencsés lelkek átadhatták magukat annak az összeszedettségnek és hallgatásnak, mely azoknak a lelkeknek, kikkel Isten társalog, oly kedves; nekik módjukban állott magukat hosszú órákig tartó imádságnak, mélységes tanulmányoknak s az isteni Jegyes jelenlététől megédesített magánynak átadniok, szegényes ruházatban s egyszerű táplálkozással bűnbánatot tartaniok, egy nagy ügyért szenvedniök, Isten iránt szeretetük jeleit kimutatniok s az üdülésre szánt órákban oly testvéri lelkekkel társalogniok, akiknek minden örömük, minden pihenésük egyedül mennyei Urukban volt.

Mije volt neki mindezzel szemben, amit magáénak mondhatott? A világ bódító lármája, az unalmas társasélet s annak üres fecsegései, a világi nagyravágyás kielégítéseért való folytonos fáradozás, önmagának az emberek szeme előtt való folytonos közszemlére való kiállítása, csakhogy gazdag öltözkéivel azok csodálatát fölkeltse, a földi érdekek és törekvésekről szóló

beszélgetések s ennek a rákényszerített elpuhult életnek örökös robot gyanánt való folytatása.

Hogy szíthatta folyton a keblében égő szent tüzet az Aventinus látása, de hogyan szíthatta lelke gyötrelmét is! S hogyan kellett mind a két érzésnek újra és újra feltámadnia benne a régi Róma látásán! Szent Ágnes és Szent Cecilia sírja, melyek neki a hit és szűzesség hősnőiről beszéltek, a Flavius-féle amfiteatrum a Caelius lábánál, melynek homokja annyszor itta be a vértanuk vérért, — az ellentét a pogány Róma közt, fórumával, diadalíveivel, templomaival, s a keresztény Róma közt, mely alighogy az üldöztetés szorongatásaiból megmenekült, máris Konstantin császár diadalívével, bazilikájával lépett a nyilvánosság elé s napról-napra nagyobbak, fontosabbak mutatkozott be s fokról-fokra felülmulta a régi Rómát, diadalmasan, mint a szellem uralma a puszta erő uralmát, — a minden vidékről özönlő zarándokok seregei, kik a Konstantin-féle bazilikától a Caelius tövében a Tiberisen túlra, a Vatikánba vonultak, hogy ott az alázatos galileai halász sírjánál hódoljanak, — de a saját palotájuknak nagyszerűsége is, az a pompa, amely valamikor nagyanyját is körülvette, de aki mindezt lábbal taposta, csakhogy Krisztus keresztjét átkarolhassa, — előkelő házuk látogatóinak büszke gögje, a római nők fényűző elpuhultsága, mindaz a hivalkodó nagyszerűség, melynek csalárd s mulandó mivoltát belátta: az elmékedéseknek mily gazdag forrásául szolgálhattak e korán érett elme számára, mily hatást gyakorolhattak erre az ifjú szívre, mily égető szomjúságot kelthettek benne az örök javak után!

S az érintkezés a bűnnel, amelynek utálatosságát a lélek annál inkább fölismeri, mennél közelebb áll Istenhez s mennél inkább látja a bűnt Isten megvilágításában: az engesztelésnek

és penitenciának vágyát bizonyára csak még leküzdhetetlenebbé tette benne. Ki mondhatná el azt az ürességet, unalmat, csörmört, amely az isteni Fönség után vágyódó lelkét gyötörte s amellyel szemben mégis arra volt kárhozthatva, hogy a világi dicsőség terhét cipelje? Ki tudná leírni a hiábavaló beszédek s az epikureusi elpuhultság miatt érzett undorát? Azt a visszatszést, amelyet akkor érzett, amikor ehhez az elpuhultsághoz kellett alkalmazkodnia, lábainál folytonosan a rabszolgák egész seregét kellett látnia? Ó hányszor nézte el ezeket a szegény páriákat! Hányszor érezte, hogy le kellene szaggatnia róluk láncukat s átkellene karolnia őket mint testvéreit, hiszen homlokukon hite Krisztus megváltásának jelét látta, hogy fel kell őket emelnie alacsonyságukból s meg kell mutatnia nekik, miképpen lehetnek nagyokká!

Igy tehát az egész Rómának, fönséges emlékeivel, a szent nagyság és hősiek áldozatok példáival, de ugyanakkor hiú pompájával, nyomorúságával, lelki züllöttségével része volt ennek a kedves léleknek kialakításában s az isteni hivatás útján való megerősödésben. A római életnek lelkére tett hatását később ő maga is feltárta, amikor lelki leányainak a szerencsétlen, a fórum kövezetén az időjárás minden viszontagságainak kitett rabszolgákról beszélt, — mint olyan dologról, melynek élénk emlékezete őt öregsége napjaiig elkíséri, s amelyhez képest a szigorú penitencia cselekedeteit, amelyeket magára vállalt, könnyűnek találta.

* * *

Ám Valerius Publicola azokhoz az atyákhoz tartozott, akik ambíciójuknak gyermekeik legszentebb vágyait s boldogságát is feláldozzák. A különben jóra való keresztény ebben a

pontban súlyos bűnt vett lelkére. Ugyanaz a férfiú, aki mindenkor aggodalmasan kerülte, hogy a földbirtokaival szomszédos barbárokkal szemben igazságtalanságot kövessen el, egy pillanatra sem aggodalmaskodott afölött, hogy saját leányának sokkalta nagyobb gyötrelmeket okoz, amikor szabadságát, hogy az isteni sugallatot kövesse, tőle elvette: Ugyanaz a férfiú, akire a beneventumiak azt mondták: «Mindenkivel szemben jószágos, mindenkitől szeretett», éppen csak egyetlen leányával szemben nem átalott zsarnokká válni: hajlíthatatlan önkényét legyőzhetetlen akadályként állította leányának lelke s az azt édesen, de ellenállhatatlanul vonzó isteni akarat közé, mely amennyire boldogító mindazoknak, akik azt átkarolják, annyira vigasztalan azoknak, akik azt megvetik. Miután szegény gyermekét fényben s pompában való életre kényszerítette, amelytől az annyira húzódott, — most még mielőtt a törvénytől előírt kort elérte volna, rákényszerítette arra a házasságra, amelyet számára kiszemelt. Ki tudna ebbe a szűzi szívbe beletekinteni, s ki tudná az atyai követelés okozta gyötrelmét hűen ecsetelni? Oly nagy szeretettel őrzött liliomának mégis el kell tehát hervadnia: az Isten szerelmesének földi násszal kell hát beérnie!

Elképzelhetjük, miként sirathatta vissza a szegény leányka azokat az időket, amikor az Istennek való önfelajánlás ára a vértanuság volt! Mint hívhatta a hóhérnak bárdját, mely ha a test életének véget vetett is, de a lelket szabadon engedte repülni az örök mennyegző felé! Ám mindhiába; a poroszlók kora elmúlt s Melániának nem állott módjában, mint a hajdanakor szűzeinek, boldogító választ adnia a régi kérdésre, mely így szólt: vagy földi kötelék vagy halál. Az egyetlen úttal szemben, melyre atyjának erőszakossága rákényszeríté s a hatalomnak azzal a teljességével szemben, amelyet a római törvény az atyá-

nak biztosított, nem volt segítsége. Szegény gyermekleányka! Alig tizenhárom éves korában, mindig rabszolgáktól körülvárva, kik atyjának egy szavára engedelmeskedtek, lelke szabadságáért való küzdelmében magára maradt.

A történet nem említi, mennyi kérést kísérelt meg Melánia, hogy atyjának akaratát megváltoztassa s hogy módjában volt-e oly mélyen vallásos rokonainak közbenjárásához folyamodnia, amilyen volt Marcella, a római patriciusok anyala, vagy Pam-machius, ki, miként Marcella, édesanyjának rokona volt; azt sem ecseteli, mily aggódó lélekkel várta e közbenjárásnak ki-menetelét. Arról sem értesít, hogy mily keserű könnyeket hullatott a szegény gyermek azoknak az éjszakáknak a folyamán, amelyeket a palota kápolnájában virrasztott át, miután a föld már nem tudott segítséget nyújtani s a Szűzek Jegyesének be-avatkozásáért esdekelt. Úgy látszott, hogy Az, aki a szívét el-rabolta, szintén süket marad könyörgéseivel szemben. Szegény Melánia! úgy tűnt, hogy Ő is megtagadja tőle azt a kincset, mely után oly nagy vágy égett a lelkében: hogy önkéntes engesztelő-áldozat legyen annak az osztálynak tévedéseiert és előítéleteiért, amelyhez tartozott. Ő azt akarta, hogy vágyaival ellenkezőleg, fenékgig ürítse az ő keserű kelyhének ürömet. Ezért nem is virrad majd fel reá soha a szűzeknek fenntartott beöltöz-tetés és megáldás napja, rá csak azok a könnyek várnak, amelye-ket az angyalok majd összegyűjtenek s Isten trónja elé visz-nek; ezek majd egy napon kivívják, hogy ugyanazzal a kincssel, mely neki része nem lehetett, ezer és ezer más olyan lelket gazdagítson, akik őt majd anyjuknak nevezik s égi koronáját alkotják.

A kérések, könnyek, könyörgések, a jóbarátok közben-járásai végül is mind hiábavalóknak bizonyultak. A Valeriusok

büszke házának s a mérhetetlen vagyonnak örökösre van szüksége: ezt az örököszt Melániának kell adnia. Ki törődik azzal, hogy az ő lelke, mely egészen más eszmények világában él, halálosan vergődik? Ki bánja azt, hogy a mennyekzői oltár felé tett minden lépése nyomán szíve vérenek egy-egy elhulló cseppje piroslik? Neki a család fennmaradását biztosítani kell. Most mindannak a földi dicsőségnek terhe, mely a nagy patricius családban századokról-századokra egybehalmozódott, egyedül e mennyei lényre, a család utolsó sarjára nehezedik, s ő lesz annak áldozata!

Napjainkban, amikor mindezt a római nagyságot a barbárok áradata már évszázadok óta romok alá temette, — amikor mindezek az emberi dicsőségtől felmagasztalt nevek már csak mint holt dolgok halvány emlékei visszhangoznak, — amikor más nevek, más dicsőség, más ambíciók kerültek fölébe a régieknek, amelyeket a mulandóság sírja eltakart, mily kicsinyesnek tűnik előttünk egy emberi lélek legnemesebb vágyainak egy nagyravágyó név fönttartásáért való odadobása! De minden becsvágyó törekvésnek sajátos vonása, hogy nyomorúságos oldalát csak a távolállók előtt fedi fel s a közelállókat csillogó hazug látszattal csalja meg. Boldogok, akik minden kísértés csalárdságát kikerülik, mert ők sokkal nagyobbak bármely földi nagyságnál s égi nagyságukban mint gigászok emelkednek minden hiú törtetés fölé!

HARMADIK FEJEZET.

*Valerius Pinianus. — A menyasszony és édesanyja. — A Szent Lőrinc
sírján tett fogadalom.*

(397—400.)

Azt mondja az Írás, hogy jó embernek jó asszonyt ad az Isten. A római patriciátusnak sok ifjú tagja versengett a bájos és gazdag Melánia kezéért; ezek közül bizonyára Valerius Publicolának választottja volt az, aki legjobban megérdemelte az Égnek ezt a különös áldását: a jó menyasszonyt. De Isten még többet is tett; látva, hogy ajándékát meg fogja majd becsülni, nemcsak asszonyt adott neki, hanem Szentet. A vőlegény, Valerius Pinianus, miként neve elárulja, a Valeriusok nemzetségéből származott; atyja másodfokú unokatestvére volt Melánia atyjának, mert ő is Valerius Publicolának volt sarja s attól a Valérius Maximustól, származott, aki 253-ban Rómának konzula volt.

Publicola, minthogy meg akarta akadályozni, hogy méretetlen családi vagyonuk más nemzetségre szálljon, mindenekelőtt erre a fiatal rokonra vetette szemét. Tervében, mely Pinianust Melániával kívánta egyesíteni, csakhamar megegyezésre talált nagybátyjával, Valerius Severussal. Így dőlt el a két ifjú lénynek sorsa, tekintet nélkül a maguk akaratára, szüleik határozata alapján.

Úgy látszik, hogy a Valerius Severusoknak ága, miként a Valerius Publiusoké, keresztény volt. Azon ásatások nyomán

ugyanis, amelyek az utolsó évszázadokban a Caeliuson a Valeriusok régi palotájának maradványait napfényre hozták, egy remek művű mécsest is találtak; bronzból készült, hajó alakja van, a hajó orrán Jézus ül, az árbocfa zászlaján pedig ez a felirat ékeskedik: Dominus Legem Dat Valerio Severo Eutropi Vivas.¹ Valószínűleg valamelyik Valerius Severus, talán éppen Pinianusnak atyja kapta ajándékba valamelyik Valerius Publicolától keresztelési emlékül.

Hogy ki volt Pinianus anyja, nem tudjuk. Nem lehetetlen azonban, hogy rá vonatkozik az a felirat, amelyet nem régen a vatikáni bazilikában találtak s egy előkelő római matrónára vonatkozik, akit ott férje, Valerius Severus 384-ben nagy tisztességgel temettetett el. Eszerint ő is keresztény volt s halálakor egy kis-korú gyermeket hagyott férjére; idősebb fia, aki atyjának, Valerius Severusnak nevét viselte Antónia Marcellinát vette nőül, ugyanabból az Antonius-nemzetségből, amelyből Melánia származott.

Pinianust, mint aféle tizenhétéves ifjút, a jegyeséhez való közeledésre kezdetben csakis az készítette, hogy atyjának akarata így döntött. Ám Melániának nemes tulajdonságait csakhamar felismerte s ettől kezdve a legbensőbb érzélemmel fűződött hozzá, nem dúsgazdag hozománya miatt, amelyet magával hozott, hanem lelkének angyali adományai miatt. Maga az a tény, hogy jegyesének erkölcsi kiválóságait megértette és méltányolta, Pinianus előnyére szól, mert a kereszténység számos erénye sokkal magasabb, hogysem a közönséges lelkek azokat felfogni tudnák. Pinianus tehát méltó volt Melániához. Mint-hogy az értelem és a kedély legszebb adományaival ékeskedett, keresztény nevelésben részesült, mélyen vallásos, szelíd és

¹ «Az Úr törvényt ad Valerius Severusnak. Eutropius, soká élj!» A mécses jelenleg a flórenci Uffizi múzeumban van.

jószívű volt, valósággal lehetetlen is, hogy meg ne nyerte volna ifjú rokona nagyrabecsülését és szeretetét, aki a vele való házassággal szemben egyesegyedül csak azért tanusított heves ellen-

Valerius Severus ex voto-ja, melyet a Caeliuson
a Valériusok palotájának romjai alatt találtak.

állást, mert magasabb hivatás vonzotta. Mihelyt azonban belátta, hogy szüleinek parancsoló akaratával szemben semmi-
képen sem győzhet, csakhamar nyíltan kimutatta, hogy meny-
nyire bécsüli rákényszerített vőlegényét és egész bizalmát az ő
segítségébe vetette.

Hogy milyen szívvel látta Melánia a menyegző napjának felvirradását, könnyen elgondolhatjuk; mikor hófehér köntösében, fejét a flammeumba¹ rejtve az oltárhoz lépett, nem állhatta meg, hogy legalább gondolatával ama szüzek felé ne forduljon, akik a menyegzős ruhát más szertartás kedvéért öltötték fel s a flammeumot a királyok Királyával való eljegyzésük jeléül a püspök kezéből kapták. Bár kényszerűségből lépett az oltárhoz, mint az áldozati bárány, de úgy lépett oda, mint szent áldozat, mely a visszas emberi akaratnak az Isten szolgálatával szemben támasztott ellenkezéseit is áldásokká változtathatja át. Ha vigasztalanul ment is s lelkében ama jobb út után siránkozott is, amelyet el kellett hagynia, de azzal az elhatározással, hogy kötelességeit mindenkor hűen teljesíti ifjú férje iránt, akinek kénytelenségből adta ugyan kezét, de akit mégis szeretett, szeretett úgy, mint szeretnek a szentek: azzal a szeretettel, mely azokat a lelkeket, amelyekre kiömlik, megtisztítja és megszenteli. Noha sírva ment, de nem ama reménység nélkül, hogy még megnyerheti földi jegyesétől azt, amit szülői megtagadtak tőle: azt a szabadságot, hogy égi jegyesének hívását követhesse.

Minthogy a hitvesi kötelék révén most már egészen Pinianushoz tartozott, Pinianus pedig vallásos, nemes és nagy-lelkű volt s egészen megértette őt: miért ne nyerhetné meg tőle ugyanazt, amit Caecilia szűz az ő pogány férjétől, Valerianustól megnyert? Végre is elszánta magát, hogy feltárja előtte elhatározását, amelyet még serdülő hajadon korában tett, hogy szűzi tisztaságban fog élni: «Ha neked is úgy tetszik, Kedves Uram, — mondta —, hogy velem az önmegtartóztatás törvénye szerint akarsz élni, akkor életemnek urául és pártfogójául foglak el-

¹ Könnyű fátyolszerű kendő.

ismerni; ha azonban ez neked súlyos teher, íme rendelkezél velem tetszésed szerint, csupán azt az egyet hagyd meg nekem, hogy Istennek tesse». Vajjon egyezett-e ez az ajánlat valamely magasabb szózáttal Pinianusnál szívében? A történet nem mond egyebet, csak annyit, hogy nem sértődött meg rajta, nem utasította el végleg, csupán figyelmeztette nejét házasságuk céljára, de egyúttal megígérte, hogy amikor azt elérték, nemcsak hogy szabadon engedi magával rendelkezni, hanem ő maga is ugyanazt az életmódot választja: «Csak addig várj, Kedvesem, míg két örökösünk lesz birtokaink számára, azután, ha a jó Isten is úgy akarja, mindketten itt hagyjuk a világot».

Miután ez az utolsó kísérlet is megtörtént és azt mondhatnók, meghiusult, Melániának most bele kellett törődnie a hitvesi életbe, de ez az élet telve volt fájdalmas küzdelmekkel életének kötelességei s a lelkében élő hivatás között, amelyet ő, amennyiben jelen állapotában lehetséges volt, továbbra is teljes hűséggel megőrzött.

Azokat a lelkeket, akiket legjogosabb és legszentebb vágyaikban akadályoznak meg, az a nagy veszedelem fenyegeti, hogy a mindennapi élet tusái között elfásulnak s elveszítik azt a szelíd kedvességet, amelyet Jézus Krisztus parancsa szerint Őtőle kell megtanulnunk s amely erre a küzdelemre a vértanúság igazi bélyegét nyomja, mert megfoszt attól az egyéni vágyunktól, hogy a magunk kedve s belátása szerint cselekedjünk. Melánia élete arról tett tanuságot, hogy igazán Isten szelleme élteti lelkét, mert ment maradt ettől a veszedelemtől; legsajátosabb erénye éppen ez a kellemes szelídség volt; ez volt benső áhítatának külső kifejezése Istennel való benső egyesülésben, az égi dolgok fölött való szemlélődésben, az evangéliumnak folytonos tanulmányozásában ezt szítta nektárként magába.

Tisztelettel volt eltelve szülei iránt, kik benne a szabadságnak legszentebb jogait eltiporták, nyájasságot mutatott mindenki, rokonok és barátok iránt, noha az ő felfogásuk az övétől néha annyira eltért, soha sem engedte, hogy ajkát azokkal szemben, akik neki oly szenvedéseket okoztak, akár parancsoló, akár keserű, akár szemrehányó szó hagyja el. De ez a kedvesség nem volt lelki bágyadtság, mely a nehézségek súlya alatt megroppan, hanem az erős lelkek erénye, akik azonnal tudnak maguknak parancsolni s ezért csodálatosan megfért azzal a lelki erősséggel és szívóssággal, amellyel szent feltételei mellett kitartott. Kedvesség és lelki erősség, e két oly ellenkezőnek tűnő erény, amelyeket a tökéletlen lelkek sohasem tudnak magukban összhangba hozni, de a szentekben oly csodálatos frigyre lépnek, ezek alkották jellemző vonásait Melánia hűségének, mellyel hivatása mellett kitartott. Nyájas volt, mert ártatlan s tiszta volt; de erős volt, mert akarata az isteni akarattal egyesült s abban valóssággal fölemésztdött.

Az ifjú pár a Valeriusoknak a Caeliuson pompázó palotájában maradt. Melániának atyja szigorú felügyelete alatt kellett kijárnia a római előkelő szenátori nők ujonciskoláját. Ez annyit jelentett, hogy ő is kénytelen volt egész külsejében hiúnál-hiúbb patriciusnők cicomáját követni, a nap szakait öltözködéssel eltölteni, haját rabszolganőkkel rendeztetni, magát pompás, arannyal díszített gyaloghintóban rabszolgák által Róma utcáin keresztül-kasul vitetni, világias szellemű összejöveleteket fölkeresni, hogy végre is helyet foglaljon egy asztalnál, amelyet a nagyszámú szakácsok mindazokkal a gazdag tálakban fölhordott, válogatott ingyencségekkal terítettek fel, amelyek akkor a patriciusok lukullusi lakomáin divatosak voltak. Mindez nagyon is sok volt egy bűnbánó szívnek, az olyan lélek-

nek, amely az angyalok életére érezte magát hivatva! Szegény Melánia, miután a nappal kegyetlen követeléseit így elviselte, üdülést az éj szakában keresett; ekkor kápolnájának padozatán térdre borulva siratta meg a nap elvesztegetett óráit az oltár lépcsőin s öntötte ki szívét az Isteni Szív jelenlétében; itt töltötte ki azt a rettenetes ürességet, amelyet szívében a világ hiúsága keltett. Nemsokára azonban még kamrája csöndességének sem lehetett háborítatlan ura, mert atyja még ott is rabszolgánokkal figyeltette, hogy a bűnbánat szellemének, amelyet ő egy római matrónához méltatlannak tartott, eleget ne tehessen. Végül is a szegény asszony, hogy azt az utat, amelyre az isteni akarat ösztönözte s amelyen nemcsak hátrálni nem, hanem folytonosan előrehaladni akart, követhesse, kénytelen volt rabszolgái nek hallgatását aranyon megvásárolni.

A római patriciatus egyik megszokásosabb élvezete a fürdő volt. Minden palotában a legfényűzőbb fürdőberendezések voltak találhatóak, ellátva minden kényelemmel, amelyet csak a kor kitalálni tudott arra, hogy az egészség és a tisztaság követelményeit gyönyörűséggé változtassa át. A római nők számára a fürdő egyike volt azoknak az élvezeteknek, amelyekkel elpuhult testüket méginkább elkényeztették. Melánia az övéi szemében nem lett volna méltó a római szenátornő méltóságára, ha erről az élvezetről lemondott volna. Ámde az evangéliumi szigorúság e kedvelője nem tudta magát arra elszánni, hogy a világ elpuhult gyönyöreinek behódoljon. Ezért alighogy lábát a fürdőbe betette, arcát a vízben azonnal megdörzsölte, magát jól megmerítette, de a fürdő gyönyörűségeit valójában nem élvezte. Majd pénzt adott kísérő komornáinak, hogy mindezt ne hozzák atyjának tudomására és hagyják meg abban a hitben, hogy kívánságait teljesítette. E szegény teremtetések szívük

mélyén talán csodálkoztak afölött, hogy az, akinek módjában van annyi élvezetnek örülni, ily erőfeszítéseket tesz, csak-hogy azokat magától távoltartsa. Mikor azonban ezt a különös sajátságát, mely nekik különcségnak tűnt, azzal a jóssággal, mellyel velük bánt, azzal a szelíd nyájassággal, mely lényéről lesugárzott, egybevetették, akkor bizonyára jobban megértették úrnőjüket, mint azokat a kényes és gőgös matrónákat, akik hozzá mindennap látogatóba jöttek, sőt jobban megértették, mint saját édesatyja. Csodálat és szeretet így kezdték meg tehát ezekben a bárdolatlan, de egyszerű szívekben azt a munkát, amelyet Melánia közöttük később betöltött.

A legfinomabb egyiptomi vászonból és selyemből készült ruhák alatt, amelyeket a római nők elkényeztetett tagjaik számára még mindig keménynek tartottak, Melánia szőrtunikát hordott. De egyik nagynénje egy napon ezt a szent titkát is fölfedezte. Azt hitte, hogy kötelességéhez tartozik emiatt szemrehányásokat tennie és megintenie, hogy ne hordjon meggon-dolatlanul ilyen ruhadarabokat. Melánia mélyen megsomoro-dott, hogy ezen is rajtakapták és attól tartott, hogy a jövőben már semmiképen sem lesz módjában a szent tüzet, melytől szíve lángolt, táplálnia. Nem is nyugodott addig, míg nagy-nénjétől sírással és esdekléssel ki nem könyörögte, hogy föl-fedezését titokban tartsa s kivált atyjával ne közölje.

Publicolának azonban észre kellett vennie, hogy ha leánya részéről a külső engedelmisséget elérte is, de nem tudta elnyomni lelkében az összeszedettség és bűnbánat szellemét, amely a legnagyobb akadálya volt ama kívánsága teljesülésének, hogy családja a legelső szerepet vigye. Ezért ahhoz az eszközhöz fordult, amely azok elméjében, akik a hivatással szembehelyezkedni akarnak, rendesen elsőnek kínálkozik fel.

Az ilyenek, nem gondolva arra, hogy a hivatás Istentől jó s az Úrnak mindig van elég módja a lélekhez szólania, ahogyan s amikor Őneki tetszik, azt hiszik, hogy azonnal célt érnek, ha a lelket mindazoktól, akikről azt vélik, hogy vallásos hatással vannak rá, elszigetelik. Annyi rendesen sikerül is nekik, hogy a szegény, elnyomott léleknek rengeteg szenvedést okoznak, lendületének, amelyre pedig természetesen époly szüksége van, mint a tudóknak a levegőre, gátat vetnek — ámde abban többnyire csalódnak, ha azt hiszik, hogy ilymódon elnyomják Istennek hívó szavát. Ha pedig sikerül is nekik egy lelket a szózatától elterelniök, csak nagyon szerencsétlen győzelmet aratnak, mert ez egyedül az ő kárukra üt ki. Publicola is távol-tartotta leányát a buzgó és szent személyekkel való érintkezés-től és így annyi más szenvedés tetejébe most új próba jött: az elszigeteltség rettenetes próbája.

A IV. században kiváló jellemű nőknek egész kis csapatával találkozunk. Ezek szellemük, műveltségük, jellemük nemes-sége szilárdsága és szentsége által valóban kitűntek, de egy-szersmind egymással összeköttetésbe léptek, egymást meg-értették, támogatták, közösen cselekedtek s oly kiváló és erős lelki vezetésnek örvendettek, amelyet nekik egy Szent Jeromos-nak Istentől sugallt lelke adni tudott. Lemondottak ugyan min-den kényelemről, a megtiszteltetésekről, a családi élet minden kelleméről s a föld gyönyörűségeiről, de ki tudja elmondani, mily benső örömök forrása volt nekik az a keresztény barátság, mely őket egymáshoz fűzte, a kölcsönös megértés, a vigasz, hogy benső küzdelmeiket egymással bizalommal közölhetik, a magasfokú erény, amelyet egymásban megcsodálhattak s amely valamennyiüket vonzotta s mindezen felül egy olyan atyai tanácsadónak szorgos gondoskodása, amilyen Szent Jeromos

volt, — az ő erős és biztos kezének vezetése a mennyország felé vezető úton, a lelki kenyér, amelynek osztogatásához e szent remete oly kiválóan értett.

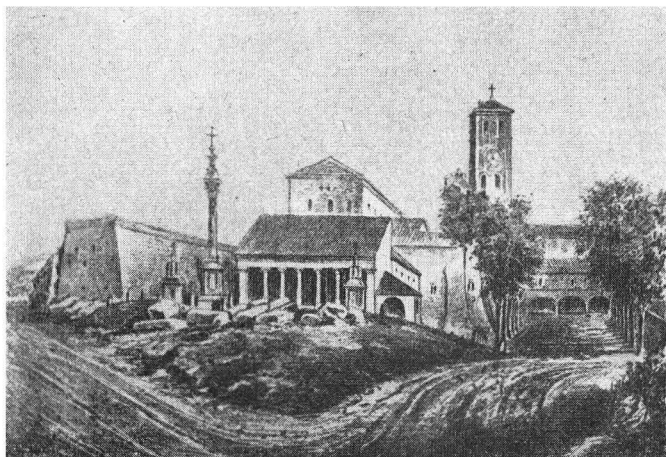
Csakis az, aki tapasztalatból ismeri, csakis az tudja, hogy mily gyöngédek és édesek azok a legtisztább kötelékek, amelyeket az Isten szeretetének tüze táplál. Annak a léleknek az ösvényein, aki a földnek s élvezeteinek hátat fordít s az evangéliumi tökéletességnek meredekein bátran előre törtet, léptenyomon váratlanul virágok fakadnak a sziklák és tövisek mellett, — virágok, amelyeket soha tisztátalan kéz nem érintett, amelyeknek tisztaságos illata a lélek bátorságát újra föléleszti s erejét megkétszerezi. Olyan ajándékok ezek, amelyeket maga a Mindenható hint kedveseinek léptei elé, hogy száműzetésüket megédesítse s hazájuk felé vivő útjukat megkönnyébbítse.

Melániánknak e virágokat csak távolról adatott szemlélnie, illatukat csak sejtenie lehetett, mert sorsa barbár módon megfosztotta tőlük. Ő nem csatlakozhatott azoknak a csapatához, akik az övével egyazon utat taposták, akiknek ugyanazok a törekvéseik voltak mint neki s akik, miként ő, Istent szerették, Istent sóhajtották, Istent szomjajzták ! Neki egymagában kellett előretörtetnie tövisek közepette, amelyek minden oldalról körülvették s minden lépésénél megsebeztek. Isten egymaga akart az ő támasza és ereje lenni s Isten őt a léleknek leggyötrőbb kínjain vezette keresztül, mielőtt elfogadta, hogy testének égőáldozatát a bűnbánatban neki följánlja.

* * *

Közben az egész családnak hő vágya betelt: az ifjú nő egy leánykának lett anyjává. Ki mondhatná el, mily érzésekkel ölelte karjai közé a piciny teremtetést, ki a keresztvíz által az

angyalok testvére lett? Ez a szív, mely eddig az Isten szeretetén kívül más szeretetet ismerni nem akart, most az édesanya szeretetétől jött lázas lüktetésbe. A kevésbbé erős és kevésbbé szent földi szeretet most egybeolvadt a természetfölötti szeretetnek

Szent Lőrinc bazilikája Rómában.

azzal a lángjával, amelytől eddig égett. Az anyai szeretetből ez egybeolvadásban nem hamvadt el semmi, nem vesztett semmit természetéből, de fölmagasztosult és égivé lett. A Szentnek szeme a gyöngéd kis testben a lelket kereste, azt az ártatlan és kedves lelket, amelyet még soha nem fosztott meg virágától a földnek lehelete, ezért a lélekért küldötte most ég felé az anya, önmaga is tiszta, mint egy angyal, a legforróbb kéréseket, ennek a léleknek a számára esengett most minden égi és örök javakért az, aki a föld mulandó javainak semmiségét oly mélyen érezte. Elsősorban is azt a jót akarta számára biztosítani, amelyet őtőle

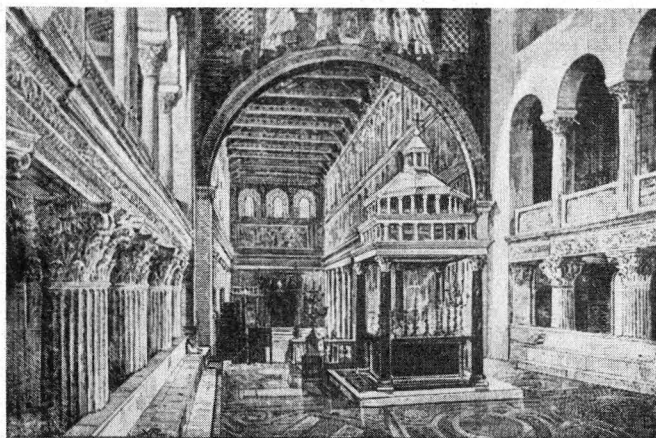
megtagadtak s amelynek értékét annnyival jobban tudta becsülni, mennél többet sóhajtozott és sírt utána. Kora annyi szülőjének példáját követve, buzgó férjével egyetértésben, leánykáját azonnal Istennek ajánlotta fel, hogy méltóztassék Jézus jegyesül elfogadni. Így kezdte meg saját szívének első gyümölcsével kapcsolatban a szüzességnek azt az apostolságát, amelyet később a legszélesebb körben oly csodálatraméltó eredménnyel gyakorolt.

Most, hogy gyöngéd kincsét karjai közé vehette, remélte, hogy számára is eljött az idő, amelyben saját útjára térhet s hivatkozással a gyermekre, arra kérte Pinianust, hogy teljesítse ígéretét. Ő azonban azt válaszolta, hogy előbb még egy fiúörökös után vágyódik, akire nevét s vagyonát ráhagyományozhassa. Melániának nem maradt más választása, minthogy bizonytalan időre ismét magára vegye láncait és kitartson abban a rettenetes lelki tusában, melyben az isteni sugallat és a reáerőszakolt helyzet közt vergődött.

Az Ég nem is késlekedett vigaszával, hogy segítségére siessen annak, aki érette annyi ideig küzdött és túrt. Kezdte megnyerni számára azt, akit neki élete jámbor társául adott: Pinianust. A fordulat a következőképen történt.

Éppen Szent Lőrinc vértanu vigiliája virradt fel, amikor Melánia már másodízben várta szíve alatt azt a kis teremtest, akit buzgó imáival és a Szentnek közbenjárására az Égtől megnyerni óhajtott. A rómaiaknak a levita-vértanu mindig igen kedves szentjük volt. Kiváló módon tisztelték s az V. században mint pártfogójukat közvetlen Szent Péter és Pál után hívták segítségül. Prudentius költő (404. v. 405. évben) himnusszal hódolt neki s ebben Szent Lőrincet a római nép atyjának nevezi, «aki azt keblére öleli s atyai szeretettel táplálja». Ugyanez

a himnusz magasztalja Claudia vestaszüzet, aki elhagyta az istennő oltárát, hogy Szent Lőrinc sírjánál keressen menedéket. Az Egyház a szent vértanu ünnepének vigiliáját nagy ünnepélyességgel ülte meg s a hívek a Campo Veranon emelkedő

Szent Lőrinc bazilikájának belseje.

bazilikába seregestül özönlöttek s ott a szent sírjánál egész éjjelen át leborulva imádkoztak.

Csodálni való-e, hogy az áhítatos Melánia, kit Istennek s szentjeinek szeretete annyira hevített, az általános lelkesedés áradatának szintén átengedte magát s égett a vágytól, hogy az éjt a többi hívek módjára a vértanu sírjánál tölthesse? A rákényszerített világius élet közepette most erősebben érezte, mint valaha, hogy szüksége van arra, hogy Isten segítségét szentjeinek közbenjárása által kikönyörögje. Ám ebben ellenkezésre talált övéinél, akik arra hivatkoztak, hogy egészségének abban az állapotában, amelyben van, különös kíméletre szorul. Melá-

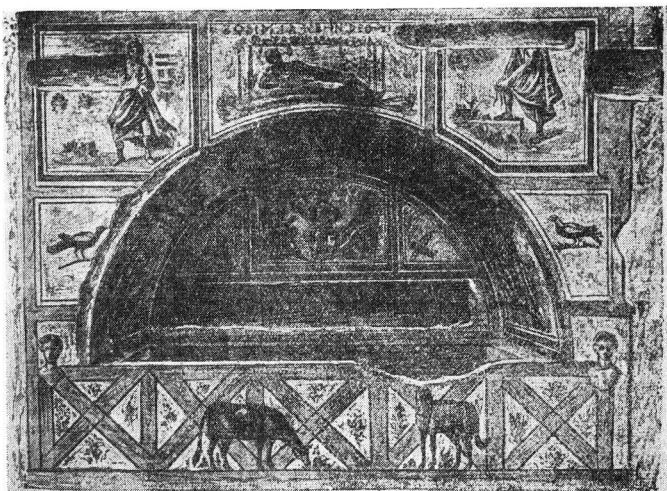
nia engedett s az éjt, ahelyett, hogy a Campo Veranora ment volna, térdenállva, imádságba merülve s könnyezve, palotájuk kápolnájában töltötte. De a rákövetkező napon, jókor reggel édesanyjával a Szent sírjához ment s könnyek közt kérte, jöjjön segítségére, hogy az Istenben való magánynak életét; amely után úgy vágyódott, elnyerhesse. Visszatérés után heves fájdalmak lepték meg s időnek előtte megszülte a várt fiúcskát.

* * *

Betelt tehát Publicola és Pinianus hő vágya. A várva-várt örökös megérkezett. Minden szív örömben úszott; a nagytermek, az előcsarnokok, a kertek, a nagy palota mind visszhangoztak az örömtől: ennyi pompának jövő ura megszületett.

A nagy örömré, fájdalom, csakhamar mély gyász borult. Isten úgy határozott, hogy a Valeriánusok házának ne legyen több leszármazottja s az Isten akarata ellen hasztalan minden küzdelem. Az annyira várt és áhított kis örökös még ugyanaz nap a keresztség szentségében részesült, ám már másnap égbe szállott, hogy az angyalok karát gyarapítsa. Így abban a palotában, melynek csak boldogságot kellett volna magában rejtienie, az öröm nyomába nagy lelki megrázkódtatás lépett, sőt a megdöbbenés hirtelen a tetőpontra hágott, mert Melánia állapota rövidesen oly súlyosra fordult, hogy élet-halál között lebegett. Most tűnt ki valójában, mily szeretettel függött Pinianus azon az angyali teremtesen, akit a Gondviselés oldalára állított. A fájdalomtól szinte magánkívül s már egyedül csak a Mindenható segítségével bízva, a Campo Veranóra sietett, ahol csak egy nappal előbb nejével imádkozott, és szívszorongva, sóhajok közt könyörgött a Szenthez, hogy neje egészségének javulását elnyerje. Sőt nem érte be azzal, hogy miként a többi hívők,

az oltár előtt leboruljon, hanem úgy imádkozott, ahogy csak a legnagyobb szükség vagy halálos aggályok idején volt szokás. Ez időtájt ugyanis a vértanuk sírjait többnyire rácsozattal látták el, hogy azokat megoltalmazták, de az oltár hátsó részén egy

Arcosolium a Campo Veranón.

nyílást vagy ablakot hagytak (*fenestrella confessionis*), mely a földalatti cellára (*cubiculum*) nyílt, ahol a szent ereklyék nyugodtak. Így volt ez a vatikáni bazilikában, Szent Péter sírjánál is, így volt ez Szent Pál sírjánál az ostiai egyházban, és így kellett lennie Szent Lőrincnek bazilikájában is. Nagy lelki szorongatás idején a hívek a rácsozattal elzárt helyre is beléphettek s fejüket az ablakocskán benyújtva, közvetlen a vértanu sírja fölött imádkozhattak, hogy így a szentnek közbenjárása által az isteni irgalmasságot mintegy kiereszkolva, a kért kegyelmet elnyerjék.

Igy tett Pinianus is; fejét az oltár alá bujtatva s könnyezve esdekelt a Szenthez, hogy mentse ki lelke szorongattatásából, sőt saját életét is följánlotta Melániáért. S a rómaiak kedves Szentje, még mielőtt innen fölemelkedett, tudtára adta, hogy kérése meghallgattatott, nem saját életének árán, hanem egy másik magasabb áldozat árán, mely Istennek nagyobb dicsőségére szolgál, és ezt azáltal adatta tudtára, akiért imádkozott. Melánia a heves fájdalmak közepette, a halál torkában, nem magára gondolt, hanem mindenképpen azon volt, hogy az isteni szándék hűségese teljesítésének hű eszköze legyen: s mikor megtudta, hogy férje Szent Lőrinc sírjánál imádkozik, ezt az üzenetet küldötte neki: «Igérd meg Istennek, hogy mindketten tisztaságban fogunk élni és akkor meglátod Krisztus hatalmát».

Ez volt az utolsó kopogtatás Isten részéről az ő hű szolgálója által ennek a léleknek ajtaján, amelyet tökéletesebb életre hívott. Pinianus ez alkalommal engedett, lelkének levertsége örömré változott afölött, hogy Melánia jóslata beteljesedik, — örömére annak a léleknek, amely végre végleg arra az útra léphetett, amelyre az Isten akarta. Letette a kívánt ígéretet s most hitves helyett mint testvér tért vissza Melániához. Csakugyan felgyógyulva találta őt, s örömtől repeső szívvel, nem annyira afölött, hogy egészségét visszanyerte, mint inkább afölött, hogy Isten végtére összetörte láncait és méginkább, hogy Pinianus lelkét az ő számára döntőleg megnyerte. Így használta fel Isten szolgálóleánya a hivatása körül való ellentétet arra, hogy éppen azt nyerje meg magának, akit az emberek arra szántak, hogy általa Ótőle távoldartsák. Noha kissé hosszú idő után ugyan és nem csekély küzdelmek árán, de győzelmet aratott, amiként egykor győztes lett Cecilia, s amiként egykor ez az ifjú

Valerianust, úgy mutatta be ő Istennek most harcainak győzelmi zsákmányaként Pinianust.

Isten mindent javukra enged történni azoknak, akik őt szeretik; ugyanezt megfordítva így is mondhatjuk: Azoknak keze, kik Istent szeretik, mindent az ő nagyobb dicsőségére fordít.

NEGYEDIK FEJEZET.

Melánia első tanítványa. — Egy új angyalka az égben. — Egy új szűz a földön.

(400—402.)

Melánia már nem volt egyedül; megszűnt a magáramaradottság próbája, amely annál nagyobb a lélekre nézve még a tömeg közepette is, mennél kevésbé érti meg az őt, mert egészen más utakon jár és oly dolgokba merül el, amelyeknek értéke az ő szemében nem nagyobb, mint amennyire egy felnőtt a gyermeknek kártyából felépített várát becsüli vagy egy gyémántbánya tulajdonosa azt az üveggyöngyfűzért értékeli, amelyet egy gyermekleányka drága kincsének tekint. A legbájosabb lelkek, akik az akkori Rómában tündököltek, nem tudtak ugyan hozzá társulni, de saját palotájában, közvetlen közelében, abban, akit arra szánt, hogy természetes és földi életének támasza legyen, támasztott neki az Isten társat, tanítványt, lelki életében, szentségében követőt.

Bámulatraméltók azok az áldozatok, amelyeket a szentek Istennek hoznak; de még bámulatosabbak azok, amelyeket Isten az ő kedvükért művel.

Bármit áldozzon is az ember, Isten mindig fölülmúlja őt nagylelkűségben. Egyetlen pillanatban, csodálatos és Őhozá méltó módon, százszorosán jutalmazza a nehéz próbákat, amelyeket érette viseltünk. Az Isten és az ember nemeslelkűségének harcában még a legnagyobb szent is kénytelen be-

vallani, hogy ő a legyőzött s boldog vallomástól áradó szívvel elismerni, hogy Urának nagyszerű adományai őt meghódították.

Ettől az időtől kezdve Melánia és Pinianus mint fivér és nővér megtartóztatásban éltek, közösen gyakorolták és buzdították egymást az istenszeretben, az erényes, Előtte való életben. Ez abban a korban éppen nem volt rendkívüli valami ; így élt nólai Szent Paulinus nejével Teraziával, megtérésük után Apronianus Avitával, még később Pulcheria szűz Szent Marcianussal, aki őt Kelet császári trónjára ültette. A tökéletes tisztaság szeretete, az utána való vágyódás, mely olykor a nászruha alatt is élt, az élő hit, a szív egyszerűsége, az erkölcsök komolysága és szentsége tették lehetővé ezt az életmódot, melyet az Egyház nemrég kiállott üldöztetései s az érvényben levő társadalmi törvények az evangéliumi tanácsok kedvelői számára nem egyszer szükségessé is tettek.

Új, a régítől merőben különböző kötelék egyesíti tehát a Valeriánusok leszármazottait: amilyen azok között szövődik, akik együttesen vágyódnak Isten után s nem kívánnak már egyebet, mint Őt. Ám ez a teljesen lelki kötelék olyan gyöngéd volt s olyan erős, mint talán még soha: két lélek teljes egybeolvadása, akiknek már nem volt más kívánságuk, mint az evangéliumi tökéletesség, nem volt egyéb vágyakozásuk, mint az, hogy magukat Istenért minden birtokuktól megfosszák.

De ha fiának halála s Melániának betegsége Pinianus szívét meggyőzték is, Publicolánál nem ez volt a helyzet: ő most is azon volt, hogy családja mindig pompázó életet folytasson s erre a két hitvest erővel is kényszerítette. Mindazáltal Melánia, gyermekének halála után, gyászára való hivatkozással, selyemöltönyeit letette. Sőt nemsokára egy újabb haláleset is

emlékeztette Publicolát arra, hogy az embernek nem áll módjában szerencséjét saját kívánsága szerint kovácsolnia. Melánia anyai szívének első gyümölcse, kis leánykája is az angyalok seregébe költözött, hogy a szűzek koronáját, melyet ugyan nem ő maga, hanem anyjának megvilágosodott szeretete nyert el számára, birtokába vegye.

Az Isten iránt való szeretet az emberi érzéseket nem oltja ki, hanem megnemesíti azokat. Ha egy szív, mely ezzel a szeretettel eltelt, tiszta és gyöngéd vonzalmainak tárgyait elveszíti, bizonynyal a megadásnak nyugodt tekintetével néz az Ég felé, de mindez nem változtat azon, hogy szíve annál hevesebben vérezzen, mennél erősebbek voltak azok a szíverek, amelyeket a veszteség megszaggatott.

Szentünk, aki semmit sem kívánt annyira, mint hogy gazdagságát Istennek áldozza, aki, csakhogy egészen az övé lehessen, még az anyaság örömeiről is szívesen lemondott volna s azokat szinte csak kényszerűlten ismerte meg, most megtapasztalta, hogy a gyermek halála az anyai szíven oly sebet ejt, melyre gyógyír sehol sem lelhető. Ha föltekintett az Égre, hol immár két szerette gyermeke örvendezett az angyalok közt, még csak akadt egy-egy mosolya, — de a föld számára már csak könnyei voltak. Szülei s barátai körülvették, hogy bánatában vigasztalják, vigaszuk azonban talán még fájdalmasabb volt, mint a fájdalom, melyet orvosolni vágytak. Kétségen kívül az a vigasz volt ez, amellyel az emberek magukat megint csak a földhöz kötni törekeshetnek, ha a halál közvetlen közelükben jelent meg s őket a földtől kissé elrebbentette. Ez azonban olyan lélekkel szemben, mint Melániáé, mely sohasem volt a földé, nem vezethetett sikerre. A földi vigasztalások csak ellenérzést keltek benne. Egyetlen vigasztalását csak a földi élet fölé való

emelkedésben találta, a földiekben lehetőleg a legkisebb mértékben vett részt s mindinkább az Éghez közelített, melynek imént szíve gyümölcsét ajándékozta. Valahányszor életében haláleset fordult elő, mindig ugyanígy viselkedett: vérzik a szíve, s ő azt nem rejti el, — de azt is felfedi, hogy hol talál egyedül megkönnyebbülést.

Most is feltárta szülei előtt vigasztalhatatlanságát: «Számomra már nincs e földön vigasz!» — mondotta, de azt is hozzátette, hogy az egyetlen, ami könnyeit felszárítani tudná, az az engedély volna, hogy «magát a világ gondjaitól mentesítse». Ez volt a sóvárgás, mely szívét folyton emésztette, az az élet, amely felé mindenkor vonzódott, miként azt szülei előtt minden adott alkalommal fel is tárta.

S ők talán ez alkalommal, ezzel a gyermektelen anyával, ezzel a gyöngéd teremtéssel szemben, kit becsvágyuknak feláldoztak, készek lettek volna is az eseményekben Isten kezét felismerni és engedni. Ámde a világ kemény zsarnok úr. Csak egyszer nyújtsa neki oda az ujját valaki, mindjárt a karját is kívánja s anélkül, hogy észrevenné, máris rabszolga-láncot vet reá. Ha saját akarata szerint akarna indulni, már nem a maga ura többé, olyan kényura van, aki nem tűr szabadságot.

Melánia szüleinél is ez volt a helyzet. Mikor egyetlen leányuk azért esdekelt előttük, hogy a világ lármájától visszavonulhasson s magányban Istenét kereshesse, már annyi önállóságuk sincs, hogy oly választ adjanak neki, amelyet belátásuk és szívük hangja sugall. Ennek a hangnak el kell némulnia azzal a számtalan örömmel szemben, amelyekről azt hiszik, hogy gazdagságuk által rajtuk uralkodnak, amelyek azonban a valóságban őrjüket gyakorolnak uralmat. Az egyetlen érv, amelyet szegény, fájdalomtól gyötört leányuk kérésének szembeszegez-

nek, ez: «Hogy tudnók a világ gáncsoskodását elviselni?» — Az emberektől való félelem, — a gyöngö, szolgálai lelkek régi nyomorúsága, mindig ezzel érvel.

Melániának most az emberektől való félelem áldozatává kell lennie. De már nincs egyedül szenvedésében. Pinianus mint szerető társa áll oldala mellett. Hozzá hasonlóan a legmagasabb keresztény tökéletesség eszményéért lelkesedve, vele együtt szomorkodik azon, hogy törekvésük elé akadályok gördülnek. Nincs nap, amelyen ezt a szent házaspár ne közölné egymással fájdalma gondolatait s ne tanácskoznék azokról az eszközökről, melyekkel a szülők akarata ellenére is az Úr édes igáját magukra vehetnék. Egyetlen kiút kínálkoznék még számukra: elhagyni a szülői házat, titkon távozni a palotából, ahol a világi élet kevélysége s szórakozása mint súlyos teher nehezedik rájuk s visszavonulni valamely ismeretlen helyre, talán a tengeren túlra, a Szentföldre, ahol jelenleg nagyanyjuk, Melánia is él.

Ezt a tervet azonban lehetetlen fájdalmas mozzanatok nélkül megvalósítaniok. Atyát, anyát kellene elhagyniok titkon, búcsúzás nélkül, áldásuk híján s az aggodás távozó gyermekeik sorsa miatt könnyes, kínzó bizonytalanságba döntené őket. Melánia szívében a férfias erősség mellett is a gyöngédség és szelíd, tekintélytisztelő kegyeletnek erős vénája vert; oly elhatározások küszöbén, amelyek a szeretett személyeknek fájdalmat okoznának, mindig határozatlanságban tépelődve látjuk lényét. Ilyenkor benne az isteni hívás követését sürgető kötelességérzet, másrészt a gyermeki lekötöttség és szeretet közt súlyos küzdelem indul meg. Ha szülei vele a Pinianussal szemben súlyos jogtalanságot követtek is el, amikor őket becsúgyuknak fölállozták, ő sohasem feledkezhetik meg arról, hogy nekik egyébként mennyivel tartozik. Istennek jegyese nem

feledheti el azt, hogy gyermek is s ezért éppen gyermeki érzülete miatt szenvedti hivatásáért vívott küzdelmében a legsúlyosabb fájdalmakat.

Egy napon Melánia és testvére, Pinianus, az alkonyat óráján megint szomorú beszélgetésbe mélyedtek terveik felől. Egyszerre azonban valami csodálatos illat áradt feléjük, melynek eredetét egy ideig sehogysem tudták megmagyarázni. Nem-sokára azonban szívükben a szomorúságot szent öröm váltotta fel, attól a boldogító biztosságtól kísérve, hogy Isten maga fog segítségükre jönni. A jóságos Atya meg akarja gyermekeit vigasztalni; megpróbáltatásaik már nem fokozódnak tovább, Ő megszámlálta gyermekei erőfeszítéseit, látta jóindulatukat. Részükről már nem kíván többet. Mostantól kezdve Ő maga veszi kezébe ügyüket.

* * *

Míg a Valériusok házában ennyi bánat uralkodott és könny hullott, a rokonság körébe váratlanul két esemény vetette az öröm sugarát, hogy a boru után végre derű következze. Laeta, Albinának ifjabbik leánya, Toxotiussal, Szent Paula ifjú fiával házasságba lépett s férjét, imádságban töltött bizonyos várakozási idő után, leánykával ajándékozta meg, akinek szent nagymamája nevét adták. A kis Paulát már édesanyja szíve alatt Istennek ajánlották fel. Laeta ugyanis, afölött való szomorúságában, hogy nem voltak gyermekei, úgy vélte, hogy ezt a kegyet nem tudja másként elnyerni, mintha azt a fogadalmat teszi, hogy gyermekét kizárólag Isten szolgálatára szánja, ha pedig az leány lesz, unokatestvérenek, Asellának s nagynénjének, Eustochiumnak nyomdokait követi. A kis leányka bölcsje fölött a szentségnek olyan lehellete lengett, mint kevés más bölcső fölött. Betlehemben Szent Paula és Eustochium örvendeztek

fölötte; följé a rokonnak szeretetével Szent Marcella hajolt. A pusztaságban Szent Jeromos már nevelésének gondolataival foglalkozik, Laetának nagyszerű levelet ír, melyben azokra a veszélyekre való tekintettel, amelyek a serdülő leányt Rómában fenyegetik, azt tanácsolja az édesanyának, hogy a gyermeket mindjárt az elválasztás után küldje el Betlehembe, hogy ott Paulának kolostorában nevelődjék. Közben oly gyöngédséggel, mely bennünket e szigorú szerzetesnél meglep, tanítójának s nevelőjének ajánlkozik.

A Szent tanácsa nem valósult meg. A következő évben (404.) ugyanis Laeta szent anyósa Betlehemben elhunyt s bár a történet nem említi, valószínűnek vehetjük, hogy Laeta is nemsokára utána költözött, mert a római-betlehemi baráti kör levelezése nemsokára már nem tesz róla említést. Ezért nem ment a kis Paula Betlehembe s így egy darabig anyai védőszárny hiányában valóban azok a veszélyek övezték, amelyekről őt Szent Jeromos féltette. Később csakugyan a világ gyermekei felé vonzódott, de egy szent nőre várt a feladat, hogy anyai gondoskodásával ez iránytól elvonja.¹ Ez a szent nő, Melánia, most fájdalommal vegyes örömmel tekint a kisleány bölcsőjére. Eszébe jut egy másik bölcső, mely fölé néhány hónapja ő maga hajolt, hogy az édesanyának izzó szeretetével, a hívő keresztény nőnek, a szentnek elragadtatásával, egy újszülött gyermeket csókoljon, aki szintúgy Krisztusnak volt elígérve, akit ő emelt karjain az Ég felé s ajánlott föl Istennek e szavakkal: «Ő az enyém! Hús az én húsbomból, vér az én véreből! Ő az Égé, de az én kincsem, én ajándékoztam azt Neki!» Fájdalom, e bölcső

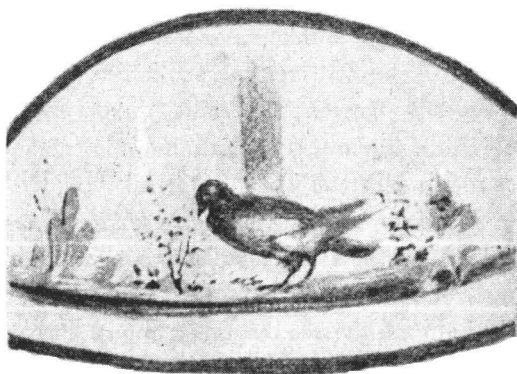
¹ Thierry és Lagrange úgy vélik, hogy Paula Szent Jeromos kívánsága szerint mindjárt Jeruzsálembe került. Rampolla bíboros kimutatja, hogy e feltevés elfogadhatatlan. (Iz. 158. l.)

mellett, mely az anyának annyi reménységét rejtette magában, túlhamar nyílt meg a sír! Mily szeretettel szerethette Melánia, a kis Paula nagynénje e két gyöngye kis teremtetést, kiket szüleik Istennek szenteltek már akkor, mikor még nevét sem tudták gagyogni, akik kétszeresen is angyalok voltak: ártatlanságuk és felajánlatásuk révén, s akiknek már gyermeketeg sírása is az Ég áldásait hozta le a földre!

Egyénies életfelfogásunk mai korában, amikor a szülők hatalma a gyermekek felett igen megszűkült és a szent kötelék, mely őket egyesíti, nagyon meglazult, mikor az anyagi élet annyira elszívja a szellemit, az isteni iránt való érzéket gyakran eltompítja s még a keresztény szülőket is inkább a föld javaiért, mint az égi javakért való gondoskodásra készteti: az újszülött gyermekeknek Istennek való felajánlását nehéz megértenünk s szépségét egészen felfognunk.

De helyezzük csak vissza magunkat abba a korba, amelyről szólunk. Járassuk át csak egy kissé magunkat a ma szülők élő hitével, akik többet tekintettek az égre, mint a földre és ezért hasonlíthatatlanul nagyobb szerencsének tekintették, ha egy leányuk az égi Király jegyesévé lett, mintha a világ leghatalmasabb uralkodójáé. Jelenítsük meg magunk előtt másrésről azt a korlátlan hatalmat, amelyet a polgári törvény még felnőtt gyermekeik fölött is nekik adott, miként azt Melánia esetében láttuk, azt a hatalmat, melynek azonban az Egyház korlátokat szabott, mikor úgy döntött, hogy a szülők fogadalma a gyermekekre vonatkozóan csakis a szülőket, nem pedig gyermekeiket kötelezi, s ezekre semmi kötelezettséget nem jelent, hacsak ők maguk később, teljes elhatározásukkal, bele nem egyeznek. Ha mindezeket fontolóra vesszük, nehezen fogunk megindultság nélkül nézni azokra a szülőkre, akik ártatlan gyermeküket mint

a béke és szeretet édes zálogát áldozatul hozzák Istennek, hogy belőlük kerüljön ki az emberiségnek az a része, amelyben Istennek legnagyobb gyönyörűsége telik, — az a kert, amely kizárólag az ő számára nyílik és illatozik. És akkor legalább is valamilyen képpen érthetővé válik előttünk az a gondolkodásmód, amely

ezeket az atyailag és keresztényien érző szíveket fokozott gyöngédséggel s egyszersmind mély tisztelettel töltötte el gyermekük iránt, e kettősen szent zálog iránt, amelyet ők csak azzal a tiszteletadással mertek illetni, amellyel kezünk az oltár szent tárgyait szokta érinteni.

De ha még mi is ennyi megértéssel tudunk lenni irántuk, jóllehet bennünket évszázadok egész sora s az erkölcsöknek és az életfelfogásnak oly sokféle megváltozása választ el ama jámbor életmódtól, akkor vajjon mit érezhetett Melánia, akinek lelke századának élő hitével volt tele, aki maga is e tündöklő század egyik legfényesebb csillaga volt, aki ezeket a lelki rezdü-

léseket mind maga tapasztalta, aki az Égre feltekintve ott a szűzi szentek közt a saját gyermekeit is szemlélte! Mily anyailag védő kézzel kellett tehát magáénak tekintenie azt a kisleányt, akinek fejét az a korona díszítette, mely őt leányának testvérévé tette!

Ám a kis Paula egyelőre még Laetának karjain pihen s Melánia lelkét egészen más gondok foglalják le.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Különös látvány. — Egy menhely és egy magányos költő. — Honorius diadalmenete Rómában. — Az isteni kéz segítsége.

(402—404)

A 402-ik év márciusa utolsó napjainak egyikén Nápoly lakossága ragyogó látványosságnak volt részese. A kikötőben ugyanis mintha minden, amit csak a gazdag patriciusi császári Róma fölmutathatott, találkozóra jött volna össze. Arany és ezüst csillogott mindenütt; arany és ezüst borította a hosszú tunikákat, a matrónák övéit és uszályait, tündökölt a karokon, kezeken, a százféle hajviseletnek természetes vagy mesterséges aranszőkeségében, amelyek az előkelő hanyagsággal félrehajtott fejeken ezerféle változatban tornyosultak, villogott a szenátorok és patriciusok fehér és arany arabeszkekkel szegélyezett ruháin, arany és ezüst díszítette a kocsikat s a pompás lovak szerszámait s sziporkázott a nemes állatok nyakának, lábának s egész testüknek minden mozdulatánál.

Mindeme gazdagság közepette fehérruhás rabszolgák tolongtak; itt, hogy uruknak legkisebb intését lessék, ott, hogy fürge kézzel a hintót befüggönyözzék, mihelyest egy napsugaracska a párnáin kényesen pihenő hölgyet kényelmében megzavarni merészelt, másutt meg, hogy a lovak körül foglalatoskodjanak. A római arisztokrácia színe-java volt az, amely itt alig elképzelhető pompával tisztelgésre felvonult. S az összes személyiségek közül egy tűnt ki még ragyogóbb ruháival, egy

multa felül valamennyit kísérete s lovai nagyszerűségével; úgy látszott, ennek az előkelő társaságnak ő az irányítója. A nép különös figyelemmel kísérte alakját s azzal a tisztelő bámulattal suttogetta szájról-szájra nevét, mely a gazdagságnak kijárni szokott: Valerius Publicola.

A nagyszerű látványosság akkor kezdett különössé válni, amikor a hajó Caesarea felől megérkezett s abból egy bűnbánatban szikárrá vált, nyers gallérba burkolt női alak szállott ki, fogadta a színpompás társaság hódolatát s azután minden egyéb útialkalmatosság mellőzésével egy közönséges számár háttára ült, melyen époly előkelő megszokottsággal foglalt helyet, mint a matrónák hintaikban. Még különösebb volt, hogy elsőnek az járult eléje, aki az egész társaságban nyilvánvalóan az első volt: Valerius Publicola s előtte oly mély tisztelettel hajolt meg, mint a fiú édesanyja előtt. Csakugyan az volt neki, az édesanyja: Antónia Melánia. E nő, kinek erős jelleme még a régi római vér pezsgésére emlékeztetett, harminc évi távollét után tért vissza hazájába. Az arianizmust pártoló Valenstől támasztott üldözés alatt a hitvallók pártjára állott s amikor őt magát is bebörtönözték, nem engedte magát megfélemlíteni, hanem magas származásának jogait érvényre juttatva megüzente a palaestinaei consulprefektusnak, aki őt fogva tartotta, hogy jól gondolja meg, kivel van dolga-, hogy azért, mert Jézus Krisztus iránt való szeretetből szegényes öltönyt vett magára, van még Rómában elég hatalma ahhoz, hogy cselekedetét vele megbánassa. A szegény ember, mihelyt atyjának és férjének nevét megtudta, azonnal személyesen járult eléje bocsánatot kérni, tüstént szabadon bocsátotta őt s felhatalmazást adott neki arra, hogy a szent hitvallókkal, Valensnek áldozataival, szabadon érintkezhessenek. Erre ő Jeruzsálembe utazott, ott kolostort ala-

píttott a szűzek számára s köztük 27 éven át bűnbánó életet folytatott; itt ismerkedett meg Szent Jeromossal és Szent Paulával is.

Mindazonáltal a nagy távolság és ennyi gond ellenére gyermekeinek Itáliában való életéről mindig meg voltak a maga állandó értesülései. S amikor unokáinak szent elhatározásáról, hogy a világot elhagyják, értesült, elszánta magát a hosszú útra, hogy őket szándékukban megerősítse s ehhez Publicoláját is megnyerje, — aki azonban, az igazat megvallva, a fogadás pompájából ítélve, amellyel elébe ment, nem épp' nagy fogékony-ságot mutatott ez irányban.

Előkelő és pompázó rokonsága kíséretében így vonult be a Keletnek pusztáiról hazatérő. A nép bizonyára kíváncsian tekinthetett az úton reá, akinek megjelenése oly éles ellentétben állott környezetével s akinek nagy szegénysége itt mintha csak egyenesen azzal a szándékossággal nyilvánult volna meg, hogy a nagy pompát megszégyenítse. Úgy lehet, egyik-másik matrónának ajka körül a gúny vagy bosszúság rejtett mosolya is játszadozott, hogy ily alázatosság előtt kell hódolnia; de ugyan-ebben a kíséretben egy szív bizonyára szent irigységgel vert: az ifjabbik Melánia szíve, akinek bizonyára ott kellett lennie nagyanyja kíséretében s aki gazdag öltönyeiben, melyeket Publicola érvényesülési vágya rakott rá, csöndes áhítattal tekintett az alázatos köpeny hordozójára.

A kíséret ahelyett, hogy a Róma felé vezető útnak vágott volna neki, Campania felé vette irányát, ahol az idősb Melánia néhány napot rokonánál, Nólai Paulinusnál óhajtott tölteni e kornak egyik legrokonszenvesebb alakjánál, aki époly szelíd és vonzó volt, amilyen kemény és tüzes volt az ő nagynénje. Paulinus a Poncius Paulinusok nemzetségéből származott,

anyja azonban előkelő és gazdag spanyol nő volt, Antónia, Melániának nagynénje. Ifjú korában szeretettel tanulmányozta a költészetet és Ausonius költő tanítványa volt, konzulságot és más tisztségeket viselt; később visszavonulva Aquitániában nőül vette Tharasiát, akitől egy fia, Celsus, született, akit a halál korán elragadott.

A mérhetetlen fájdalom ebben a két nemes lélekben is fölkeltette azt a szenvedélyt, amelyet e században annyi másban. Ő és felesége, Tharasia lemondottak vagyonukról és elhatározták, hogy egész bensőséggel Istennek adják magukat, önmegtartóztatásban és magányban élnek. Paulinus, kit Barcelona népének heves sürgetésére pappá szenteltek, Nólába, Szent Félixnek sírja mellé vonult vissza, ahol a kegyelem első sugallatait nyerte, amiért is e szent iránt különösen kegyeletes, odaadó és megható tisztelettel viseltetett. Ott Tharasiával az angyalokéhoz hasonló életet élt, melyet a bűnbánat szigorúsága ellenére is egy édes idyll lehellelte lengett át. Gyöngéd és költői lélek lévén, ismét kedves lírájának pengetéséhez fog, ám ezt most a vallás dicsőítésének, a kereszténységnek a pogánysággal szemben való védelmének és mindenekelőtt Szent Félixnek szenteli, akit ünnepén, január 14-én, minden évben egy új ódával dicsőít. Művész lévén minden tekintetben, nem találta elégnek azt, hogy Szentjét énekekkel ünnepelje, hanem «márványból s mozaikból való költeménnyel» akarta megtisztelni s ezért templomot kezdett építeni, mely a keresztény művészet becses és értékes monumentuma lett. Mint a szegények és zarándokok atyja lakhelyének egy mérföldnyi körzetében, Nólának áldása volt. Tisztaszívű lévén, mint egy gyermek, a magány iránt való szeretete mellett is örült, hogy Hispánia és Itália kimagasló személyiségeivel és szent egyháztanítókkal, —

Szent Jeromossal, Szent Ágostonnal, Szent Ambrussal —, barátságot tarthatott fenn s levelezésben állhatott velük, melyben szívének minden gyöngédségét kitárhatta.

Az első benyomás, amelyet a Nólába érkező nyert, csakis a mennyei békéé lehetett. Szent Félix sírját, mint valami drága ékszert, öt szentély vagy kis bazilika fogta körül. A zarándokok és szegények számára épített szegényház, a férfiak és nők részére épült kolostorok oly város képét nyújtották, melyet a benne rejlő szent hamvak életnek. Mindezeknek közelében Paulinus alapításai: az új templom, az oszlopcsarnok, a boltívek, a kút. Az alkotások igazi középpontja maga Paulinus volt, az egykori szenátor és magasrangú állami tisztviselő, aki ifjúságát gazdagságban s mindennemű megtiszteltetésben élte s most Krisztusnak egyszerű, alázatos, tökéletes követője lett.

Úgy volt, hogy Melánia Itáliába való érkezésének első napjait ennél a remeténél tölti; mintha a Kelet pusztáinak leánya nem birt volna elég bátorsággal arra, hogy Róma zibongó életének szemébe nézzen, mielőtt Itália magányát meg nem ízlelte. Annak idején a világ megtiszteltetései és boldogsága közepette volt alkalma látni Paulinust, most a bűnbánó élet lemondásai közt élőnek, Jézus Krisztus szerelmétől teljesen átalakítottnak látása után vágyódott. Talán azt is remélte, hogy hiú dicsőségvágytól eltelt útítársainak lelki hasznára lehet, ha az egyszerű és alázatos lélek boldogságát közeliről láthatják, ha olyan égi fényességtől ragyogó alakkal, mint Paulinus, érintkezésbe kerülnek.

Ketten a kísérők közül mindenesetre szívből örültek e találkozásnak: Pinianus és Melánia. Különösen ez utóbbi, hogy végre egy kissé olyan levegőbe jutott, amelyben jól érzi magát, amelyben az erények gyakorlását, az ő álmát és szíve vágyát

megvalósulva láthatja. Lehet, hogy ez alkalommal sikerült neki nagyanyjával és szentéletű vendéglátóival ama mennyei társalgásokat fölvennie, amelyek lelkét kielégíthették. Hisz úgy szomjazott folyton az isteni dolgok után s mégis folyton arra kényszerítették, hogy magát azoktól mindenféle földi gondok által elvonja.

A Paulinusnál való tartózkodás eszerint alighanem az első lépés volt Publicola anyja részéről ama misszió felé, amelynek családjában való teljesítését elhatározta s amelyet később Rómában folytatott, ahol unokáját jó elhatározásaiban megerősítette és folyton a gazdagság hiú voltát állította szemei elé. Publicola minden fáradozása, hogy leányától minden kiváló jámborságú személyt távoltartson, kárba veszett; Isten a távol Kelet földjéről saját édesanyját küldötte házába, hogy őt példájával és szavával megcáfolja, becsvágya gyöngéd áldozatainak pedig elégtételt adjon. De még édesanyja is hiába törekedett szívét meghódítani; a gazdagságnak szeretetétől, amelyen úgy függött, nem birt elszakadni. Az édesanya, amikor a természetfölötti érvek elfogytak, a természeteseket vette elő; elébe tárta, miként reng a római világ a barbárok léptei alatt. Azzal az éleslátással, mely azoknak a nőknek sajátja, akik megszokták, hogy tekintetüket a jövő felé irányítsák s a jelenkor eseményeinek kulcsát abban keressék, megjósolta mindennek a pompának közvetlen küszöbön álló összeomlását, az óriási vagyonok szétszóródását. Jézus szavaival intette őt, hogy ne ragaszkodjék e javakhoz, amelyeket tőle elrabolhatnak, hanem keresse azokat a kincseket, amelyektől senki nem foszthat meg bennünket. Mindez a fáradság kárba veszett; Publicolát a földi élet csillogó káprázata sokkal erősebben megigézte, hogysem magát azoktól elszakítani engedte volna.

Nagyobb eredményt ért el Melánia az unokaöccsénél és unokahugánál, Avitánál és Aproniánusnál. Avita Melánia egyik nővérének, ki ekkor már valószínűleg meghalt, — mert senki nem említi, — leánya volt s a szenátori és konzuli családból való Turcius Apronianussal kelt egybe. De még pogány volt, sőt bálványimádásnak hódolt. Melánia lelkes fáradozásainak sikerült Turcius Aproniánust a kereszténységnek megnyernie s őt és feleségét az önmegtartóztató életmódnak meghódítania; két gyermekük volt, Asterius és Eunómia, akiket még gyermekkorukban Istennek szenteltek; az egyiket a papi hivatásra, a másikat a kolostori életre szánták. Eunómia később, csakúgy mint Laetának és Toxotiusnak Paulája, Melánia lelki leányai közé került.

Rómát azonban a jeruzsálemi remete-nő nagyon zajosnak találta. Alig tette be oda lábát, máris vágyódott Keletre visszatérni, — a napok éveknek tündek neki, — a nagyváros zűrzavaros lármája a szent helyek békéje s csendje után keltett vágyat benne; a fényűzés, a romlottság, az elpuhultság, amelyek itt uralkodtak, lelkének undorát napról-napra fokozták. Szent Paulinus, Melánia lelki állapotának bizalmas ismerője, élénk színekkel ecseteli mindezt.

Ezenkívül Melánia a régi világ Királynőjének legközelebb eljövendő enyészetét is megjövendölte. Látta, hogy a birodalmat mélyreható kór és romlottság emészti; hogy túlélte magát s bukását ki nem kerülheti; képtelen arra, hogy önmagát kormányozza; csak letűnt nagyságának fényével tud hivalkodni s jelen elaggottságának nem lévén öntudatán, második gyermekségével még dicsekszik is. Látta, mint fenyegetik kívülről a barbár hordák, amelyek ifjan, életerejük teljében Róma összeharácsolt kincsein való meggazdagodás után sóvárogva, alig vár-

ják az alkalmat, hogy megrohanják. Amikor Melánia Itáliába érkezett, épp akkor hágták át Alarik vezérlete alatt az Alpokat, rettenetes erővel megrohanták az Adriáig terjedő vidéket s Rómát fenyegették. Ezúttal Stilicho április 6-án Pollenzonál és Verona mellett megverte őket s kénytelenek voltak az Alpokon túlra visszavonulni; ám első megjelenésük Itáliában a rómaiakat rémülettel töltötte el. Az erőslelkű Melániának látnia kellett, mint rohantak fejvesztetten ide s tova, hogy a falakat kijavítsák, kincseiket biztonságba helyezték, a menekülésre készüljenek. Ily gyáva nép közepette úgy érezte, hogy nincs már mit tennie; az ő missziója már betelt. Jeruzsálem hívta vissza magához s 403 tavaszán, egy évre megérkezése után, ismét elhagyta Rómát. Szülővárosára vetett utolsó pillantása szomorú előérzetekkel volt telve; a neki tulajdonított szavak: «Róma utolsó órája ütött!» — melyek a züllésnek, hitvány-ságnak, kábultságnak és előrelátáshiánynak a városban elébetaruló látványa szemléletén ajkait elhagyták, jövendőléssé váltak, mely nagyon is gyorsan beteljesedett. Fia, Publicola, egészen Szicíliáig elkísérte, innét egyenesen Afrikába kelt át.

* * *

Eközben Róma rózsákkal koszorúzta magát. Alig mult el a rettegés, nem akadt okosabb gondolata, mint az, hogy Stilichonak győzelmére ünneplő köntösbe öltözködjék s arra kérje Honorius császárt, hogy vonuljon diadalmenetben az örök városba, amiként azt a császárok korában tették, amikor a római fegyverek a világot meghódították. Honorius, aki még csatamezőt sem látott, elfogadta a meghívást s egy szép, napsugárban úszó napon győzelmi kocsija a Pons Milvius felől a sokaság dörgő tapsai közt a diadalívvel s más díszítésekkel ékes utcá-

kon, a tolongó nép örömrivallgása közt bevonult a Palatinusra. Egy évszázad óta, Maximiánus és Diocletianusnak 303-ban

Honorius császár. (Anicius Probus consulnak elefántcsont-diptychonja a 406. évből, az aostai dóm kincstárában.)

tartott diadalmenete óta, nem látott Róma ehhez hasonló ünnepet s bukásának előestéjén oly mámorossá lett, mintha csak szándékosan akarná igazi helyzetének tudatát feledni.

A Palatinus már körülbelül száz éve megszűnt császári szállás lenni; elhagyva és kifosztva állott. Honorius megjövedele új lelket lehelte belé. Róma abban az ábrándban ringatta magát, hogy ismét az antik Róma lesz belőle s a 404. évnek tavaszán a hatodik konzulátusnak s a császár 10 éves uralkodásának megünneplésére magát teljesen a látványosságok és hangos ünneplések áradatába vetette.

Vajjon mennyire vehették ki részüket Publicola és családja a nagy ünnepelekből? Ezek bizonyosan nem voltak alkalmasok arra, hogy az édesanyától elvetett jó magot a dús-

gazdag rómainak szívében gyümölcsözővé tegyék, sem arra, hogy őt leánya kívánságainak megnyerjék. Ha úgy lehet, hogy

egyik-másik kísérlet arra, hogy szívét a világtól elvonja, volt is reá némi hatással, hogyne érzett volna ő, a patricius, a szenátor, a dúsgazdag, ennyi ragyogás közt hatalmas kísértést arra, hogy mindebben első szerepet játsszon? Épp ezért valószínű, hogy az ünnepeken és látványosságokon részt is vett. Bizonyos az is, hogy megjelenvén az udvarnál, oldalán leánya, Melánia, a legdrágább öltönyökben jelent meg. Ruházatának fénye, de még inkább az ő bája, ifjú üdesége, melyet a nők szokásos kendőző mesterkedései még nem tettek tönkre, de leginkább lényének egyszerűsége, anyagi lelkületének arcáról tükröződő szépsége a szemeket azonnal maga felé vonta. Valamennyiük közt legjobban Szeréna hercegnőnek, Honorius adoptált nővérének és anyósának figyelmét vonta magára, aki a találkozást nem is feledte el.

Ilykép mindig akadtak új és, csak fájdalmasabb áldozatok annak a léleknek számára, aki elrejtettség, magány s a gazdagságról való lemondás után vágyódott; ám ezek már az utolsók voltak. Gyakran előfordul, hogy a legnagyobb bukást a nagyravágyás fokozott bódulata előzi meg, amint az Róma bukásánál történt. Hasonlóképpen megyik, hogy a lélek szabaddulását a legnagyobb szorongatás előzi meg. Isten mindenféle eszközzel megkísérelte, hogy Publicolát megrendítse s akarata előtt meghajlítsa: leánya könyörgései, sorscsapás, édesanyja intelmei által. Ő mindig ellenállott. Isten most azoknak a csapásoknak egyikével sujtotta őt, amelyek utolsó kegyelmet jelentenek: a halál kopogtatott ajtaján életének, amelyet ő arra használt fel, hogy az isteni akarat elé akadályokat gördítsen. Még életének fényes delén: alig harmincnyolc éves korában, háza minden dús kincseinek ragyogása közepette, amelynek csillogtatására a császári udvar jelenléte most fokozottabb

alkalmat adott, az Úr gyógyíthatatlan betegséggel lepte meg s ágyba döntötte, hogy szemébe nézve a halálnak, most egy szempillantás alatt megtanulja, mily semmi mindaz, amit ő szeretett.

Ennek az utolsó oktatásnak nem is állott ellent; halála óráján a leányával szemben való viselkedése is tiszta megvilágításban tűnt szemei elé. Abban a csendben, amikor a világ a haldoklónak ágyánál végre mégis elhallgatott, megszólalt benne a kereszténynek lelkiismerete. Megvallotta, hogy tévedett és gyermekeit hívván, alázatosan bocsánatot kért tőlük. «Bocsászatok meg, gyermekeim — mondá Melániának és Pinianusnak —, hogy mérhetetlen eltévelyedésemben vétkeztem, hogy a világ nyelvétől való féltelmemben, égi hivatástok elé akadályt gördítettem. De most az Úr magához hív s nektek teljes szabadságotok lesz; teljesítétek szent vágyatokat, csak esdjétek ki számomra a Mindenható Úrnak kegyelmét!»

Publicola halála a 404. év márciusában következett be; édesanyja még Afrikában tartózkodott; a szomorú híradást Nólai Szent Paulinus megbízásából Szent Ágoston közvetítette. Az erős asszony a hírt a hippói püspöknek Szent Paulinushoz küldött tanusága szerint, csodálatos megnyugvással fogadta. Csupán azt fájlalta módfölött, hogy fia a szenátori pompának nem mondott még halála előtt búcsút, hogy ugyanazt a koronát érdemelhetne volna ki, mint édesanyja.

Az akadály, mely Melánia és Istennek akarata közé ékelődött, így már eltűnt. De nemcsak ez; a sok próbán átesett lélek megérte azt a nagy örömet is, hogy az atyai akarat, mely az övét erőszakosan elnyomta, a halállal szembenállva megváltozott és most, amikor Piniánussal együtt az annyi év óta sóvárgott útra léptek, azt az édes örömet is élvezhette, hogy haldokló atyjának szándéka szerint cselekszik.

«Mily tehetetlenek és rövidlátók az emberek intézkedései a Gondviselés rendeleteivel szemben!» — jegyzi meg itt jogosan Rampolla bíboros. — «Emberi szándék úgy akarta, hogy a legelőkelőbb patriciusi házat a gyönyörűségeknek és pompának székhelyévé, a világi és dicsőséggel teljes életnek mintaképévé tegye, — de ehelyett magas végzések úgy rendelték el, hogy ugyanez a ház az evangéliumi tanácsok szerint való életnek ragyogó példáját nyujtsa s a növekvő római romlottsággal szemben a világ előtt ékesen szóló tiltakozó szót emeljen. Az ember a világbirodalom fővárosa legdúsabb örökségének mindenáron örököszt akart biztosítani, ám felülről úgy határoztak, hogy minden erőpróbálkozás ellenére is az örökös elmaradjon s a mérhetetlen vagyon a szegények gyámolítására, az emberi nyomorúság enyhítésére szolgáljon. Az ember megkísérelte, hogy az isteni Gondviselés terveinek végrehajtására kiszemelt hajadonnak hivatását megghiúsítsa; s ez ifjú nő, kiválasztva a Gondviseléstől, az emberek minden ellenkezése ellenére helyt állott, hogy az Ő rendelkezéseit a legtökéletesebben végbevigye.

ROMANVS

HATODIK FEJEZET.

*A Róma határában fekvő villa remetéi. — Az új öltöny. — A böjt.
Az irgalmasság cselekedetei. — A rabszolgák anyja.*

(404—406.)

A vándor, ki Rómát a Via Appián kiindulva elhagyja, az ötödik mértföldkönnél egy villa romjaira bukkan, melynek egykori nagyszerűségét maradványai eléggé sejtetik. A terület, melyen feküdt, körülbelül két négyzetkilométernyi lehetett. A szobrok, melyeket ott különböző időkben találtak s melyeknek nagy része most a vatikáni múzeumot díszíti, azt mutatják, hogy gazdag művészi kiképzése a legelőkelőbb palotákéval vetekedett.

A villát, úgy látszik, még Hadrián idejében építették. Első tulajdonosai a Quintiliusok voltak, akiknek utolsó leszármazóit, Condinust és Maximust, tudományuk és katonai kiválóságuk révén mindenki nagyrabecsülte. A dúsgazdag és egymást gyöngéden szerető testvéreket — akik talán keresztények voltak —, Commodus császár parancsára, akár hitükért, akár azért, hogy bírvágyát kielégítse, kivégezték, javaikat a császár elkoboztatta s a villát magára iratta.

Később Constantinus császár alatt, aki elődeinek annyi igazságtalanságát jóvátette, Valerius Maximusnak, Róma praefektusának, a Quintilius-nemzetség örökösének sikerült azt visszaszereznie. Így a Valeriusok új, pompás székhelyet szereztek maguknak az előkelő római villák között, amelyek a császár-

ság korában oly nagyszerűséget értek el, hogy legelsőrangú modern villáink sem vehetnék fel velük a versenyt. Praetoriummukkal, lovaglóterükkel, földött folyósóikkal, udvaraikkal és oszlopcsarnokaikkal, társalgóikkal, könyvtárszobaikkal, játéktérmeikkel, az uraság és vendégei számára nyitva álló, terjedelmes nyári és téli lakosztályaikkal, fürdőikkel, halastavaikkal, bronz- és márványszobraikkal, nagyszabású parkjaikkal, virágokban és ritka növényekben gazdag kertjeikkel, gyümölcsös-, olajfa- és szőlőültetvényeikkel valóságos kis város számba mentek.

Bizonyos azonban, hogy ez nem volt a Valeriusoknak egyetlen birtoka Rómán belül. Az «Ager Romanus»-on, az Ostia felé vezető Via Ardeán, a hatodik és hetedik mértföldkő közt ma is találunk egy telket, amelyet a Valerianum szó elron-tásával Valleranónak neveznek, Rampolla bíboros szerint azért, mert egykor Valeriusok birtoka volt. Egy feliraton pedig, melyet 1737-ben a Mandela Sabinánál Horatius villája mellett találtak, Valeria Maxima neve betűzhető ki, aki e vidék telkeinek tulajdonosa volt. Egy másik, melyet 1861-ben Albano és Frascati közt találtak, a Valerius-nemzetség ottani birtokait említi.

A 404. év tavaszán a Via Appián álló gyönyörű villa dísztermében, parkjának fái alatt egy ifjú nő járkal. Szegényes öltözete sötét posztóból készült, hosszú, csuklóig érő ruhaujjakkal. Fejét sűrű fátyol takarja, mely beárnyékolja arcát is. Kedves, derűs arca azonnal arra a patricius-hölgyre emlékeztet, aki a császári udvar ünnepélyein tiszta, keresetlen bájával, melybe némi melankólia — a földöntúlinak sóvárgó vágya vegyült, egy császári hercegnő figyelmét magára vonta. Valóban ő volt az, a Valeriusok utolsó leszármazottja, minden jólétük örököse: az ifjabbik Melánia.

Első cselekedete, alighogy atyja halála szabadságot nyújtott neki arra, hogy Isten hívását kövesse, az volt, hogy városi palotáját elhagyja, a hivalkodó Rómának hátat fordítson s a Via Appián álló villa magányába vonuljon. A magányosság kedves barátja az Isten híveinek. A köznapi és felületes lelkek a zsivajt, a fecsegést, a szórakozásokat keresik, hogy ne lehessen önmaguknál sokat időzniök; felületességük arra készíti őket, hogy a bennük levő kevés bensőséget is kifelé fordítsák. Lelki szegénységük ezernyi semmiség után kelt bennük mohó vágyat, mindent látni, mindent hallani, mindenről értesülni kívánnak. Fecsegők, mert sekélyek; kíváncsiak, mert balgák. Mély és elmélkedő lelkek viszont a csend után vágyódnak, mert összeszedettségre, gondolkozásra, kutatásra nyújt nekik lehetőséget. Az Istent szerető lelkek sóvárognak az után, hogy szeretetük tárgyával egyedül lehessenek, hogy fülük figyelmesebb lehessen az isteni hívásra, melynek édes, halk suttogása a világ lármájában elvész, hogy mint szív és szív társalkodhassanak Azzal, akinek édességéről a világ minden gyönyörűsége még csak halvány sejtelmet sem tud kelteni. Vannak pillanatok, amelyekben e lelkek azt kívánnák, bárcsak lehetséges volna még a földi életre való minden emlékezést is elveszíteniök, csakhogy Istennel egyesüljenek és Vele teljesen egybeolvadjanak. Az ilyen lelkek számára csak egyféle elhagyatottság létezik, mely igazi vértanúsággá válhatik számukra: az a rettenetes magány-érzet, melyet az üreslelkű és fület bódító tömeg kelt bennük, mikor őket szemlélődésüktől elvonja. Abban a magányban azonban, melyet a világ gyermekei annak mondanak, ők egy olyan jelenlétnek éltető erejét érzik, mellyel szemben bármi más után vágyódnok teljesen lehetetlen.

Ezért válik természetükké a visszavonultság. Jézust köve-

tik, mondja Melániánknak latin nyelvű életfrója, aki «mikor imádkozni kívánt, a hegyre ment fel». Megemlékeznek arról is, hogy Jézus, mikor a vaknak látását visszaadni akarta, őt félrevonta. Ők is elvonulnak, hogy az isteni adományokban bővebben részesüljenek. Hallották, hogy Isten az ő kedveltjéről azt mondja: «Íme én hozzám édesgetem és a pusztába viszem őt és szívéhez szólok», s arról a lélekről, mely jegyese, így szólt: «Halljad, leányom és lássad, hajtsd ide füledet és feledd el népedet és atyád házat». Ők elfelednek mindent azért, hogy a királyt, aki hozzájuk lehajlik, szemlélhessék s lelkük az ő csókjának kimondhatatlan édességét ízlelje.

Most Melánia is élvezte ezt a mindig áhított halk békeséget, amelyet idáig sohasem élvezett. Az áprilisi langy fuvalatok a természetet új életre keltették, minden elbűvölően gazdag virágpompában mosolygott körülötte. Senki sem zavarta; csak a szökőkutak álomba ringató csobogása, a lombok közt suttogó szellőnek libbenése, az éneklőmadarak ujjongó dala törte meg, — de nem zavarta meg — a hallgató magányt a vén piniák és olajfák alatt. Ebben a csöndben, ebben a mély nyugalomban úgy érezte, hogy az ő szíve is, melyet idáig nehéz és fojtogató levegő szorongatott, új életre kel s mialatt tekintete a teremtés fönségén végigjárt, tüzes szeretettől égő lelke a hála és imádás himnuszában, a legboldogabb extázisban emelkedett fel a Teremtőhöz. Most már nem kötötték hiábavaló látogatások, világi gondok, földies kapcsolatok; egyetlen gondolata már csak Isten. Egyetlen gondja: Istennek tetszeni — keresni, miként szolgálhat Neki legjobban. Egyetlen társalgása már nem földies, nem világias, hanem mennyei: azzal a kis társasággal társalog csupán, amelyik őt követni vállalkozott. Ez a kis társaság testvéréből és hűséges társából, Pinianusból, édesanyjá-

ból, Albinából s néhány rabszolgából állott, akik azonban már nem is rabszolgái voltak, hanem, miként ő, az Úrnak szolgálói.

Az első változtatás, melyet szentünk kifelé eszközölt, a ruházatot illette. Ez nem volt valami különcködés, mert a IV. században általános szokás volt, hogy akik a világról lemondottak és örökös önmegtartóztatást fogadtak, ezt különleg is kimutatták azzal, hogy a világi ruhákat levetették és egyszerű, nyersebb ruhákat öltöttek magukra. Így volt ez akkor is, ha valaki közösségen kívül élt. Ez abban az időben, amikor a vallásos társulatok még csak kezdetüket élték, egyáltalában nem volt feltűnő. Hasonlóképpen tett Marcella, amikor férje elhunytával magát Istennek szentelte. Ugyanígy tettek Eustochium és Blesilla, Szent Paulának leányai, az egyik mint hajadon, a mások mint özvegy. Így tett a szent házaspár, Paulinus és Tharasia, úgyszintén Pammachius, aki a gőgös szenátorok gúnyjával és megvetésével szembeszállva a szenatusban díszöltönyeinek alatt bűnbánó ruhát viselt.

Ez a ruhacsere szakítást jelentett a világi élettel; mintegy válaszfal gyanánt emelkedett a régi s a most felveendő új életmód közé. De érthető lecke is volt, melyben a kereszténység szigorú egyszerűsége a pogányság keresett és elpuhult fényűzését részesítette. Ez a ruhacsere a szűzeknél nagy ünnepélyességgel történt, s a fátyol feladás szertartásával a püspök keze által ment végbe. Az özvegyeknek a fátyolt egyszerű áldozópap adta át. Férjes nők, kik férjükkel együtt vagy annak beleegyezésével tettek önmegtartóztatási fogadalmat, az özvegyek sötétszínű ruháját vagy a kolostorit minden hivatalos szertartás nélkül vették fel.

Melánia tehát a vászon- és selyemruhákat, amelyek annyi éven át gyötörték, mindenkorra letette. Lemondott a római

nők hosszú, bokáig érő, félujjas tunikájáról is, melyet a kebel alatt pompás, drágakövekkel kirakott aranycsatt foglalt össze. Helyettük öreg, silány szövetből készült tunikát vett fel, melynek hosszú ujjai csuklóig értek és nem került többbe, mint legfeljebb néhány fillérbe; ezt a derék körül egy minden dísz nélkül való öv tartotta egybe. Letette a fátylat is, mely a legrégibb időktől kezdve különböző nevek alatt, előbb mint «flammeum», majd mint «ricinium», végül mint «maforte» a római nő viseletének állandó része volt. Eredetileg fejkendő volt. Művésziesen összehajtogatva a nyakról a fejre húzódott fel, majd onnan visszahajlítva szépen szedett ráncokban a vállakra hullott le, viselőjét mintegy lehelletszerű, párás felhőbe burkolva. Melánia selyemfátylái ettől fogva az oltárok és vértanu-sírok díszítésére szolgáltak, ő pedig egy sötétszínű szegényes szerzetesi fátyollal fődte be fejét, bár ifjú, üde szépségét nem tudta az alá elrejtteni.

Piniánus is letette a patriciusi ruhákat. Benne azonban nem volt meg hitvesének hősiessége. Nem volt elég elszántsága arra, hogy kasztjának elpuhult szokásaival egyszerre szakítson s a fényes ruházatot, melyet eddig viselt, mindjárt silánnyal cserélje fel. A középutra lépett tehát és ciliciai ruhákat készíttetett magának. Ezek selyemhez hasonló szövetből készültek, valószínűleg a Ciliciában tenyésztett kecskék válogatott, selymes szőréből.

Ez nem volt tetszésére Melániának. Testvérét a legmagasabb fokú szeretettel szerette, tudta, hogy életének virágában van, hiszen férje csak huszonnégy, ő maga pedig csak huszonegy éves volt, — emellett tudta azt is, hogy mily fényes életet hagyott el, s ezért nem mert neki emiatt nyílt szemrehányást tenni. Másrészt azonban sokat gyötrődött magában attól való

félelmében, hogy a világi élet színes varázsa még nem oltódott ki eléggé hitvese lelkében, aki azt abban a korban vetette meg, amelyben mások magukat még egészen attól vezettetik.

Amint egy napon egyedül találta magát Pinianussal, szeretetreméltóan s a lelkiség halk szavával azt kérdezte tőle, vajjon sohasem ébred-e fel már szívében a hitvesi vágy? Melániának ez az aggodalma szent mosolyt csalt Pinianus arcára: «Boldognak tarthatod magad, — felelte, — hogy így tudsz szeretni. Ami engem illet, biztosíthatlak az Űrban, hogy attól a naptól kezdve, amelyen szavunkat adtuk az Űrnak, sohasem néztem reád más szemmel, mint szent édesanyádra, Albinára.»

Melánia tisztelettel csókolta meg Pinianus mellét és kezét és hálát adott az Istennek, hogy elhatározását oly szilárdná tette. De ezzel nem elégedett meg annak részéről, akinek tökéletességét annyira kívánta. Néhány nap múlva új lépést kockáztatott meg: «Kedves parancsolóm», — mondta neki, — «hallgass reám, mint anyádra és lelki nővéredre; tedd le ezeket a drága ciliciai ruhákat és hordj olcsóbb minőségűeket.»

Az ifjú férj pillanatnyilag zavarba jött; de mivel nem akarta megszorítani azt, aki őt az Isten kedve szerinti életben vezette s mindkettőjüket az üdvösség felé irányította, szívesen meghódolt. Megvált a drága gyapjúruháktól s olyfajta szegényes köntöst vett fel, amilyeneket Antiochia külvárosainak benszülött, szír nyelvű lakosai szoktak hordani, akiket Szent Jeromos egyszerű, szerény és romlatlan erkölcsükért megdicsért, akiktől a fényűzés, mely egyébként Antiochiában époly siralmasan pusztított, mint Rómában, idegen volt. Szent lelki kalauza azonban még ezzel sem érte be; később arra is rávette, hogy még durvább, egy soldo értékű, sajátkezüleg

készített, természetes színű gyapjúruhát viseljen. Így szégyenült meg s szenvedett vereséget bennük és általuk a római fényűzés.

Kinek a lelkét ne fogná meg e jelenetek üde közvetlensége? Hiszen tündöklően mutatják, mily anygali tisztaságúvá tudja fejleszteni s mily mennyei magaslatra tudja felemelni az isteni szeretet az emberi szeretetet, olyan magaslatra, amelyre feljutva semmi egyébire sem törekszik már, mint arra, hogy a szeretett lény lelkét mennél magasabb tökéletességre vezesse.

Napjainkban, amikor a pogány érzékiség levegője a lelkeket fojtogatja, ismételten láttunk kísérleteket arra, hogy az érzékiség dohos pincéiből kiemelkedjünk s a kereszténység tiszta szépségeit életünkbe újra belevigyük. Akadtak is tehetséges írók, akik ezeket a regények hőseiben és hősnőiben megcsodáltatni törekedtek. Ámde elfeledték azt, hogy vannak virágok, amelyek csak a tökéletesség havasi csúcsain nyílnak és illatoznak, s csak kissé alacsonyabb régiókban is máris elsatnyulnak és elpusztulnak. Ezek az erények megkívánják azt, hogy nem közönséges erények tövisei körítsék és védjék őket, különösen pedig az a drága erény, amelyet a regények szentjeiből és szent nőiből annyira kifeledtek: az alázatosság.

Egy Ceciliának, egy Melániának lelke előtt bizonyára nem lebegett korai ifjúságuk eszménye gyanánt valami költői Beatrice-alak. Ők nem gondoltak arra, hogy művészek ecsetje nyomán vagy költők verseiben éljenek tovább, vagy hogy bárkit is oly művekre ihlessenek, amelyek — ha még oly magas szellem termékei is, — mégis csak mulandók. Ők ilyes tömjénezés elől bizonyára kitértek volna. Arról, amit ma eszményinek vagy «platói szerelem»-nek neveznek, ők még sejtelemmel sem bírtak; bennük Isten szeretete lángolt, őket az Isten után és a

mennyei haza után való vágy töltötte be, s ezért testvéreiknek is, akiket Isten melléjük állított s akiket egyedül Őbenne szerettek, ugyanezt kívánták s ugyanezt akarták biztosítani: a legmagasabb fokú, soha el nem múló dicsőséget.

S hogy ezt megszerezzék, Melánia s tőle támogatva Pinianus, koruknak legbuzgóbb lelkeit akarták követni. Lángoló lelkületük tárgya az volt, ami e század áhítatában a legjellegzetesebben domborodik ki: a bűnbánat. Kezdetben mégis kénytelenek voltak szent tűzüket kissé mérsékelni.

Általános jelenség az olyan lelkeknél, akik hosszú ideig vágyva-vágytak Isten tökéletesebb szolgálata után s annak végre szabadon átadhatják magukat, hogy hirtelen oly lendülettel indulnak el céljuk megvalósítására, hogy az fizikai erejüket felülmúlja. Így történt ez a mi két szent patriciusunkkal is aszketikus életük kezdetén. Minthogy szívük telve volt a korukbeli bűnbánóknak, a puszta remetéinek nagy példáival, egyszerre ugyanoly szigorú böjtöt kívántak tartani, mint azok. De csakhamar látniok kellett, hogy elkényeztetett testük ezt egyszerre elviselni nem bírja és hogy csak akkor lesz erejük azt megvalósítani, ha kicsiben kezdik. Így is tettek, de szemük előtt mindig ott lebegett a cél, amelyre törekedtek, s amelyet csodálatraméltó mértékben el is értek: a legnagyobb szigorúság.

Az V. században az Egyháztól előírt böjtök elég szigorúak voltak. Teljes böjt alkalmával csak egyetlen étkezés volt megengedett, a Nona után, vagyis délután 3 órakor avagy az esti órákban. Az ilyen böjt azonban csak egy ideig tartott s a vasárnap mindig ki volt véve alóla.

Az aszkéták a bűnbánat szellemétől lelkesítve nemcsak az ételek minőségét s mennyiségét korlátozták annyira, hogy ételük éppen csak életük fenntartására volt elégséges, hanem a leg-

szigorúbb böjtöt napokon át folytatták s végre is odáig jutottak, hogy öt egymást követő napon át is böjtöltek. A Skete-i kolostorokban még hetes böjt is volt gyakorlatban: amennyiben az egész hét folyamán nem vettek magukhoz ételt, csupán szombaton, amely napra, akárcsak a vasárnapra, böjt nem eshetett.

Ez a szokás Egyiptomból Palesztinába is átment; Jeruzsálemben a negyvennapos böjtnek úgy nevezett «hetiböjtösei» (hebdomadarii) voltak, akik ebben az időben csak a vasárnapi szentmise után vettek magukhoz eledelt s aztán egészen a következő szombati szentmisén való áldozás utániig nem ettek. Sőt volt egy csoport, az «Apotactites», akik e gyakorlatot az egész éven át követték. Ez a szigorúság Kelet más részein is dívott s később Nyugaton is elterjedett. Így pl. Asella szűz Rómában rendszeren fél-hetes böjtöt tartott, a nagyböjtben pedig egészheteset. Szent Ambrusnak nővéréhez, Marcellínához elejtett néhány szavából úgy tűnik, hogy nővére is hasonló módon böjtölt. Az egyházatyák csodálattal viseltettek az ily böjtöléssel szemben, de nem buzdítottak arra. Szent Ambrus is helytelenítette azt nővérénél és Szent Jeromosnak sem volt kedvére, különösen akkor, ha még a gyöngé korban gyakorolták így.

Napjainkban sokan talán nemcsak ebben a helytelenítésben egyeznek az egyházatyákkal, hanem egyenesen arra éreznek hajlandóságot, hogy az ilyen böjtöt öngyilkosságnak minősítsék. A tények azonban ellenük szólnak. Illés, Thebais apátja, aki csak egyszer étkezett hetekint, igen magas kort ért el. Aselláról tudjuk Szent Jeromostól, hogy egészsége a tízéves korában kezdett böjtöket még ötvenéves korában sem sínylette meg. Nem egy szerzetes az ily életmód megkezdése után még 20—30 évig élt. E szent bűnbánók tehát nemcsak lélekben,

hanem testben is erősek voltak, ellentéitben századunk gyermekeivel, akik a mai elpuhultság folytán sokszor idő előtt öregednek s halnak meg.

Ami az ételek minéműségét illeti, nem minden kolostorban volt ugyanaz a szabály. Bizonyos az, hogy legfőbb szabályként az érvényesült, hogy az aszkétáknak a legközönségesebb eledelokkal kellett beérniök s ételüknek oly kevésnek kellett lennie, hogy a jóllakásról szó soha sem lehetett. A bor, a hús, a hal és a tejes eledel tilalom alá estek. Némelyik szerzetes puszta kenyérrel érte be, mások zöldséget, gyümölcsöt, olajat adtak hozzá. Ebből is nyilvánvaló, hogy ugyanabban a kolostorban is volt különbség az ételben és a böjtben. Azokon a napokon, amikor nem böjtöltek, minden szerzetes ebédet és vacsorát kapott s a szakács és a konyha, melyről sokszor történik említés, azt bizonyítja, hogy főtt ételek is kerültek az asztalra. Mindazonáltal e csodálatraméltó coenobiták közt oly nagyfokú bűnbánati szellem uralkodott, hogy egyesek még a legszegényesebb élelemről is lemondottak, s önként nagyobb önmegtartóztatást vállaltak, mint amilyenre kötelezve voltak. Akadtak, akik egyetlen étellel beérték, mások lemondottak a közös asztalról is és cellájukban maradtak, ahová nem nyújtottak be számukra mást, mint kevés sót és kenyeret.

Buzgalmának első hevében Melániánk Asella megtartóztatását akarta követni s ötnapos böjtre fogta magát. Ámde, miként említettük, csakhamar tapasztalnia kellett, hogy túlbecsüli erejét s csak lépésenkint remélhet előrehaladást. Így tehát az egész éven át folytatott rendes böjttel kezdte újra; naponként egyetlen déleesti étkezést tartott, amikor főzelékkel, kevés olajban elkészített zöldséggel táplálkozott. Itálául néhány korty mézzel kevert bor szolgált. Tiszta bort egész életében

nem ivott, mert a tiszta bor élvezete a római szenátorok leányainak még ebben az élvágyó korban is tilos volt. Az egy napi böjtről a kétnapira tért át: negyvennyolc óránként vett magához edelt s az olajat is mellőzte. A korlátozást, mellyel buzgóságát egyidőre fékeznie kellett, fájdalmasan viselte, s kénytelen lemondásért egy másik téren akart magának kárpótlást szerezni. «Nekünk» — mondotta Pinianusnak —, «akik annyira el vagyunk kényeztetve, nem lehet egyszerre ilyen önmegtagadást gyakorolnunk, sem testünket ily hirtelen sanyargatnunk. Kezdjük el inkább az irgalmasság cselekedeteinek gyakorlását».

Igy tehát a személyes tökéletességre való törekvés gyakorlatairól a külső cselekedetekre tértek át: a társadalom bajainak enyhítésére, amelyben éltek.

* * *

A nagy önzés és romlottság korszakaiban az általános nyomor is mindig nagy. Így volt ez az V. században is. Vértó sebeinek egyik legsúlyosabbika volt a gazdagok és hatalmasok kielégíthetetlen birvágya, melynek folytán a szegények kiuzsorázása, a gyöngékkal szemben való embertelenség oly köznapivá lettek, hogy a lelkiismereteket legkevésbé sem zavarták és igazi kegyetlenséggé fajultak. A fizetésektelen adósok, csak-hogy a börtön elől meneküljenek, kénytelenek voltak saját gyermekeiket eladni, ha ugyan az éhség őket erre már előbb rá nem kényszerítette. Mások, hogy a kincstár könyörtelen adóigényeinek eleget tehessenek, saját leányaikat nyilvános házba juttatták. Sőt az is megtörtént, hogy a telhetetlen uzsorások zálog fejében még a holttesteket is lefoglalták.

A keresztény szeretet terén működő ifjú hőseink nem juthattak zavarba, amikor arról volt szó, hogy segítségükre szo-

ruló szerencsétlen felebarátokat találjanak. Elkezdtek hát mindenütt fölkeresni és ápolni a betegeket, alamizsnát osztottak a szegényeknek. Nagylelkűségük különösen a börtönökbe áradt ki üdítő balzsamként, melyeknek kapui, miután foglyaik adósságát helyettük kifizették, számtalan szegény előtt tárultak fel.

Szent patriciusainknak azonban a talán legfájdalmasabb sebet sem kellett messze keresniök: minden fáradtság nélkül legközelebbi környezetükben, saját palotájukban is megtalálhatták a pogány kultúra szomorú intézményét, a rabszolgaságot.

A pogány felfogás szerint a rabszolga nem volt olyan ember, mint a többi, hanem csak dolog, pusztán test lélek nélkül, ennélfogva minden személyiség vagy jog birtoklására képtelen. «*Servile caput nullum jus habet.*» Ezek a felfogások irányították a gyakorlati életet is. Minthogy a rabszolga dolognak számított, nem is bántak vele másként. A törvények semmi tekintettel sem voltak rájuk; a rabszolga elsősorban urának kizárólagos tulajdona volt, annak ingatlan javaihoz tartozott. Mint más ingatlan, árúba volt bocsátható. A kert fái, amelyet művelt, az állatok, amelyeket gondjára bízta, az eszközök, amelyeket munkája végzésénél használt, a törvény szerint pontosan ugyanannyinak számítottak, mint ő. Őt magát is haszonszerző, emberi hanggal felruházott eszköznek tekintették; Varro mondása szerint: «*Instrumenti genus vocale*».

Jognak bírására képtelen lévén, semmi más igényei nem lehettek, mint azok, amelyeket ura, akinek önkényétől függött, elismert. Ura pedig általában nem ismert el másokat, mint amelyek az ő érdekeinek szolgáltak. Ezt a lényt, amelyek sem az ő fogalma, sem a törvény szerint nem volt ember, ura rendesen úgy kezelte, mint valamelyik házi állatját, sőt gyakran még

rosszabbul is. Hiszen a patriciusok lovai nagyszerű istállókban ették a zabot s aranyos terítőkkel voltak takarva, a rabszolgáknak ellenben a ház ajtaja előtt gyakran nem volt testüket mivel befödniök vagy annyi ennivalójuk, hogy jóllakhattak volna. A lovagló korbács a rabszolgákkal szemben még a könnyű fenyítőeszközökhöz tartozott; minden legkisebb hiba miatt ostor, láncra verés, börtön volt részük, ha ugyan uruk ezzel beérte s halálra nem ítélte őket.

A kereszténységnek jutott feladatul, hogy a rabszolgaságot eltörölje. Ez legdicőbb cselekedeteinek egyike, amelyet mindenki, aki a történetben csak valamennyire jártas, ismer. Mindamellett nem szabad azt gondolnunk, hogy ennek végrehajtása hamar vált valósággá. A szociális átalakulások csak lassú munkával, a társadalom fokozatos előkészületével valósíthatók meg, mert különben oly zűrzavar támad, amely sokkal rosszabb a meglevő bajnál.

A rabszolgákat maguk a keresztény családok sem bocsáthatták egy csapásra szabadon, mert azok minden család számára nélkülözhetetlenek voltak; ők voltak a földművesek, a műhelyben a kézművesek, a lakostályokban a komornyikok, a konyhán a szakácsok és kukták, ők a kocsisok, ők a titkárok és olykor az orvosok. Mindezeknek szabadon bocsátása azt jelentette volna a családok számára, hogy egy egészen új rendszert valósítsanak meg egyik napról a másikra földjeik megművelésére, házaiknak rendben tartására s az élet különböző igényeinek kielégítésére. Azonkívül azzal a következménnyel járt volna, hogy gazdagságuknak jelentékeny részét elvesztik, mert a rabszolga az úr ősi uradalmának reális részét tette.

A hirtelen változás azonban nemcsak a patriciusi családokat, hanem magukat a rabszolgákat is sújtotta volna. Mit

tudtak volna kezdeni szabadságukkal ezek a szegény nyomorultak, akik nem voltak szokva a szabadsághoz, ha azt előkészület nélkül kapták volna meg? Egyik ínségből a másikba esve, végre is új gazdát kellett volna keresniök, még pedig bizonynyal rosszabbat annál, mint aki őket felszabadította.

A kereszténység a rabszolgák felszabadítását nem a tettel, hanem az eszmével kezdte el. «Krisztus előtt nincs sem barbár, sem görög, sem úr, sem szolga», — hangoztatta Szent Pál. A rabszolgaságot tehát eszméjében törölte el, amikor az emberi nem egységét hirdette meg. Nincs tehát uraknak és rabszolgáknak külön nemzedéke; minden ember egyetlen embertől származik, aki magának Istennek kezétől alkottatott. Már maga ez a gondolat elég lehetett volna arra, hogy minden emberi lényről való fogalmunkat magasabbra emelje. Mivel pedig Jézus Krisztus, hogy bennünket megváltson, megengedte, hogy rosszabban bánjanak vele, mint egy rabszolgával és alávetette magát minden megvetésnek és fájdalomnak s így a szerencsétlenséget a tiszteletreméltóság dicsfényével vette körül: éppen a szerencsétlenek, az üldözöttek, a legmegvetettebbek lettek a keresztények előtt a tisztelet és szeretet tárgyaivá, mert ők voltak a leghasonlóbbak fejükhöz és urukhoz, emberré lett Istenükhöz.

Igy lett a társadalom páriája, a rabszolga, a pogány fel-fogás és törvény számkivetettje a keresztény eszme szerint épp olyan emberré, mint más: jogbirtoklásra képessé mind a jövő, mind a jelen életben, alkalmassá kötelességekre s arra, hogy az Istenembernek érdemeiben éppen úgy, mint más részesüljön. A keresztény patricius tudta, hogy a szeretet parancsa a rabszolgával szemben is kötelezi; tudta, hogy a rabszolga csak társadalmi vonatkozásban rabszolga, de a valóság-

ban szabad, mint Isten minden gyermeke, hogy örök rendeltetése van, hogy neki a valóságban testvére, aki Isten előtt esetleg nagyobb és előkelőbb lehet, mint ő s úgy lehet, az övénél nagyobb mennyei dicsőségben fog tündökölni.

Mindez az akkori eszmevilágban valóságos forradalmat jelentett. S amiként az eszme megjött, a tettek is sorra kellett kerülnie. Mindenekelőtt az isteni tisztelet terén nyertek a rabszolgák a patriciusokkal egyenlőséget, amikor mellettük csakúgy mint ők, a vallási gyakorlatokban és szentségekben részt vehettek, velük ugyanazon mennyei asztalhoz járulhattak, sőt az egyházi rendfokozatokra is juthattak. Így a házi alkalmaztatások is elviselhetőbbekké váltak. Amióta a patricius bennük is testvérét látta, nem bánhatott velük többé barbár módon, hanem tudatán lévén annak, hogy egykor Isten előtt számadást kell tennie, szelídnek és emberségesnek kellett vele szemben mutatkoznia. Ennélfogva, ha a rabszolga keresztény házba jutott, ez számára anyagi tekintetben is valósággal szerencseszámba ment, mert ha a keresztény és pogány családok közt a rabszolgák felszabadítását illetően nem is nyilvánult egyszerre nagy eltérés, nagy volt a különbség a bánásmódban. Amikor aztán a kereszténység téréhez jutott, végre a keresztény császárok polgári törvényhozása is foglalkozni kezdett a rabszolgák nyomorult sorsával. Így például Nagy Konstantin megtiltotta, hogy a birtokosok, ha ingatlan javaikat idegen kézre juttatják, a család tagjait egymástól elszakítsák, a nyilvános felszabadítások pedig, amelyeket az Egyház ünnepekre tett, ezáltal mintegy szent jelleget nyertek s vonzó példákka lettek.

De ha a kereszténység általában úgy szokta átvenni a társadalmi berendezkedést, amint találja, s amennyiben az dogmáinak s törvényeinek lényegét nem érinti, alkalmazkodik

is azokhoz s az emberi közösséget nem kényszeríti is elviselhetetlen, erőit felülmúló hősiességre: meg van benne mégis az a csodálatos és fönséges képesség, hogy hősokeket tud keblén nevelni, akik a szigorú köteleesség keretein felülemelkednek s olyan lemondásokra is vállalkoznak, amelyek senkire sem kötelezők, — mert az isteni Mester intelmét: «Legyetek tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok is tökéletes» — másoknál jobban szívükre veszik, arra törekeshnek, hogy a tökéletesség fönséges ideálját, amint az az evangéliumból kisugárzik, az utolsó pontig megvalósítsák. Ezek alkotják a keresztények élharcos-gárdáját, pionirokhoz hasonlóan utat mutatnak s a szociális átalakulások talaját, az emberek boldogulását igazi áldásként művelik, mindenki másnál különbül egyengetik.

Ilyen hősoek voltak azok, akik nem elégedtek meg azzal, hogy a rabszolgákat, amint köteleességük volt, keresztények gyanánt kezeljék, de nem riadtak vissza azoktól a mérhetetlen anyagi károktól sem, amelyeket nekik azoknak részben vagy összeségükben történő felszabadítása jelentett, e tudatlan emberek kezére jártak, hogy szabadságukkal helyesen éljenek, velük atyailag foglalkoztak s őket a keresztény életbe és tökéletességbe bevezették.

Láthattuk, miként fejlődött ki az új keresztény műveltség 300-éves csöndes munkájának hatása alatt az antik pogány művelődésből az V. századnak társadalmi élete: a pogány bűnöknek, a keresztény erénynek és keresztény hősiességnek keveréke. Ennek következtében a rabszolgák helyzete is visszhangot talált. Egyrészt siralmas volt az, mint az elmúlt korokban. Vettius Praetextatus Macrobiusnál leír oly gazdákat, akik evés közben a legzajosabb asztal mellett nem engedtek meg rabszolgáiknak annyit sem, hogy ajkuk megmozduljon, s a leg-

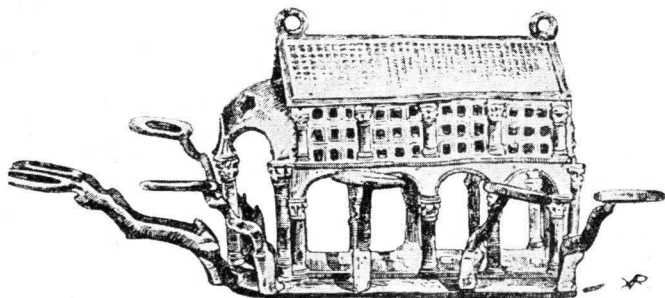
kisebb hang neszére, egy köhintésre, tüsszentésre, sóhajásra máris a korbáczhoz nyultak s a legkisebb mukkanást drágán fizettették meg velük. A bajt a növekvő szociális leromlás, a nyomorúság elharapódzása, a barbárok betörései csak fokozták. A római világ éppen ebben a korban oly szomorú látványt nyújtott, hogy emlékezete az egész életre Melánia lelkébe vésődött: emberi lényeknek egész seregeit láthatta, amint a fagytól félig megdermedve, az éhségtől csaknem örvöngve esdő tekintettel, könyörgő szóval próbálták a vásárlók figyelmét magukra vonni, csakhogy minél előbb vevőre akadjanak, készebbek lévén arra az eshetőségre, hogy embertelen ostorcsapások alatt haljanak meg, mintsem hogy a biztos éhhalál elébe menjenek.

Ezzel szemben a keresztény családokban a rabszolgáknak jó sorsuk volt. Példát arra a szelídségre és jóságra, amelyet a kereszténység a római patriciusoknak sugallott, már magában Valerius Publicolában, Melánia édesatyjában láttunk, aki még a barbárokkal szemben való igazságtalanságtól is visszariadt. Melánia és Piniánus ebben a vonatkozásban is, mint minden egyébben, igazi keresztény hősiességre törekedett. Amikor az aszketikus életbe visszavonultak, nem tudták magukat rászánni arra, hogy városi palotájukkal rabszolgáiktól is megváljanak, hanem magukkal vitték őket, de nem mint rabszolgákat, hanem mint testvéreiket és nővéreiket. Piniánussal harminc férfi volt, Melániával pedig hetven nő s a két patricius, amire a patriciusok történetében soha nem volt eset, rabszolgáival egyazon asztalnál étkezett. Volt ugyan a régi rómaiaknak egy mezei ünnepük, Ceres tiszteletére, amikor az uraságok azokat a munkásokat, akik mezeiken dolgoztak, asztalukhoz bocsátották; de ez az ünnep akkor is kivétel volt, a IV. század patriciusainak hátán pedig hideg futott végig, ha erre gondoltak.

Melánia azonban nem érte be azzal, hogy a római gőgöt szíven sebezte. Lelkében az apostolság buzgalma égett. Rabszolgáiban, akiket az alacsonyságból kiemelt, a lelkeket látta, akiket Istennek kell adnia. Hosszú éveken át szomorúan látta erkölcsi elvadultságukat, mely az ő környezetében kisebbfokú volt ugyan, mint másokéban, de még mindig hatalmas, s arra vágyott, hogy e szerencsétleneknek az értelmes lények méltóságát visszaadja. A lelki buzgósághoz, mely őt erre ösztönözte, a családfőnek kötelességeiről való legmagasabb felfogás járult, azoké a kötelességeké, amelyeket Szent Ágoston találóan határozott meg abban, hogy az uraságoknak atyáknak kell lenniök s családjukban mindenkit Istenhez kell vezetniök, szolgálóknak erkölcsi és vallásos művelődése fölött gondosan őrködniök.

Melánia, Hippó püspökének gondolatától eltelve, rabszolgáinak édesanyjává lett, őket az állati sorból kiemelte s velük a keresztény ház szellemének szelídségét megérezttette. Sötét s a föld felé szegzett tekintetüket az igazságnak és legmagasztosabb eszményeknek fényével telítette; lelkük előtt a halhatalanságnak ujjongó reményét felcsillogtatta s anyai intelmeinek kedvességével, példájának erejével a keresztény erény magaslatára vezette, az evangéliumi tökéletesség útján maga után vont. De mindez csak kezdete volt annak, amit ő magának célul kitűzött. Később kegyes műveit mérhetlen birtokainak valamennyi rabszolgájára kiterjesztette, mindannyiukat felszabadította, csak egyetlen évben nyolcezernek adományozott szabadságot; még később Afrikában két kolostort alapított, s ott nagy számban gyűjtötte össze a birtokain levők közül azokat, akik magukat a tökéletesebb életre szánták. Ha ennek a hőselkű asszonynak semmi más érdeme nem volna, mint ez, már ez is a rabszolgák anyjává és apostolává tenné őt, ragyogó

dicsőségéül neki csakúgy, mint a keresztény vallásnak, mely neki a műveihez szükséges fenkölt felfogást sugallta s erőt adott arra, hogy azt meg is valósítsa. Ahogy a kereszténység ebben a hőslélkű nőben Róma gögjét és elpuhultságát legyőzte, úgy győzte le általa azt az önző zsarnokságot is, amelyet az emberiség egyik része a másik fölött gyakorolt.

Bazilika-formájú bronzlámpás az V. századból.

HETEDIK FEJEZET.

*A Via Appián fekvő villa vendégszeretete. — Melánia tanítása. —
A Valeriusok atyai öröksége.*

(404—406,)

A zárandokoknak hajlékot nyújtani ebben a korban szintén az irgalmasság műve volt. A keresztények ezt is buzgón gyakorolták.

Láttuk, hogy Nólai Szent Paulinus Szent Félixnek sírja mellett otthont emelt a zárandokok számára; Pammachius, mikor özvegyé lett, a réginek megújításával csodálatos Xenodochiumot (zárandok-otthont) emelt Ostiában. Ez a maga korában oly nagyfontosságú mű Melániát sem hagyhatta közömbösen. A «kegyes Jóbnak példájára», így szólt egy napon szent társához, — «nyissuk meg kapunkat a szerencsétlenek s a zárandokok előtt.» És hatalmas villáját, mely birtokosain kívül 30 férfit és 70 nőt fogadott be, feltárta mindazok számára, akik arra rászorultak. A befogadottak nemcsak szíves fogadtatásban és kiváló ellátásban részesültek, hanem elutazásuk előtt még jelentős útipénzt is kaptak.

Különös örömmel fogadta be Melánia az egyháziakat; a püspököket, papokat oly bőkezűséggel látta el, hogy azoknak fogalmuk sem lehetett arról a szigorúságról, amellyel önmagával szemben viseltetett. Azok közé, akik szíves vendéglátását élvezték, tartozott Palladius, Heliopolisnak püspöke, a történetíró is. Keletről jött Rómába egy követséggel, hogy megnyerje

Innocentius pápának jóindulatát abban az ügyben, amely akkoriban Konstantinápolyban a lelkeket oly szenvedélyes izgalomban tartotta: Aranyszájú Szent János ügyében.

E súlyos bonyodalom kiinduló pontja egy asszonynak, Eudoxia császárnőnek becsvágya volt. Az alacsonyszármazású Eudoxia egy rabszolga mesterkedései révén a császári trónig jutott fel; Arkádus császár felesége lett. Azzal az ürüggyel, hogy gyámoltalan férjét támogatja, az egész uralkodói hatalmat magához ragadta s a legnagyobb visszaélésekre használta fel. Az ő révén a császári udvar a cselszövések középpontjává vált, ahol a legaljasabb, legszemérmetlenebb és legméltatlanabb elemek jutottak érvényesüléshez. Miként Zosimus történetíró beszéli, zsarolása és kegyetlensége oly nagyfokú volt, hogy tisztességes emberek nem egyszer abba a kényszerhelyzetbe jutottak, hogy kedvezőbb megoldás gyanánt a halált választották.

Ez asszony ellenében, aki megszokta, hogy lábainál csak símaajkú hízelgőket vagy remegő udvaroncokat lásson, csak egyetlen férfiú mert félelmet nem ismerő bátorsággal szembe szállni: Aranyszájú Szent János. Konstantinápolyi püspöki katedrájáról igazi papi buzgalommal és rettenthetetlenséggel mennydörgött a gonosz erkölcsök ellen.

Eudoxia ezt nem tudta megbocsátani neki. Nem nyugodott addig, míg feslett életű nők, tisztességtelen polgárok és lelkiismeretlen papi személyek segítségével félretennie nem sikerült. A 403. évben egy általa összehívott jogosulatlan zsinaton elítéltette, érseki székéből letétette s katonai kísérettel a bythiniai Praenestébe kísértette. Ám a nép haragja s egy földrengés, amelyben Isten büntetését látta, arra indították, hogy a szent püspököt sürgősen visszahívja. Az érsek a nő könnyeitől s ártatlansága hangoztatásától félrevezetve, azonnal minden igyeke-

zetét arra fordította, hogy a nép szeretetét a császárnő számára visszahódítsa. Még nem volt sejtelve arról, mire képes egy nő, ha szívében a becsvágy uralkodik.

Ugyanez év decemberében a főváros egyik nyilvános terén szemérmetlen táncok és babonás pogány tivornyák közt a császárnő ezüsből készült szobrát leplezték le. A püspök e pogány üzemeket ismét súlyosan korholó szavakkal ostromozta. Ezzel azonban jelt is adott arra, hogy üldöztetése ismét megkezdődjék. Egy másik törvénytelen zsinat 404-ben ismét letette őt érseki székéről s meghagyta neki, hogy hagyja el érseki székét. A hitvallónak önérzetes felelete ez volt: «Egyházamat Istentől nyertem; onnan egyedül Ő távolíthat el engem.»

A következő hónapokban Konstantinápolyt a császári katonák szentségtörő erőszakosságai s a népnek viharos tiltakozás-nyilatkozatai hozták forrongásba; végre is a klérus felizgatott részének s nejének lelketlen unszolására Árkádus — noha Ince pápa az üldözöttek pártjára állott, — aláírta a püspök ellen száműzetésbe küldő határozatot s elrendelte annak azonnal való végrehajtását. Ez a császári dekrétum a konstantinápolyi egyházat mély gyásszal töltötte el; Aranyszájú Szent János, ami önmagát illeti, örült a száműzetésnek, de mélyen átérezte a nép fájdalmát s csak arra gondolt, hogy a fenyegető polgárháború rémét az egyháztól távolítsa. Könnyek és sóhajok közt vett búcsút a püspököktől s a hozzá hűséges, egész szívével rajta függő papságtól. Hogy a nép ne lássa, amint szeretett pásztort elviszik, s a katonákat meg ne támadja, lovát a székesegyház főkapuja elé vezettette, ő maga azonban egy mellékkapun át távozott s magát titokban a katonák kezébe szolgáltatta.

Ez 404 június 10-én történt; három hónappal később

üldözője halott gyermeket hozott a világra és nyomorultan fejezte be életét. De a megkezdett üldözés tovább folytatódott, s Aranyszájú Szent János a 407. év szeptemberében mint hit-hűségének áldozata lehelte ki lelkét, s az üldözés a hozzá hazájában hűnek maradt klérust sem kímélte meg.

E szomorú események hírért a papok Rómába is elvitték, s a püspökök 403-tól 406-ig nem szüntek meg követségbe jární, hogy a pápa segítségét kérjék. Eusebius, a konstantinápolyi egyház diakonusa, még mielőtt püspökét letették, s száműzték, már Rómában volt. Néhány nappal később négy, különböző provinciából való püspök érkezett Incze pápához, Aranyszájú Szent János érdekében írt levéllel: Pansophius Pisidiából, Pappus Szíriából, Demetrius a második Galatiából és Eugenius Phrygiából. Valamivel később, már Aranyszájú Szent János Konstantinápolyból való elűzetése után, Theotekmos, a konstantinápolyi egyház papja érkezett Rómába, majd Cyriacus, Synnada püspöke Phrygiából, utána Eulithius, Apamea püspöke Bythiniából. Egy hónapon belül, a 405. év elején csatlakozott hozzájuk Palladius, Heliopolis püspöke, aki maga is az őt fenyegető üldözés elől menekült, majd Germanus és Cassianus, — az első pap, a második a híres «Collationes» szerzője, — mindmegannyi feddhetetlen életű férfiú, mind Aranyszájú Szent János érdekében szóló ajánlásokkal. Utolsónak egy Domitianus nevű pap érkezett meg, a heliopolisi egyház gazdasági kezelője és egy Nisibisből való, Vallagas nevű pap, a mezopotámiai papság képviselője.

Mindezek úti kísérőikkel egyetemben, a Via Appia mellett fekvő villában tárt kapukra találtak: Melánia körülbelül két évig tartotta őket magánál s fejedelmi bőkezűséggel mindennel ellátta őket. E püspökök egyike, a heliopolisi Palladius iratai-

ban meg is örököltette az élvezett vendégszeretetet és azt a szent életmódot, amelynek ez idő alatt tanuja volt. Ecseteli szeretetreméltósággal egybekapcsolt rendkívüli lelki erősségét, elbeszéli első lépéseit a világról való lemondása után, — hogy miként fosztotta meg magát drága ruháitól, hogy azokat az Egyháznak ajándékozza, majd bűnbánó életének szigorúságát közli, hogy Melánia 406-ban Rómába tett utazása idején a másodnapos böjtöt gyakorolta és hogy Albina arra törekedett, hogy szent leányának példáját kövesse, s ezért atyai örökségéből a szegényeket bőszégesen istápolta.

A nemes vendégszeretet, amelyet a Valeriusok gazdag örökösei Aranyszájú Szent János védelmezőinek nyújtottak, nemcsak nagylelkűségüket tárja elénk, hanem egyúttal azt is megmutatja, mikép foglalt állást a Szent egész életében ama küzdelmek közepette, amelyek ebben a korban akár a hit dolgában, akár az erkölcsökre vonatkozóan oly könnyen fölmerültek. Ebben a vitában is azonnal arrra a pártra állott, amelyen a pápa volt s őt teljes befolyásával támogatta. A viszály oka ugyan erkölcsi természetű volt, ámde itt elsősorban egy püspök jogairól, a nép javáért való munkálkodásának szabadságáról volt szó. Melánia tehát támogatására siet. Mert ez a nő, aki sастekintetével korának betegségeit meglátta s férfias bátorsággal orvosolni kívánta, elsősorban egész lelkével a valláson függött, munkáihoz abból merített erőt. Az első helyet szívében az Isten szeretete s az az igazság foglalta el, amelyet az Egyház hirdetett szent féltékenységgel érzett meg mindent, ami a katolikus hitnek fellegvárán rést üthetne s ennek védelmére azonnal fegyvert fogott, — ugyanakkor az erkölcsöknek szigorú reformátora, a rabszolgák felszabadítója, a nyomorgók bőkezű istápolója. Lelkében a hit nyomán legnagyobb szeretet járt, mint hitének

következménye s szemében semmi más ügynek sem volt nagyobb fontossága, mint a hit hamisítatlan tisztaságának.

Életének tanulmányozása közben ezt mindig szemünk előtt kell tartanunk, mert szentségének ez adja meg a különös jelleget s ez cselekedeteinek vezérfonala. Ez a magas felfogás mindarról, ami Istennel vonatkozásban áll, ez a szenvedélyes vágy arra, hogy az Ő dicsősége érvényesüljön, ez szerez neki oly nagy örömet akkor, amikor Isten szolgáinak szállást nyújt, ez az, ami arra készíti, hogy a legmélyebb alázattal boruljon le, ahányszor püspököket vagy Istennek szentelt személyeket fogad.

A hit tisztaságáért való buzgósága még megszokott szelídségét is felülmúlja s adott alkalommal határozott és szigorú szavakat ad ajkaira, hogy megalkuvást nem ismerő lelkiületét ékesszólóan bizonyítsák.

Ez a szeretet teszi őt a legnagyobb püspökök és egyház-tanítók alázatos, de erős támaszává azokkal a tévtanokkal szemben, amelyek az egyház virágos kertjében felburjánoznak. Ez foglalja el mindig egész szívét, mely csak nagy és nemes dolgokért tudott hevülni.

* * *

Aranyszájú Szent János ügyében Szent Melánia mellett egy másik nőnek szeretetreméltó alakja is élénk tűnik, akivel már az egyik előző fejezetben megismerkedtünk: Szeréna ez, Honorius császárnak adoptív nővére és anyósa.

Árkádus császár a püspöke ellen való méltatlan eljárása miatt nemcsak Ince pápától részesült intelemben, hanem testvére, Honorius részéről is, aki levelében azt tanácsolta neki, hogy minél előbb hívjon össze szabályos zsinatot Thesszalonikában, hogy Aranyszájú Szent János ügye törvényes bírói eljárás elé kerüljön. Ki sugalmazhatta Honoriusnak ezt a fellépését?

Amiként Árkádus egy rosszindulatú asszony befolyásának engedett, aki oldala mellett állott, úgy valószínű, hogy Honorius fellépésében a hozzá közel álló vallásos királynővel való együttérzés vezette. Nagy Theodosius Szerénát leányának adoptálta s mint két fiának, Árkádus- és Honoriusnak testvérét neveltette. A császári hercegnő a nagy császár szívéhez már kora ifjúságától fogva oly közel állott, hogy az egész udvarban egyedül csak ő tudta szelíd szavaival a császár haragját lecsendesíteni s homlokán a ráncokat elsimítani. Theodosius nemcsak szerette, hanem tisztelte is; ezért, amikor vitéz vezérét, Stilichót kitüntető módon meg akarta jutalmazni szolgálataiért, azt gondolta, hogy ezt nem tudja méltóbb módon megtenni, mint ha szeretett fogadott leányát neki feleségül adja, s amikor az élettől búcsúzott, Stilicho és Szeréna voltak azok, akikre fiait és a birodalom boldogságát rábízta.

Szeréna magas méltóságában sem engedte magát a fénytől-pompától elkábíttatni. Mint mélyen vallásos nő, ha férje valamely háborús vállalkozás folytán távol volt, minden pompát félretéve folytonos imádságban töltötte napjait. Honoriusnak előbb Mária nevű leányát, majd ennek elhúnytával másik leányát, Termanziát adta feleségül; ilykép mint a nyugati császárnak nővére, nevelőanyja és anyósa állandó jótéteményét a császári udvarral mindig érezte.

Csak természetes, hogy ebben a vallásos, nagyműveltségű és tevékeny asszonyban, kit a császári udvar nagyszerűségei sem szédítettek meg, erős rokonszenv ébredt ama római matróna iránt, akinek egyszerű és szerény külsején a benső szentségnek kifejezése ömlött el. Alighogy Melániát az udvarnál meglátta, nem tudta megállani, hogy figyelmét rá ne fordítsa s őt csodálattal ne szemlélje. Amikor pedig híre terjedt annak,

hogy ez a vonzó egyéniség, akire a földön minden rámosolygott, atyjának elhúnytával mindenről lemondott, hogy a város mel-

Szeréna és Stilicho. (Dombormű márványsarcophagjukon a milánói Szent Ambrus-egyházban.)

lett fekvő villájában kolostori életet folytasson, Szeréna úgy érezte, hogy nagyrabecsülése még magasabb fokra emelkedett vele szemben. «Itt a Mindenhatónak keze működik» — kiáltott fel Jóbnak szavaival és heves vágy ébredt szívében az iránt,

hogy az evangéliumi hősnőt maga közelében bírhasa, vele beszélgethessen, neki szerencsét kívánjon, esetleg tőle nehézségeiben, amelyek a magasan állónak életében soha nem hiányoznak, megerősödést és vigasztalást nyerhessen. A püspökök, akik Melánia vendégszeretét élvezték, gyakran járultak az udvarhoz és Szeréna általuk ismételtén kifejezést adott ennek a kívánságának. Mindamellett, ha a véletlen nem kedvezett volna neki, a püspökök közvetítésének ellenére sem érte volna el célját. Melánia a visszavonultságnak és önmagáról való alázatos gondolkodásnak nagy szeretetében távol állott attól, hogy a hercegnő csodálatának örüljön, sőt inkább fájlalta azt s minden világi dicsőségnek meghalván, a Szerénától esetleg nyerhető elismeréstől, mint valamely szerencsétlenségtől félt. Ezért, ahány alkalommal Szeréna a püspökök és szenátori nők által meghívást küldött, Melánia mindig talált módot arra, hogy a meghívást szeretetreméltóan elhárítsa.

* * *

Ehelyett inkább arra törekedett, hogy földi javainak elosztására vonatkozó szándékait mindinkább megvalósítsa. Nemcsak arra törekedett, hogy gazdag jövedelmeit a szegényeknek engedje át, hanem azon volt, hogy vagyonát teljesen az ő javukra áldozza fel az Úr Jézus szavai szerint: «Menj, oszd el vagyonodat a szegények közt és kövess engem!»

Már utaltunk arra, hogy e vagyon mily rengeteg volt. A Mons Coeliuson fekvő palotán kívül, mely oly nagyszerű volt, hogy amikor Melánia eladni akarta — még Szeréna hercegnőt is ideértve —, senki nem tudott Rómában megfelelő vételárat felajánlani érte, a város alatt fekvő villán kívül, mely több, mint száz személynek tudott hajlékot nyújtani, a Valériusok-

nak, óriási birtokaik voltak Itáliában, a Pó folyónak mindkét partján, Apuliában, a Campagnán, Sziciliában, Galliában és Spanyolországban, Britanniában, a proconsuláris Afrikában, Numidiában, Tripolisban és másutt. E birtokok egyike a tenger partján, valószínűleg a sziciliai tengerszorosban, Reggióval szemben feküdt; négyszáz rabszolga művelte és területén 62 gyarmatosház állott. Egyik afrikai birtokához, amelyet Melánia később a thagastei egyháznak adományozott, sok réz- és bronzműves, arany- és ezüstműves tartozott. Két püspöknek, egy katolikusnak és egy donatistának, volt itt székesegyháza és temploma. Ezeket a jószágokat temérdek rabszolga lakta, márpedig a rabszolgák a patriciusok gazdagságának jelentékeny részét alkották. Szent János szerint átlag 1000—2000 rabszolgával rendelkeztek az ő korában a leggazdagabb birtokosok.

Az a 8000 rabszolga, akiket Melánia egy évben felszabadított, ha eladási árukat közepesen 5—600 frankra tesszük, maga kb. 5 millió frankot jelentett. Végül, hogy Melánia egész vagyonának valamely kézzelfogható felbecsüléséhez jussunk, megállapíthatjuk, hogy leszámítva azt, amit férje révén élvezett, készpénzben évi 120.000 aranyfont jövedelme volt, mely megközelítő számítás szerint 116,640.000 franknak felel meg. Ez valóban mesés összeg és akadtak egyes kritikusok, akik megkísérelték azt vitássá tenni, mert a vagyon nagysága lehetetlennek tűnt nekik.¹ Anélkül, hogy vitatkozásaikban résztvenni akarnánk, beérjük azzal, hogy Olympiodorosnak egy adatát

¹ L. Goyau: Sainte Melanie p. 14. és Rampolla 14. jegyzetét.

Fordító megjegyzése: Régi római pénzürtéknek átszámítása mai értékre egyáltalában nehéz és eltérő eredményekre vezet. S. Beissel S. J. azt véli, hogy egyik másoló az összeget elnézés folytán magasra vette, de úgy gondolja, hogy Melánia és Piniánus évi jövedelme több, mint 12 millió pengőre tehető. (Stimmen aus M. Laach. 71. kötet. 479. oldal.

emlíjtük, aki elmondja, hogy az V. század 2. évtizedében, amikor a római patricius házak a gótok betörése folytán már nagy veszteségeket szenvedtek, még sok előkelő római akadt, akinek évi jövedelme, nem számítva a természetben nyújtott javakat, melyeket a készpénzjövedelem egyharmad összegére szokás becsülni, kb. 4000 aranyfont volt, vagyis legalább 3,888.000 frank.

Talán megértjük, hogy jöhetett létre ily mérhetetlen vagyon, ha az akkori szociális viszonyokat tekintetbe vesszük. Az emberi társadalom e korban három nagy osztályra tagozódott: kevés gazdag és boldog patricius mellett ott volt az éhező, nélkülöző nép s a rabszolgák tömege, akik szinte nem is tartoztak az emberiséghez. Ebben a társadalmi rendben a patriciusok nemzedékről-nemzedékre halmozhatták kincseiket, kivált a különböző tartományokban, amelyekben a magas hivatalok mindig az ő kezeikben maradtak. A másik két osztály nyomora irtózatos volt. A szociális kérdést még senki sem vetette fel, nem volt még meg neve, de fennállott a ténye, mert az emberiség nagyobb része a kevesek öröméért verejtékével s könnyeivel volt kénytelen fizetni. De akadtak olyanok is, akik már ekkor, nagy láрма nélkül, gyakorlati módon, egyedül csak az evangélium alapelveinek hősie megvalósítása által igen sokat tettek. Ilyenek voltak a Valériusoknak, Scipióknak, Aemiliusoknak, Claudiusoknak, Furiusoknak nemeslelkű leszármazói, akiknek kezében mérhetetlen családi vagyon gyűlt össze. Ezek most isteni sugallatra teljesen kifosztották magukat s vagyонуkat a gyöngék, szenvedők és ínségesek tulajdonaivá tették, ők maguk csupán intézőinek és kiosztóinak maradtak meg. Ők Isten előtt szentek, az emberi társadalommal szemben pedig valóban a leggyakorlatiasabb szociológusok voltak. A nagylelkű

tettek és alapítványok, amelyekre őket a teljes lemondás indította, jótékony eső gyanánt hullottak az elgyötört földre s a fájdalmas sóhajokat, melyek mindenfelől az ég felé szállottak, elhallgattatta.

A visszavonultságnak, alázatosságnak, bűnbánatnak szegényes ruházatban s szegényes élelem mellett folytatott élete, fáradhatatlan szeretetapostolkodás az irányban, hogy a társadalom testén égő gennyes sebek begyógyuljanak, a hitért s szolgálóiért való buzgólkodás a szentírás állandó tanulmányozása s mindezzel állandó lelki összeszedettség Isten előtt, folytonos imádság és az ő dicséretének zsoltárokban való zengedezése: ime ez volt a Via Appián levő villa lakóinak élete.

«Oly család volt ez, amelyet még e föld nem látott» — mondja Rampolla bíboros, «amelyet csupán a kereszténység tudott teremni»: a világ Teremtőjének és az emberiség Megváltójának az ajak és szív áldozatát szünet nélkül nyújtotta, egyszerű és alázatos élete által Rómának, kevélységben és vad kéjvágyban elsüllyedt szülővárosának bűneiért az isteni igazságosság előtt engesztelt, és világító példája által Isten bámulatos és szent műveit minden hangos szónál hangosabban prédikálta.

Mielőtt szemünket e képtől elfordítanók, vessünk egy tekintetet arra az ellentétre, amely legközelebbi közelükben, Rómában, feltárult.

Itt a gőgös patriciusok pénzüket drága ruhákra és lovakra, vadászatokra és ebédekre pazarolták el. Ha valamely konzul vagy praetor hivatalba lépését ünnepelte, mesés összegeket tékozoltak el. Symmachus, aki a nemességhez tartozott ugyan, de nem a leggazdagabbak közé, csupán annak kapcsán, hogy fia szenátorrá lett, kétezer arany fontot, vagyis mai értékben

legalább 10 millió frankot költött el: Maximusnak egyedül az, hogy fia praetorrá lett, négyezer aranyfontjába, vagy 20 millió frankba került.

A nők oly gazdag ruha-készlet fölött rendelkeztek, hogy mindennap másik ruhát ölthettek magukra: a leánykák az aranybrokát-szöveteket a földön húzták maguk után. A patriciusi hölgyek fülében, ruháján, övén, cipőjén olyan drágakövek szikráztak, amelyeknek mindegyike vagyont ért. Az asszonyok az esztelenségig mentek e téren, s nem ismertek határt a szépitőszerek használatában, az arc kendőzésében, a haj és szemöldök festésében. Elpuhultságukat már a magas és lágy tollpárnák sem elégitették ki; főfoglalkozásuk pedig a látogatásokban merült ki, amelyek csak egymás csipkedésére és rágalmazására szolgáltak.

A gazdagok és előkelők házai körül az élősdiak serege tanyázott, a rabszolgák tömegeivel mint állattal, vagy még rosszabbul bántak. Az előkelők palotáiban zenészek, bűvészek, pantomimek és kötél-táncosok csoportjai dolgoztak azon, hogy a mulatozásban és semmitemvésben kimerült idegeknek új ingert szolgáltatassanak s az élvágó gyönyörhajhászokat vég nélkül szórakoztassák.

Magának a hadseregnek tisztjei is elpuhultak voltak már; nem bírták többé a sisak és páncél terhét, hanem aranybaselyembe öltözködve tivornyáztak, ellenfeleiket már nem a harcmezőn, hanem a borozóban törekedtek megverni, ahol addig ültek a kancsók mellett, míg mindannyian az asztal alá nem kerültek.

Ebben a Babilonban a művelt és komoly embereket unalmasnak tekintették, a mértékletes és alázatos élet kedvelőit pedig bolondok számába vették.

Ha ilyen társadalom közepette valaki, mint a Melánia és Piniánus alázatos és tevékeny életre szánta el magát, az hősieb bátorságot követelt s természetes, hogy megvetést és üldözést támasztott, miként ezt Melánia szülei előre látták s ettől őket előre féltették.

NYOLCADIK FEJEZET.

Új külső akadályok. — Látogatás Szerénánál. — Kisértések.
(406—408.)

A megvettetés és üldözés csakugyan meg is jöttek s a szent házaspár terveit, valamint azt a szabadságot, amelyet annyi küzdelem árán vívtak ki, csaknem megghiúsították.

Első tekintetre úgy vélhetnők, hogy a világban azok a személyek akadnak ellenállásra, akik a föld javaiért harcolnak, mert azokat megszerezniök, vagy birtokukban megtartaniok mások jogos érdekeinek megsértése nélkül alig lehetséges. Ehelyett épp az ellenkező történik: a világ mindig azokat veti meg, akik e javakról lemondanak, s azokat nyíltan lábbal tiporják. Ez nem csak a IV. századnak sajátos vonása, hanem az összes századokkal közös. Akik nemcsak a parancsolatokat, hanem az evangéliumi tanácsokat is követik s a földtől még azokat az örömöket sem várják, amelyeket megengedett módon élvezhetnének, eszteleneknek tűnnek azoknak az embereknek a szemében, akik a meg nem engedett örömökről is nehéz szívvel s keservesen mondanak le s épp ezért legalább a megengedettekől akarják részüket teljes mértékben kivenni. Ezek az egészen a földiekhez tapadt lelkek a mennybetörő lelkeknek ég felé való lendülésében magukkal szemben sértést látnak s a maguk restségének megvetését érzik. Merőben természetes érzésük annak a természetfölöttinek befogadásával szemben, ami bizonyos hősi cselekedetekkel már együtt jár, aggodalmas-

kodik s önmaguk védelmére kelve, sietnek hangoztatni, hogy a mérsékletre és helyes középútra is szükség van, — arra a «helyes középútra», melynek az ő szemükben, miként Manzoni a Federico Borromeo bíboros korára célozva szellemesen mondja, «pontosan épp az a lépcsőfok számít, amelyre ők maguk feljutottak s amelyen ők magukat jól érzik».

Ha tehát a mi két szent hitvestársunk ellen kerekedett üldözésben századuk romlottsága és fényűzése viszi is a főszerepet, azt elsősorban mégis csak az emberi természet rovására kell írunk, mely azokra a magaslatokra, amelyekre önmaga fölemelkedni nem tud, mindig irigységgel tekint fel. Bizonyos az, hogy a IV. századbeli Róma is szembeszállott azokkal, akik a gazdagságukról való lemondással az aszkétikus életnek eddig új példáját nyújtották. Így volt ez akkor is, amikor az idősb Melánia férje halála után Keletre költözött. Szent Pauláról, amikor egy betlehemi kolostorba vonult vissza, azt mondták, úgy látszik, a fejét vesztette, leányát Blesillát pedig méltatlan kifakadásokkal illették, Leának alázatos és szegény életét pedig egyenesen elmezavarodottságnak bélyegezték.

Melániával és Pinianussal szemben az eféle méltatlankodások mégkevésbé maradhattak el, hiszen ők még fiatalon, mint a birodalom legkiterjedtebb vagyonának birtokosai, vonultak vissza a világtól, s vagyonuknak még csak egy részét sem hagyták vissza utódokra, hanem mindent a szegényeknek és egyházaknak kívántak adományozni. Ezenkívül számos rokonuk is volt, akik e vagyonra áhítoztak s remélték, hogy ők lesznek örökösök s most elhatározásuk folytán vágyálmaikból keserű csalódásra ébredtek.

Első volt e rokonok közt Severus, Piniánusnak bátyja, aki nemcsak bírvágya révén, de a római patricius-családokban

általános családi büszkeség folytán, mely miként láttuk, Publi-
colát is fogva tartotta, az öröklött vagyonnak idegen kezekre
való juttatása ellen egész lelkével fellázadt, büszke patricius-
lelkének keserűségében pedig afőlött, hogy Pinianus így le-
alacsonyodott, csaknem kétségbeesett. Severus csakugyan
azonnal minden lehetőt megtett, hogy fivére és sógornője terve
elé akadályokat gördítsen. Még azt sem tartotta méltóságán alu-
linak, hogy tervének azokat a rabszolgákat is, kik Melánia és
Pinianus birtokain dolgoztak, megnyerje. Evégből eddigi uraik
ellen lázította őket s nyilatkozatot vett ki tőlük, hogy semmiféle
más birtokozóhoz, mint Severushoz, átmenni nem hajlandók.

Ha a rabszolgák helyzetét, melyet fentebb ecseteltünk,
tekintetbe vesszük, könnyen megérthetjük, hogy Severusnak,
ha sógornője rabszolgáit félrevezetni szándékozott, nyert
játéka volt. Ezek a Valériusok családjának birtokában jól érez-
ték magukat és látták, hogy testvéreikkel más családok mint
állatokkal bántak. Ám kötve lévén a földhöz, amelyen dolgoz-
tak, annak eladásával ők is idegen kezekbe kerülnének. Vajjon
mily kezekbe kerülnek majd? Nem ugyanoly szánandó helyzet
lesz-e a sorsuk, amilyenben ma testvéreiket résztvevő szívvel
látják? Mindezek a jövőjüket féltőknek elég indítóokot nyujtot-
tak az aggodalomra, viszont azokat Severus, ki a nagy vagyont
magához ragadni törekedett, ügyesen kihasználhatta. Vajjon
nem tartozott-e ő is a Valériusok nemzetségéhez? Nem vár-
hatták-e tőle indokolt bizalommal a rabszolgák ugyanazt a
bánásmódot, mint nemzetsége más tagjaitól? És ha Melánia és
Pinianus javaiktól szabadulni akarnak, nem formálhat-e jogot ő,
legközelebbi rokonuk arra, hogy ő lépjen be azokba? A rab-
szolgák részéről tehát nyilatkozatra volt szükség, hogy semmi-
lyen más úrhoz nem mennek át, mint őhöz. Úgy számított,

hogy velük együtt majd a föld is őhöz képest kerül. S azok ennyire fontos érdeküktől indítva, csakugyan lázongani kezdtek, amivel uraiknak valóban súlyos nehézséget okoztak.

De Severus részéről nem ez volt az egyetlen cselfogás. Rokonaiból való más szenátorokkal szövetkezve mindazokat az eszközöket igénybe vette, amelyeket neki a római törvénykönyv kezébe adott, hogy szándékukat keresztülhúzza. Ez nem is volt oly nehéz. A szent házaspár a szenátorok rendjéhez tartozott s e méltóság egyrészt tiszteletet és előjogokat, de másrészt terheket is jelentett s viselőinek kezét megkötötte. A szenátorok bizonyos szolgáltatásokra voltak kötelezve; a népet nagyszerű látványosságokkal kellett szórakoztatniok; javaikat, amelyek a szenátus számontartó könyveiben föl voltak véve, el nem adhatták. Mindezek mellett Melánia és Pinianus még kiskorúak is voltak. Igaz ugyan, hogy Publicola bizonyos értelemben nagykorúaknak nyilvánította őket, amikor azt mondotta: «Rendelkezzetek javaitokkal belátástok szerint», ámde a római törvénykönyv arra kötelezte őket, hogy egy bizalmuk szerint választott férfiú gyámsága alá kerüljenek s mint ilyen, más, mint Severus, Pinianus bátyja, számításba alig jöhetett.

Ilyenformán más kiút alig maradt számukra, mint az, hogy a nagykorúsági engedélyt megszerezzék. Ez azonban magában még mindig nem hatalmazta volna fel őket arra, hogy az illetékes bíróság engedélye nélkül ingatlan javaikat eladhas-sák. Ám mi reményük lehetett erre az engedélyre? Ezeknél az embereknél, akik, egyedül azért, mert tekintetüket még egy arasznnyira sem tudták a föld fölé emelni, ellenük fordultak, mi egyebeknek tűnhettek, mint fanatikusoknak, eszteleneknek, tékozlóknak? S ezt a két «gyermeket», akikről a világ csak szánalommal beszélt, ezt a két «gyermeket», akik mérhetlen

vagyonhoz jutván egyik esztelenséget a másik után követték el s éppen azon voltak, hogy azt, mint valami haszontalanságot, szerte-széjjel szórják, épp ezeket nagykorúsítsák, még mielőtt a törvényes kort elérték volna? Ezen a kívánságon a szenátorok legföljebb csak mosolyoghattak volna. Hiszen éppen ez lehetett szemükben az az eset, amely törvény után kiált, hogy e két bátor ifjú lélek gyámság alá kerüljön.

Severusnak nem került nagy fáradságába, hogy a szenátusnak s a legbefolyásosabb személyeknek többségét magának megnyerje. A törvényben és ifjú rokonai helyzetében éppen elég támpontot talált arra, hogy vagyonuk kezelését jogosan magához ragadja. Ha a két Valerianus mindenáron szegény kívánni lenni, történjék ez legalább az ő előnyére! Ő majd gondoskodik a család becsületének megmentéséről!

Mindez ismét fellegeteket vont a szájalomraméltó pár egére, akik a kereszt esztelensége szerint esztelenekké lettek, — azon okosság szerint pedig, mely az örökkévaló javakat a mulandóknak elébe helyezi, eszesek. Nem volt tehát elég, hogy atyjuk az akadályok miatt, amelyeket útjukba tett, halálos ágyán bocsánatukat kérte s hibáját bevallotta, nem volt tehát elég, amikor azt mondotta: «Vagyonom most a tiétek, teljes hatalommal bírjátok, rendelkezetek vele tetszésetek szerint?» Egész rokonságuk, felfegyverkezve a római törvénnyel, ellenük fordult s a rokonsággal együtt a rabszolgáik is, — ellenük fordult tehát az egész római világ.

Miként egykor római palotájukban, most ismét rájuk borult a szomorúság, most, amikor mérhetlen vagyonuk terhét magukról lerázni törekedtek. Melánia hosszú évek múlva is emlegette ezt szerzetesei előtt s elbeszélte, hogyan nyomta el őket ily mély szomorúság közepette az álom. Álmuk közben

mindkettőjüknek úgy tűnt, mintha egy igen szűk falrésen kellene keresztülfurakodniok s félelmük, hogy nem tudnak azon átjutni, súlyos szívszorongást okozott nekik. Mihelyt azonban a szoros nyílásán a legnagyobb erőfeszítéssel átjutottak, megnyugvást éreztek és kimondhatatlan örömmel teltek el. Ily vigasszal támogatta Isten kislelkűségüket, amint ez órájukat Szentünk alázatában nevezte, s így öntött szívükbe bizalmat az iránt, hogy a vihar után béke következik reájuk.

E szorongattatás közepette Melániának eszébe jutott az a jószág, amelyet Szeréna iránta mindig tanúsított s a hercegnőnek az az óhajtása, hogy őt láthassa. Remény ébredt benne, hogy támogatóra talál benne s forró vágya teljesedéseért, hogy vagyonát Jézus' Krisztusnak áldozhassa, hajlandóságot érzett még arra is, hogy alázatossága sugallta visszavonultságából ki lépjen. «Ha a rabszolgák, akik Róma melletti birtokunkon, mely közvetlenül aláink tartozik, lázadni mernek, — mondta Pinianusnak, — mit fognak tenni a különböző provinciákban, Spanyolországban, Sziciliában, Apuliában, a Campagnán, Mauretániában, Britanniában s más országokban? Úgy látom, hogy ideje volna a kegyes császári hercegnőnél látogatást tenni. Remélem, hogy amiként a mi Urunkat, Jézus Krisztust királynak ismeri el, hatalmával azt, ami Isten akaratának s a mi vágyainknak megfelel, keresztül is viszi.»

«Tanácsod jó», — felelte Pinianus, — «mert Isten keze, amelyben a királyok szívei vannak, elég hatalmas arra, hogy minden cselekvésünket sikerhez segítse.» A püspökök, akik Melánia vendégbarátságát élvezték, az audienciát Szerénánál könnyűszerrel kieszközölték s Melániának megegyszer alkalma nyílt az udvarnál, amelynek küszöbét már régen úgy gondolta, hogy utoljára lépte át, megjelennie. Mindenképpen alázatos bűn-

bánati ruhájában kívánt ott megjelenni, de úgylátszik, hogy ez elhatározása bizonyos megjegyzésekre szolgáltatott okot, mert sokan azt tanácsolták nekii, hogy legalább is ahhoz az udvari előíráshoz alkalmazkodjék, amely szerint a matrónák a hercegnőnél csak födetlen fővel jelenhetnek meg.

Szentünk azonban állhatatos maradt elhatározásához. Ki-jelentette, hogy később egész vagyonát elveszíteni, mintsem azt a ruhát s fátyolt, amelyet Jézus nevében öltött magára, letegye. Hiszen úgy tanulta, hogy a nőknek nem illik másként, mint letakart fővel imádkozni. «Ez a mélyen áhítatos lélek» — jegyzi meg életírója —, «élete minden cselekedetét imádságnak tekintette, ezért nem vette le fátylát; imádságnak tekintette tanulmányait, — imádságnak a szegények támogatását, imádságnak ezt a látogatást is a császári udvarnál, melyben annyi mások hiúságuk kellemes kielégítését keresték volna. Ez is azt mutatja, hogy minden cselekedeténél mennyire föléje tudott emelkedni mindama sok nyomorúságnak, amelyek az embereknek sokszor még legszentebb cselekvéseihez is hozzátapadnak. Annyira Isten volt minden gondolatának tárgya, oly bensőséggel hozott mindent Ővele vonatkozásba, hogy reánézve egy és ugyanaz volt akár imádságban fordult Feléje, akár zsoltárzengedezésben, amit úgy szeretett, akár valamely más módon hódolt akarátának: minden cselekvése mint égő tömjén illata száll fel az Úr elé.»

Igy tehát Pinianustól s a vendég-püspököktől kísérvé az alázat ruhájában, fátyollal fején indult a Palatinusra. Nem ment üres kézzel, mert a szentek finom érzéküket az iránt, ami illik s másoknak örömet okoz, lemondásaik közepette is megőrzi. Ezért, miként hasonló alkalmakkor a patriciusoknál szokás volt, egy csomó értékes tárgyat szedett össze: kristályedényeket,

drágaköveket, gyűrűket és selyemruhákat, hogy azokkal Szerénát és udvarmestereit megajándékozza.

A szent házaspár, alighogy bejelentették őket, fogadtatást nyert. A királynő az oszlopcsarnok elejéig eléjük ment s amikor Melániát szegényes öltözetében meglátta, megindultan ölelte magához. Azután kezüket fogva arany trónszékéhez járult s maga mellé ültette őket, majd ismét átölelve Melániát, szemére csókot nyomott, ami a rómaiaknál a legbensőbb szeretet kifejezése volt. Azután egész udvarát összehívatta s bemutatta a matrónának, akit még négy hónappal előbb a legnagyobb világi pompában csodáltak meg s aki most mint az örök Bölcsesség tanítványa, Jézus iránt való szeretetből a földi örömöket lábbal tiporja. Ily megtiszteltetés közepette más valaki bizonyára nehezen tudta volna a kevélység föltolakodó érzését magától elutasítani, Istennek szolgálóleánya azonban, mennél inkább fölmagasztalta őt a fejedelemlő, annál inkább megalázta magát szívében s szíve csendjében a próféta szavait ismételte: «Minden test széna és minden ő dicsőisége, mint a mezei virág». (Izaiás, 40, 6.) Amikor kíséretársai is helyet foglaltak, alázatosan előtárta megjelenésének indító okát s elbeszélte mily régtől táplált vágyuk az, hogy Krisztus szegényei javára egész vagyonukról lemondjanak. Hogy atyjuk annak ellenállott, de halálos ágyán magatartása megváltozott. Szólt arról a korlátlan rendelkezési jogról, amelyet ő és Pinianus atyjától szándékuk kivitelére kaptak, — az új nehézségekről, melyeket nekik Severus okozott, aki az örökséget magához ragadni törekedett, azokról a keserítő beavatkozásokról, amelyeket a szenátusban ülő rokonaik a törvény alapján velük szemben elkövettek, a valóságban pedig mindenik csak önmagát akarta az ő javaikból gazdagítani.

Az előadottak a fejedelemnőben azok ellen, akik elég merészek voltak arra, hogy kezüket egy Istennek szentelt vagyron felé kinyujtsák, erős felindulást keltettek. «Ha kívánjátok» — mondta látogatóinak, — «pert indítatok ellenük, hogy kedvük a további zaklatásoktól elmenjen.» Ámde a mi szentjeink sokkal szeretettel teljesebbek voltak, hogysem bárkinek elítéltetését kívánták volna. «Nem, Úrnőnk, mert úgy tanultuk, hogy rosszat nem szabad rosszal viszonzoznunk. Az Ön támogatása, reméljük, elégséges lesz arra, hogy mi szegényes vagyoununknak Isten előtt kedves módon való felhasználására szabadkezet kapjunk, anélkül, hogy ellenzőink nyakába, akik hozzá még rokonaink is, bajt zudítanánk.» A fejedelemnő nemes és istenes felfogásukat magáévá tette s elvállalta, hogy testvéréhez, Honorius császárhoz kéréssel fordul: bocsásson ki minden egyes provincia helytartójához és állami vagyonintézőjéhez rendeletet arra, hogy Melánia és Pinianus javait saját felelősségükre eladják s azok árát beszolgáltassák. Az uralkodó csodalatra méltó előzékenységet mutatott a kérelmezőkkel szemben s még mielőtt a császári palotát elhagyták volna, a császár sajátkezü aláírásával ellátott rendeletei már kezükben voltak.

Melánia most azzal a kéréssel fordult a fejedelemnőhöz, hogy hálás érzéseik jeléül a magukkal hozott ajándékokat elfogadni kegyeskedjék. Szeréna azonban vonakodott: «Higyjétek meg» — mondta —, «hogy ha valaki vagyonotokból a legcsekélyebb dolgot is megérintené, kivéve a szegényeket és szenteket, akiknek adományoztatok, azt én úgy tekinteném mint oltár-rablót, aki maga alá a pokol tüzét gyujtja, mert Istennek szentelt tárgyak után nyujtja ki kezét.» Hogy vendégei iránt való tiszteletét méginkább kitüntesse, megparancsolta testőreinek, hogy őket hazáig elkísérjék, de a legszigorúbban

meghagyta nekik, hogy ne merjenek bármi ajándékot is elfogadni, sem aranyat, sem öltözéket, sem a legcsekélyebb ajándékot. Erre a parancsra, miként Melánia életírója megjegyzi, nem is volt szükség. Istenfélelemmel telve, Krisztus szeretetéből a legnagyobb örömmel s boldogan nyújtottak nekik hazáig kíséretet.

Melánia és Pinianus lelke túláradó örömben úszott. Hálával eltelve Isten s Szeréna iránt, késedelem nélkül tervük megvalósításához fogtak. Kezdetül a római palota eladásra bocsátását tűzték ki. Ez azonban oly nagyszerű volt, hogy megvételeére senki sem gondolhatott. Maga Szeréna, akinek azt a püspöki vendégek által felajánlották, kijelentette, hogy nem áll módjában megfelelő árat ajánlani érte. Minthogy így lehetetlen volt a nagyszerű palotát irgalmassági célokra pénzzé tenniök, azt kívánták, hogy legalább is annak az érzésnek tegyenek eleget, mely a nemes lelkekben az Isten és a szenvedő felebarátok szeretete után következett: hálájuk lerovásának. Kínosan érezték, hogy nem akadt lehetőségük hálájukat Szeréna iránt bármi módon is leróniok. A püspökök révén arra kérték Szerénát, hogy legalább a szobrokat, edényeket, a kandelábereket s a palota teljes márványberendezését fogadja el tőlük ajándékba. Szeréna, aki első ízben vallásosságának gyöngéd sugallata révén aggodalmaskodott vagyonuknak csak legcsekélyebb részét is elfogadni, most egy másik sugallatot követve, hogy t. i. szentjeinket újra meg ne szomorítsa, engedett. Így a coeliusi palota drága szobrai a palatinusiba költöztek át, amelyet a császárok székhelyüknek Konstantinápolyba való áttételekor berendezéséből meglehetősen kifosztottak. Mindazonáltal a coeliusi palota nem maradt üresen s még néhány éven át Melánia rendelkezésére állott. Később Alarik hordái felgyuj-

tották s így félig lerombolva s elhamvasztva, a szent tulajdonosnő hihetetlenül csekély összegért volt kénytelen eladni.¹ De ha lehetetlen volt a római palota számára vevőt találni, a Valériusok többi vagyonát sem volt könnyű áruba bocsátani. Bármily előkelők és gazdagok voltak is a vételre jelentkezők, a megfelelő árat nem tudták egyszerre folyosítani s ismételten kénytelenek voltak azt a kedvezményt kérni, hogy arany- vagy ezüstpénz helyett záloglevelekkel fizethessenek.

Közben Melánia kezei közt óriási összegek halmozódtak fel s ő sietett azokat odafordítani, ahol arra legnagyobb szükség volt. Nemsokára nem hangozhatott el segélyt kérő szó, jött

¹ Később az elhamvadt palotának legépebb részét szegények és zarándokok otthonának rendezték be, mely, miként a Liber Papalis és más okmányok bizonyítják, még a VIII. és IX. században Xenodochium Valerii vagy a Valerius (Valerius- vagy: a Valeriusok-szeretetháza) néven volt ismeretes. Már a VI. században, vagy legkésőbb a VII. század elején közvetlen mellette s még az előbbi palota telkén egy görög szerzeteskolostor létesült Szent Erasmus védnöksége alatt. A kolostor és szeretetház — utóbbi közben elhagyatottan s hazdátlanul állott, — a 938. évben a subiacói Szent Benedek-rendi szerzetesek birtokába ment át. De már 1084-ben az egész épülettömb annak a borzalmas tűzvésznek esett áldozatul, mely Guiscard Róbert király normann vitézeinek IV. Henrik császár csapatai ellen VII. Szent Gergely pápa védelmére vívott harcai közepette a Mons Coeleust elhamvasztotta. Ez idő óta a Szent Erasmus-kolostornak s a Valériusok egykori palotájának minden nyoma s az azokról szóló mindennemű történelmi hagyomány elenyészik. Mikor azután az 1554. és 1561. években a Coeliuson, a San Stefano Rotondo mellett azon helyen, ahol egykor Szent Erasmus kolostora állott, ásatások folytak, egy ós-római palota átriumának maradványai jöttek felszínre. Ugyanott Quintus Aradius Rufinus Valérius Proculusnak öt vasból vert patrónusi tábláját találták s négy darab, Lucius Aradius Rufinus Valérius Proculus tiszteletére készült szobornak talapzatát a hozzátartozó feliratokkal. Az utóbbi valószínűleg az előbbinek fia volt s, más magas állami tisztségeit nem számítva, 337-ben Róma városának praefectusa s 340-ben konzul volt. A Valériusok házának egykori helyét így tehát újra föllették. Ezt az eredményt a későbbi ásatások csak igazolták. Így a XVII. században ugyanazon a helyen a már említett Valérius Severus Eutropiusnak szóló ajánlással ékes, híres bronzlámpa került felszínre, továbbá nagyszerű állapotban megmaradt ó-római festmények, ezüst bronztárgyak s nagyértékű festmények, mint az Amor és Psyche, a két Lucius Verus szobrai stb. A két különböző időben pusztító tűzvész nyomait is meg lehetett állapítani. Az 1902. évben ugyanezen a helyen

légyen az akár a birodalom legtávolibb provinciájából, hogy arra Melánia szeretete a cselekvés visszhangjával ne felelt volna. Nyugaton épúgy, mint Keleten, nem akadt város vagy sziget, mellyel jót ne tett volna. Latin életrajz-írója állítja, hogy ezt az értesülését Konstantinápolyban tett utazásakor sok idő ember szájából vette. Pinianussal együtt kolostorokat vásárolt meg, néha egész szigeteket s azokat szerzeteseknek s szűzeknek ajándékozta. Más kolostorokat berendezéssel látott el. Megint más pénzüsségeket bizalmi személyeik által különböző országokba küldöttek az egyházakhoz a szerzetesek és szegények javára. Minden selyemöltönyükből egyházi ruhákat csináltat-

a Cerasi gróftól alapított «Lábbadozók menhelye» alapozási munkálatainál egy nagyszerű, különböző tengerentúli márványfajtákból készült oszlopcsarnokra, csodálatosan szép mozaikképekre, márványkutakra, hermákra bukkantak. Legérdekesebbek azonban egy apszisos építménynek alapfalai voltak, amelyben az archaeológusok egy keresztény palota-kápolna maradványait ismerték fel. Mindezek az adatok a legpontosabban egyeznek azokkal az adatokkal, amelyeket a Rampolla bíborostól közzétett életrajz a Valériusok palotájáról, a Coeliuson való helyéről, annak kivételes pompájáról, kápolnájáról stb. nyújtott. Az imént említést tettünk a Cerasi Antonio gróftól alapított «Lábbadozók és Elaggottak Menhelye»-ről. Pontosan azon a helyen, ahol a Mons Coeliuson a Valériusok palotája emelkedett s utolsó birtokosai rendkívüli odaadásának a szegények és nyomorban sanyálódók iránt tanuja volt, ma a keresztény felebaráti szeretetnek nagyszerű emléke emelkedik: ez a pompásan berendezett s a modern egészségügy követelményeinek nagyszerűen megfelelő Otthon A menhely alapkövét 1902 június 29-én tették le. Az előudvarban elhelyezett két emléktábla közül az egyik a Valériusok palotája történetének rövid összefoglalását nyújtja, a másik a következő feliratot hordozza: «Ezt a menhelyet Monterado grófjának, Cerasi Antalnak végrendeleti rendelkezése hívta életre, aki Ameliában 1814 február 27-én született s Rómában 1899 július 20-án halt meg. Az 1900 július 20-án kiadott királyi rendelet jogi személynek jogbirtoklási erejével ruházta fel, még pedig az alapítónak kifejezett kívánságára e cím viselésével: «A Fájdalmas Szűzanyáról nevezett Menhely». Vérbeli utódok nemléteben a nagylelkű és jótékony örökhagyó azt kívánta, hogy örökségének egy része a jámbor helyen — a szegények javát szolgálja, hogy azok érette imádkozzanak s örök nyugalmaért könyörögjenek Krisztus országában, aki mondotta: Amit a szegények közül egynek tesztek, azt nekem tesztek. Ezt az emlékkövet a Menhely Kezelő-Tanácsa a keresztény szeretet e háza alapításának örök emlékezetére 1907-ben helyezte el».

(Fordító megjegyzése.)

tak, ezüstjükből pedig oltárokat s egyházi fölszerelési tárgyakat.

Ám Melánia fülei nem maradtak zárva azoknak a rabszolgáknak jajkiáltásai előtt sem, akik ezideig szolgálatukban állottak. Mint a rabszolgák anyja ezeket sem hagyhatta magukra. Mindegyiküket, aki csak kívánta, felszabadította. És föltehetjük, noha életírója kifejezetten nem szól erről, hogy ő, aki ennyi elhagyotton segített, e felszabadítottak közül egyet sem hagyott támogatás nélkül. Azoknak, akik a szolgaságot a Valériusok családjában előbbre helyezték a bizonytalan és kockázatos szabadságnál, megengedte, hogy Severus szolgálatába lépjenek át s mindeniket egy-egy arany-soldóval ajándékozta meg. Így fizetett nekik azért, hogy ellene fellázadni próbáltak.

* * *

Tévednénk, ha azt hinnők, hogy e szent asszonynak a szeretet ily hősiek gyakorlata közben csak külső akadályokkal kell megküzdenie; akadtak ilyenek a saját lelkében is. Vannak, akik azt hiszik a szentekről, hogy ilyeneknek születtek, hogy magas ideáljaik a világból úgy kiemelik őket, hogy emberi természetüket már nem is érzik, — hogy olyanok, mint a szép márványszobrok, amelyekben nincs meg a mi emberi életünk érverése s — akikben éppen ezért nem is találunk semmi követni valót, mert semmink sincs, amink velük közös volna. Pedig Isten szentjei életének a legszebb vonása, amely nemcsak csodálkozásunkat, hanem szeretetünket s bizalmunkat is megnyeri s őket igazi barátainkká teszi, éppen az, hogy ugyanaz a természetük, ugyanolyan érzelmeik, kedélyhullámmzásaik vannak, mint nekünk, — hogy nekik is ugyanazokkal a kísértésekkel, sőt még nagyobb mértékben kell megküzdeniök, mint

nekünk, mert az emberi nem ellensége minden erejét megfeszíti, hogy ezeket a válogatott bajnokokat legyőzze s dicsőséggel teljes pályájukat kettétörje.

Melánia a földi dolgok semmiségét már fiatal leánykorában rendkívül tiszta pillantással átlátta s azokat a tökéletes

Az Addolorata-Menhely, mely a Valériusok egykori palotájának helyén épült.

szegénység eszményétől lelkesítve, lábbal tiporta. Ámde az ő számára is meg kellett jönnie a napnak, amelyen ama magaslat ellenére, amelyre Isten kegyelme emelte, kíméletlen vihar csap le rá. Ezekről a rettenetes próbákról később önmaga beszélt s életrajzírója azok leírását saját ajkáról gyűjtötte egybe.

Egy ilyen kísértő-próba tárgya az a nagyszerű villa volt, amely Reggioval szemben, valószínűleg Sziciliában volt birtokában. Erről már megemlítettük, hogy azt a hatvankét, zsellérházakban lakó 400 rabszolga művelte. Annyi bizonyos, hogy e villa az összes többi vidéki birtokokat nemcsak nagyszerűségé-

vel, hanem fekvésének szépségével is fölülmúlta. Egyik oldalát a tenger habjai nyaldosták, másik felével ősrégi, mindig zöldelő, apró és nagyvadban bővelkedő erdőségeivel a hegység, valószínűleg a Nettuno-hegység felé fordult. Hasonlíthatatlan pompájú fürdője, márvány- és ércszobrokkal ékesített úszómedencéje volt. Míg a fürdőzők egyik oldalon a tengerre s a közeli tengerszorosra nyíló kilátást élvezhették, a másik oldalon az ember az erdők zöldjén, melyek a nagyszerű birtokot övezték, az erdő vadjainak össze-vissza való futkározásában, a vadászkiáltások harsonájában s mindama képekben, amelyeket a vadászat a szemlélőnek nyújtani tud, pompás szórakozást találhatott.

Amikor Melánia ezt a maga nemében páratlan, természetes és művészi szépségekben bővelkedő, hatalmas jövedelmet nyújtó birtokot is eladni készült, annak képe az Istenért mindenről lemondani kívánó, hőslélkű asszony lelke előtt elbűvölően szépnek és káprázatosan csábítóknak tűnt fel. Melánia, hogy a lelkét szinte gúzsba kötő kísértés erejét megtörje, e gondolatokhoz folyamodott: «Mindez együttevén semmi ahhoz képest, amit Isten szolgáinak megígért. Mert a földi javakat a barbárok elpusztíthatják, a tűzvész megsemmisítheti, vagy az idők folyásában maguktól széthullhatnak, ezzel szemben az égnek gyönyörűségei örökkévalók.» Mikor a gondolatsor végére ért, a varázslat megszűnt. Egy másik kísértésben az ördög mesterkedése sokkal szembetűnőbben nyilvánult meg.

Ekkoriban ő és Pinianus 45.000 aranyat szándékoztak szegény kolostoroknak szétosztani. Mikor abba a szobába léptek, melyben az arany már elküldésre készen, csomagokba rakva állott, ördögi szemfényvesztés folytán úgy tűnt nekik, mintha a falak köröskörül kápráztatóan villognának s Melániát az a gon-

dolat rohanta meg, hogy «milyennek kellene a mennyországnak lennie, hogy mindezzel csak összemérhető is legyen?» — A kísértésnek erősnek kellett lennie, mert lelke megrettenve szinte megremegett bele. Ezért azonnal szenteknek fegyveréhez, az imádsághoz folyamodott, a kísértést pedig ezzel utasította el: Ezekkel a mulandó javakkal azt a gazdagságot akarom megszerezni, amelyikről az Írás azt mondja «szem nem látta, fül nem hallotta, sem az ember szívébe fel nem hatott, amit Isten azoknak készített, kik őt szeretik». (I. Kor. 2, 9.) Melánia így most is veretlenül került ki a harcból. Az indító okok, amelyekkel az ellenség ellen felfegyverkezik, még mélyebb pillantást engednek vetnünk lelkébe. Közönségesnek, kicsinyesnek benne semmi helye nincs. Nem szűkkeblű félelem, nem aggodalmaskodás, nem a szellem korlátoltsága az, ami őt az Isten által életünk megédesítésére szánt javakról való lemondásra rábírja; hanem ellenkezőleg: a lélek nagylelkűsége, a gondolkodás rendkívüli emelkedettsége, mely csak egyetlen célra, az isteni ígért javaira irányul már: Ezek a javak a lábbal tiport javakat, noha azokat megengedett módon élvezhetné, hasonlíthatatlanul felülmúlják.

Az ős-ellenség tudja ezt. Ezért kísérli meg, hogy a mennyei örökség értékét, melyre a szent törekszik, szemében kisebbítse. Melánia szeme előtt a természetfölötti cél egy pillanatra elhalványul, maga lelkében megzavarodik, megremeg. Pillanatra vagyona egész varázsos vonzóerejének hatása alá kerül, mert a kísértés felhője eltakarja kilátását mindarra, amit vár és remél. Ám a nap pillanatok mulva újra előtör, a jelennek rövid és tökéletlen élete mellett tündöklőn ragyog fel az az élet, mely nem ismer véget és végtelenül boldogít. Hősnőnk a régi győztes erőben emelkedik fel előttünk. A csábításnak, mely őt

behálózni törekedett, hátat fordít, s ujjongva fordul ama javak felé, melyeket emberi elme fel sem foghat.

A bírvágy kísértése mellett a hiú tiszteletvágy és kevélység kísértései sem maradhattak el. «Az igazat megvallva» — így szólt egykor elbájoló egyszerűséggel lelki fiaihoz, kik élete utolsó napjaiban körülvették s tanításait vágyódó lélekkel hallgatták — «őszintén szólva, nem vagyok annak tudatán, hogy valaha is valami jót tettem.» Az Úr szolgálóleányának alázata volt ez, aki miután egész napon át munkálkodott, magában csak «haszontalan szolgálóleányt» látott. Az igazi alázatosság a lélek mélyén érződik s egyszerű szavakat használ. Nem vesz tudomást saját műveiről, hanem azokat az örök Igazság sugárzó fényébe állítja, melyben a lélek az embernek parányiságát s mindannak, ami tőle indul ki, csak semmiségét ismeri fel: Felismeri a rendkívüli, Istentől nyert kegyelmeket és a saját fogyatkozásait, amelyek a művet talán kevésbé tökéletessé tették, mint azt ama kegyelmek után elvárni lehetett; mindennek egybevetése arra készíti, hogy teljes meggyőződéssel felkiáltson: «Bennem semmi jó nincs, belőlem semmi jó nem fakad, én csak haszontalan szolgáló vagyok.»

Nyilvánvaló, hogy e mély alázatosság ellenére a kísértés éppen ama rendkívüli cselekedeteknek tudatából fakadt; nem lepődünk meg azon, hogy a kísértésnek ez a fajtája egész életén át kíséri. Amikor egyhetes böjtöléséről beszél, elmondja, hogy ezt bűnbánati élete kezdetén még nem gyakorolta. A szigorú böjt, a szőrből készült bűnbánati ruha, amellyel selyemruháit felcserélte, a szegénység, melyet magára vett: miként maga is bevallotta, az ellenségnek megannyi alkalmul szolgált arra, hogy kevély gondolatokra csábítsa. Ezek ellen úgy védekezett, hogy saját szigorú önmegtagadásaival azokat a szenvedéseket és

nélkülözéseket állította szembe, amelyek alatt az emberiségnek oly nagy része sínylődik. Azokra a bűnbánókra fordította gondolatát, akik nem egy hétig, hanem negyven napig böjtöltek; akik nemcsak az olajról mondtak le, hanem a vízről is. Arra a sok szegényre, akik akár szülőik bűne, akár a hatalmasok elnyomása folytán súlyos inségben élnek, — a számtalan rab-szolgára, akiknek nemcsak semmi vagyonuk, de még szabadságuk sincsen, — akik szőrből való bűnbánati inget nem viseltek ugyan, de a fórumon meztelenül s félig megfagyva ácsorogtak. A nyomornak ezt a képét, melyet oly jól ismert, vitte ismételten s újra lelki szemei elé s mikor ezután megint önmagára, majd pedig életútjának vezető csillagára, örök céljára fordította tekintetét, úgy találta, hogy azok a nélkülözések, amelyeket örök és el nem múló javakért vállalt magára s azért, hogy Istenével szemben, aki őt megváltotta, szeretetét kimutassa, éppen nem mondhatók túlságosaknak. Azután Istenhez menekült, s a Zsoltárosnak szavaival mondotta: «Az Úr ismeri az emberek gondolatait, hogy azok hiúságosak (Zsolt. 95, 11.)» és «Boldog ember az, kit te oktatsz, Uram és törvényedre tanítasz.» (Zsolt. 93, 12.)

A benső kísértéseket még fokozták azok a fájó megjegyzések, melyek bizonyos személyektől eredtek, akik látszólag istenes életet éltek s a szentség hírében állottak és az a beállítás, amelybe azok Pinianus s Melánia életét helyezték. Amikor ezek azt látták, hogy Melánia és Pinianus magukat mindenből kifosztani sietnek, a Krisztusért vállalt szegénységet, — miként mondták — helyeselték, de mégis úgy találták, hogy ebben mérsékletét kell nekik tanácsolniok. Ezek nem szüntek meg magasztalni azt az úgynevezett arany középutat, amely a magasabbra emelkedett lelkeknek gyötrelme és csak kényelmes

nyugágy, amelyen a langylelkűek jólesőn pihenhetnek. Melánia ezekre a «szent» üldözőire még életének utolsó napjaiban is panaszkodott, mert hiszen ők neki még a belső kísértéseknél is nagyobb szenvedést okoztak. Tanácsaikban az ördög finom kelepcejét látta, talán éppen azért, mert az ő szelid és alázatos lelke nem egyszer engedte magát rávetetni, hogy másnak véleményét a magáénak elébe tegye. De ezzel a veszéllyel szemben is biztos menedéket talált egy okos megfontolásban. Lelke elé állította azokat a fáradságokat, amelyeket a katonák a földi királyok szolgálatában viselnek s azt a bátorságot, amellyel még a halállal is szembenéznek, egyedül csupán azért, hogy méltóságukat megőrizték s dicsőségüket növeljék; oly hatalomért és dicsőségért, amely földi lévén, nem egyéb, mint a fű virága. Lehet-e tehát egyáltalán öneki, aki az égi dicsőségért harcol, nagy áldozatokról beszélnie?

Miközben az ifjú patriciusi hölgy ilyképen a benső kísértéseket s a külső akadályokat sorra legyőzte, nemsokára atyjának halála után gyors lépésekkel haladt szent útján előre s csakhamar mind biztosabb kézzel kialakította magán azokat a jellemvonásokat, amelyeket benne egész életén át csodálunk. Mintaképévé válik a bensőséges, az imádságnak s bűnbánatnak magát átadó léleknek, de ugyanakkor az aktív életnek is. Szereti a visszavonultságot és magányt. Mégis, ha Isten dicsősége kívánja, mindenkor kész abból azonnal kilépni. Csodálatra méltónak látjuk férjéhez való vonatkozásában, akit mindig közelebb visz Istenhez s akinek mindig aláveti magát, annyira, hogy hozzájárulása nélkül nem határoz el semmit, — csodálatos házában vezetésében, ahol mindent szerénységgel s összhangban intéz, ahol mindene azoknak, akiknek példájával elől jár, a tökéletesség útján haladva, kötelességét vidáman teljesíti

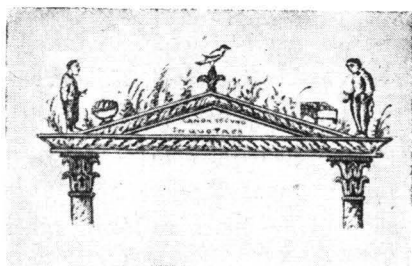
s így szolgál Istennek. Házában minden nyomor enyhülést, minden jövevény hajlékot talál, csodálatra méltó ama szociális kötelességek felismerésében s tetterős teljesítésében, amelyek a nőre is várnak. Teljesen hivatása magaslatán állva, korának egészen kivételes értelemben nagy asszonya!

Szentségében semmi olyat sem találunk, ami kora erkölcsének s szellemének meg ne felelne. Életmódja egészen meg egyezik számtalan más személyével, akik akkoriban magukat Istennek szentelték. Századának aszketikus életébe semmi új elemet nem visz be, ami nem illenék teljesen abba a keretbe, amelyben őt látjuk. De azt az életmódot, mely a másokéval közös, ő a legnagyobb tökéletesség fokára emeli. S miként a jót, bárhol is találja azt, elfogadja, magáévá teszi, épúgy mikor kezét kora bajainak orvoslására helyezi, tevékenységét nem csupán az egyikre vagy másokra korlátozza, hanem valamenynyire kiterjeszti, legyenek azok akár anyagi bajok, akár lelki sebek, akár vallási tévelygések.

Igy állít a téves korszellemmel szembe egy másik szellem: erősségét Isten szolgálatában, buzgóságát a hit és erkölcs tisztaságáért, a szűzesség szeretetét s önmagáról való lemondást, mely nem kíván semmi mást, mint szegénységet, önmaga megalázását, elrejtettséget. Ami mindezeknek az erényeknek különös bájt kölcsönöz, az kimeríthetetlen szeretetreméltósága s igazán női gyöngédsége, mely minden cselekvésében megnyilvánul, szent működésének minden tökéletességét szelíd ragyogással vonja be, férfias erejét varázslatos kedvességgel ruházza fel s minden cselekvésének rendkívüli vonzóerőt kölcsönöz.

Csendes visszavonultsága első négy esztendejében mindez csak csirájában bontakozik ki, de a rákövetkező időszakban

mind erősebben kél, mint nagyszerű kép, életre. Megértjük, hogy egy ilyen asszonynak a jó pártján hatalommá kell fejlődnie s hogy gyöngéd, de erős keze arra volt szánva, hogy az ég felé való utat ezernyi léleknek mutassa meg.

KILENCEDIK FEJEZET.

Látogatás Nólai Szent Paulinusnál. — Stilicho és Szeréna halála. — Menekülés Sziciliába. — A Pompeianus-féle terv. — Róma ostroma s eleste. — Reggio égése. — Rufinus halála.

(406—410.)

Négy év telt el ilyformán az áhítat, bűnbánat és felebaráti szeretet gyakorlatai közt. A szent házaspár eközben felváltva a Róma mellett fekvő villában, majd a Campagnán, majd Sziciliában tartózkodott.

A 406. évben egyik legkedvesebb rokonuknál látjuk őket, mint vendégeket, aki épúgy, mint ők, a keresztény tökéletesség után való vágytól égett: Nólai Szent Paulinusnál.

Melánia már néhány évvel előbb járt Nólában, nagyanja szent sógoránál. De akkor még az idősb Melánia büszke kíséretéhez tartozott s a matrónák, szenátorok és patriciusok közt alig nyílt módja szent vendéglátóinak lelki életében résztvennie.

Paulinussal ugyan kora ifjúságától kezdve állandó volt a kapcsolata, minthogy ez minden évben, amikor az apostolfejedelmek sírjához zárandokolni jött, rokonainál szállott meg. Paulinus az angyalhoz hasonló gyermeket, — amint nevezte: „az áldott leánykát” — szívesen becézgette s közben éles tekintete, mely a szentség jelének megnyilvánulását oly hamar felfedezte, lelkének szépségeit csakúgy, mint szenvedéseit bizonyára észrevette. Melánia azonban világias érzésű atyja miatt, aki folyton szemmel tartotta, nem szólhatott.

Most, mikor már szabaddá lett, Nólába jött, hogy Paulinus és Therasia magas törekvéseit s életét megossza s isteni szeretettől túlárado szívét a két áhítatos remete előtt kitarja; úgy élt, mint ők, erénye, erényük követésén erősödött s viszont példája által épülésükre szolgált.

Melánia nem volt egyetlen vendége Paulinuséknek. Vele s Piniamussal ott volt Albina is, továbbá Turcius Apronianus, akit az idősebb Melánia térített meg, Avita s gyermekei, Eunomia és Asterius, végül Aemilius, Beneventum püspöke, kit I. Ince pápa Aranyszájú Szent János ügyében Arkádius császárhoz küldött követségbe.

A 406. évnek első hónapjában ismét béke mosolygott Itáliára. Stilicho ugyanis az előző évben Radagaist Fiesole mellett megverte s így Rómát a góthok betörésétől megmen-tette. A magányos Nóla, ahova az itáliai események híre eljutott, szintén örült a békének s a nyugalom közepette, melyet az nekik juttatott, szentjeink lelke egészen megfedekezett a földről s a keresztény vonzalom és szeretet által erősebb kötelékekkel fűződött egymáshoz, mint a rokoni kötelék által.

Mi teheti az embert e szegény földi életben boldogabbá, mint az, hogy amikor szemét a tökéletesség fenkolt s fönséges eszményeihez felemeli, oly lelkek vannak mellette, akik ugyanezekért az eszmékért hevülnek s ugyanezekből a reményekből élnek? E lelkek a föld nyomorúságát elfeledtetik vele s mennyei nyelven szólnak hozzá. Szavaikból erőt lel arra, hogy még magasabbra szárnyaljon. Kölcsönösen örülnek egymás lelke szépségének s csak azt tudják egymásnak kívánni, hogy még szebbek legyenek. Semmi sem édesebb, mint az ilyen lelkekkel alázatban Isten elé borulni, az Ő szolgálatában együtt áldozni. A mennyei lelkek boldog egyességének képét földi kiadásban

semmi sem tudja úgy visszatükröztetni, mint szent lelkeknek ilyen közössége.

Annak a szent örömnök a visszhangja, melyet Szent Félix vértanu sírjánál egybegyűlt remetéink élveztek, Nólai Szent Paulinus egyik verséből még ma is kicsendül. «Szent Félixem» — zengi a költő — «ajándékkal lepett meg engem.¹ Vendégeit érti ezen, akik bár a világban gazdagok s előkelők voltak, Krisztus iránt való szeretetből magukhoz ölelték azt a szegénységet, melyet Paulinus annyira szeretett s egyik versében mint az egész világnál drágább kincset ünnepelt. A lelkesedés, mely költőnket hevíti, semmikép nem marad mögötte annak, amellyel később az assisii Poverello a szegénységet mint aráját énekelte meg.²

S amint a jámbor versköltő végigtekint vendégein, akiket egy gondolat s érzés hat át, úgy tűnik neki, mintha azok egy titokzatos hárfa kilenc húrja volnának, melyek harmónikus istendícséretet zengenének. Egyenkint sorra lefesti őket: Albinát és Avitát az ő Terasiájával, a három tiszteletreméltó anyát, majd Turcius Apronianust, a Turcius-nemzetség díszét, azután Pinianust, első és legkedvesebb fiát, akinek neve alkalomul szolgál neki arra, hogy őt a fenyőfával hasonlítsa össze (Pinus ... fenyő), mely mindig zöld, mindig égfelé törekszik, mindig a legmagasabb csúcsokat szereti, a nap hevét s a zuzmarát egyaránt állja, állandóan üdítő illatot áraszt, hősi cselekedetei által pedig — hiszen önmagát győzte le s mint Krisztus-Király konzulja ezer és ezer embert mentett ki a rabszolgaság láncaiból —, magasabb értelemben követi ősenek, Valerius

¹ Sct. Paulinus, Carmen XXI., v. 48. és köv.

² O veneranda mihi et toto pretiosior orbe
Pauperies Christi!

Publicolának példáját, aki Rómát a zsarnoki uralomtól megszabadította s a népet a szolgaságtól megváltotta.¹

Végül Melánia és Eunómia jönnek sorra. A 23 éves Melániát, aki életében és Istennek útjain koránál előbbre van, a szent költő azzal az előkelő Appiával hasonlítja össze, akinek nevét Szent Pál két apostoli férfiú, Filemon és Aristippus közé helyezte. Hajladozó virágnak tűnik előtte, mely le-lekonyul, hogy illatából Eunómiának juttasson, aki még alig kinyílt bimbó s most Melánia oldalán mint ifjú huga vagy inkább leánya nő fel s akit Melánia Krisztus ösvényén vezet s annyira szeret, hogy el sem tudja engedni maga mellől. Ám még a virágról vett hasonlat sem elég a költőnek. Az Égtől rendkívüli adományokkal megajándékozott két rokon verse szerint két élő diadém, mely mindig új erények gyöngyeivel szépül.²

A bazilika, melyet Paulinus Melániának első ottjárta óta Szent Félixnek épített, e napok alatt szünet nélkül szent énekektől visszhangzott.

Szálljunk vissza gondolatban, a 406. év egyik januári éjjelén, Paulinus leírását követve e kedves helyre.

Csodásan áttetsző s megszámlálhatatlan csillagtól ragyogó ég borul mint kiterített köpönyeg a szentélyek fölé, melyek Szent Félix sírját őrzik. Virradati kakasszókor a két kolostorból, melyet Paulinus épített, ifjaknak és szűzeknek kis serege, két külön csoportra oszolva vonul fel az új bazilikához halk összeszedettségben. Mögöttük a Rómából érkezett előkelő vendégek, Paulinus és Therasia kíséretében. A nagyszerű építménynek

¹ 245. vers és köv.

² Quae simul astrictae divinis dotibus ambae
Virtutum varias ut viva monilia gemmas
Mentibus excultis specioso pectore gestant.

háromkapus homlokzatán a Megváltónak vértől pirosló, virág-fűzerekkel ékesített keresztje figyelmezteti a jövevényeket arra, hogy e kereszt által halunk meg a világnak s vívjuk ki a mennyei koronát: «Tolle crucem, qui vis auferre coronam.» Most megnyílik a főkapu s a bazilika feltárja a belépők előtt titokzatos pompáját. Tekintetük legelőbb a templom túlsó végén levő három, márvánnyal borított apsisra esik. A kagylóalakú mélyedések aranytól, s mozaiktól ragyognak. Három, aranyból vert,

Szűzek körmenete. (Ravennai mozaik, VI. századból.)

díszes láncocskákkal egymáshoz kapcsolt lámpa fénye töri meg az éj sötétjét s veti misztikus fényét a drága fátylakkal átvont oltárra s a koronával meg Krisztus monogrammjával díszített színaranyból s elefántcsontból készített keresztre, mely a szent oltár fölött emelkedik. A hajó oszlopai előtt kétágú gyertyatartók állanak, rajtuk tarka színre festett gyertyák égnek; balzsamba mártott papirus-kanócuk édes illatot áraszt. Aranyozott faragványokról, bronzláncokon, mesteri kezekről díszesen virágos- és gyümölcsös ágak formájára alakított számtalan ezüst- és kristály-függőlámpa csüng, reszkető fényük az oszlopok márványos síkján villózik s megvilágítja a bibliai jeleneteket, amelyek a nézők szemei előtt hosszú fűzér gyanánt színpompás freskókban vonulnak el.

De már visszhangzanak is a tágas csarnokok az ifjak és szűzek édes énekeitől, melyeket a szent patriciusok mélyebb hangja fest alá. A zajló énekkarból Melániának fenséges hangja erőteljesen s tisztán hallatszik ki. Mesterien ért ő a liturgikus énekhez, mely akkor a privát-zsoltárzengedezésnél szokásban volt; ő tanította Eunómiát is a szent ritmusokra s itt is ő vezet. Az áhítatos dallamok oly élő hittel és izzó szeretettel szállanak az ég felé, hogy Paulinus azt véli: nem emberek, hanem angyalok énekét hallja.¹

Ki lehet a percben boldogabb Paulinusnál? Mintegy elragadtatásban néz maga elé. Tekintete a középső chorus-fülke mozaikjának szimbolikus ábrázolására esik, melyet saját terve szerint rakatott ki: a Mindenható keze, amint a felhők közt megjelenik — a Szentlélek galamb képében, — a Titkos Jelenések Báránya, vakító fénykörtől körülveve, a megváltás keresztjével, — körülötte az evangélium hirdetői, a szent apostolok, 12 hóféhér galamb képében, — zöld pálmaág, mint a győzelem szimboluma, — az újszövetség négy paradicsomfolyama, amint a kereszt tövéen álló sziklából ömölve a kegyelmet a négy világtáj felé árasztják. Csoda-e, ha Paulinus vendégeit minél tovább magánál óhajtotta tartani s legszívesebben örökre ott fogta volna őket?²

Hiszen ők szent barátai voltak, példájuk fénye egész környezetükre éltetően hatott, s Pinianus és Melánia mint mindenütt, úgy itt is a jótekonyskodás két gazdag forrásaként szerepeltek. A szent költő ezért azt kéri Krisztustól, hogy e két szent

¹ Eunomiam hinc Melani doctam sub principe voce
Formantem modulis psalmorum vasa modestis
Auscultat gaudens dilecto Christus in agno.

² „Sempiternos hospites”, U. ott 268. v.

forrás Szent Félix öléből soha ki nem apadó bőséggel áradjon s soha ki ne száradjon.

Ily tökéletes öröm azonban nem e földről való. Néhány cseppet, — mintegy a mennyei boldogság előíze gyanánt, — engedélyez Isten olykor barátainak, ám ők jól tudják, hogy a boldogság csak az égi hazában lesz osztályrészük. Idelenn azonban a kereszt irányít feléje. Ha Isten akarata teljesítéséről van szó, ennek még a legszentebb barátság boldogsága sem lehet akadálya. Úgy látszik, hogy Melánia is hosszabb időre tervezte nómái tartózkodásukat, de talán a vagyona eladásával járó gondok, esetleg más okok folytán, rövid idő múlva kénytelen volt Rómába visszatérni. A 408. év utolsó hónapjaiban már ismét a város mellett fekvő villájában találjuk őket. A jóbarátokkal való édes együttlétnek s a kellemes csendéletnek így hamar vége lett. De vége lett annak a békekorszaknak is, mely Itáliát rövid időre oly boldoggá tette.

Egy esemény, mely élénk fényt vet arra, hogy mily csel-szövések s mily durva eszközök járták a császári udvarban, új szerencsétlenséget zúdított Itáliára s ebből Melániának is, ki a barátság és hála iránt oly fogékony volt, a legfájdalmasabban ki kellett vennie részét.

Ez év augusztus havában Stilichónak, Honorius császár védelmezőjének és sógorának, a Pollenza, Verona, Firenze mellett vívott csaták győztesének, akinek pusztá neve elég volt arra, hogy a barbárokat távoltartsa, egy Olympius becsvágyának, az udvaroncok gyűlöletének s császári ura esztelenségének áldozatul kellett esnie! Az történt, hogy ezt a hős katonát a gyöngé császár előtt Alarikkal való összejátszással vádolták meg s mikor a ravennai egyház oltáránál keresett menedéket, onnan áruló módon elcsalták.

A nemes lélek, hogy polgárháborút ne idézzon fel, védelmére siető barátait és rokonait jóhiszeműleg maga beszéli rá visszavonulásra és engedelmességre. Kiszolgáltatja magát Heraklianus kezébe, ez azonban meggyilkolja. Rómában felállított szobraikat lerombolják s fiának, Eucheriusnak fejét, kit szintén megöltek, a városon végig hordozzák. Ezalatt fönn, a Palatinus-hegyi császári palotában az özvegygé lett feleség, a gyermekétől megfosztott anya, siránkozó leányát, Thermenziát vigasztalja. Termanzia ugyanez év elején mint Honorius menyasszonya vonult be az udvarhoz. A császár most gyalázatosan eltaszította magától s visszaküldötte anyjához.

Rettenetes zuhanás volt ez! le a legnagyobb magasságból, — egyike a legmegrendítőbb bukásoknak, melyekben e sorsváltozásokban teljes kor oly gazdag volt. Ennek az eseménynek az olyan lelket, amilyen Melánia volt, az emberi nagyság semmisége fölött való megrendítő elmélkedésre kellett indítania. De ha e szomorú színjátékot látva hálát érez is szívében Isten iránt azért, hogy neki magának a csalárd világ megvetésére s az annak való hátat-fordításra kegyelmét megadta, még sem tudta fájó könnyei árját visszatartani. Hiszen a szerencsétlenség azt a fejedelmi nőt érte, akinek nagylelkű segítségét egy napon oly nagymértékben élvezhette!

Fájdalom, nemsokára még sötétebb gyászba kellett lelkének öltözködnie: a végzetes sorsot, hogy a rómaiak gyűlöletének áldozatul essék, maga Szeréna sem kerülhette ki.

Alig értesült ugyanis Alarik arról, hogy az egyetlen férfiú a római birodalomban, akinek homloka elég kemény volt ahhoz, hogy vele szembeszálljon, nem áll többé útjában, azonnal az Örökváros ostromlására indult. Minthogy Honorius udvara a békeajánlatokat, amelyeket tett, gyerekes elbizakodottsággal

elutasította, Cremonánál átlépte a Pó folyót s köröskörül mindent tűzzel-vassal pusztítva, hihetetlen gyorsasággal Róma falai alatt termett. A várost tüstént a legerősebb lovascsapatokkal vette körül; ezek, akik — miként Gregorovius megjegyzi, — még nemrég az Arnó-folyóban, most már a Tiberisben itatták lovaikat, vad harcizaj közepette egészen a város faláig nyomultak előre s lándzsáikkal már az Aurélia-kaput döngették.

A rómaiakon rettegés és zűrzavar lett úrrá. A barbárok előnyomulásakor sokan Görögországba, Szarűniába és Afrikába menekültek. A visszamaradtokban azonban a rettegés mellé az a gyanakvás társult, hogy Alarikot Stilichó özvegye hívta be bosszúból s hogy vele titkos egyetértésben áll. Arra, hogy az ellenséggel nyíltan szembeszálljanak, gyöngék lévén, azt hitték, a gyávák, hogy győzelmet aratnak azzal is, ha egy nőt meggyilkolnak. Szerénát lefejezték, fejét a megerősített várfalakon körülhordozták azzal a célzattal, hogy a barbár az ostromot feladja, miután Szeréna halálával az a szándéka, hogy Szeréna árulása révén a városba behatoljon, úgysis meghiusult. Ám Alarik az ostromgyűrűt még szorosabbra vonta s mikor egyikük a római népesség nagy sokaságának s harci kérszégének emlegetésével akarta őt megfélemlíteni, ezt a gúnyos feleletet vágta oda: «Sebaj! Mennél sűrűbb a fű, annál könnyebb azt kaszálni!»

* * *

Melániának, szerencséjére, sikerült e rettenetes látványt elkerülnie, mert amikor Alarik hordái közeledtek, nem annyira anyagi károsodástól tartva, mint inkább a környezetében levő szűzeket a vad katona-népség durvaságaitól féltve, a Róma mellett fekvő nyaralót egész kíséretével elhagyta s Sziciliába menekült. Ezúttal kíséretében volt nagyanyjának barátja s régi

bajtársa, Aquilejai Rufinus; ez Szent Jeromossal fennállott barátsága révén vált híressé, de barátságuk később Origenes-féle viták folytán rövidesen felbomlott. Rufinus az idősb Melánia rokonaihoz s barátaihoz közel állott. Nólai Szent Paulinus nagyrabecsülte őt, élénk érintkezésben volt vele s «szentnek, ájtatosnak, tudósnak» nevezte őt. Szerették őt Avitus és Apronianus is, kinek megtérésében Rufinusnak nagy szerepe volt. Valóban szigorú s szent erkölcsű férfi volt, olvasott és tudós. Valens császár üldözése idején a nicaei hitvallás mellett bátran tett hitvallást, börtönt és száműzetést szenvedett.

Egész életében, melynek dicsősége nem volt árnyéknélküli, talán az ifjabbik Melánia mellett töltött, lassan kialvó életalkony alkotja a legszebb fejezetet. Bármily erős lelkű és hajthatatlan volt is Melánia, amikor a katolikus hit sérthetetlensége forgott kockán: most e kialudni készülő élet fölött gondosan őrködött s ez aggastyán lelkét, mely tévedései ellenére is szép volt, szelíd szentségével iparkodott előkészíteni arra, hogy az emberi háborúskodás keserűségei után az isteni ítélet ünnepi békéjébe bevonuljon.

Rufinus két írnokot tartott maga mellett, hogy irodalmi munkáiban segítsék. Úgy látszik, hogy a Szicilia felé utazók Paulinus kívánságának engedve, töltöttek néhány napot Nólában. Ő ugyanis látni kívánta barátját. A 409. év első hónapjaiban már mindenestre ott voltak a szicíliai pompás villában, ahol Rufinus Origenes Mózes IV. könyve fölött írott görög homiliáinak latin fordítását mondotta tollba s Pinián buzdítására más munkák fordítására is vállalkozott.

Eközben az események Rómában mind rosszabbra fordultak. Alarik a 408. év végén fokozott erővel ostromolta az örök várost. Már a Tiberis partján is elhelyezkedett s Róma

kiéheztetésére készült. A rómaiak kezdetben ellenállottak, mert remélték, hogy Ravennából segítséget kapnak. Ám ez elmaradt. Megkezdődött a gabonahiány is. A városi prefektus a gabona mértékét, melyet naponta kenyérsütésre kiutaltak, felére, majd harmadára szállíttatta le s oly nagyfokú éhség tört ki a városban, hogy egyesek Olimpiodorus elbeszélése szerint még emberhús-evésre is vetemedtek.

A fojtogató előérzet, hogy Róma menthetetlenül elveszett, ránehezedett a lakosság lelkére s a régi pogány érzéseket újra kitörésre juttatta. Etrusk jóvendőmondók siettek Rómába, felújították a madárjósoknak már régtől kiveszett mesterkedéseit s Pompeianus prefektus, maga is fanatikus pogány, a szenátusban, az eltörölt pogány áldozatokat ismét visszaállíttatta,¹ azzal hitegetvén a közvéleményt, hogy ha ez megtörténik, a város megszabadul.

Közben a két kiküldött, akiket a rómaiak a béketárgyalásokkal megbíztak, meghozta Alarik követeléseit: Ötezer font arany, harmincezer font ezüst, négyezer selyemöltöny és háromezer font bors a váltság. Az államkincstár üres volt. Megállapodtak tehát abban, hogy a leggazdagabb szenátorok arányosan járuljanak hozzá a hadisarchoz. A szenátus névjegyzékén azonban az első helyen a Valériusok két akkor távollevő örököse: Melánia és Pinianus állott, akik mérhetlen vagyonukat Istennek ajánlották fel. Pompeianus a szenátusban képtelenségnek mondomta, hogy ily óriási vagyont a római istenek galileai vetélytársának, Krisztusnak áldozzanak fel. Ha már szét kell hullania, legalább az állam és szenátus erőinek fokozására használják fel s titokban el is határozták egy ily értelmű dekrétum kibocsátását.

¹ Zosimus c. V. 41.

Igy a Krisztus szegényeinek szánt javakat megint új veszedelem fenyegette. Ki fogja azokat ezúttal megmenteni? Két nagylelkű birtokosuk Rómától távol van s a tervről, mely ellenük készül, sejtelmük sincs. Pártfogójuk, Szeréna már nem él. Az ostromzártól szorongatott Rómát más egyéb, mint a barbároktól való menekülés, nem érdekli. Az örökséget tehát, melyről a büszke Publiciának le kellett mondania, amelyet Severus birvágya elől megmenteni sikerült, végül is az állampénztár fogja elnyelni? Emberi szem már nem örködött fölötte; ám az Istennek volt szentelve s Isten annak elrablását meg nem engedte.

Ugyanazon a napon, amelyen a Pompeianus-féle dekrétumot kihirdetni kellett volna, az éhező nép fellázadt a prefektus ellen s őt a város közepén, nyílt utcán megkövezte. Így rendele-e holt betű maradt s a fenyegető veszélyről Melánia és Pinianus a távol Sziciliában csak akkor vettek tudomást, amikor az már elmúlt. Ha sajnálkoztak is a pogány prefektus szerencsétlen halálán, mégis csak hálával gondolhattak Istenre, akinek keze javaikat ezúttal megoltalmazta.

A következő 409. évben Rómából megnyugtatóbb hírek érkeztek. A rómaiak az istenek szobrai beolvasztották, hogy aranyat küldhessenek Alariknak, ez meg ennek fejében fegyverszünetet adott s Toscana felé vonult vissza. Hogy Rómát új szerencsétlenségtől megóvjá, most maga a pápa vállalkozott arra, hogy követség élén Honorius császárhoz járul s közte s a gótok királya közt békét közvetít; a tárgyalások azonban az udvar pártoskodása folytán meghiúsultak.

Alarik azt állította, hogy őt egy láthatatlan hatalom hajtja az Örökváros ellen. Mégis mintha valami megmagyarázhatatlan benső érzete visszatartotta volna attól, hogy ezt a királyi főt

egy döntő csapással porba hullassa. Folytatta tárgyalásait Honoríussal, sőt még arra is késznek mutatkozott, hogy feltételeiből enged. Majd ismét Róma ostromához fogott s a trónra Attalust emelte, ezt az árnyékkirályt, akit ma megkoronázott, holnap megint trónjáról letett, aszerint, amint Honoríust ijesztgetni akarta.

E többé-kevésbbé szomorú hírek közt örömhír is érkezett Sziciliába: Paulinust Nóla püspökévé választották! Barátai között, akik annyira tudtak szeretni, ez a hír bizonyára nagy örömet keltett. A megtiszteltetés, mely e választás által barátjukat érte, a nagy munkakör, mely buzgósága előtt megnyílt, a sok lelki jó, mely a választás által híveinek kijutott: minden bizonnyal a legkedvesebb társalgási tárgya volt azoknak az óráknak, amelyekben a messinai villa lakói az imádság és tanulmány hosszú órái után némi üdülésre egybegyűltek. A hír, mely arról szólt, hogy a szorongás enyhült — ha végleg el nem is vonult, — mint üdítő fuvallat vonult végig Itálián s menekülteink szorongó lelkét e választás fölött érzett örömmel együtt megenyhítette.

* * *

De hiú az a bizakodás, mely fájdalmas valóságra ébred! Az Örökváros sorsa ekkor már meg volt pecsételve s végzete immár kikerülhetetlen volt.

Alarik a császári udvar makacsságába, cselszövényeibe és huzavonáiba beleunva, a hűséges gótjain elkövetett sok orgyilkosság miatt bosszútól égve, felszedte Ravenna mellett fekvő táborát s gothokból, húnokból és alánokból álló seregével gyorsított meneteléssel Róma alatt termett. A hatalmas sereg ereje, a rómaiak tespedtsége s gyávasága, a hadifortély és az árulások

rövidesen megtörték azoknak az erős falaknak és kapuknak ellenállását, amelyek a nép hite szerint a világ királynőjét bevehetetlenné tették. A 410. év augusztus havának 24-én a barbár vezér a Porta Salariaán bevonult Rómába s háromnapis szabad fosztogatást engedélyezett. A rövid időt katonái vad dühhel használták ki. A tűz és a fegyver egész Rómát elpusztította. Remek paloták lettek a földdel egyenlővé, köztük Sallustiusé a Porta Salaria mellett. A legnagyobb pusztulás színhelye az előkelők negyede, a coeliusi domb volt. A Valériusok fölséges palotája, melyre Melánia nem tudott vevőt találni, ekkor esett a tűzvész dühöngő erejének s a barbárok fejszéjének áldozatul.

A vad horda Marcella aventinusi palotáját is megrohanta s a szent özvegy a vele levő szűzeket csak úgy tudta megmenteni, hogy ő maga állott az ellenség útjába. A kapott sebek és az elszenvedett bántalmazások következtében néhány nap múlva meg is halt. Pammachius is a rémület e napjaiban fejezte be életét.

A fájdalomnak s borzalomnak kiállása hangzott el a világ ajkáról e bukás fölött, amelyet bármily fenyegetőnek fűnt is már régóta, mégis mindenki lehetetlennek tartott. Betlehemben a tüzeslelkű remete, Jeromos, vigasztalan könnyeket hullat. «A világnak legragyogóbb fénye kialudt, a római birodalom feje levált törzsétől, Róma bukása a világ vége... Szavaim elhalnak bensőmben, minden tagomban reszketek. A borzalom úgy úrrá lett rajtam, hogy nem tudok valamire való jó munkába kezdeni. Ki hitte volna, hogy a népek anyja annyi sok jó léleknek válik sírjává, hogy Keletnek, Egyiptomnak, Afrikának partjai olyan rómaiakkal fognak megtelni, akiknek nincs többjük, mint egy rabszolgának, hogy Betlehemnek

nap-nap után olyan vendégeket kell befogadnia, akik előkelők-ből és dúsgazdagokból tegnapról-mára koldusokká lettek?»

Rómának, műemlékeinek, palotáinak s pompájának pusztulása a történelem leggyászosabb lapjainak egyike. S a dölőfős rómaiak, akiket a barbárok mindenükből kifosztottak s az élvezetek legfényűzőbb életéből részvétre méltó szegénységbe taszítottak, legalább is annyit megértettek, hogy ezt a gyászos lapot elolvassák s értelmét felfogják. Most hangosan dicsérték azokat, akik nem várták be, míg erőszakosan rabolják meg őket, hanem javaikat Istennek ajándékozván, jókor biztonságba helyezték. Így tettek még Melánia és Pinianus egykori kigúnyolói is, — ugyanazok, akik őket még nemrég éretlen gyermekeknek s eszteleneknek nevezték. Most magasztalták okosságukat, amellyel javaikat az oroszlán torkából kiragadták és jó kamatra biztosították. Más szót sem lehetett most a patriciusok és szenátorok ajkairól hallani, mint ezt: «Boldog házaspár, mely kincseit a barbárok elől idején megmentette!»

Való tény, hogy Melánia a szicíliai villában sorra eladta birtokait s árukat a szegények közt osztotta ki. Róma megrázó jajkiáltása most már áhítatos magányukba is elhatolt, annál is inkább, mivel a barbárok egész Itáliát végigpusztították. Nólában Szent Paulinus püspököt tetteleg bántalmazták, majd egész Reggio di Calabriáig jutottak s azt felgyújtották. Melánia és hozzátartozói a városnak lángban való eltemetkezését a tenger túlsó oldaláról szívszorongva szemlélték. A tűzvész borzalmas képe volt az utolsó látvány, amellyel Rufinus szemei e földtől elbúcsúztak. Nemsokára, nyolcvan éves korában, a szent házaspár gyöngéd gondoskodásától körülvéve, elhunyt.

Halála után Melánia, minthogy már Sziciliában sem érezte magát biztonságban, elhatározta, hogy férjével Afrikába költözik.

TIZEDIK FEJEZET.

Egy gondviselés-küldötte vihar. — Megérkezés Afrikába s fogadtatásuk egy hírneves jóbarátjuk által. — Thagaste. — Az Egyház részére tett nagyértékű adomány.

(410—417.)

Ugyanez 410. év decemberében Melánia egész kíséretével hajóra szállt, hogy a szemközt levő partra átkeljen. Szicília a szentéletű kis társaságot két évig látta volt vendégül. A két év aránylag nyugodtan relt el; a világ fővárosának sorsáról szóló hírek visszhangja a villa remetéinek életét csak időnkint zavarta meg. Kétévi tanulmányidő telt így el, valószínűleg Rufinusnak, a kor egyik legkiválóbb szellemének vezetése alatt.

Időközben Melánia s Pinianus a földi javak eladását buzgón folytatták. Itáliában s Szicíliában már mindent eladtak, kivéve a palatinusi palotát, melynek sorsáról a barbárok oly barbárul döntöttek. Melánia most szemeit természetyszerűleg Afrika felé fordította, ahol még óriási birtokaik voltak. Afrika földjét egyébként a rómaiak Itália teljes szételésének e korában menedékhelynek tekintették; az előnyomuló barbárok elől ezrek menekültek Carthagóba.

Melánia és Pinianus, mielőtt Itália földjét végleg elhagyták, úgy kívánták, hogy legdrágább barátjuknak, Nólai Szent Paulinusnak egy utolsó istenhozzádót mondjanak. Örvendetes és fájdalmas indító-okuk épp elég volt erre. Egyrésről, hogy a püspöki székre való emeltetéséhez szerencsét kívánjanak, más-

résről, hogy szívének fájdalmával kapcsolatban, mert a barbárok egyházmegyéjén dúlva-fosztogatva vonultak át s a szép Nólában mindent rombadöntöttek, részvétüket fejezzék ki. Csodálkozva nézték a püspök erényeit, szeretettel teljes gondoskodását szerencsétlen gyermekeiről, megvetését a földi javak iránt és szeretetét a szenvedések iránt, mely bántalmazása alatt is ezt az imát sugallta neki: «Uram, ne engedd, hogy az arany- és ezüstért gyötrődjem; hiszen jól tudod, hol van mindenem.»¹

Vitorlát bontva tehát Messinából nem Carthagó, hanem Nápoly felé indultak, hogy onnan Nólába utazzanak. Ám Istennek szándékai gyakran húzzák keresztül az emberi tervezgetéseket! Hajójuk még alig hagyta el a tengerszorost, amikor, valószínűleg a sirokkótól, a régiek Eólus-szelétől támasztott félelmetes vihar tomboló erővel zúdult rájuk. Minthogy a vihar nem akart elülni s a veszélyt a hajón utazók nagy száma csak fokozta, az utasokon mind nagyobb fejvesztettség lett úrrá, s mikor minden erőfeszítésük, hogy a hajó előre jusson, hiábavalónak mutatkozott, a hajósnép végül is kijelentette, hogy a hajó pusztulását többé el nem kerülheti.

Minden oldalról kétségbeesett kiáltás hagyta el az ajkakat; az emberek, akikben lakott ugyan hitt, de nem elég szeretet arra, hogy Istenben inkább a szerető atyát, mint a kérlelhetetlen Urat lássák: «Isten haragja ez» — kiáltják, — «haragszik ránk az Isten!»

Az általános fejetlenségben egyetlen személy őrzi meg szelíd nyugodtságát, Melánia. Istennel bensőleg állandóan egyesülve, teljesen átadja magát a látszólagos keménység mögött rejtőző irgalmas jóságnak. Ő abban, amiben a többiek Isten

¹ Domine, non excrucier propter aurum et argentum, ubi enim sint omnia mea, tu scis. (St. August. De civitate Dei. I. 10.)

haragja kitörését látják, annak jelét látja, hogy a Paulinusnál tervezett látogatás Isten terveivel nem teljesen egyezik. Ezért bármennyire örült előre ennek, most azonnal lemond róla. Semmi más vágyat nem táplál, mint azt, hogy Isten akaratát felismerje s teljesítse. Teljesen rábízta magát szeretete sugallataira. Ezeknek fényénél a Szeretettnek minden rendelkezését szeretetreméltónak látja s szívében nem enged helyet semmi más érzésnek, mint annak a kívánságnak, hogy Előtte meghajoljon. A hajósnép, noha edzett s a tenger veszélyeivel ismerős, e szívet-szorongató helyzetben gyermekként viselkedik. A gyöngé fiatal nő fensőbb megvilágosítástól eltelve oly magatartással, mely mindenkibe a biztonság érzetét önti, kijelenti, hogy Isten, úgy lehet, nem akarja, hogy a fölvelt irányban haladjanak tovább s ezért bízzák a hajót a szelek szárnyaira.

A hajósnép követi a szót. Vajjon a kétségbeejtő helyzet-e az, amely őket ez alázatos engedelmességre kényszeríti? Vagy talán inkább az a fönség, mely e női homlokon mint isteni sugár tündöklök? A hajót a hullámok játékának engedik át, hogy Isten akaratának engedelmeskedve vigyék oda, ahová Őneki tetszik. A hullámok valóban sziget felé ragadták a hajót, — mely valószínűleg az Aeoliai, talán a Lipari-szigetekhez tartozott. — Az isteni Gondviselés a gazdag és játékos patriciusi nő útjának nem ok nélkül jelölt ki más irányt.

A sziget lakói ezekben a napokban a legmélyebb szorongatás és gyász közepette éltek. Tengeri kalózok vad csapata rohanta meg szigetjüket, a férfiakat, nőket és gyermekeket elrabolták s most váltságdíj fejében óriási összeget követeltek, azzal fenyegetőzve, hogy követelésük elutasítása esetén a foglyokat legyilkolják s a szigetet lángba borítják. A szegény lakosoknak nem maradt más menedékük, minthogy magukat az isteni

Gondviselés karjaiba vessék. Amikor most hirtelen elterjedt a hír, hogy a Valérius-nemzetségbeli Melánia a szigeten kikötött, megérkezését az isteni segítség zálogának tekintették. Ki ne hallotta volna e nevet, mely a szomorúaknak már oly régóta vigaszt, az elnyomottaknak segítséget jelentett? Ki tudja, hány-

Vihar a tengeren. (Ravennai mozaik.)

szor forgott neve eddig is a lesújtott szigetlakók nyelvén s mily halálos aggodalomban szorongtak, mert nem volt módjuk arra, hogy a nemesszívű nőt fölkeressék? És íme, most Isten maga küldötte őt közéjük!

A püspök a város előkelőitől körülvéve azonnal elébük ment. Feltárta rettenetes helyzetüket s megindító módon kérte, hogy a váltságdíj lefizetésével mentse meg életüket. Melánia

szíve nem tudott a részvétnek ellenállni. A szerencsétlen foglyok sorsát teljesen a magáévé tette. A követelt 2500 arany-soldót késedelem nélkül kifizette, azonkívül még 500-at adományozott inségük enyhítésére, összesen tehát 3000 aranyat. Sőt, minthogy éheztek is, élelmiszerkészletének legjavát kiosztotta köztük.

A Lipári-sziget lakói ujjongással s a hála megnyilvánulásaival ünnepelték nagy jótevőjüket. De örömük még nem volt teljes. A kalózok fogságából kiszabadultak, visszatérhettek soha viszontlátni nem remélt házaikba, boldogan borulhattak hozzátartozóik karjai közé, kik őket mint elveszetteket siratták, de annál nagyobb részvéttel gondolhattak egy előkelő matrónára, aki a kalózok fogságában maradt s akinek jajkiáltása örömeiket megzavarta. Amikor Melánia ennek a sorsáról értesült, őt sem akarta jótéteményéből kizárni, s ezért a kiszabott 500 arany-soldót őerte is lefizette.

Most azok, akik azelőtt a viharban Isten haragját látták, hálásan csodálhatták meg Istennek irgalmas jóságát, mely Melániának s társainak azt a felbecsülhetetlen kegyelmet juttatta, hogy e szerencsétlenségbe jutott emberek megmentésében mint eszközei működhessenek.

* * *

A Lipari-szigetektől szent utasaink örömtől eltelve Nyugatnak fordultak, egyenesen Afrikának tartottak s Carthágóban vetettek horgonyt.

Melánia óriási birtokai s kimeríthetetlen jósága folytán Afrikában is igen ismert volt. Megérkeztekor Afrika legnagyobb férfiai, Szent Ágoston köszöntötte, ki szentünk családjával igen közeli kapcsolatban állott s Szent Paulinusnak is bizalmas

barátja volt. Hangjából a szeretet mellett a csodálkozás is kiscsendült. «Legdrágább Szentek»-nek,¹ «Isten kiemelkedő szentségű szolgái»-nak, «Isten irgalommal teljes szentjei»-nek nevezi őket, sőt «az Egyház világító szövétnekei»-nek, «kik a legfőbb Fényességtől fénybe borulva, a felfordult és romlott világ közepette fényt árasztanak. Maguk megalázása folytán magasztol-

Karthágó régi kikötője.

sak, főségesek s minden pompa, csillogás megvetése révén ragyogó fényűek».

Amikor Ágoston Karthágóban érkezésüknek hírért vette, óhajtott volna azonnal elébük sietni. Csakis püspöki tisztségének magas kötelességei akadályozták meg ebben. Távol tartották azok a tárgyalások, amelyek Honorius császárnak 410. év októberében kiadott rendelete nyomán a donatistáknak a hit egységébe való visszatérése ügyében indultak meg. Ágoston

¹ Sancti nobisque carissimi etc.

visszatértekor egyházmegyéje híveit nagy izgalomban találta. Hosszabb távollétét ugyanis ellenségei arra használták fel, hogy békétlenséget keltsenek és megrágalmazzák, még pedig oly nagy fokban, hogy szükségesnek találta keserűségének a papsághoz és hívekhez írt levélben kifejezést adni. Ebben mentségére egyebek közt azt is kijelenti, hogy ő nem azért hagyta el őket, hogy «gáncsolásra méltón saját kényelmének szolgáljon, hanem azért, hogy az egyháznak tegyen szolgálatot.»

Ilyen körülmények között a püspök nem hagyhatta el Hippót azonnal. De azonnal írt várva-várt vendégeinek, s sajnálatának adott kifejezést afölött, hogy nem üdvözölheti őket személyesen, — nem annyira a szigorú tél miatt, mely egészséget veszélyeztet, hanem inkább a megütközés miatt, melyet nyájában keltene. Hozzáfűzi, hogy ha ők magatartását rossz néven vennék s azért megbüntetni kívánnák, semmikép sem tudnának nagyobb elégtételt venni rajta, mint amekkorával az a lehetetlenség sújtja, hogy eléjük siethessen. Azzal az ígérettel végzi, hogy őket, mihelyt csak körülményei megengedik, bárhol tartózkodnának is Afrikában, azonnal fölkeresi.

Nem egyedül Szent Ágoston volt az, aki azt az áldást, melyet az Ég e vendégek által küldött, megbecsülni tudta. Alypius, Thagaste püspöke, a hippói egyházfő kebelbarátja, régi tévelygéseiben s megtérésében egyaránt hűséges társa, valamint Aurélius, Carthágó püspöke hasonló kapcsolatokban voltak velük. Különösen Alypius volt kedvező helyzetben, mert szó volt arról, hogy a római szent vándorok Thagastét választják tartózkodási helyül. Melániának az az érzése volt, hogy az érzékiségben elmerült s züllött Carthágó levegőjét nem bírja. A város ez időben a római családok menedékhelyévé lett s ezek azt az utolsó, szomorú elsőbbséget, mely a világ fővárosa

számára megmaradt, Róma elpuhult kevélységét, kicsapongásait Afrikába is magukkal hurcolták. A népes és lármás Hippó, a római gyarmatváros, szintén nem felelt meg az alázatos nő ízlésének, aki csak a visszavonultságot és magányt kedvelte. A kicsiny Thagaste azonban, Numidia egyik legréjtettebb zugában, kiválóan megfelelt az olyan lélek számára, akinek semmi egyéb kívánsága sincs, mint az elrejtőzés.

Ami a szerény városkában Melánia szemében még ezenkívül különös vonzóerővel hatott, az Alypius püspök személye volt. Barátságban állott Ágostonnal és Paulinussal — aminek Melánia előtt nagy súlya volt, — erényét és szentségét csodálták s a szentírásban is igen jártas volt. Ismeretes, hogy a Szentírás tanulmányozásának e korban a keresztény hajadonok tanulmányaiban fontos szerep jutott. E kor kiemelkedő keresztény női, mint Paula és Marcella, valóban elmélyedtek e tanulmányokban. Tudásvágyuk s törekvésük, hogy a Szentírás értelmébe mindinkább behatoljanak, még Szent Jeromosnak is hathatós ösztönzést adott tanulmányainak folytatására. Melánia sem maradt mögöttük. Ezért Alypius közellétét nyereségnek tekintette. Thagastét választotta tehát tartózkodásuk helyéül s Ágoston is ide küldötte levelét. Alighogy a szent házaspár Afrika földjén otthonát felütötte, már is megkezdte Numidiában, Mauretániában és a prokonzuli Afrikában fekvő rengeteg birtokainak árubabocsátását. Az árnak egy részét Keletnek juttatták, a másikat rabszolgák kiváltására, egyházak, Istennek szentelt személyek s Afrika különböző tartományaiban fekvő kolostorok részére alamizsna gyanánt kiosztották.

Amikor barátaik, az afrikai püspökök, nagylelkűségükről értesültek, azt nemcsak helyeselték, de meg is csodálták. Nem titkolták el előttük azonban azt a fölfogásukat, hogy e nagy-

lelkűséget tökéletesebb s hasznosabb módon is lehetne gyakorolniok. Felhívták a szent házaspár figyelmét arra, hogy pénzüket a támogatásban részesülő kolostorok csakhamar felélik. Ha művüket tartósabb életűvé akarják tenni, jobb tennék, ha minden kolostornak saját fekvőiséget s azzal némi állandó jövedelmet biztosítanának. Aurélius Augustinuson és Alypiuson kívül ezzel a tanáccsal szolgált nekik Iovius is, valószínűleg a thagastei egyház nagyérdemű papja vagy szerzetese, aki Melánia előtt nyilván nagy tekintélyben állott. A szentnek és férjének alázatossága és engedelmissége hajlott e tanácsra.

Nagylelkűségüket elsősorban a thagastei egyház érezte. Az eddig szegény egyház most oly gazdag lett, hogy sokkal jelentékenyebb városok püspökeinek féltékenységet is fölkeltetett. Arannyal hímzett, drágakövekkel ékes fátylakat, ezüst és arany edényeket, mindennemű díszes felszerelési tárgyakat nagy mennyiségben adományoztak neki. Reáruházták az előbb említett numidiai nagyszerű birtokot is, mely Thagasténél nagyobb volt, a legnagyobb összes birtokaik közt, akkora, hogy két püspökséget zárt magába.

* * *

Miként az örökvárosban, majd Nólában, Szicíliában s azon szigeten, ahova a vihar űzte volt, Melánia és Pinianus, akiket rokonaik mint tékozlókat és gyermekes balgatagokat kinevettek, most Afrika előtt is, hogy Nólai Szent Paulinus szavával éljünk, mint két, jótékonyáguk vizeit mindenüvé bőven kiárasztó mennyei forrás lettek ismeretesek. Jótékony működésére koronát Melánia itt Afrikában tette is fel, mint a rabszolgák anyja s apostoli tanítónője.

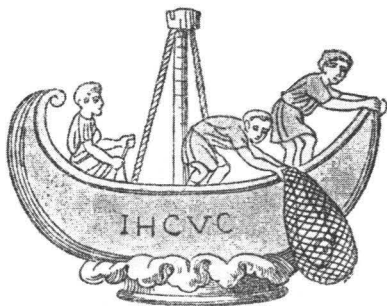
Ezreket oldott már fel láncaiktól, saját asztalához ültette őket, s a keresztény életben kalauzukká vált. Tevékenységét a legdúsabb eredmény kísérte. Már egyetlen gondolatuk sem szállt a világ javai felé, de még vezető után vágyódtak, aki őket a Melánia szavaiból és még inkább példájából megismert tökéletesség útján irányítsa.

Ha fontolóra vesszük, hogy a szegények, akik most az evangélium tökéletesség után vágyódtak, mily lelki műveletlenségből léptek ki, ezt az eredményt méltán megcsodálhatjuk. Ha azonban figyelembe vesszük azt is, hogy aki ezt az eredményt elérte, földi munkálkodása alatt mindig az égbe nézett, akkor a sikert nagysága mellett sem találjuk csodálatosnak.

Melánia anyai gondjának e gyermekei számára két kolostort alapított. Az egyik 130 szerzetes nővért, a másik 80 szerzetest fogadott be. Így 210 személyt szentelt az Úrnak, akikkel bizonyos tekintetben rendelkezett is. Ahelyett azonban, hogy miként a multban, az ő lábai vagy más parancsoló elé vetnék magukat, ezentúl már csak Istent illeti részükről a leborulás, s nyelvük, mely eddig arra volt kárhoztatva, hogy a föld hatalmasai előtt hízelgésektől áradozzék, ez órától kezdve Istennek dicsőségét zengheti. Isten szolgálivá válván, a legalacsonyabb állapotból, emberek rabszolgáiból a legmagasabbra emelkedtek. A kereszténység szentjei az emberi nem felmagasztalását mindig így fogták fel s így dolgoztak azon. «Mily sok szerzetes» — írta már egy napon Szent Ágoston, — «lépett elő a rabszolga sorsból s lett erényei által nagygyá s arra méltóvá, hogy a világ elé például odaállíttassék!»

Ezek az élő drágakövek, akikkel Melánia Isten templomát ékesítette, ez a kétszáztíz lélek, akit megmentett s az Úr házában

mint égő gyertyákat állított fel, hogy szolgálatában emésszék el magukat, nagyobb értéket jelentettek, mint a még oly pazarul elosztogatott pénzösszegek, — nagyobbat, mint ezüstje, aranya és drága kelméi együttvéve.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

*A szüzek iskolája. — Tanulmány, kontempláció és bűnbánat. —
Az apostolkodó.*

(410—417.)

A római egyház disciplinája előírta, hogy a szüzek, azok is, akik a szülői háznak falai közt maradtak, az istentiszteleti napszakokat (hórakat), vagyis a zsoltoszmát énekeljék. Szent Jeromos azt akarta, hogy Paula szűz ehhez már gyermekkorától kezdve hozzászokjék. Ugyanezt parancsolta Eustochiumnak és Demetriának is, buzdítva őket, hogy mint Krisztus harcosai, evégből éjjel is keljenek fel.¹

A kolostorok szüzeinek volt egy benső oratóriumuk, ahol meghatározott órákban imádságra és zsoltáreklésre összegyűltek.² Melánia tökéletesen ismerte e szokásokat, s így Afrikában is mindjárt azzal kezdte, hogy azokat kolostorában meghonosítsa.

Kolostorában, melyet a tökéletességre törekvő lelkekkel benépesített, a legnagyobb gonddal azon volt, hogy a nővéreket állapotuk választott erényeiben segítse. Az Istennek szentelt lelkekről oly magasztos fogalma volt, hogy távol akarta őket tudni mindattól, ami a könnyelműségnek akár csak legtávolibb látszatát is kelthetné vagy őket szent gondolataiktól, amelyekkel a hivatása szerint inkább az éghez, mint a földhöz tar-

¹ Szt. Jeromos, CVII. levél Laetához.

² Szt. Ágoston CCXI. levele ad moniales; De civit. Dei XXII., 8.

tozó léleknek állandóan foglalkoznia kell, elvonhatná. Szűzeinek semmi hivalkodó szót meg nem engedett, még könnyelmű nevetést sem, mert ez azt mutathatta volna, hogy lelkük a földi dolgok külsőségeiben talál gyönyörűséget.

Bizonyára nem azért, mintha őbelőle, aki szelíd mosolyát minden szorongattatás és viszontagság közt megőrizte, a kedély kiveszett volna. De van égi mosoly és van földies nevetés. Van csendes, derűs, mindig egyformán sugárzó szent vidámság, mely az égi boldogságnak földi tükröződése. És van hangos és lármás öröm, mely minden emelkedett és fenkölt gondolat elől menekül s mindig csak azokban a könnyű szórakozásokban keres bódulatot, amelyek, ha nem is mindig alantasak, de mindig hazugok. Az egyik az angyalok mosolygása, kik Istenben boldoguk, — a másik oly emberek mosolya, akik énjüknek legnagyobb értékét egy órának könnyelmű perceiben tékozzák el. Ezt a nevetést a Szentlélek is elítélte: a Szentírás azt a balga ajkáról elhangzónak mondja. Ez a nevetést tiltotta Melánia, mert nem akarta, hogy azok az ajkak, amelyek egyedül Isten dicsőítésére vannak hivatva, valaha is torz nevetésre ferdüljenek.

És mert a szó s a mosoly a lélek leghűbb tükre, azt akarta, hogy szent öröm ragyogjon leányainak arcán, de ez szívük mélyéről fakadjon, a legtisztább szívek és lelkek megnyilatkozása legyen és a legkisebb árnyék se homályosítsa el. Épp ezért nemcsak külsejüket tartotta szem előtt, hanem alattvalóinak benső világát is vizsgálta. Nem engedhette, hogy e lelkek, kiknek, miként az oltár szent edényeinek, aranyból valóknak kell lenniök, csak egy pillanatra is bármilyen nem egészen tiszta gondolatnak helyt nyujtsanak. E virágokra, melyeket ő az oltárra állított, csak mennyei harmatnak szabad hullnia, s ők illatukat egyedül csak az ég felé küldjék.

De ezt az első tekintetre szigorúnak látszó modort enyhítette és édessé tette mérhetetlen szeretete, mellyel azokhoz fűződött, kik egykori rabszolgánőiből testvéreivé és leányaivá lettek. Semmi olyat nem kívánt tőlük, amit ő maga tökéletesebb módon ne gyakorolt volna: a szűzek sugalmazó és nevelőanyja mindeniküknek például szolgálhatott.

Nemesen szép ifjúságának égi álmai most már napról-napra valóbbakká váltak. Mérhetetlen gazdagsága már csaknem teljesen széthullott s az egyháznak és a szegényeknek örökségévé vált. Temérdek nyomort enyhített s ínséget szüntetett meg, oly sok rabszolgát váltott ki, hogy életírója lemond arról, hogy számukat csak megközelítőleg is megállapítsa. Kolostorokat alapított s ajándékozott meg. Mindez már az érdemek dús koronáját fonta feje köré. Most már hozzáláthatott, hogy Márta foglalatosságát némiképpen korlátozza s Máriának mindig edesebb szemlélődéseibe merüljön el.

Leányaival az isteni szolgálat zsoldárgazdagságában együtt óhajt lenni. A kolostori zsolozsma, mint később látni fogjuk, ekkor még nem volt minden részletében egyöntetűen szabályozva. Sokban az alapítóktól függött. Melánia is maga állapította meg a különböző órákban elmondandó zsoldárok számát; de, mert ugyanakkor, mikor Isten dicsőségét kereste, egyuttal nővéreire is gyöngéd tekintettel kívánt lenni, nem terhelte túl őket. Amikor a közös ájtatosság befejeződött, magában folytatta a zsolozsmázást, hogy a maga részéről teljesítse azt, amire másokat kötelezni nem akart. Éjnek idején, csöndben, ő kelt fel elsőnek, sorra keltette a nővéreket s az Úr szolgálatára buzdította őket. «Miként Ábel, — «mondá» — terményeinek zsengejét áldozta, úgy ajánljuk fel mi is dicséretünket jókor az Úrnak. Virrasszunk mindenkor, mert nem tudjuk, hogy mikor

jő a Jegyes: vajjon éjfélkor-e vagy kakasszókor? de bármikor érkezék, nem szabad, hogy bennünket, akár lélek szerint is, álomban találjon.»

* * *

Virrasztásaiban, amikor nem imádkozott, a szent könyvek tanulmányozásába mélyedt. Négyszer olvasta át évenként az Ó- és Új-Szövetséget s nem volt olyan latin vagy görög szentírásmagyarázó, akit ne ismert volna, akinek műveit azonnal meg ne rendelte volna, hogy a lelki eledelre éhes lelke azt boldogan élvezze. E tanulmányának nyomait bibliai fordulatokkal folyton átjárt nyelvezetében is megtaláljuk. Szívesen foglalkozott régi kéziratoknak pergamenre való másolásával is. Egyik lelki leánya tollba mondotta a szöveget, ő pedig remekbe formált betűivel leírta; a legkisebb elnézést, mely a felolvasó járatlansága folytán előfordult, rögtön észrevette s kijavította. Munkájának mértékét minden napra megállapította s bármennyire fáradt is volt teste, nem engedett magának sem ételt sem pihenőt mindaddig, míg kiszabott munkáját el nem végezte. Ez a fáradhatatlan munka bizonyítja, hogy hosszú misztikus szemlélődései tevékenységét nem csökkentették, sőt inkább erőforrássul szolgáltak, melyből csodálatos önuralmat merített. S ha talán Máriának élete bizonyos tekintetben nagyobb vonzóerővel hatott rá is, mint Mártáé, mégsem szűnt meg azt Mártáéval bölcsen összekapcsolni. Isten iránt való szeretete szerencsétlen felebarátai javáért való szorgoskodásával mindig együtt járt. Úgy látszott, mintha az egyik szeretet a másikat beérni s azzal egybeolvadni sietne, hogy azután édes illat gyanánt emelkedjék az Ég felé.

Tekintélyes helyzetének, ragyogó szellemének s bőségesen nyert lelki megvilágításainak előnyeit a szerencsétlenek javára

eddig is felhasználta. Ezután már keze munkája is az ő felsegítségüket szolgálta. A tolla alól kikerült codexek eladásra kerültek s árukból a szegények és szerzetesek számára ruhát és cipőt vásárolt. Még a X. században is nem egy kézirat volt forgalomban, melyet az Isten iránt való szeretetből oly munkássá lett patriciusi kezek másoltak s a későbbi másolók szorgalma folytán további lemásolásra kerültek. A lelkes miniátorok ezekből a tiszta, szép betűkből a szövegnek betű szerint való értelmén kívül a szeretetnek csodálatos történetét is kiolvashatták.¹

Később a szegények, kiknek életét ily módon az ő munkájának gyümölcse támogatta, nem egyszer láthatták azt is, hogy a patriciusnő alázatosan eléjük térdel, hogy lábukat megmossa. Mi vihette őt e cselekedetre? Semmi egyéb, mint az, hogy Jézus szerelmese az Ő alázatosságával külsőleg is egyesülni kívánt.

Tartalmasan kitöltött napjai a szentek és vértanuk életének olvasásával végződtek, mintha a keresztségnek e hősnője azt akarta volna, hogy mielőtt fejét álomra hajtja, képzelete világát azoknak a hősöknek tetteivel telítse, akik előtte jártak, hogy álmában is előtte lebegjenek s szívét ébren tartásák, mindig nagyobb erényre sarkallják. Alvása nem tartott tovább két óránál; utána fölkelt, hogy imádkozzék s lelki leányait imádságra hívja. E kétórai pihenő alatt fáradt tagjai egy szőr-matracon pihentek, aminthogy ruhái is, amelyeket nappal viselt, szőrös szövetből készültek.

¹ Az 1847. évben egy, a Stavelet (Stablo) apátságnak könyvtárából eredő értékes kéziratgyűjtemény került Gentben eladásra. Ezek között szerepelt egy, a X. századból való codex is, mely Nazianzi Szent Gergely 8 könyvének latin fordítását tartalmazta s Római Szent Melánia régi kézírata után készült. Miként a másoló vörös nagybetűs megjegyzése mondja: «*Usque huc contuli de codice Sanctae Melaniae, Romae.*» (Időig Szent Melánia kéziratától vettem.) L. Rampolla bíboros művét, Bevezetés, LXIII. oldalon.

A szeretetnek egyik jellemző vonása az, hogy szenvedni kíván; nem szeret igazán, aki azért, akit szeret, szenvedni nem tud. Jézus, a végtelen Szeretet, nem tudta az emberek iránt való szeretetét jobban kimutatni, mint azzal, hogy érettük a Fájdalmak Emberévé lett s a szentek, akik a Szent Szívből fakadó forrásból bőven merítettek, mélyen érezték azt a parancsoló vágyat, hogy Uruk szenvedését szenvedéssel viszonzózzák s lelküknek természet-sugallta sóhajához: «Szeretlek Uram!» ennek próbájául és bizonyítékául hozzáfűzzék azt is: «Szenvedek Érted!» Ez a vágy volt az, amelyik a legszeretőbb lelkek egyikének, akinek a mi Melániánkkal oly sok hasonló vonása van, Szent Teréziának ajkairól a kiáltást: «Szenvedni vagy meghalni!»¹ kicsalta, főnséges összefoglalásául annak, amit az Isten szeretetétől áthatott lelkek e mulandó élet értékéről gondolnak. Melánia, aki Istenét kora gyermekkorától kezdve oly hévvel szerette, úgy találta, hogy a földi életnek legnagyobb értéke és dicsősége abban áll, hogy azt Istennek szenvedéseinkben, mint egy égő-áldozatot ajánlhatjuk fel.

A szünet nélküli munkához és imádsághoz a legszigorúbb bűnbánat járult; úgy tűnt, mintha egész lényének ég felé irányulásában teste is résztvenne s a földtől már csak a legkevesebbet kívánná.

Az alvásnak óráit, miként láttuk, a legrövidebbre szabta,

¹ A modern kritikusok vitatkoznak Szent Teréziának e szavain s azt mondják, hogy szavainak pontos fordítása ez: «Vagy szenvedni, vagy meghalni!» (Joly: Sainte Thérèse.) A kifejezésnek értelme így valóban némileg más színezést nyerne, mert így nem a szenvedés után való vágy szerepelne elsőnek. De még így is olyan léleknek vágya szólal meg benne, amelyik magát e földön idegennek érzi: vagy egyesülni kíván Istennel a mennyei hazának szeretetében, vagy e száműzetést arra akarja felhasználni, hogy örömet lelje abban, hogy olyasmit adjon Istennek, amit a Hazában már nem nyújthat: a szeretetnek bizonyágát a szenvedés által. Bármelyik felfogás mindenképpen méltó mind Szent Teréz, mind Melánia lelkéhez.

az ételt is mindig szűkebbre fogta. Melánia ekkor már odáig jutott, hogy a háromnapos böjtöt tartotta. Az étkezés, melyet oly ritkán engedett meg magának, szegényes főzelékből állott, melyet még olajjal sem fűszerezett, sőt nyáron nem egyszer csak tíz darab fügeből, itala meg néhány csöpp mézborból.

Ha meggondoljuk, hogy az a test, amely ily szigorú elbánásban részesült, valamikor egy dús patriciusi ház minden válogatott élvezetéhez volt szokva, hogy azok a tagok, amelyeket most durva daróc főd, oly gyöngédek voltak, hogy finom lenvászon ruháinak aranszegélye is felsértette: bűnbánati életének e gyors és nagy lépései szinte megmagyarázhatatlannak tűnhetnek előttünk. Magyarázatot mindehhez a Szent latin életírója ad: «Szentünk mindehhez erőt Attól nyert, aki azt mondotta: KérjeteK és adatik nektek, — ő a magasságból kért is és nyert is erőt».

Ha látjuk ezt a szigorúságot, mely a mi elpuhultságunktól oly távol esik, úgy lehet, kísértésbe esünk, hogy megborzzadjunk tőle. Melánia mellett is akadt valaki, aki nem tudta ezt bánkódás nélkül nézni, ha megakadályozni nem is volt bátorsága, Albina volt ez, az ő jó édesanyja, aki őt Róma elővárosából Nólába, Sziciliába, Afrikába követte s mellette a tökéletesség legmagasabb ormai felé emelkedő útján a tanítvány alázatos szeretetével kitartott. Ő tudta, mily kényelemben nőtt fel egyetlen leánya s nem állotta meg anélkül, hogy régi s mostani, szigorú élete közt összehasonlítást ne tegyen s habár anyai szíve ujjongott érdemein, de sokszor azt is érezte, hogy a vérség közeléke is megszólal benne s nem tudta leküzdeni borzalmát, mikor látta, hogy ekkorra önkéntes szenvedéseket vállalt magára.

Ilyenkor be-betért a cellába, hol a Szent mindennapi mun-

káját csöndben végezte. Tudta, hogy ilyenkor senkinek sincs engedélye arra, hogy munkájában és csöndjében megzavarja. Miután anélkül, hogy egy szót is szólt volna, gyöngéden csodálkozó tekintettel vetett szeretett leányára, tisztelettel teljes tartózkodással távozott, hogy kivárja, míg az az idő, amelyet előírt munkájának elvégzésre szükségesnek vélt, elmúlik. Akkor visszatért, átkarolta szent leányát, s mindazt az örömet és bánatot, amely lelkét átjárta, kiöntötte előtte. Közben önmagát a Makkabeusok anyjához hasonlította. «Ama legboldogabb anyja», — mondotta —, csak egy napig vett részt gyermekeinek kínzásában, mégis örökké tartó örömet szerzett meg magának. De mily szerencsétlen vagyok én, akinek látnom kell, hogy te, leányom, akiről egyedül én tudom, mi módon nevelkedtél fel, hogyan gyötröd magadat minden módon, anélkül, hogy testednek bármi pihenőt engednél s mily szakadatlan mártíriumot szenvedsz végig!» — Viszont máskor a földi szenvedésektől tekintetét az égi dicsőségre emelte fel s csak a hit fölemelő sugallataira hallgatva, a hálaadás himnuszában tört ki: «Óh, hogyan köszönjem meg Istenemnek, hogy nekem, méltatlan-nak, ilyen gyermekeket ajándékozott!»

Irva van, hogy egyik mélység a másik után kiált; ugyanezt mondhatjuk a szeretetről is: A szerető szív sohasem mondja, hogy elég; aki Istent már szereti, még jobban kívánja szeretni, — aki Ővele való bensőséges viszonyt megízlelte, az még nagyobb fokban kívánja Őt megismerni. Így történt ez Melániával is. Mária életének misztikus titkai, amelyeket az Úr lábainál ülvé nyert, mindinkább vonzották őt s mindig nagyobb magány, nagyobb bűnbánat, minden földi dologtól való megválás után vágyódott, hogy napról-napra nagyobb fokban fűződjék Istenéhez.

Életrajza írója nem említi, hogy milyen lehetett szemlélődésének és imádságának különleges módja s ennek a korabeli okmányokban, melyek lelki élete külső eseményeit a legnagyobb részletességgel írják le, sincs nyoma. Valószínű, hogy a Szentírás, amelyet szüntelen tanulmányozott, s egészen magáévá tett, volt legmagasabb fokú elmélkedésének és szemlélődésének tárgya. Ezért tudta lelkét úgy megfogni a keresztnek balgasága, amelynek, mint minden balgaságnak, megvannak a maga túlzásai, de nemes és fönséges túlzásai, a sok másféle, az emberiség szégyenére való túlzás ellensúlyozására és engesztelésére.

Ezért határozta azt Melánia, hogy teljesen cellájának csöndjébe zárkózik, senkivel nem érintkezik és teste megpihenetésére egy szűk faládát használ alvásra, amelyben sem megmozdulni, sem kinyújtózni nem lehet. Mind a két dologban tilalomra talált. Megeshetik, hogy a szeretet, mint titkos rugó, kevésbbé megfontolt, túlzó lendületre ad sugallatot. Ám a kereszténységben van egy erény, amely mérséklő és szabályozó erővel bír: az engedelmesség. Ez a szentek megkülönböztetője, ez a csalhatatlan ismertetőjel arra, hogy sugallataik jó forrásból erednek-e vagy sem? Isten emberei, akik Melánia szentsége fölött őrködtek, a túlzó bűnbánatot megtiltották neki, úgyszintén arra a nagy lelki jóra való tekintettel, mely a vele való érintkezésből áradt, az elmélkedésnek teljesen magában való végzését is. Ő alázatosan fejet hajtott, engedelmeskedett s azonnal megállapított néhány órát arra, hogy azokban olyanoknak, akik segítségért hozzá fordulnak, rendelkezésre álljon. Melánia mihelyt hittestvéreivel együtt volt, a szemlélődőből igazi apostollá lett. Ő, aki a földi szükségleteik kielégítésére oly nagy szeretettel jött segítségükre, aki nem tudott testi nyomorú-

ságokat megindultság nélkül nézni, még inkább szívére vette a lelki nyomorúságot s nem engedett magának mindaddig nyugtot, míg a lelkeket Istenhez nem vezette. A titkot, hogy miként hasson a szívekre s miként vezesse őket az igaz hitre és erényre, hosszas imádságaiban, bűnbánatában és szeretetében találta meg. Számtalan pogányt nyert meg a keresztény hitnek, sok eretnek szemét nyitotta meg tévedésük belátására. A lelki vakok egy csoportjának Afrikában még őtől kellett világosságot megnyernie: a szamaritánusok voltak ezek.

Még mielőtt Palesztina a római iga alá került, Keleten és Nyugaton elszórtan zsidók és szamaritánusok telepedtek meg, akik itt-ott a «Zsidók» közös nevén szerepeltek. Jeruzsálem pusztulása után a szétszóródás általánossá lett; a zsidók is, a szamaritánusok is a fennálló gyarmatok művelésére indultak.

Ilyen gyarmatok a IV. században Rómában, Sziciliában, Hispániában, Minorcában, s végül Afrikában, Carthagóban voltak. Ezek közt a szamaritánusok közt Melánia fáradozása annyi megtérést eszközölt, hogy életírója azoknak számát meghatározni sem tudta.

De ő nem érte be azzal, hogy a sötétségben ülőket a világossághoz vonzza, hanem azokat, akik már a világosságnak birtokában voltak, egészen közel akarta vonzani ahhoz az eszményhez, mely már ifjú éveinek álma volt: a szűzi élethez. Mintha azért a szenvedésért, amelyet neki az okozott, hogy ez a kincs neki nem lehetett osztályrészévé, azzal akarta volna magát kárpótolni, hogy abban mennél több lelket részesítsen. Ezt a csillagot az akkori világ romlottsága fölött teljes fényével kívánta felragyogtatni. A serdülő és ifjú nemzedék közt nemcsak a tisztaság erényének, hanem egyenesen a szűzi tisztaságnak apostolaként működött. A szeretet szavaival, ha pedig vala-

kinek nem volt meg az anyagi lehetősége, pénzsegéllyel is támogatva, vonta el őket a világ haszontalan élvezeteitől. Égi nyelven szólt hozzájuk: «Életünk rövid» — mondá —, «hogyan szentségteleníthetnők meg testünket, mely a Szentlélek temploma? Miként tehetnők, hogy tisztaságunkat, mikor bennünk Krisztus lakozik, tisztátalansággal beszennyezzük?» Majd a szűzesség szépségét magasztalta, kiemelve azt, hogy mily fontosnak kell ez erénynek lennie, ha maga Jézus is szűztől kívánt születni.

Fáradozása sokaknál eredményes volt; a szavait követők közül sokan a közönséges erény fölé emelkedtek. Valószínű, hogy a fiatalok közt, akiket így a föld örömeitől elvont, volt valaki, akit a többiek fölött kiváló módon szeretett: az ő ifjú huga, Paula, Laetának leánya, akit az események, szerencséjére, Rómából Afrikába sodortak, s aki ott Melániában annak a hivatásnak, amelyre őt ájtatos lelkű anyja szánta, pártfogójára talált. Később Keleten élt, Eustochium mellett, de miként életírója beszéli, az első irányításokat a szűzi életre Melániától nyerte.

Közelfekvő a föltevés, hogy Paula ebben az időben, atyjával Toxotiussal, Afrikában tartózkodott, a barbárok elől keregett ott menedéket s egészen atyja haláláig ott maradt. Toxotius, miként egykor Publicola, szerette a nagyvilági életet, melyet a patriciusok Afrikában is meghonosítottak, s a gyöngéd virágszál, kit magával vitt, bizonyára szenvedett volna a bűnös légkörben, ha szent nagynénje tiszta és erős kezét fölé ki nem nyújtja. Közben folyton akadtak olyanok is, akik Melánia buzdítására javaik egy részét a szegények javára fordították. Olyanok is akadtak, akik adományait Melánia kezébe tették le, kincstárosukká tevéen meg őt. Így módja nyílt arra, hogy saját

vagyonán kívül másokéinak kiosztogatójává is legyen. Az eretnekeket azonban mindebből kizárta, — tőlük nem fogadott el pénzt. Említésreméltó, hogy életírója itt nem szól a pogányokról, hanem csak az eretnekekről, vagyis azokról, akik miután az igazságot megismerték, azt a bűnt követték el, hogy azt meghamisították s a tévelygésben makacsul megmaradtak. Ezeket Szentünk mint pestist kerülte; tőlük még merő anyagi közreműködést sem volt hajlandó elfogadni. Ebben annak a mélységes tartózkodásnak külső megnyilatkozását látjuk, amelyet ő, aki a Jó Pásztorral tövisen és bozóton keresztül a lelkek után járt, a tévellyel szemben érzett.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

*Különös szokás a IV. században. — Pelágius. — Szent István vértanu
maradványai.*

(410—417.)

Az élő hit s a buzgó áhítat, egyesülve azoknak a fajoknak szenvedélyes és forró természetével, amelyek a pogányságot elhagyva, a hitet egész hévvel karolták át, a IV. században oly szokást hoztak létre, mely korunknak valóban különösnek tetszhetik. Ha ugyanis a nép figyelme olyan személyiség felé fordult, aki életének szentségével, műveltségével, gazdagságával, születésének előkelőségével díszére és előnyére válhatott annak az egyháznak, amelyhez tartozott, a nép egyszerűben körülfogta, megragadta s az oltárhoz hurcolta s akár akarta, akár nem, arra kényszerítette, hogy az egyházi rendet fölvegye. Ez idők papszenteléseinek története bővelkedik az ilyen esetekben. Nólai Szent Paulinus is ilyen módon részesült az egyházi rendben. Amikor a 393. évnek Karácsony-ünnepén az isteni tiszteleten részt vett, a nép, mely őt minden áron papnak kívánta, tolongva köréje sereglett, majdnem agyonnyomta s akarata ellenére mindjárt ott álló-helyében Lampius püspök pappá szentelte. Szent Ágoston is ilyen erőszaknak engedett: Amikor megtérése után Hippóba jött, hogy egy ismerősenek bizonyos szívességet tegyen, egy napon a templomban a nép közé vegyült. Valérius püspök történetesen éppen arról prédikált, hogy az Egyháznak papra volna szüksége. A nép, amely a nagy megtértet — aki

az elkövetkezendőket legkevésbé sem sejtette, — fölismerte, hirtelen körülfogja őt, nagy erővel az oltárhoz hurcolja s ellenállásával, csakúgy, mint könnyeivel mitsem törődve a püspököt arra kényszerítette, hogy őt pappá szentelje. Így kapta meg a hippói Egyház azt a papot, akire épp szüksége volt. Paulinianusnak, Szent Jeromos testvérének fölszentelése csaknem ugyanilyen módon történt, azzal a különbséggel, hogy ott nem kisebb valaki, mint Szent Epiphanius működött közre; ez egyszersmind azt mutatja, hogy ez az eljárást azonban az időkben szabályellenesnek nem tartották, ha annak még egy Szent Epiphanius is behódolt. Erről a papszentelésről ő maga értesít bennünket. Az ifjú Paulinianus már több ízben megfutamodásával tért ki a szent rendek fölvétele elől. Amikor egy ízben bizonyos ügyek elintézése végett Eleutheropolis püspökénél, Epiphaniusnál tartózkodott, miközben a templomban az istentisztelet éppen folyt, a püspök parancsára a nagyszámú diakonus körülfogta őt, száját betömtek s a püspök elé állították, s ez őt azonnal diakonussá, majd áldozópappá szentelte, noha mindez csak nagy nehézségek mellett mehetett végbe, mert a fölszentelés alatt mindvégig száját erőszakosan betömve kellett tartaniok. Ugyanígy akartak cselekedni Pammachiussal, Szent Paula előkelő apósával Rómában. Ennek azonban sikerült az erőszak elől megfutamodnia; valószínűleg a római kikötőben fekvő Xenodochiumában talált rejtekhelyre. Ezt az eljárást nemcsak az akkori idők szokásai, hanem az akkori egyház körülményei is megmagyarázzák. Egyrészt az egyházak, miként Hippóban láttuk, paphiányban szenvedtek, másrészt pedig éppen a legerényesebb és legkiválóbb férfiak, akikben a buzgalom, az áhítat, a nagylelkűség, a szeretet és a műveltség a legnagyobb fokban nyilvánult meg, a keresztény papi méltó-

ságról oly fenkölt felfogással voltak, hogy alázatosságuk e magasztos hivatás vállalásától visszariadt. Valószínűnek tarthatjuk, hogy más indító-okuk nem is volt arra, hogy előle kitérjenek s csak ezért keresték minden áron azt, hogy magukat alóla kivonják. Ámde a nép, mely őket ismerte és erényüket nagyrabecsülte, nem egyszer főpásztorától biztatva azon volt, hogy jó lelkipásztorokhoz való jogát megvédelmezze ezzel az alázatossággal szemben, mely őt a jó papoknak ígérkezőktől, akikre helyes vezetésük és fáradságos életútjukon való támogatásuk miatt szüksége volt, megfosztotta. Az eljárás nem volt éppen finom, de szívük sugallta, hogy maguknak az isteni titkok szent osztogatóit biztosíthassák. Egyébként ez erőszakos szentelés eredménye szembetűnően bizonyította, hogy a papi méltóság felvételére rendszeren olyanokat kényszerítettek, akik arra méltók is voltak, amennyiben arra ember egyáltalán méltó lehetsz az azután papi életükben, amelytől csak alázatosságból s szerénységből vonakodtak, a maguk lelkét s a rájuk bízottakat meg is szentelték.

Ezzel az erőszakos eljárással Pinianusnak is meg kellett ismerkednie, s ennek révén két szentünknek afrikai tartózkodását kínos eset zavarta meg. Erényük általánosan ismert volt s a hippóiai osztoztak püspökük tisztelő csodálatában azzal a római patriciussal szemben, aki Krisztus szerelméért szegénnyé s alázatossá lett. Emellett bizonyos titkos versengés is lakott szívükben a thagastei polgárokkal szemben, akik előkelő vendégeik révén annyi előnyhöz jutottak. Ezért azon törték fejüket, hogy Pinianust arra kényszerítsék, hogy tartózkodási helyét megváltoztassa s őt egyházuk papjává tegyék.¹

¹ Epistula Epiphani ad Johannem Hyerosolimitanum n. 1.; Epistula LXXXII. ad Theophilum n. 8. A következőkhöz lásd Szent Ágoston 125. levelét Alypiushoz és 126. levelét Albinához.

Alkalmat erre az a látogatás adott, amelyet a két patricius Szent Ágostonnál tett. Kísérőjük Alypius püspök volt, talán éppen Albina kívánságára, aki Pinianusnak a hippóiak által való meglepetését ilyképpen akarta megakadályozni. Pinianus ugyanis értesült erről a szándékról s nem érezte magát azzal szemben biztonságban. Épp ezért, mielőtt a templomba belépett volna, mind Szent Ágostontól, mind Alypiustól határozott ígéretet követelt arra nézve, hogy sem erőszakkal, sem fondorlatokkal nem kényszerítik arra, hogy a pappá szentelésnek magát alávesse. Szent Ágoston erre szavát adta, nem is sejtve, hogy saját hívei hamarosan mily kínos helyzetbe fogják sodorni. Ezután vendégeivel belépett a templomba, melyet a hívek, akik a tisztelettől körülövezett római patriciusok látására egybesereglettek, zsúfolásig megtöltöttek. Ágoston és Alypius elfoglalták helyüket a chorus apsisában, melyhez néhány lépcső vezetett fel, Melánia és Pinianus pedig egyelőre állva maradtak. A szentmise megkezdődött. Ám a szent cselekmény még a följánlásig sem jutott, amikor a nép zajongani kezdett s zúgása csakhamar mint a kitört orkán morajlása tombolt a bazilika falai között.

Szent Ágoston, aki a hippóiakat ismerte, azonnal látta, hogy miről van szó s adott szavára eszmélve, nem csekély zavarba jött. Rögtön fölkelt s azzal az elszántsággal, hogy semmi szín alatt sem enged, a zajongó tömeg elé lépett. Kijelentette, hogy Pinianust adott szava folytán beleegyezése nélkül nem szentelheti pappá. Ha makacsságukban, ígéretével mit sem törődve, céljukat lázadás árán akarják elérni, tudják meg, hogy ha így Pinianust papjuknak meg is nyernék, de őt magát mint püspököket elveszítenék.

Erre a határozott kijelentésre, mely oly atyának és lelki-

pásztornak ajkairól hangzott el, mint Szent Ágoston volt, a tömeget azonnal bénult némaság szállotta meg. Ám ez csak egy pillanatig tartott. A vihar csakhamar még hevesebben tört ki, mint előbb. Kiabálni, majd könyörögni kezdettek s Szent Ágostont mindenképpen kényszeríteni akarták arra, hogy a római férfiút szava ellenére pappá szentelje. Néhányan a legtekintélyesebb és legöregebb polgárok közül is azzal a kéréssel fordultak feléje, hogy teljesítse kérésüket s így állítsa helyre a nyugalmat. Ő azonban rendületlen maradt és ismételten kijelentette, hogyha Pinianusnak pappá szentelését erőszakolnák, ez őt magát a városnak azonnal való elhagyására kényszerítené. Egyébként is ő hű marad adott szavához s idegen püspököknek sem engedi meg valaha is, hogy Pinianust a hippói templomban pappá szentelje.

A püspök szilárd magatartása a népet valóságos örvöngésbe hozta. Dühöngve egészen a choris-lépcsőig nyomultak előre, mind hangosabban kiabáltak s Alypiust szemrehányásokkal és csúfondáros szavakkal halmozták el. Őt tartották ugyanis az ellenállás okának s durvaságukban azzal vádolták őt, hogy csak azért nem akarja a római patriciust átengedni nekik, hogy őt saját egyháza előnyére kihasználhassa.

A nép böszültsége a legbátrabb lelkeket is megfélemlítette. Szent Ágoston is csaknem elvesztette fejét. Fájdalmasan érintette népének keményfejűsége és tiszteletlen viselkedése, s már-már arra gondolt, hogy nemtetszése jeléül a bazilikát elhagyja. Ettől azonban visszatartotta félelme, hogy távolléte a tömeg vakmerőségét esetleg csak növeli s reményeiben csalódottnak érezvén magát, haragjától s dühétől elvakítva annyira megfélemedezik magáról, hogy a thagastei püspökre kezet emel. Így állott e rettenetes helyzet kínos tanácsstalanságában, mikor

egy Barnabás nevű szerzetes hozzálépett s közölte vele, hogy Pinianus kész esküt tenni a nép előtt arra, hogyha az egyházi rendet reáerőszakolják, azonnal elhagyja Afrikát, s szeretne Szent Ágostonnal beszélni.

Ágoston egy tekintetet vetett az elkeseredett, zajongó népségre, mely még püspöke szavára sem hajlott. Attól tartott, hogy ez az eskű a lángragyúlt szenvedélyeket még jobban felszítja. Lehet, hogy a növekvő zajongás Pinianust is hasonló aggodalommal töltötte el. Mert amikor a püspök feléje indult, egy másik szerzetes, Timasius lépett hozzá azzal az üzenettel, hogy Pinianus kész esküt tenni arra is, hogy Hippóban telepedik meg, de csak akkor, ha pappá szentelését nem erőszakolják. Ajánlatát, mihelyt módja nyílt Ágostonnal egy pillanatra szót váltania, Pinianus személyesen is megtette.

Szent Ágoston egyrészről megnyugodott, de másrészről még elfogódottságának hatása alatt maradt, s nem adott választ, hanem aggodalommal eltelve Alypiushoz közeledett, hogy tanácsát kérje. Ám ez, valószínűleg attól félve, hogy nem tudja majd magát Albina előtt igazolni, egyáltalában nem akart a dologba belekeveredni s barátjának azt felelte: «Ebben az ügyben senki tőlem tanácsot ne kérjen».

A hippói püspök most csendet intett hevesvérű gyermekeinek s a tömeg, feszülten várva a következőket lassan-lassan megnyugodott. Amikor Pinianus szava hallhatóvá lett s indítványát megértették, ismét morajlás hallatszott a tömegben, — de ez már nem a harag kitörése volt, hanem a kölcsönös vitatkozásé hangja s azt mutatta, hogy a higgadtabb latolgatás perce közelít. Végül is abban állapodtak meg, hogy Pinianus ígérje meg, hogy ha valamikor is arra határozná el magát, hogy az egyházi rendet felveszi, azt csakis Hippóban veszi fel. Ez

megtörtént s a megnyugvás nyilvánvalóvá lett. Ám hátra volt még az ígéretnek esküvel való megpecsételése.

Pinianus az eskü megfogalmazásához látott, de ennél Szent Ágostonnak további nehézségei merültek fel. Pinianus ugyanis bizonyos fenntartásokkal kívánt élni, hozzá akarta fűzni az eskühöz, hogy «a kényszerű szükség, az ellenséges betörés és» — Melánia kifejezett kívánságára —, «járványos betegség esetét

Szent Ágoston.

kivéve». A hippói püspök e korlátozásokat nem találta ajánlatosnak; attól tartott, hogy újra lángralobbantják a nép haragját, de azért hajlandó az ilykép megszövegezett eskűformát felolvastatni. A tömeg a legnagyobb csöndben hallgatta az eskü szövegét, de amikor a «kényszerű szükség esete» sorra került, az alig elcsitult morajlás oly rettenetes erővel tört ki, hogy a római patricius kénytelen volt a fenntartó záradékokat elejteni. Csak, amikor Szent Ágoston oldalán állva ezt a népnek bejelentette, nyugodott meg a tömeg és mondotta rá a «Deo gratias!»-t. Hozzáfűzték azonban azt a követelésüket, hogy az esküt az összes jelenlevő püspökök aláírásukkal hite-

lesítsék. Szent Ágoston elbocsátotta a hitűjoncokat és éppen nevét aláírni készült, amikor Melánia abban megakasztotta; így nevének csak fele került a pergamenre. A hippóiakban, akik a zajongásban már bizonyára kifáradtak, ez már nem váltott ki izgalmakat.

Pinianus és Melánia e zajosan eltelt nap után azonnal elhagyták Hippót s a csendes Thagastébe tértek vissza. A hippói polgárok panaszt emeltek, mintha sérelem esett volna az eskűn, s csak akkor nyugodtak meg, amikor közölték velük, hogy Pinianus különösen sürgető ok folytán távozott s nemsókára visszatérni szándékozik.

Albinát, aki utasainkat Thagastében fogadta, az eset nagyon elszomorította. Levélben emelt panaszt Szent Ágostonnál. Ugyanígy tett el Alypius is. A két levél elveszett, de a szent egyháztanító válaszai megmaradtak. Ezekben azt írja, hogy a nyája ellen emelt szemrehányások, melyek közvetve papságát s őt is érték, fájdalmasan érintették. Egyébként igyekezik magát s környezetét igazolni, hogy lelki alattvalóit nem a Pinianus kincsei után való áhítozás vitte arra, hogy Pinianusért ennyire vetélkedjenek, hanem az a megtiszteltetés, mely egyházukat e nagyérdemű férfiúnak papságuk sorába való besorozásával érte volna

Mielőtt az esetről véleményt mondanánk, ne veszítsük szemünk elől, hogy ezek a bonyodalmak szentek közt s valóban akaratuk ellenére merültek föl s végeredményben a kölcsönös barátság szálait nemcsak hogy meg nem lazították, hanem még szorosabbra is fűzték. Albina egyébként azt tartotta, hogy az erőszakkal kicsikart eskűnek kötelező ereje nem lehet s Alypius is ezt a véleményét fejezte ki Szent Ágoston előtt. Ő azonban mindkettőjüknek a legkisebb ingadozás nélkül azt felelte, hogy

Pinianus esküjének érvényességéhez szó sem férhet. Pinianusnak kötelezettségét pedig úgy határozta meg, hogy noha ő neki más polgárokhoz hasonlóan Hippóban kell laknia, mindamellett annyiszor távozhatik onnan, ahányszor neki jól esik; azt a szándékát azonban, hogy oda visszatér, változatlanul fenn kell tartania.

Hogy hol lakott ezután Pinianus, nem tudjuk. Minden valószínűség mellett szól, hogy Hippóban telepedett meg, de Thagastében maradt családját időről-időre felkereste.

* * *

Ha az az esemény, amely Hippóban lejátszódott, az akkori korban nem is ment ritkaságszámba, mégis csak kellemetlen volt. Az erőszakosság, amelyet Pinianussal szemben alkalmaztak — a fájdalom, melyet Albinának okoztak —, az a megzavaródás, mely az Augustinussal való kapcsolatokban, bár csupán átmenőleg bekövetkezett, Melánia szívét megsebezték. De mindezek a kellemetlenségek, ideszámítva Hippó lakosainak erőszakosságát is, mégis csak az Egyházért való felbuzdulásban és a Pinianus iránt érzett nagyrabecsülésben gyökereztek. Annál inkább megszorította őt az az elszakadás az igaz hit-től, amelyben hozzá közel álló személyek voltak bűnösök.

Családja baráti köréhez tartozott ugyanis az a személyiség, akinek neve az Egyházban oly szomorú nevezetességre jutott: Pelágius. Britanniai eredetű szerzetes volt, műveltségét Keleten szerezte; a görög nyelvben tökéletes jártassága volt, okoskodó elme, de inkább a gyakorlatnak, mint az elméletnek embere, rideg természetű, hajthatatlan akaratú. Jámbor és erényes ember hírében állott. Az V. század elején Rómában tartózkodott s Aquileai Rufinussal, valamint Nólai Paulinussal, akik mint Istennek kedves szolgáját nagyrabecsülték, barát-

ságos összeköttetésben állott. Szent Ágoston is nagyrabecsülte. 411-ben, hogy Augustinust meglátogassa, Carthagóba jött, ahol a hippói püspököt éppen a donatista hitzavarok vették igénybe. Ám nemsokára mind hangosabbak lettek a szállongó hírek, amelyek Pelágius igazhitűségét kétségbevonták. A következő évben tanítványát, Coelestiust Afrikába való tartózkodása alatt egy Carthagóban tartott zsinat elítélte. Csakhamar mestere is levetette álarcát s régi barátainak nagy fájdalmára eretnekezéseket kezdett hirdetni.

Ezt a szomorúságot rövid időre egy nagy örömhír ellensúlyozta, mely 415-ben a keresztény Egyházakat nagy lelkesedéssel töltötte el. A hír arról szólt, hogy egy jeruzsálemi papnak, Lucinusnak, látomása volt, amelyben Gamáiel, Szent Pál tanítványa, az apostolok védője, kinyilvánította neki azt a helyet, ahol az első keresztény vértanúnak, Szent Istvánnak tetemei nyugsznak. Amikor ugyanis István Jeruzsálem kapui előtt — miként azt Szent Lukács evangélista leírja —, dicsőséges halált szenvedett, maradványait egy rejtkehelyen helyezték el, mely a közvetlen azután kitört heves keresztényüldözés következtében teljesen feledésbe ment. Most a szent ereklyéket a Lucinusnak történt kinyilatkoztatás folytán Caphargamalában, egy Jeruzsálemtől északra hét órányi távolságra fekvő falucskában újra megtalálták s egyelőre a Sion-hegyi templomban helyezték el. A csodálatos fölfedezést nemsokára az Egyház is hitelesnek ismerte el.¹

¹ Lucianus elbeszélése Szent István ereklyéinek megtalálásáról különböző szövegekben maradt reánk. Legrégebbinek tekinthető két Nyugaton elterjedt latin fordítás, mely ha egyes részletekben nem is, mégis a főbb dolgokban egybehangzó. A közülök hitelesebbnek elfogadott Avitusig megy vissza. Ez Szent Ágostonnak bizonyára birtokában volt; 318. beszédében utal rá. Rampolla bíboros e szövegeket igen érdekes kritikai megvilágításban tárgyalja. XLV. jegyzet.

Szent Ágoston valószínűleg Avitus spanyol papnak levele révén vett ez eseményről tudomást. Avitus Jeruzsálemben való tartózkodása alatt magától Lucianustól kért értesítést a szent ereklyék megtalálásáról, azt rögtön latinra fordította s a nyugati Egyháznak megküldötte. A hír csakhamar Afrikába is eljutott, sőt néhány ereklyét is átvittek oda. A szentnek emlékére most mindenfelé kápolnákat kezdtek építeni s tisztelete igen nagy mértékben megnövekedett. Közbenjárására valóban csodálatos gyógyulások történtek, a róluk szóló értesítéseket a nép lelkesedéssel fogadta. Az első vértanu ereklyéinek megtalálásáról szóló elbeszélést a liturgikus istentiszteletbe is beillesztették s egy különleges, csupán Afrikában dívó szokás szerint Szent István napján martiriumát felolvasták.

Hogyan zárkozhatott volna el Melánia, kinek szíve oly fogékony volt mindaz iránt, ami Isten Szolgálatára s szentjeinek tiszteletére vonatkozott, az általános öröm és ujjongás elől? Valóban a Szent legbuzgóbb tisztelőinek egyike lett s ünnepén kolostorainak liturgiájába ereklyéinek megtalálásáról és dicsőséges haláláról szóló olvasmányokat befoglalta.

* * *

Hét éve szolgált így Melánia erényes életével Afrikának lelki épülésére. Az afrikai egyház életébe oly szorosan kapcsolódott bele, hogy kolostorainak istentiszteleti rendjébe annak több sajátosságát átvette. Az afrikai föld legtudósabb és legszentebb személyiségeinek barátságát élvezte. Azt lehetett volna hinni, hogy életét is ott fejezi be.

Szívében azonban más helyek után való vágy élt, — ama helyek után sóvárgott, amelyek a buzgó keresztényeknek

mindenkor legáhíttabb céljai voltak, ama helyek után, amelyeket az Üdvözítő élete és halála által szentelt meg.

Azonkívül afrikai tartózkodásának főcélját már elérte. Összes ott fekvő óriási birtokait eladta. Végre elérte a boldogságot: átjutott a szoros nyíláson, melyet új életének kezdetén álmában látott; sikerült a gazdagságnak ránehezedő terhétől megszabadulnia. Most már megkönnyebbülten siethetett oda, ahol Az élt, akinek szeretetéből a szegénységet választotta, aki a szegénységet megnemesítette, az istenszerető lelkek áhítatos drága kincsévé tette, s aki azt az addig hallatlan s a kereszténységen kívül soha sehol meg nem valósult tényt állította a világba: hogy már nem a szegények voltak azok, akik a gazdagokra irigykedtek s kincseik után sóvárogtak, hanem ellenkezőleg: a gazdagok néztek irígy szemmel a szegényekre, mint olyanokra, akik Urukhoz olyannyira hasonlókká lettek s nem is tudtak addig megnyugodni, míg önmagukat a krisztusi szegénységgel el nem jegyezték.

Melánia és Pinianus egész élete a keresztény szellem fontos megnyilatkozása, mely azt, amit a világ megvetett, felmagasztalta, az emberi szív lázas törekvéseit elcsitította s a szociális kérdéseket eleve megoldotta.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

Utazás Jeruzsálembe. — Két találkozás Alexandriában. — Melánia baráti kapcsolatai a Szentföldön. — A pelágiánus tévtan. — Geron-tius. — Melánia betegsége.

(417—419.)

Melániának s családjának Afrikából való elutazása ismét felveti azt a kérdést, hogyan távozhatott Pinianus Hippóból, mikor esküvel fogadta, hogy ott fog maradni? Érvénytelen volt-e esküje? Avagy megszegte-e esküjét?

Sem az egyik, sem a másik feltevést meg nem engedhetjük. Az e'sőt nem, hiszen Szent Ágoston Albinának adott válaszában teljes határozottsággal kijelentette, hogy Pinianus esküje kétségtelenül érvényes. De a másikat sem, mert azt Pinianus és Melánia szent élete kizárja; de meg azért sem, mert az esküvel tett fogadásnak megszegése a Szent Ágoston és a római patriciusok közt fennálló szívélyes kapcsolatokat megrontotta volna, már pedig ezek a kapcsolatok fennmaradtak akkor is, amikor ők Jeruzsálemben telepedtek meg.

Hogy lehetséges tehát ezt a kérdést megnyugtatóan megoldanunk? A kérdés valóban nehézségeket vet fel, de azért nem megoldhatatlan. Lehetséges, hogy a két patriciusnak Afrikából való elutazásakor nem volt szándéka onnan végleg eltávozni, csupán egy időre akartak azokra a szent helyekre elzarándokolni, amelyeknek felkeresésére őket lelkük vonzotta.

E helyek azonban az Istent szerető lelkekre egészen rend-

kívüli vonzóerővel hatottak. Aki arra a földre, amelyen az Isien-
ember járt, lábát betette, nem egykönnyen tudott attól többé
megválni. Vonzása oly édes volt, hogy aki azt fölkereste, örökre
fogva tartotta. Jól tudták ezt mindazok, akik a Szentföldre
készülő zarándokokat látták. Ettől féltek Szent Paula rokonai
is, amikor ő Rómát elhagyta, hogy Keletre induljon s ettől kel-
lett azoknak is tartaniok, akik most Melánia és Pinianus útnak-
indulását látták. Ez valóban oly elindulás volt, amelyikből alig ha
lesz majd visszatérés!

Rampolla bíboros felteszi, hogy Hippó polgárai maguk
mentették fel Pinianust esküje alól. Amikor a római patriciust a
Hippóban való maradásra rákényszerítették, legerősebb indító-
okuk csak az a kívánságuk lehetett, hogy benne egyházuk papot
nyerjen. Az az ellenállás azonban, amelyet ő Afrikában való
hétévi tartózkodása alatt az egyházi rend felvételével szemben
mutatott, minden ilyen reményükből kiábrándította őket. Ha
pedig e nemes kívánságukhoz esetleg földi szempontok is tapad-
tak volna, pl. az, hogy városuk a thagastei egyházéhoz hasonló
jelentékeny adományban részesüljön, most már ez a számításuk
is megdőlt, minthogy a szent házaspár a Hispániában fekvő
birtokot kivéve, mely a germán törzsek népáradata miatt meg-
közelíthetetlen volt, minden vagyonát elajándékozta. Így utazá-
sukhoz, melyre a benső hívó szónak engedve indultak, könnyen
megadhatták beleegyezésüket. Annyival is inkább, mert Afriká-
ból való elköltözésükkel a Thagaste és Hippó közötti versengés-
nek is egyszersmindenkorra véget kellett érnie.

Zarándokaink tehát anélkül, hogy útjukba akadály gő-
dült volna, elhagyták Thagastét s Carthagóba mentek. Carthagó-
ból Alexandriába vitorláztak. Itt is találkozunk azzal az epizód-
dal, amely Melánia életében többször előfordult. Míg ő maga a

partraszállás után minden szem elől elvonulni s a tömegben ismeretlenül elvegyülni szeretne, addig a legkiemelkedőbb helybeli személyiségek a legfényesebb fogadtatás által kívánják iránta való nagyrabecsülésüket kifejezni. Alexandriában az az egyházi méltóság ajánlotta fel neki vendégbarátságát, aki az akkori katolikus világban rangban közvetlenül a pápa után következett. Szent Cyrillus volt ez, öt év óta Alexandria pátriárkája. Mint elődjének, Theophilus pátriárkának unokaöccse, gyermek- és ifjúéveit is ott töltötte, s így az idősebb Melániával, aki 372-ben és 373-ban az egyiptomi kolostorokat fölkereste s Valens császár uralkodása idejében a szent hitvallók védelmében való bátor föllépésével magának maradandó dicsőséget szerzett, mindenestre ismeretségben volt.

A mi Melániánkat még nem ismerte személyesen, de a római patriciusnő fejedelmi adományai révén az alexandriai egyház előtt is jó hírnek örvendett. A nagy matrónának unokáját látták benne, aki maga is nemeslelkű, szent asszony s a pátriárkátusnak kiemelkedő jótevője. Épp ezért Szent Cyrillus fényes fogadtatásban részesítette és saját palotájában akarta őt vendégeként tisztelni.

Az Úr azonban e magas egyházi méltóságot viselő szolgálójának hódolata mellett még egy másik megtiszteltetést is szánt Melánia és útítársai erényének: a bűnbánat és visszavonultság egy szent képviselőjének tanuságtételét. Mintha csak tetszését akarta volna nyilvánítani hősies szolgálóival szemben Jeruzsálemben való bevonulásának előestéjén, ahol majd életük állandóan mennyei jelleget fog ölteni: zarándokaink felmagasztaltatására mindazt a fényt, amely az egyházi kormányzat legmagasabb fokait körülveszi, s mindazt az alázatot, amelybe a bűnbánók élete önként merül, felhasználta.

Időről-időre egy Istenembere jött fel Egyiptomból Alexandriába: Nestorius, aki a gyógyítás és jövődőlés kegyelmi ajándékait bírta. Történetesen a római patriciusok otltétekor is a városban tartózkodott s ők, hogy a szent férfiú áldását elnyerjék, egy napon elvegyültek a nép közé, mely tömegesen tódult a csodatevő után s betegeit gyógyulásukat kérve elébe hozta. A házaspár a tolongásban elszakadt egymástól úgy, hogy elsőben Pinianus került a szent elé. Ez csak egy pillantást vetett rá, mely az Isten emberének vonásait tisztelettel figyelő Pinianusnak lelke mélyéig hatolt s nem kis megleperésére csupán annyit mondott neki, hogy váljon ki a körülállók közül, s álljon félre. Pinianus szót fogadott. Nemsokára előkerült a tömegből Melánia s végül némi idő múlva Albina is. Nestorius alighogy meglátta őket, egyiket a másik után arra hívta fel, hogy Pinianus oldalára álljanak.

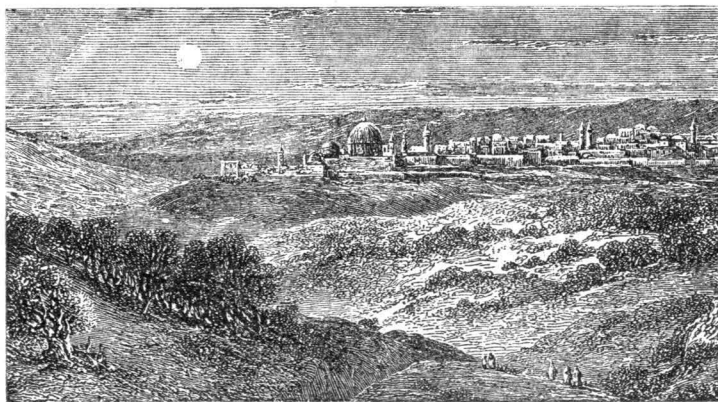
Amikor a nép körjük sereglett, a szent férfiú hozzájuk lépett s elkezdte hangos szóval ecsetelni azokat a viszontagságokat, amelyeket Istenért kellett elviselniök. Majd a jövőt illetően atyai utasításokban részesítette őket. Lelkükre kötötte, hogy maradjanak hűek a szent szegénység boldogító életéhez s rámutatott arra a végtelen örmre, mely a földi fáradságok után reájuk vár, az apostol szavait idézve: «Azt állítom, hogy nem méltók a jelen idei szenvedések a jövőd dicsőségre, mely ki fog bennünk jelentetni.» (Róm. 8, 18.) A szentnek szavaiból zárándokaink vigasztalást és lelki megerősödést meríthettek, s nagy lelki megnyugvással tértek vissza szállásukra, Cyrillushoz.

Hogy meddig maradtak vendégei, nem tudjuk. E kiválasztott lelkek közt azonban minden bizonnyal a legbensőbb kapcsolatok jöttek létre s ezek életük végeig fennmaradtak. Lelkük nemcsak az áhítatban forrott egybe, hanem az igaz hitnek

sértetlen megőrzéséért való buzgóságban is. Majd később látni fogjuk, hogy Melánia az igaz hit védelmében Cyrillusra támaszkodik s bizonyosságát adja annak, hogy melyek voltak azok a források, amelyekből ő merített.

* * *

De bármily szeretettel teljes fogadtatásra talált is a két

Jeruzsálem képe a bizánci korban.

zarándok Alexandriában, bármily lelki vigaszt nyert is az isteni szeretetben rokonérzésű lelkek között, még nem voltak vágyaiknak céljánál.

Elhagyták tehát Egyiptom büszke fővárosát s vágyaik és sóhajaik tárgya, Jeruzsálem felé fordították útjukat. E város, mely egykor a megváltás fönséges és szent titkainak tanuja volt, — e város, mely fölött az Istenember könnyeket hullatott, — e város, mely hozsannát s diadalmenetet rendezett neki, de a

«Feszítsd meg őt» gyűlölködő kiáltását is feléje harsogta, — e város még magán viselte az istengyilkosság bűne miatt magára vont borzalmas büntetés friss nyomait, de egyszersmind tárgya volt mindannak a gyöngéd tiszteletnek is, amellyel a hívek emlékhelyeinek hódoltak. «Igazság és szeretet» volt az a két szó, melyet ekkor homlokára felírva hordozott. Félelmetes osztó igazságosság döntötte romba Titus alatt s nyomta rá környékére a vigasztalanság jegyét. De földjén az Úr Jézus vérehullása nyomán a szeretet virága fakadt, azé a szereteté, mely a hívek szíveit az első évszázadok óta hozzá vonzotta s szent talaját templomokkal és kápolnákkal hintette tele.

Mindenekelőtt nagyszerű volt az a bazilika, melyet Nagy Konstantin bőkezűsége s Szent Ilona jámborsága a Szentsír fölé emelt s amelynek falai azokat a szent helyeket, ahol a szent kereszt állott, körülfogták. A Szent Kereszt-temploma csodálatos pompájában a bazilika keleti végén állott. Bejárata előtt oszlopos udvar fogta körül azt a kertet, mely a Golgothát a Szentsírtól elválasztotta. Ez az oszlopos udvar a Szentsír templomához vezetett, melyet Anastasisnak vagyis a Feltámadás-templomának neveztek; ez nem volt oly tágas, de nem kevésbé pompás, mint a Szent Kereszt-temploma.

Szent Ilona az Olajfák-hegyén is, azon a helyen, ahonnan Jézus a mennybe ment, emeltetett egy kerek templomot. Konstantinus pedig egy nagy bazilikát ama barlang fölé, amelybe az Üdvözítő tanítványaival visszavonulni szokott.

E szent helyek körül idővel kolostorok és cellák jöttek létre, amelyekben a szerzetesek és a remeték a megváltás titkairól való elmélkedésben töltötték életévüket s amelyekből közös zsolttáráneklésre a bazilikába vonultak. Itt alapított az idősebb Melánia is kolostort ötven szűz számára.

Mily érzések járhatták át szentjeink és útítársaik lelkét ez emlékhelyek Isten végtelen szeretetének e tanúi előtt! Könnyekkel szemében mint térdelhetett le itt Melánia, hogy megváltásunk eszközét megcsókolja, ő, aki a Megváltó keresztjét, ruhátlanságát és gyalázatát kora ifjúságától kezdve legnagyobb szeretetének tárgyaként hordozta szívében! Mily megindult áhítattal léphetett oda a Szentsírhoz, ahol az Élet Szerzőjének teste harmadnapig a halál merevségében pihent, mily odaadással csókolhatta a hideg követ, amelyre e szent testet helyezték!

Melánia mellett nem volt, mint egykor Szent Paula mellett egy Szent Jeromos, hogy sóhajait megszámlálja s lángoló áhítatának kiáradását előttünk ecsetelje. De valamelyes fogalmat mégis alkothatunk magunknak lelke megindultságáról és áhítata elragadtatásáról, minthogy szíve izzó szeretetébe s mély érzéseibe már volt alkalmunk néhány pillantást vethetni.

Legerősebben azok a helyek vonzották, ahol az Üdvözítő meghalt és eltemettetett. Később az Olajfák-hegyén, a Mennybemenetel temploma közelében vett magának lakhelyet. Még később ő maga is onnan emelte szemeit az égre, ahová az Úr megdicsőült emberségében felment, hogy szentjeinek hajlékot és koronát készítsen.

Most egyelőre még kizárólag a Gethsemane, a Kálvária s a Szentsír kötik le gondolatait. Lelke az isteni szenvedés jelenei fölött való elmélkedésben merül el s a feltámadásnak vigasztaló képein szemlélődik. Édesanyjával, Albinával, a Szentsír közelében, közvetlen a Feltámadás-templom mellett a zárándoknők otthonában vesz lakást, Pinianus pedig az akkori idők szokása szerint egy férfi-hospitiumban száll meg.

A lángok, melyek Melánia szeráfi szívét emésztették, a

Szent Keresztből s a Szentsírból szétáradó sugárzás hatása alatt csak még nagyobb ízzással gyulladtak ki; szegénység és megáláztatás után való folytonos vágyódása csak hevesebbé vált. A keresztény ember természete szerint azt kívánja, hogy azon a helyen, ahol Krisztus szegénységben s alázatban élt, ő maga is minden földi gazdagságot kerüljön s minden pompából kivetközzék. Az emberré lett Isten szegénységével szemben az emberi kevélység józanul úgysem tehet egyebet, minthogy semmisége tudatában pirulással kuporodik magába. Ez okból hárította el magától Szent Paula Jeruzsálemben a római proconsul felajánlott vendégszeretetét. Ugyanezért vonakodott később egy Bouilloni Gottfried ott, ahol Krisztus Király töviskoronával járt, arany diadémot viselni.

De vajjon miféle pompát rakhattak le még magukról a mi szent patriciusaink? Előkelő római családjuk minden díszéről már régesrég lemondottak s a római császárság legtekintélyesebb vagyonát a szegények közt kiosztották. Már csak néhány maroknyi aranyuk volt, mérhetetlen vagyonuk utolsó maradványa. Ezt most a város szegényeinek ajándékozták. De nem érték be azzal, hogy ezt is odaadják. A nagylelkű adomány révén dicséretben s tetszésben lehetett volna részük, lemondásuk veszíthetett volna alázatosságából. Senkinek sem volt tehát szabad megtudnia, honnan származik az aranypénz. Ezért a szegényeket gondozó diakonusoknak adták át s így kezüket azok keze alá rejtették.

Az az Úr Jézus, akinek a földön nem volt hová fejét lehajtsa, minden bizonnal leghűbb követőinek sorába vette fel őket. Szabad akaratukból a legmagasabb rangfokok egyikéről a legeslegutolsóra szállottak le, csakhogy Mesterükhöz minél bensőbbben csatlakozhassanak. Most azon a földön, mely az ő

megaláztatásainak tanuja volt, még tovább akartak menni: azt tervezték, hogy magukat mint szegényeket a jeruzsálemi egyház támogatásában részesülő szegények közé vétetik föl.

Abban, hogy az önmegalázásnak ezt a végső lépését mégsem tették meg, bizonyára az a finom érzés vezette őket, hogy senkinek terhére ne legyenek és hogy más rászoruló inséges elől a segítséget el ne vegyék. Így miként előbb a gazdagok osztályrészéről, most a szegényekéről is lemondottak s egészen Istenre bízta magukat, aki azokat, akik iránta való szeretetből mindent elhagynak, sohasem hagyja jutalom nélkül.

Melánia eközben Jeruzsálemben is azt a bűnbánó életet élte, mely már Afrikában sajátja volt. Most is a hetes böjtöt tartotta s csak szombaton meg vasárnap vett kevés táplálékot magához. Minthogy itt kevésbé ismerték, mint Afrikában, sokkal könnyebben tudott minden teremtetett lény elől elzárkózni, — ami igen nagy öröme volt, mert ez Teremtőjével való bensőbb érintkezésre segítette. Cellájából csak este távozott, mikor a szerzetesek és nővérek istentiszteletük befejeztével a bazilikát már elhagyták s a templomőrök annak kapuit már bezárták. E csöndes órákban, amikor már senki sem maradt vissza, felserkent, hogy mint Istenének buzgó őrtállója megváltásunk szent emlékhelyein virrasszon. Odatértelt a templom kapuja elé s ott maradt az egész éjjelen át, hogy mint az egyetlen emberi hang, mikor a többi már mind elnémult, az imádást és engesztelést folytassa s csak reggel felé, amikor új embercsoportok vonultak fel Isten dicséretére, távozott el onnan, hogy a természetnek egy kevés pihenőt nyújtson.

* * *

A szemlélődés mellett Melánia állandóan folytatta a tevé-

keny és apostoli életet is. «Minden földnek» — írta egykor Paula Marcellinának, — «megvan a maga sajátos előnye, amellyel semmi más ország nem bírhat hasonló mértékben. Ha a mi nagy szónokunk azt tartja, hogy az igazi attikai akcentust csakis Athénben, a tökéletes latinságot meg csak Rómában lehet elsajátítani s ha ő, — már nem emlékezem kinek, — azt vágja oda, hogy görög tudását csak Lilybaeumban, latinját csak Szirakuzában szerezte: hihetjük-e akkor azt, hogy a keresztény tudomány tetőpontjára máshol is lehetséges eljutnunk, mint a mi Athénünkben, vagyis Jeruzsálemben?»

Palesztinát tájaival, emlékeivel, magányos ligeteivel már akkor valóban a bibliai tudomány iskolájának tekintették. S miként e tudomány már azelőtt Paula és Eustochium előtt, Melánia előtt is a Szentföld legnagyobb vonzóerői közt szerepelt. Ha magányát megtörte, melyben, miként életírója megjegyzi, minden órát Istennek tetsző módon töltött ki, ezt csak azért tette, hogy püspökök és szent tanítómesterek látogatását fogadja s tőlük a Szentírás magyarázatából oktatásokat vegyen, melynek tanulmányozását és másolását itt is folytatta. Így gyarapította magában nap-napután az egészséges lelki művelődést, amelyből mint kifogyhatatlan bányából emelkedett szemlélődést és hősiek erényt merített.

Tanítóival szemben azt a tiszteletet ápolta magában, melyet szent hite sugallott s tanulmányai állandóan fejlesztettek és éltettek. Isten helyetteseit látta bennük s ezért csak alázatos üdvözléssel tudott elébük lépni, majd lábuk elé borult s áldásukat kérte. Beszédét azonnal komoly tárgyakra vitte át, s ezzel minden oly társalgást, mely nem szent, eleve kizárt s minden merőben szórakoztató irányt elhárított.

Tanítói közt ott találjuk ama kor legtudósabb Szentírás-

magyarázóját, aki Szent Marcellának s az Aventinuson lakó, Istennek szentelt szűzeknek mestere, Szent Paula és Szent Eustochium lelkiatyja és barátja volt. Paula a 404. év óta már nem volt életben. Eustochium azonban átvette édesanyja örökét s kolostorait Betlehemben bölcseséggel, szűzies gyengédséggel és a férfias Paula oktatásaiból és példájából merített erővel vezette. Egy ifjú virágszál is nőtt fel oldalán, Laetának leánya, Eustochiumnak és Melániának rokona: Paulina, akinek bölcsője fölé Melánia egykor oly szeretettel hajolt s akinek ifjúsága fölött imádságos lélekkel őrködött. Melánia és Paulina viszontlátása oly boldog volt, akár csak anyáé és gyermekéé, s így a betlehemi szűzek és a jeruzsálemi zarándoknő között a leggyöngédebb kapcsolatok létesültek.

Melániának a Szentföldön is akadtak szent barátságai. Ezek révén az Istennel egybefűződött lélek sem rövidül meg, mert egymással való együttlétük mindig csak az isteni Jóbarát imádása s a Benne egyesült lelkek közös dicsőítő himnusza.

Talán így szórakoznak az angyalok. Suttogva, anélkül, hogy imádásukban Isten jelenlétében időzni megszűnnének. Jeromos, a kemény aszkéta, a hit körül vívott harcok legelszántabb bajnoka, elaggott korának utolsó vigasztalását e lelkekkel való gyöngéd összeköttetésében találta meg. Szent Ágostonhoz írt leveleiben Eustochium, Paulina, Melánia és Albina neve egymás mellett szerepel. Így tette széppé e szentnek végső napjait annak a viharos lelkű Melániának szelíd unokája, aki Rufinus oldalán oly hevesen támadta Jeromost, miután már előbb házuk régi barátjának, Rufinusnak szemeit lezárta. Ő volt az összekötő kapocs a két őszbeborult harcos közt, s szelídségével mások igazságtalanságát is jóvátette. Eustochiummal el tudta feledtetni mindazt, amit Paula kolostorai a viszálykodásban

szenvedtek, viszont Jeromos ajkain is kellett csitulniok a keserű kifakadásoknak az idősebb Melánia ellen, akit ő egyszer, a harc hevében, nevének görög jelentésére való célzással «Nerezzá»-nak, «feketé»-nek nevezett, azt értve ezzel, hogy nevének megfelelően, mely sötétséget jelent, vakságtól sújtva él.

Goyau felteszi, hogy Rufinusról Melánia és Szent Jeromos közt sohasem esett szó, hogy ők, az élők egymás közt való megértését tartva szemük előtt, a holtakat nyugalmaikban nem zavarták. Én inkább úgy képzelem, hogy mind a ketten szentek lévén, Jeromos nyugodtan hallgatott, ha Melánia ajkáról az a név, melynek hallása az ő tüzes szívét oly izgalomba tudta hozni, el talált röppenni. Melánia viszont változatlanul szeretetében, de még változatlanabban a hit tisztaságáért való buzgóságában, ellenkezés nélkül hallgatta a szent mester fejtegetéseit az Origenes-féle nézetekről csakúgy, mint panaszait egykori barátja ellen, kit e tanok ellenségévé tettek.

E szent barátság megszilárdulásához az Isten ügyének egy új tévtan, a pelagianizmus ellen való közös védelme is hozzájárult. Ennek első jelentkezései már akkor feltűntek, amikor Melánia még Afrikában élt. Most Pelágius Afrikában időzött s tévtanait ott terjesztgette. Tévedésébe az a szándéka sodorta, hogy az emberi szabad akaratot megvédelmezze; de a másik végtelbe esvén, tagadásba vette az eredeti bűnnek a lélekre való következményeit s a kegyelem szükségességét.

Míg Szent Jeromos és Szent Eustochium Szent Ágostonnal a Zozimus pápától 418-ban elítélt eretnecség ellen való közös küzdelemre összefogtak, addig Melánia, Albina és Pinianus, bizonyára előbbi barátságukra hivatkozva, egyenesen magához Pelagiushoz fordultak, hogy őt az útról, melyen elindult, visszatérítsék. Kiváltképpen Melánia mutatott nagy

Szent Jeromos betlehemi barlangja. (Fényképfelvétel.)

buzgalmat e munkában. Ha ezt az egy lelket megtérítania sikerül, az eretnységnek is vége szakad és igen sok lélek megmentését éri el. Egy pillanatra úgy tűnt is, mintha fáradozásait siker

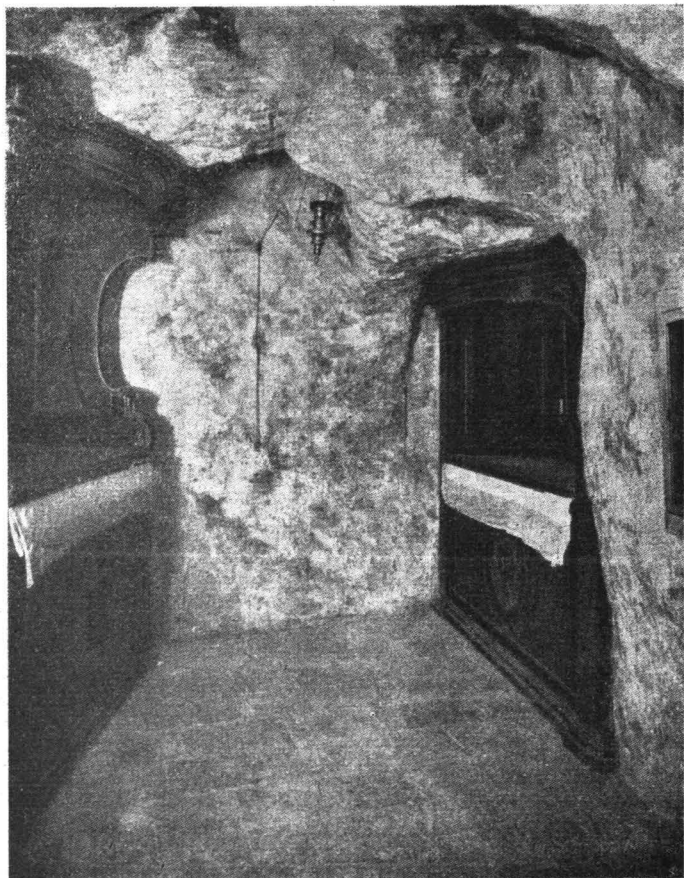
koronázná. Pelagius ugyanis engedékenynek mutatkozott az irányban, hogy eretnységének két főpontját elejti és kijelenti, hogy Krisztus kegyelme minden egyes érdemszerző jócselekedethez szükséges és hogy a gyermekek kereszteléséhez ugyanaz a formula szükséges, mint a felnőttekéhez.

Ámde a ravaszság és köpönyegforgatás a szekta-alapítók-nak mindig jellegzetes vonásuk volt. Egyenes lelkület sohasem volt bennük. Százféle kibúvót tudnak, ezerféle beállítás áll rendelkezésükre, jól értik az alakoskodást s kisiklanak akkor is, amikor már úgy látszott, hogy alávetik magukat és feladják tévedésüket. Kígyósímaságú a kéz, amely őket fogva tartja, s ők makacsul szorongatják azt.

Melánia, Pinianus és Albina Pelágiusnak nyilatkozatait ahhoz a férfiúhoz küldötték el, aki ebben az ügyben mérvadó volt. Ezáltal indítást adtak neki arra, hogy két nagyszerű könyvét: «De gratia Christi et de peccato originali»¹ megírja. Szent Ágoston e műveit igen meleghangú válasz kíséretében jeruzsálemi barátainak ajánlotta s küldötte meg. Irataiban a tévtanító álarcát lerántja. Megengedi, hogy Pelágius újabb nyilatkozatai közvetlen értelmükben a katolikus hitigazságnak megfelelnek. De továbbmenve szembe állítja e nyilatkozatokkal a brit szerzetes előbbi írásait és megállapítja, hogy azok a tételek, amelyeket önmagukban igazhitűeknek lehetne elfogadni, nem azok, mert Pelágius, előbbi iratai szerint ítélve, más értelmet ad azoknak, s a tévtanítót úgy sarokba szorítja, hogy egyetlen kibúvója sem marad.

Az új eretnység makacs alapítója tehát azzal a nagy kegyellemmel, amelyet Isten neki Szent Melánia barátságában és intelmeiben juttatott, romlására visszaélt. Kevélysége dacolt az

¹ Augustinus Aurelius; Krisztusnak kegyelméről és az eredeti bűnről,

Szent Jeromos sírja a betlehemi barlangban (jobbról) és Szent Paula és Eustochiumé (balról).

isteni irgalmassággal s így gyógyíthatatlan vaksággal verte meg magát. Minden tévtanítónak ez a siralmas története.

Isten azonban, aki mindazoknak, akik őt szeretik, mindent

javukra fordít, azokat a szent keresztényeket, akik e szerencsétlen megmentésén fáradoztak, kimentette az eretnek hálóiából s törekvéseiket ha nem is az óhajtott, de más, szintén értékes gyümölcscsel jutalmazta meg: Szent Ágoston nagyszerű írásaihoz, amelyek a katolikus hit kegyelmi tanának minden időkre szóló szilárd zsinórmértékei maradnak, az első indítást ők nyújtották. Nem túlozunk, amikor azt állítjuk, hogy e kor legnagyobb tanítóinak írásait két szent asszonynak köszönjük. Paula Szent Jeromost, Melánia most pedig Szent Ágostont buzdította írásra. Hiszen maga Szent Jeromos így ír Paulának és Eustochiumnak: «Akadnak, akik azt hiszik, hogy méltán mosolyoghatnak rajtam akkor, amikor műveim első lapjain a Ti nevetekre bukkannak. Vajjon tudják-e ezek, hogy ott, ahol Barak remegett, Debora Izraelt megmentette? Hogy Judit és Eszter ugyancsak a legnagyobb veszélyből mentették ki népüket? Nem akarok itt Annáról, Erzsébetről s a Szentírás asszonyairól beszélni, akik a nagy csillagzattal, Máriával összehasonlítva nyilván csak parányi csillagocskák. Szóljak talán még a pogányok híres asszonyairól is? Könyvek kellenének annak elbeszéléséhez, hogy Görögországnak s Rómának milyen csodálatos asszonyai voltak. Csupán egy szót kívánok még idefűzni: Vajjon Urunk feltámadása után nem az asszonyoknak jelent-e meg mindenki más előtt legelőször? S a férfiak ugyancsak pirulhattak akkor, amikor a nők azt, mit ők még csak nem is kerestek, boldogan megtalálták!»

Paula, Eustochium és Melánia nevei Szent Ágoston és Szent Jeromos műveinek első lapjain a legszebb hódolatot jelentik, mely e szent patriciusnők lelki előkelőségének és szellemi nagyságának kijutott; egyszersmind tanúságai is annak a méltóságnak, amelyre a kereszténység a nőt emelte

s annak a tiszteletnek, melyben kezdettől fogva az Egyház előtt állott.

* * *

Az eretnek megtérítésében való buzgólkodás azonban egy pillanatra sem engedte, hogy az apostoli nőnek a hű keresztények tökéletességre való vezetésében kifejtett munkálkodása lankadjon. Így irányította egy ifjúnak lépteit is a kolostori élet felé. Gerontius — így hívták őt — gyermekkorától Melánia mellett nőtt fel. Családtagnak tekintették s később megírta jótevőjének életrajzát. Már a 404. évben Melánia környezetében találjuk. Valószínűleg ama püspökök vagy papok kíséretében jött Rómába, akiket Melánia, atyja halála után, vendégszeretetébe fogadott. Gerontius a szentet Sziciliába is követte s vezetése alatt a szerzetesi életre készült. Most 20—30 éves lehetett s Melánia Pinianussal azon gondolkozott, hogy a szerzetesi fogadalmakra bocsátják s a szerzetesi ruhába beöltöztetik.

Ez a fogadalomtétel az akkori felfogás szerint teljesen magánjellegű dolog volt s azt anélkül, hogy az egyházi hatóságnak hozzájárulását kikérné, bárki is megvalósíthatta. Melánia és Pinianus tehát védencüket a Szentsír-templomába vezették, a magukkal vitt szerzetesi öltönyt az Üdvözítőnek sírkövére helyezték s miután a felajánlottért egy ideig imádkoztak, beöltöztették. Melánia különösen azért könnyörgött, hogy a hitben hű maradjon. Vajjon ezt az imát csupán a hit tisztaságáért való buzgalom adta ajkaira, melyet állandóan szívében hordozott? Vagy talán prófétai sejtelemmel megérezte, hogy lelki fia az ő halála után a tévtanítás áldozatává válik s abban haláláig megmarad? Talán a távol jövő valóban zavaró árnyat vetett e szentelt óra fényére s örömére? Valószínűleg mindez csak egy pillanatig

tarthatott. Az ifjú szerzetes, aki a Szentnek szeme előtt, aki őt felnevelte, a szentelt öltönyt a Szentsírról fölemelte s azt magára öltötte, akkor minden erénnyel ékes volt; védőanya csak örömet ért meg az ő révén. Amikor később pappá lett, legnagyobb bizalmára méltatta, legfontosabb ügyeit reábizta, sőt utolsó óráján kolostorainak vezetését is reáruházta.

Hogyan eshetett meg mégis, hogy a vég a kezdetnek oly kevéssé felelt meg s hogy Melánia imádsága láthatólag nem talált meghallgatásra? Ez az emberi léleknek s annak az ellenállásnak titka, melyet az ember az isteni kegyelemmel szembe helyez.

Melánia élete Jeruzsálemben tehát folytatása volt annak az életnek, amelyet Rómában és Afrikában kezdett meg: elmélkedés, bűnbánat, tanulmány és apostolkodás. Az Isten szolgálatában való lankadhatatlan buzgalmának azonban előbb-utóbb fel kellett emésztienie, meg kellett törnie egészségét. Melánia valóban beteg lett. Ekkor lett nyilvánvalóvá, hogy magasztos erényét már Jeruzsálemben is mennyire ismerik s becsülik. Látogatására a papok és Istennek szentelt szűzek seregétől özönlöttek. Egy szörkendőnek rongyain elnyújtózva találták őt, az egyetlen nyughelyen, amelyet végsőig menő szegénységében és bűnbánati buzgalmában magának megengedett. Egy gazdag szűz egy párnát ajánlott fel neki azzal a kéréssel, hogy fogadja el tőle. Inkább azért, hogy az ajándékozonak örömet szerezzen, mintsem saját kényelme kedvéért a szent nő beleegyezett, hogy fájdalomtól gyötört fejét, míg betegsége tartott, arra helyezze. Amikor szenvedései már felörölni kezdték, még akkor sem feledkezett meg hivatásáról: hogy korának bűneiért vezekeljen.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

A spanyolországi birtokok eladása. — Utazás Egyiptomba.

(420—431.)

Amikor a Valériusok örökösei javaikat eladni kezdték, a népvándorlás mindent felforgató ereje már erősen tombolt. Ez nagy akadálya volt annak, hogy spanyolországi birtokaikat, melyeket a suévek, alánok és vandálok pusztítottak, áruba bocsáthassák. Egyedül Athaulf, a Visigótok királya, kötött szerződést Honoriussal, kinek nővérét, Galla Placidiát nőül vette; kísérletet is tett arra, hogy Dél-Galliát és Hispániát a nyugati császárság számára visszaszerezze. Terve azonban nem sikerült, mert még mielőtt tervét végrehajthatta volna, egy áruló rabszolga vérbosszújának esett áldozatául. Sigerich, aki az orgyilkosságot kieszelte s most hatalomra jutott, Athaulf gyermekeit megölette s özvegyének, Placidiával is kegyetlenül bánt. Sigerichnek rövid idő múlva bekövetkezett halála után azonban utóda, Valla, Honoriusnak visszaküldötte nővérét, 418-ban békét kötött vele s Hispániában bizonyos rendet és biztonságot teremtet.

Melánia elhatározta, hogy a pillanatnyi nyugalom idejét arra használja fel, hogy hispániai birtokait eladja. Az eladás lebonyolításával egyik legmegbízhatóbb felszabadított rabszolgáját bízta meg. Ez oly körülmények között s ügyesen járt el megbízatásában, hogy rövid idő múlva jelentékeny összegű pénzzel térhetett vissza Jeruzsálembe.

Melániának a szegénység iránt való szeretetét már eléggé ismerjük. Neki a pénz nem kellett, hacsak nem azért, hogy azt elajándékozza. Ez alkalommal azonban bőkezűségét nemcsak a szent várossal szemben akarta gyakorolni. Szeretete a szegények iránt nem rövidült meg, de mégis egész különösen hajlott azok felé, akik magukat a tökéletesebb életre adták s az Üdvöző iránt való szeretetből a világtól távol folytatott bűnbánati életnek keserveit választották osztályrészekül. Tekintetét Egyiptom pusztaságai felé irányította, ahonnan a kolostori élet első megnyilatkozásai elindultak, melynek lakóit még a legbuzgóbb lelkek is felkeresték, hogy példájuk láttán lelkesedésük tüzét felszítsák. Alexandriában való rövid tartózkodása alatt nem hatolt be a pusztaságokba, melyek a világváros háta mögött húzódtak el. De a szentség lehelle, mely onnan az akkori világba kiáradt, bizonyára vonzotta őt s Eustochium közlései édesanyjának, Paulának Egyiptom szentjeihez tett utazásáról vágyódását csak méginkább fokozták.

Ezúttal tehát adományt osztó kezét nem kívánja elrejteni, hanem az alamizsnát személyesen osztja ki. Jól tudja úgyis, hogy az adományban részesülők nem hiú dicsérrettel, hanem — így reméli alázatos lelke, — szent életük példájával s becses tanításaikkal fogják jóságát meghálálni.

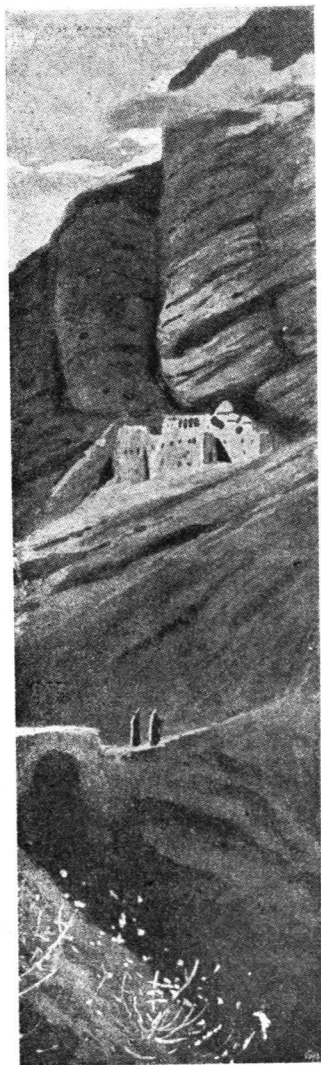
Búcsút vett tehát Albinától. Indulás előtt még megkérte édesanyját, hogy számára a közbeeső idő alatt készíttessen az Olajfák-hegyén gyalultatlan deszkából egy cellát, amelyben visszatérte után összeszedettebben átadhatja magát az áhítatnak. Mégegyszer ráborult a Szentsírra s hű testvérétől, Pinianustól kísérve elindult zarándokújtára, arra a földre, ahol az Üdvöző nyomdokait oly sok tökéletes lélek követte.

Életrajzírója nem ad részletes jelentést az egyiptomi útról.

Összefoglaló szavaiból annyit mégis kihámozhatunk, hogy nem a tengeren át mentek Alexandria felé, hanem Palesztinán s Arábia pusztaságain vonultak keresztül s a sínai félszigetről jutottak át Egyiptomba. Az út fárasztó és veszélyes volt, de oly városokon és vidékeken haladtak át, amelyeknek elbűvölő nyelven kellett Melánia szívéhez szólaniok, hiszen a Szentírás hosszú éveken át folytatott tanulmányozása révén a bibliai vonatkozásokat mindenütt megérezte.

Magában Egyiptomban az Isten népének csodálatos emlékeihez az emberi kultúrának nem kevésbé bámulatos történeti emlékei társultak, melyről a homokból kiemelkedő Sphinx és az ég felé törő obeliszkek regéltek. A nagyműveltségű római nő, aki a mély gondolkozáshoz és elmélkedéshez hozzászokott, mindenekelőtt pedig ahhoz, hogy minden földi jelenséget az örök magasságokhoz való fölemelkedés lépcsőjének tekintsen, bizonynyal nem tudott közömbösen áthaladni e büszke egyiptomi földön, mely négy híres, egymásra következő kultúr-korszak fényét és enyészetét látta: a Fáraókét, a perzsákét, a macedonokét Nagy Sándor alatt és a rómaiakét. Az emberi sorsok forgandó felemelkedése és lehanyatlása különösen mély hatást gyakorolt kedélyére s szívének a soha nem mulandó nagyság után való szomjúságától gyötörtetve alig várta, hogy a Nílus partjain levő barlangokat és az Arab-hegység szikláit fölkeresse, ahol olyan életmódot folytattak, mely az antik filozófiától teljesen eltérő világszemlélettel arra törekedett, hogy azt végleg háttérbe szorítsa s önmaga örökéletűvé legyen, követőinek pedig ragyogásával az imperátorokét felülmúló koronát s enyészetet nem ismerő nagyságot szerezzen.

Egyiptom térképén a Nílus folyam mellett két egymással párhuzamosan vonuló hegylánc húzódik. Ott, ahol a delta

Illés kolostora a pusztában.

kezdődik, kettéválnak. Az egyik Keletnek hajlik el, a Sinai- és Vörös-tenger felé, a másik Nyugatnak, a lybiai pusztaság felé. Vadonok, magános völgykatlanok, barlangok és sziklabércek váltakoznak itt, amelyekben a remeték és szerzetesek ezrei rejtették el hallgatag és bűnbánó életüket a világ előtt.

A mi korunk, úgy lehet, lenézően tekint ezekre a pusztaságokra s azok szent lakóinak még talán azt is szemükre veti, hogy életüket haszontalanul vesztették el. Ez nemcsak hiányos hitre vall, de egyszersmind a történelmi megértés hiányára is. Jól mondja egy híres történetíró, hogy rövidlátó embereknek a történet tanulmányozása nem való. Azt kívánni, hogy mindenkor ugyanazon az úton haladjon s minden korb ugyanazzal a mértékkel mérni akarni : nagyfokú rövidlátásra vall. A keresztény erények sokfélék. Ezekhez tartozik a vezeklés is, melyről ma sokan hallani sem akarnak. Ámde miként az egyes embereknek

minden keresztény erényt művelniök kell, de nem mindannyian vannak a tökéletességnek ugyanarra a magaslatára hivatva s az egyik inkább ezen, a másik pedig azon erény által válik ki: épp így a különböző történeti koroknak is különböző történeti hivatásuk van. Amikor a kereszténység még élete hajnalán volt, akkor az erős és föltétlen hitmegvallás vér-adóját kívánta meg az emberiségtől, s a hit ős-kora e hivatását szíve vérével teljesítette is. Miután a hős-kor ezt az ünnepélyes, vérharmatos hitvallást az Ég és Föld szemeláttára letette, új, másféle bizonyóságot kellett e hit mellett tennie: le kellett mondania minden földi élvezetről, amelyen a világ eddig nagyon is csüggött. Meg kellett mutatnia a világnak, hogy hitének örök reményei őt minden mulandó élvezetért bőségesen kárpótolják. Meg kellett a világot tisztítania minden rátapadt szennyről, aztán egészen a Megfeszített Isten átkarolásáig felemelnie.

Ebben a korban, melyről itt szólunk, az emberiség lelki élete szinte még a kezdet kezdetén állott. Miként az egyes embernek életében a külső tevékenységet, ha valóban áldott és szent tevékenység akar lenni, nem pedig megfontolatlan tartalmatlan kapkodás, a benső megtisztulásnak, az Istenkeresésnek, az Istennel való egyesülésnek kell megelőznie: úgy történt itt is. Ezért a Szentlélek e korszak szentjeit nem a népesen lakott városokba állítja bele, hanem a pusztába vezeti, hogy ott mint testben élő angyalok éljenek, engesztelést nyújtsanak, bocsánatért esdekéljenek s az isteni áldást a földre levonzzák. Jóllehet ez az engesztelés és imádság minden emberi kapcsolattól távol ment végbe, azért az emberi társadalomra mély hatással volt. Ezek a sivataglakók, kik a világnak hátat fordítottak, csakhamar észrevették, hogy a világ szemé feléjük fordul s eré-

nyeiknek mindenfelé követői akadnak. Mint a lelki élet óriásai, kik közelebb voltak az Éghez, mint a földhöz, már csupán példájuk által is messzire hallható hangon hirdették az embereket szolgaságba hajtó élvezetekről és gazdagságról való lemondást. Noha hallgatásukban úgyszólván elásták magukat a néma sivatagban, mégis, anélkül, hogy azt előreláthatták volna, tanítóivá és nevelőivé lettek a kimerült, hanyatlásuk felé siető népeknek csakúgy, mint az erőtől duzzadó barbároknak, akik arra készülődtek, hogy a benső rothadástól sorvadó társadalomnak a kegyelemdőfést megadják. A puszták magányaiból állandóan a természetfölöttség lehellete lengedezett a világ felé, mely gyöngét és erőset, győzöt és legyőzöttet felemelt s a keresztény szeretet ölelésében egyesített.

A magányos imádkozóknak ezek a meghajlott térdű és éghez emelt kezű nemzedékei bűnbánatuk lemondásában s imádságuk fohászkodásában más eljövendő nemzedékek számára készítették elő a talajt. Ezek ejtik majd csodálatba tudományuk által egész Európát. Ezek közül támadnak majd azok a harcias szerzetesek, akik egyszer majd még messzebbre, még keletebbre hatolnak, hogy Krisztus sírját felszabadítsák s a keresztény társadalmat a Félhold barbárságától megmentse. Ezekből származnak majd azok az alázatos testvérek, akik szegénységükkel már nem rejtőznek el a sivatagban, hanem kiviszik a szegények közé, hogy nekik a maguk szegénységét elviselhetővé tegyék, valamint azok az apostoli csapatok, melyek majd népes városokban, iskolákban, műhelyekben, kórházakban áldozzák föl magukat, hogy gyógyítgassák egy olyan társadalom sebeit, amelyik nem kevésbé beteg és elerőtlenedett, mint a IV. századé volt.

Az egymást követő keresztény korszakok közül mindegyik-

nek megvan a maga megszabott hivatása arra, hogyan hozza meg mindenikük Isten éltető erejével a maga különleges virágát és gyümölcsét mindaddig, míg Ő az örök jutalom kiosztására maga elé nem rendeli valamennyit. Akkor majd meglátjuk, hogy az Ő szemeiben ez a kor sem szépségben, sem benső értékben nem állt a többi mögött; ez a kor az Úr hívásának engedve magát a bűnbánat égő áldozatául adta oda s az emberiségnek kezét nyújtotta arra, hogy őt a föld szennyes gödreiből az önmegtagadás rendkívüli szigorúsága által az Ég felé vezesse hogy azután tekintete állandóan felfelé irányuljon mindaddig, míg az isteni Mester egy napon más tevékenységet jelöl ki számára a tövises és bógáncsos földön.

Melánia a bűnbánók seregéhez a tanítót kereső tanítvány alázatával s a segítő angyal mosolyával közeledett, mint akinek az Istentől megbízatása van arra, hogy azoknak, akik életüket az ő szolgálatában emésztik fel, valamelyes támogatást nyújtson. A kérdés csak az volt, vajjon sikerül-e neki a segítő kéz adományát elfogadtatnia? Az adományozó és a megajándékozni szándékozott közt erre vonatkozóan valóságos versengés indult meg. A Nilus partja, mely a történelem folyamán egy-egy bíborrongyért annyi versengést, árulást és vérontást látott, most egészen újfajta, szokatlan háborúságnak lett tanuja.

Ezt az ártatlan versengést Melánia latin nyelvű életírója oly üdeséggel rajzolta meg, hogy elbeszélése a versenyt Szent Ferenc «Fioretti»-jével méltán felveheti.

A két zárandók egy Hephaestion nevű remete cellájába lépett s miután vele együtt egy ideig imádkozott, Melánia arra kérte a szent magányban élő férfiút, méltassa őket arra, hogy életszükségeit fődözésére néhány aranyat tőlük elfogad. Ám

a remete ezt méltatlankodva és határozottan visszautasította. Kijelentette, hogy semmi szüksége a pénzre. Minden próbálkozás sikertelenül végződött. Melánia azonban nem akart legyőzött maradni. Hogy célját elérje, egy kis női cselhez folyamodott. Mikor az indulás órája ütött, arra kérte Hephaestiont, mondja el érettként azt az imádságot, melyet a remeték búcsúzó látogatóikért elmondani szoktak. A remete térdre borult s mialatt a legnagyobb buzgalommal imádkozott, Melánia egy alkalmas zúgocska után kutatott, ahová aranyait titkon elhelyezhesse. Ám a koldusos cellában semmi egyéb nem volt, mint egy kis matrac az alváshoz, egy kis kosárka a kenyér, meg egy kis bögre a só számára. Ez volt a szoba egész berendezése. Melánia a sósbögrét szemelte ki s aranyát hirtelen a bögre fenekére, a sóba rejtette. Mikor a remete befejezte imádságát, Pinianussal együtt elbúcsúzott, s gyorsan távozott, attól tartva, hogy csínyjét esetleg hamarosan fölfedezik.

Amikor eltávoztak s Hephaestion a beszélgetés felől gondolkodott, eszébe jutott, hogy mily sürgetőleg akarta Melánia aranyát vele elfogadtatni. Gyanút fogott. Átkutatta celláját a sósbögrében meg is lelte az aranyat. Hamar felkapta s tüstént az eltávozottak után sietett. De nem bírta már elérni őket. Mikorra a közeli Nilus-ághoz ért, a mieink már a tulsó parton voltak. Utánuk kiáltott: «Ugyan mondjátok, kérlek, miért hagyátok nálam azt, amire semmi szükségem nincs? Ha megtartom, még kiteszem magam a veszélynek, hogy rablók törnek reám». Melánia átkiáltott: «Ha örömdre szolgál, add oda a szegényeknek! Mi beérjük azzal, hogy az Úr betöltötte kívánságunkat s téged megajándékozhattunk». A jámbor öreg nem hagyta magát: «De hát hová menjek, hogy szegényeket találjak? Hisz azok nem jönnek a sivatagba. Vegyétek hát pénze-

teket és adjátok másnak!» Melánia és Pinianus kitartottak amellett, hogy ők nem veszik vissza azt, amit otthagyniok sikerült. A szegény Hephaestion pedig nem tudott a folyón átkelni. Mit tehetett mást: az aranyat a folyóba hajította, s az mohón elnyelte.

Ó arany, földi arany, a halandók legnagyobb részének ki-elégítetlen vágyatárgya! A nap folyamán te rovod vállaidra a hajzáig menő robotolást, az éj folyamán te rablod el szemükről az álmot! Te keltesz közöttük civódást, gyűlöletet, te alacsonyítod le őket igazságtalanságra, csalódásra, csalásra, testvérgyilkosságra te viszed őket! Mily vigasztaló, hogyha néhanapján akad egy-egy ember, aki nemcsak bűnre csábító hálóiðból menekül ki, hanem még megengedett használatodat sem akarja s inkább a folyó vizébe vet, hogy sem magát birtoklásoddal megterhelje! A szegény Hephaestiónnak zavara, akinek kezét mint tűzes szén égetted, — Melánia, aki vidám, mert a Nílus választja el tőled, a hullámok, amelyek elnyeltek s tovaragadtak, mindezek bizonyos értelemben most bosszút állanak zsarnokságon! Diadalt ülnek rajtad a szabad lelkek, kik hatalmad ellen fellázadnak. Ha viselkedésük nem is lehet mindenkorra irányító példa, de mindenesetre hangos prédikáció, ünnepélyes intelem az őrülden meggabalyodott emberiség számára, hogy igádat lerázzák, hogy rabszolgaságodból magukat megszabadítsák.

* * *

- Szent vándoraink a Níluson való átkelés után bejárták egész Egyiptomot. Eljutottak Alexandriába is, ahol nemrég Cyrillus patriárkánál oly fényes fogadtatásban részesültek. Az életrajz nem említi, vajjon most is hozzá tértek-e be? Talán épp ekkor nem is volt püspöki székhelyén, s ezért nem esik említés sem

felőle. Másrészt az sem valószínű, hogy Pinianus és Melánia hosszasabban időztek volna Alexandriában. Ottlétük alatt azokat a férfiakat keresték fel, akik erényük és érdemük által különösen kitűntek: a tabennai archimandritát, Szent Victor és Illés apátokat, akik véletlenül éppen a lármás világvárosban időztek s azután ismét a sivatagokba fordult útjuk s a lybiai hegylánc völgyeiben vándoroltak tovább.

Itt a Nitriának nevezett hegységhez értek, mely egyformán távol feküdt Alexandriától és Memphistől. Számtalan szerzetes lakott környékén. Ezek mind közös szabály szerint éltek, a legszigorúbb közösség életét folytatták s napjaikat hallgatásban töltötték. Életük csöndjét csak az imádság, a kézimunka és a zsoltárok tanulmányozása szakította meg. A nitriai kolostoroktól a Celle-i remetékhez vonultak. Ezek barlangokban és sziklákból kivágott kamrákban, egyenkint éltek, egész életüket teljes egyedüllétben töltötték és csak vasárnap jöttek össze, amikor a szentmise hallgatására Nitriába leszállottak.

Ezeknél a szent embereknél Melánia és hűséges társa több napon át időzött. Forró vágytól égtek, hogy iskolájukban tőlük tanuljanak. A remeték, miként a nitriaiak, nagy kitüntetéssel fogadták őket s örültek jelenlétének, mert benne földi asszonynál többet ismertek meg. Hogy életírójával szóljunk, olyan asszonyt, aki bár teljesen férfias, mégis annyira mennyei érzésekkel teljes, hogy már nem is e földhöz tartozik, aki mind a férfi, mind a női nem gyöngéit leküzdötte s széles látóköre s jellemzilárdsága révén sasszárnyalással a lelki élet legmagasabb régióiba emelkedett.

E látások befejeztével a szent házaspár elérte kitűzött célját. A puszták csodái már feltárták titkukat szemeik előtt.

A megközelíthetetlen barlangokból s a hegyek öléből felemelkedő, Isten dicséretét zengő hangzón harmóniája lelküket megindult boldogsággal töltötte el. Ismét visszatértek abba az országba, mely Istennek az emberek között való tartózkodása nyomán oly kegyeletet s szentséget áraszt, mely azt minden más föld fölé emeli. Szerető édesanyja már aggódó gonddal várta. A tél elején elhagyták Egyiptomot. A kedvezőtlen időjárás az akkor amúgysem könnyű és kényelmes utazás nehézségeit csak fokozta. Ám a mi szent vándoraink szívükben azt a szent lángot hordozták, amelyik minden terhet könnyűvé tesz s minden fáradságot megédesít. Mert mennél inkább hajlik meg a test e terhek súlya alatt, annál szabadabban szárnyal a lélek azon magasságok felé, ahol kotlátlanul uralkodhatik, annál boldogabban időzik a mennyei szemlélődéseknél s élvezi a mennyország előízét.

Galla Placidia.

(A Bibliotheca Classense egy codexéből, Ravenna.)

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

Az Olajfák hegyének remetenője. — Albina halála. — Egy új kolostor.

(420—431.)

Melánia ismét Jeruzsálemben volt. Szíve abban az örömben úszott, amelyet a mások szentségének szemlélete nyujt. Úgy érezte, hogy a példák által, amelyeket látott, az oktatások által, amelyeket hallott, gazdagabbá lett. Most a legnagyobb tökéletesség után való vágy izzóbban égett lelkében, mint valaha. A kolostori szokások ismerete pedig, amelyet Egyiptomban sajátított el, későbbi kolostor-alapításai számára különösen is fontos volt.

Lelki útiemlékei mellett néhány kis ajándékot is hozott magával, amelyeket a pusztaszent atyáitól kapott: egy bőrvet, egy cucullust, vagyis nyers gyapjúból vagy kecskeszőrből készült csuklyát, mely a fejet földte s legfőllebb a vállakig ért, végül egy remete-csuhát, hosszú ujjatlan köntöst, amelyet a thébai remeték hordottak.

Az akkori, életükben oly szigorú, szokásaikban és érzéseikben oly egyszerű keresztények efféle ajándékokat szívesen cseréltek egymással. Marcella is küldött ilyeneket Paulának, Jeromosnak, Nólai Paulinusnak és barátjának, Severusnak. Ezzel a kölcsönös barátságnak s annak a tiszta vonzódásnak adtak kifejezést, amellyel Istennek gyermekei Őelőtte magukat egynek tudják. Virágok voltak ezek, amelyekkel egymás komoly

életét felderítették s amelyek szívüknek gyermeki egyszerűségében teljesen maguktól fakadtak.

Távollétük alatt a jó Albina, kívánságuknak megfelelően, egy kis cellát építtetett. Közvetlenül Vízkereszt ünnepe után Melánia bezárkózott abba. Egy szolgálónő szolgálta ki. Ott az Olajfák hegyén, ahol Jézus a mennybe ment fel, mélyedt el a földtől, amennyire földi lény erre képes, a földtől már megválva teljes magányosságban, egészen húsvétig a mennyei dolgok szemléletébe. Ez idő alatt senkinek sem volt szabad őt látnia, vagy hozzá jönnie, kivéven néhány meghatározott napon édesanyját, testvérét, Pinianust és néhanapján az ifjú Paulát, aki most, hogy 419-ben nagynénjét, Szent Eustochiumot, majd 420-ban egész családjának lelki vezetőjét, Szent Jeromost is elvesztette, kétszeresen is árva volt s így nagyon rászorult Melániára, hogy Isten felé való útján vezesse.

Egészen szőrből szőtt ruhába öltözve, miként azt az egyiptomi remetéknél látta, élte a Szent azt az egyszerű életet, amelyet a sivatagban megcsodált. Ártatlan testét a Mennybemenetel-hegyén elragadtatásokban és az Istennel való meghitt társalgásban hozta a bűnbánat áldozatául. A hetes böjtöt csak szombaton és vasárnap szakította meg, amikor kevés nyers vagy vízben főtt zöldségfélélet vett magához, amint azt a legszigorúbb bűnbánók szokták. A nagyböjt ideje alatt még ezt a szegényes táplálékot is csökkentette: élete kevés köleskenyérből és a zöldségek közt utolsónak számító póréból állott, melyet langyos vízbe mártott be, s olaj nélkül fogyasztott el. Húsvétnek, az örömmek idején, felhagyott a hetes böjtöléssel s naponta evett valamit, de olajat ekkor sem használt, míg végre Albina rá tudta venni, hogy legalább a húsvét hetének három első

napján azzal is éljen.¹ Fekvőhelye, melynél szegényesebb az utolsó koldussé sem lehetett, hamura terített szőrmatrac volt

Melánia édesanyja, Albina, körülbelül 14 évig szolgált élete példájával Palesztina épülésére, amikor a 401. évben a földet elhagyta, hogy Isten szívére siessen. Leányának mindenkor csodálója, tanítványa és egyuttal támasza is volt. Zokogva karolta át a Szent édesanyja hült tetemeit s esdekelve könyörgött Istenhez örök nyugalmaért. Csak megilletődöttséggel tudott arra a nagylelkű alázatosságra gondolni, amellyel Albina az áldozat útjára lépett s arra a fájdalmas harcra, melyet a leányának rendkívül kemény bűnbánati életétől visszariadó anyai szeretetnek önmagával meg kellett vívnia, hogy leánya kedvében járjon s őt a meredek magaslatokra való törekvésében támogassa.

Amikor elszakad tőlünk valaki, kit legbensőbbben szeretünk, aki örömünket, bánatunkat velünk megosztotta, kihez a háladatosság édes és szoros kapcsolatai, sőt a gyermeki hála érzése fűz minket, ha egy ilyen lény szakad el tőlünk, hogy az örök hazába távozzék, ilyenkor fájdalomtól sajgó, megtépett szívünk szükségét érzi annak, hogy feltekintsen e boldog haza felé, amely felé mindannyiunk útja vezet s ahol mindannyian találkozni fogunk. Azt mondhatnók, hogy szereteteink abban a pillanatban, amelyben ők az idő és örökkévalóság közt lévő küszöböt átlépik, kezüket a magukéban tartják, hogy a mennyei

¹ Goyau azt mondja, hogy Melánia Albinának közbelépése nélkül valószínűleg még húsvét napján is böjtölt volna. Ő ez állításában a Barberini-féle kéziratra támaszkodik. Rampolla bíboros azonban ennek a föltevésnek helytelenségét kimutatja. Melánia, ha a húsvéti szent örömré nem volt volna tekintettel, az egész keresztény világ szokásával szembehelyezkedett volna. Amit Albina tőle kívánt, csak arra vonatkozott, hogy olajat is használjon. (XXXI. jegyzet.)

Atya házába való belépésükkor minket is egy lépéssel közelebb vigyenek Őhozzá. Járjon valaki mégoly földhöz tapadt szemmel e földön, ezekben az órákban, ha csak pillanatokra is, ő is föl-

Az Olajfák hegye.

felé tekint. Az oly lelkek pedig, amelyekben az égnek szeretete él, ezentúl még nagyobb sóvárgással tekintenek fel hozzá.

Melánia, akinek gondolatai egész életében a mennyben időztek, szintén úgy gondolta édesanyjának halála után, hogy az Eget ezentúl még kizárólagosabban kell elmélkedéseinek tárgyává tennie. Épp ezért nem keresett édesanyjának sírhelyet lenn Jeruzsálemben, sőt még a Kálvária hegyén sem, ahol az Úr Jézus a föld keserű gyümölcséit, a gyalázatot és szenvedést megismerte, hanem fölvitte szent maradványait az

Olajfák hegyére, mely fönségével minden más magasságot meghalad s arra tanít, hogy Jézussal meghalni annyi, mint Vele a mennybe menni. A temetési ünnepség megragadó halotti énekeinek itt fennt kellett győzelmi énekben s abban a szenvedélyes könyörgésben kicserdülniök, hogy az Úr alázatos szolgálóleányának, aki őt követte s a harc fáradságai és szenvedései közepette hűségesen szolgálta, jusson osztályrészeül Ura győzelmi ünnepében is résztvennie.

Melánia nem is akart továbbmenni innét. Édesanyja sírja mellett, egy kis cellába bezárkózva, mely talán épp akkora volt, mint amekkorát neki az anyai szeretet 12 év előtt építtetett, imádságban és könnyekben töltötte napjait. Így megmutatta, hogy azoknak a lelkeknek, akik Istent szeretik, miként kell szeretteiket szeretniök és megsiratniök. Csaknem egy teljes évig sírt utána s öntötte könnyeivel imádságát az Úr elé s mutatta be érte cellájának rejtekében az engesztelés műveit.

De a keresztyény fájdalom nem zárkozhatik magába. Külsőleg is megnyilatkozik, nem sóhajokban és üres panaszokban ugyan, hanem a felebaráti szeretet és lélekmentés műveiben. A könnyek, melyeket a választottak Isten előtt kiöntenek, mint jótékony eső, megöntözik tevékenységük mezejét. Az Úr Jézus szenvedésének gyümölcse az emberiség üdvössége volt. Azok szenvedésének gyümölcse, akik őbele kapcsolódnak, megint csak a lelkek üdvössége lehet.

Amikor Melánia elhagyta magányát, édesanyja lelkéért egy új liliomkoszorút áldozott Istennek. Azon a pénzen, amelyet neki, úgy látszik, egy jámbor személy adományozott, az Olajfák hegyén, a Barlangtemplom közelében kolostort alapított s ott, testvérétől, Pinianustól támogatva, körülbelül kilencven szerzetes szűzet egyesített. Nyílnak ezek, mint érintetlen virá-

gok, folyton csak Isten gyönyörűségére, az angyalok örömére. Azt akarta, hogy őket, miután már az oltárra tétettek, egyetlen férfi-tekintet se érje. Gondosan őrködött afölött, hogy azt az elzárt kertet, melyben összegyűjtötte őket, soha többé el ne hagyják. Magában a kolostorban ásatott ciszternát, hogy mindig legyen vízük s Isten szolgálóleányainak a maga szolgálatait ajánlotta fel, hogy mindenük, ami életükhöz szükséges, rendelkezésükre álljon. «Én nektek mint szolgálóleányotok fogok szolgálni» — mondá —, «férfi tehát ne is közeledjék hozzátok!»

Melánia megtartotta szavát. Várható volt, hogy a kolostor alapítónőjét, annak főnöknőjévé is megválasztják. Minthogy azonban alázatosabb volt, hogysem ily méltóságot elfogadjon, egy kitűnő lelkületű és nagy szigorúságú nővér megválasztatását vitte keresztül. Maga csak a vigasztaló és oktató szerepét vállalta. Szerzetesi leányainak anyjuk, tanítójuk és nővérük volt. Mindig szelíd engedékenységet tanúsított irántuk, ami annál nagyobb csodálkozást keltett, mennél nagyobb volt az a szigorúság, amellyel önmaga iránt viseltetett. Ha történetesen az új főnöknő a nővérekre túlságosan kemény önmegtagadást szabott, akkor egy rejtett kéz, azt, amire szükségük volt, fekvőhelyük alá vagy valamely sötét sarokba helyezve mindig megtaláltatta velük. A betegekre és a gyöngékre különösen is gondot viselt. Egy napon pedig a kolostor olyasvalamit kapott, ami abban a korban szinte hallatlan volt: fürdőberendezést. Beszerzési költségeit abból a pénzből fedezték, amelyet Melánia erre a célra egy jámbor s az udvarnál nagy befolyású kontanstinápoli patriciustól, Lausustól kért.

Ennek a gondoskodásnak meg kellett számára nyernie a lelkeket. A lelki oktatás eledelét szívesen fogadták abból a kézből, amely őket oly jószágosan támogatta. Az az életrajz, amelyet

Rampolla bíboros megtalált, ez oktatásokból mutatót is közöl. Ebben a szent, akivel eddig a saját tökéletesedéseért való fáradozásában ismerkedtünk meg, valóban mint tanító, kolostoralapító és nevelő mutatkozik be. A lelki élet tanait, amelyeket a Szentatyák irataiból nagy szorgalommal sajátított el, gyakorlott kézzel alkalmazza. Maga iránt való szigorúsága neveljeivel szemben szeretetetté és mérsékletté változik át. Szavának csodálatos bölcsességét Istenszeretet és lelki buzgóság tesz meleggé. Az alázat, mely lelkét átjárja, a tökéletesség nagyszerű épületének, amelyben minden erény megfelelő helyet nyer, csodálatos egységet kölcsönöz.

A lelki élet mesternője mindenekelőtt Isten szent föltségének jelenlétébe állítja tanítványait, úgy, ahogy erről lelke a visszavonultság és a benső imádság hosszú éveiben folytonosan elmélkedett. Lelküket ebbe szinte lehorgonyozza. Rámutat arra, hogy mily tiszteletre és összeszedettségre kell törekedniök, valahányszor a Végtelennek, akinek nagysága minden gondolatukat meghaladja, az imádás és dicséret adójával akarnak hódolni. «Ha az emberek» — mondja —, «mint alattvalók annyira fáradnak, hogy földi fejedelmük iránt tiszteletüket kimutassák, vajjon miféle külső tiszteletadással kell akkor nekünk az égi király előtt megjelenünk? Előtte, aki egy teremtményére sem szorul rá, aki minden dicsőítés fölött fönséges, akit sem angyal sem arkangyal, sem semmiféle mennyei lény nem tud eléggé méltón dicsőíteni. Mennyivel kevésbé tehát mi, hasztalan, gyöngé, nyomorúságos szolgálóleányai? Mialatt tehát az angyalok láthatatlan karai dicsőségét ünneplik, énekeljük mi is tisztelettel dicsőségét, s fontoljuk meg, hogy közben magasságos trónjáról, az angyalok közül, a mi karunkra tekint s szívünkbe néz!»

E magaslatookról azután az erény gyakorlatáról szóló taní-

tásaira száll le. Középpontba azt a két királyi erényt állította, amely körül az egész keresztény élet forog, a szeretetet és alázatosságot. Az isteni nagyság és fönség megfontolása által bennünk támadt csodálkozásról, imádrásról és megsemmisüléséről a szeretetre kell átmennünk, hogy mindent a szeretetben műveljünk. Enélkül, Szent Pál szavai szerint, semmiféle erénynek nincs értéke. «Lássátok, ebben a szellemben kell a szentírást mindennap olvasnotok és a parancsolatokat megtartanotok. Mert, ha valaki közületek minden erényt gyakorolna is, önmegtagadást, böjtöt, imádságot, tisztaságot, az érzékek őrzését, de szeretet nem volna benne, mindez semmit sem használna neki. Hiszen mindezeket a műveket a sátán is majmolhatja. Avagy nem böjtöl-e? Mivel teste nincsen, semmit sem eszik. Nem éber-e ő, hiszen sohasem alszik? Így utánozza a sötétség szelleme a világosság gyermekeit mindenben, kivéve az alázatosságot és a szeretetet. Ápoljátok tehát az Isten és egymás iránt való szeretetet. Uralkodjatok a kevélységen, amely által az ördög bennünket romlásba döntött, s kerüljétek a világ pompáját, mely miként a fű virága, elhervad.»

Az alázatosság erényének leányai és szolgálói az engedelmeség és türelem; ez az a két másik drágakő, amelynek Melánia szerint Krisztus aráinak diadélmjában ragyognia kell. Engedelmeség nélkül, — mondja — még az állami közösség sem tud a világban fennállani. Még a parancsolóknak is tekintettel kell lenniök egymásra és engedelmeskedniök kell egymásnak. Még a koronák viselői sem függetlenek elhatározásaikban. S ha a világi emberek hajlékaiból a legnagyobb jót, az engedelmességét elvennők, minden rendet megsemmisítenénk, s a renddel a békeség is azonnal elenyészne. Az engedelmeség készség mindannak megtételére, ami valakinek nincs tetszésére, indító oka

pedig az, hogy a parancsot adónak tetszését elnyerje, hogy önmagán erőt vegyen, arra tekintve fel, aki így oktattott: «Mennyeknek országa erőszakot szenved és az erőszakosak ragadják azt magukhoz».

Az oktatással azonban Melánia nem érte be. Igénybe vette a példabeszédet is, s így az elbeszélés az elevenségével néhány könnyen megfogható vonással az erény legmagasabb fokát is szemük elé tudta állítani.

«Egy szent az engedelmességre és a türelemre akarta megtanítani tanítványát. Ezért így szólt hozzá: Fogd az ostort és verd meg vele azt a szobrot, amelye ott látsz. A tanítvány engedelmesen odamegy és teljesíti a parancsot. Mikor visszatér, azt kérdi tőle a Mester: Mit szólt vagy mit felelt a szobor? A tanítvány azt válaszolja: Semmit, uram. Ekkor a mester újra megparancsolja, hogy vegye kezébe az ostort és újra csapkodja meg vele a szobrot. A tanítvány másodszor is szót fogad, visszatér, s most megint azt kérdi a mester: Nos, fiam? Mit szólt a szobor? A tanítvány azt felelte: Semmit, uram. — Erre a mester így fejezte be tanítását: Tanuld meg fiam, hogyha üdvözülni akarsz, akkor szívesen kell szenvedned, a méltatlanságot eltűrnöd, — oly némán és ellentállás nélkül, mint az a szobor.

A szellemes parabola részben eredeti volt, részben a híres Egyiptomi Szent Makáriusnak, a Skete-i kolostor alapítójának parabolájára támaszkodott. Az alapgondolat mindkettőben ugyanaz. Melánia, aki tanítását ahhoz az oktatáshoz alkalmazta, amelyet nővéreinek nyújtani kívánt, különösen azt a teljes nyugalmat emelte, ki, amellyel a türelmes és engedelmes lélek a viszontagságokat elviseli. Makárius parabolájában inkább az emberi dicséretnek és gáncsnak meghalt lélek egykedvűsége

lép előtérbe. «Egy testvér jön Egyiptomi Makáriushoz és kérdi őt: Atyám, mondd meg nekem, mit kell tennem, hogy üdvözüljek? Az apát felelt: Menj ki a sírokhoz és szidd a holtakat! — A testvér kimegy, a halottakat szidalmakkal halmozza el és kövekkel dobálja meg a sírokat. Majd visszatér az apáthoz és elbeszéli, hogy mint járt el. Ez kérdi őt: Nem szóltak a halottak semmit? — Nem, — felel a testvér. — Erre az agg: Akkor menj ki holnap megint és halmozd el ugyanannyi dicsérettel a halottakat. — A testvér kimegy és dicséri őket, elnevezi őket apostoloknak, szenteknek, igazaknak, majd megint jelentkezik az agg mesternél, e szavakkal: Dicsértem őket. — «És mit feleltek?» A testvér: «Semmit sem». — Ekkor az apát elébe tárja a tanulságot: «Látod fiam; szidalmat szórtál reájuk s ők nem mondtak ellen, — azután meg dicsérettel halmoztad el őket és arra sem adtak feleletet. Hasonló módon kell neked is meghalnod, hogyha üdvözülni kívánsz, akárcsak a halottak, te se adj semmit se az emberek dicséretére, se az emberek szidalmára».

Melánia oktatásait a szerzetességből, az egyiptomi kolostorokból, s a Szentatyák élettörténeteinek állandó olvasásából merítette. Azokat az erényeket, amelyeket ők hangsúlyoznak, manapság sokképen kicsinylőleg, sőt megvetőleg «passzív erényeknek» szokás nevezni. És mégis: Az Úr Jézus azt tanította: «Ne álljatok ellene a gonosznak, hanem aki megüti jobb orcádat, fordítsd neki a másikat is» (Máté 5, 39), s amióta ő maga ellenállás nélkül és ellentmondás nélkül szolgáltatta ki magát keresztre feszítőinek kezébe, ezeket az erényeket a keresztény tökéletesség tetőfokának szokás tekinteni. Ezek minden szent tanításnak csakúgy magvát teszik, mint a középkori jámborság legédesebb termékeinek, a «Krisztus követés»-nek is.

Egyébként az úgynevezett «passzív erények» pusztán

emberi szemmel nézve is oly erőt kívánnak, amelyről a türelmetlen és tűrhetetlen önszeretet és annak ideges érzékenysége fogalommal sem bír; oly erőt, amelynek szépsége még a pogány ókornak figyelmét sem kerülte ki. A pogányság a tökéletesség ideálját szintén kereste, de mindig hasztalanul, mert — elég fonákul, — a stoikus tan ridegségében vélte megtalálni. Ámde, amikor a természet gyöngeségeivel együtt a legnemesebb érzéseket is elfojtja, az emberben az embert is megsemmisíti.

A keresztény tökéletesség is halálra ítéli az embert, de csak rendetlen önszereteten s épp ezáltal teszi fogékonná őt azokra az irányításokra, amelyeket neki Isten uja nyújt s készséggéssé arra, hogy az ő akaratát beteljesítse és magát felebarátai javáért feláldozza. Ez a «passzív erények» értéke, úgy az egyesre, mint a közösségre nézve.

Miután Melánia tanítványait ily módon a tökéletességre való törekvésre rávezette, végül arról az erényről szólt hozzájuk, amelyért leányait elsősorban maga köré gyűjtötte. Arról az erényről, amelynek ragyogásával minden más erény előtt akarta őket körülvenni s már a földön angyalokká tenni.

«Örizzétek meg a test és lélek szentségét, mert enélkül Istent senki meg nem láthatja» — szólott hozzájuk. Emlékeztette őket arra is, hogy Isten a szűzességet, amelynek magukat szentelték, annyira szerette, hogy a világ üdvéért szűztől akart születni.

E liliomok szeplőtelen fehérségét, melyek Melánia védelme alatt Isten kertjében magasra nőttek s ragyogó koronájukat tápláló földjükről szinte megfélekezve fordították az ég felé s egyedül az égtől várták a napsugarat és enyhítő harmatot, az önmeztagság és bűnbánat vette körül és védte meg. Ebben azonban a bölcs tanítónő csodálatos megfontoltságot mutatott

s az emberi szívnek mély ismeretétől tett tanuságot. Tudta, hogy a kezdő lelkek a külső bűnbánati gyakorlatokat gyakran a legnagyobb örömmel vállalják és serényen gyakorolják, de a többi erényt olykor elhanyagolják, erőiket pedig felőrlik. Ezért, noha önmaga nagyon szigorú bűnbánó életet folytatott, inkább törekedett arra, hogy őket fékezze, mintsem, hogy sarkallja. Mindig figyelembe vette testi gyöngeségüket, szabad választást engedett nekik a böjt terén s rájuk kényszerített bűnbánati gyakorlatokról hallani sem akart. «Isten — mondta — jól ismeri minden ember lelkületét s természetét. Ha valaki nem teljesíti azt, amire ereje van, be kell majd számolnia Isten előtt. Én nem hitethetem el senkivel, hogy a bűnt bírja, vagy a testi fájdalmakat elbírja, ha ez nem igaz.» Az apostol szavaira emlékeztette őket: «Isten a jókedvű adakozót szereti». Nem kell tehát semmiféle kényszer-bűnbánat, semmi ajándék, amelyet kedvetlenül vetünk oda Istennek, hanem mindennek szeretetből kell történnie.

Ámde, hogy e szabadság egyik-másik elernyedésre alkalmat ne nyújtson, mialatt egyik kezével a kényszerű szigorúságokat távoltartotta, a másikkal az égre mutatott fel, azoknak a leírhatatlan győzelmi jutalmára, akik ideleln, ahol kevés fáradtsággal oly sokat lehet szerezni, küzdeni készek, s buzdította tanítványait, hogy vessék meg a földi dolgokat a mennyiek megnyeréséért.

A szigorú bűnbánati élet azonban veszélyeket is rejt magában. Ezek közé tartoznak a kevelység és az öntetszés. Melánia ez irányban is egy találó és kedves hasonlatot alkalmazott, hogy a veszélyt elkerüljék. A bűnbánatot a legkisebb, noha föltétlen szükséges erénynek nevezte, s az esküvőre kiöltözött menyasszonynak cipellőjéhez hasonlította: «Miként nem ille-

nék a menyasszonyhoz, hogy fekete cipőben lépjen az oltárhoz, s miként lábai díszének egész menyegzői díszruhájával összhangban kell lennie: épp úgy nem szabad elhagynunk azt, hogy magunkat a bűnbánat erényével díszítsük, habár ez csak a lábakat ékesíti, s a legutolsó és legjelentéktlenebb».

Mikor ezeket a hasonlatokat és tanításokat halljuk annak a nőnek szájából, aki bűnbánat gyakorlásában e legszigorúbb kor legkeményebb aszkétáit is felülmúlta s magával szemben szinte hihetetlen szigorúsággal bánt, lehetetlen, hogy egy pillanatra meg ne álljunk s fel ne tegyük a kérdést, vajjon miféle fokot érhettek el többi erényei, miféle szeretetláng emészthette szívét, mely mindent szeretetből kívánt tenni? Vagy az ő saját szavaival szólva: milyennek kellett lennie menyasszonyi öltözkének, ha már a lábai ily fénylő ékességet öltöttek magukra!

Melánia a tökéletesség lelki épületének alapjául a rendíthetetlen és tiszta katolikus hitet tette, mely neki annyira szívében feküdt s melyet kedveseinek és tanítványainak minden alkalommal minden erény alapja gyanánt ajánlott. Ez épület koronáját pedig az istentiszteleti rend alkotta, amelynek keretében e választott lelkek a Mindenhatót éjjel-nappal dicsérték és imádták.

TIZENHATODIK FEJEZET.

A IV. század liturgiája és egyházi szokásai. — Melánia kolostorának istentiszteleti rendje. — Gyöngyök a szemétkben.

(431.)

Ha Melánia kolostorának istentiszteleti rendjéről szólni kívánunk, előbb a IV. századbeli Egyház szokásaira és liturgikus törvényeire kell egy pillantást vetnünk. Ennek néhány parancsa és szokása egészen eltért a mienktől: némelyiknek nem volt általános érvénye, némelyik még nem volt annyira meghatározott, mint a későbbi időben, vagy csak a magánbuzgalomra hagyatkozott. Szentünknek Rampolla bíborostól fölfedezett és közzétett életírása e szokások közül megvilágít néhányat, amelyre más íróknál csak utalás történik.

Némelyik eltérés nemcsak a közös zsoltárecéklésre, hanem magára a szentmisére vonatkozik. Szentmisét például a papnak többször is szabad volt egy napon mondania; ezt az engedményt a már említett paphiány tette szükségessé. Melánia házipapja, Gerontius is, aki tőle vette a szerzetesi öltönyt, s őt minden vállalkozásában kísérte és támogatta, vasárnap gyakran három szentmisét is mondott.

Igen régi szokás volt — a kereszténység első évszázadaiból hagyományozódott át —, hogy a hívek, akik a szentmise alatt áldozni kívántak, az átváltoztatáshoz szükséges kenyeret és bort oblatio, áldozás néven maguk vitték az oltárhoz¹. Sőt a

¹ L. Mabillon, Comment. in Ordin. roman. VII. 4.

pápai miséken az «Áldozat»-nak a hívek különböző osztályai-ból való összegyűjtésére külön ritus volt. Az idők folyamán azonban, a hívek számának növekedésével s a buzgalom csökkenésével, e jámbor gyakorlatot elhanyagolták s éppen a IV. században Szent Ágoston már arra kényszerült, hogy hippói híveit emiatt gáncsolja. «El kellene pirulnia annak, aki az áldozást abból az adományból fogadja, amelyet más adott, noha neki magának is módjában állana az adakozás.»¹ Melániára, a szent püspök barátnőjére, aki hét évet töltött nem messze tőle Afrikában, bizonyára nem vonatkozott ez a gáncs. Jellemével nagyon is ellenkezett volna e gyöngéd szépségű szokás elhanyagolása s életírója kifejezett tanúsága szerint élte utolsó napjaiig híuen kitartott mellette.

A szentmise egyik-másik szertartása is eltérő volt az V. században a maitól. Még nem volt általános törvény, hogy a szentmise részét, a kánont, halkan olvassák. Igen ősi időkre vezethető vissza az a szokás, hogy a szent áldozat alatt az élő keresztényekről, a hitben és az egyházzal való közösségben elhunyt hívekről és a vértanukról meg kell emlékezni. Ünnepeles istentiszteletek alkalmával a diakonus hangosan olvasta fel ezek nevét; olykor-olykor, a püspök belátása szerint, az élők nevét is felolvasták. A csendes szentmisékben a nevek felolvasása, mely még nem volt végleg rendezve, úgy látszik, a pap szabad akaratától és jámborságától függött.

Éppen ez a szokás adott szentünknek életében okot egy olyan epizódra, mely ismét csak azt mutatja, hogy a hit hamisítatlan tisztasága mennyire drága volt neki és hogy az ő izzó felebaráti szeretete, mint valódi keresztény szeretet, soha sem

¹ St. August. Serm. C CXV. De tempore.

fajult el sem a hittel, sem az értelemmel összhangban nem álló merő érzelgősséggé.

«Krisztus szent helyein» — mondja életírója, anélkül, hogy meghatározná, hogy az Olajfák hegyéről vagy Jeruzsálemről van-e szó —, «egy előkelő nő élt az eretnecség hírében, aki azonban úgy viselkedett, mintha azt a hitet, mely nem élt benne,

Keresztény liturgikus edény Karthágóból.
(IV. század.)

osztaná és a hívekkel együtt a szentáldozáshoz járult. Anélkül, hogy téves hitét megtagadta volna, elhunyt. Gerontius, Melánia papja és életírója vele kapcsolatban azt írja magáról: «Szokásom volt a szent áldozat megrendítő óráján a szent vértanúk neveit felsorolni, hogy esedezzenek érettem Istennél, majd azokét a bűnös lelkekét, akik irgalmasságot nyertek, hogy közben járjanak érettem. Történt egyszer, hogy a szent áldozat alatt erről a matrónáról is megemlékeztem. Szent Melánia legott

izgatottan felemelkedett és azt mondotta: «Az Istenért, atyám, ha te erről megemlékezel, akkor én nem járulok a te szentmiséd alatt a szentáldozáshoz.» Miután megígértem, hogy ezt soha többé nem teszem, azt mondotta: «Te most megemlékezésedbe vetted őt, ezért én nem megyek áldozni.»

Melánia egész életében ez az egyetlen eset, amikor nála a hevesség kitörésével találkozunk. A mondottakból azonban megérthetjük, hogy a máskor oly szelíd természetű nő, aki az üldözésekkel szemben, amelyek őt szorongatták, sohasem lázadt fel, gyanusnak találta, hogy Gerontius a szentmisében egy téves hitűről emlékezett meg s ezért azonnal hevesen tiltakozott.

Az istentiszteleti zsoltáréneklés is némileg eltért a IV. és V. században a maitól. Igaz ugyan, hogy az imádság, amelyet az Egyház a breviáriumban a pap ajkára ad, a legősibb időkből származik. Valóban fölemelő gondolat, hogy évszázadokon keresztül, az emberiség nagy részének hűtlenségei és tévelygései közt, a nap és az éjjel meghatározott óráiban a dicséretnek, a halának és könyörgésnek hangjai szállanak fel a földről az Úr trónjához. Szegény Bolygónk, ha ebből a szempontból tekintjük, már nem is a siralom és széthúzás völgyének tűnik, hanem egy nagyszerű hangszernek, mely a teremtmények harmonikus összhangjában zengi Isten dicsőségét. Élethivatásához tartozónak érzi, hogy azokat a melódiákat, amelyeket egykor Isten sugallott a szent dalnoknak s azután a keresztény Egyház vett át és nemzedékről-nemzedékre gyermekeire hagyományozott, szeretettel ismétелgesse s bennük minden vágyakozásának és minden szívét átvirasztó szenvedésének kifejezését megtalálja. E szent énekek az emberiség gondteljes nyomorát, ismételt esését, a Megváltó után való reménységét is zengik s így bennük az egész emberiség éneklő dalát. Így

alkotja az emberiség Szent Amzeln szerint az angyalok kilenc karával együtt azt a tízhangú hárfát, amelyről a próféta szól, amikor azt mondja: «Isten, új éneket akarok zengeni Neked, a tízhúrú zsoltáron akarlak Téged dicsőíteni.»¹

Az órák (hórák), amelyekbe az egyházi officium tagozódott, az V. században körülbelül ugyanazok voltak, mint ma: a Matutinum, vagyis az éjjeli istentisztelet, a Laudes, vagyis a reggeli istentisztelet, a Sexta, a Nona és a Vespera, amellyel az officium végződött. A Tertiát Palesztinában, ellentétben a római ritussal, amelyet Melánia követett, csak a böjti időben végeztek. A Prima, melyet először Cassianus említ, akkoriban csak néhány kolostorban volt szokásos; a Completóriumot csak később fűzte hozzá Szent Benedek. A felsorolt órákban tehát minden kolostorban és nyilvános templomban, így pl. a jeruzsálemi Feltámadás-tempomban is, a szerzetesek és szerzetesnők seregei belekezdtek a zsoltárok éneklésébe, amelyeket antifónáknak és responsoriumoknak neveztek. Antifónáknak ugyanis akkor még nem azokat a rövid verseket nevezték, miként az V. században és ma, amelyek a breviárium zsoltárait megelőzik, hanem magukat a zsoltárokat, ha azokat felváltva úgy mondták, amint az ma általános szokás. A zsoltárzengedezésnek ez a módja szír eredetű. Konstantinápolyban Aranyszájú Szent János, Milánóban Szent Ambrus vezette be s innen terjedt el az egész Nyugaton.

Responsóriumon pedig azt értették, ha valamelyik zsoltárt egy szóló-énekes énekelt s neki a nép egy-egy vers vagy versrész ismétlésével feleltetett, miként ez az Invitatóriumban ma is történik.

¹ Zsolt., 91, 4.

Mikor a zsoltárokat elvégezték, akkor az, aki a kórust vezette, a Szentírásból vagy a szentek életéből néhány szakaszt felolvasott; önmagának az utolsó szakasz felolvasását tartotta fenn.

Ami a zsoltároknak a különböző imaidőkre való elosztását illeti, erre vonatkozólag a különböző kolostorokban nagy sokféleség uralkodott, mert e téren mindegyik szabadon rendelkezett. Melánia is megállapított erre nézve bizonyos rendet, s ennek pontos betartását nővéreitől állandóan megkövetelte.

Azt, hogy a Tertiában, Sextában és Nónában hány zsoltárt énekeltetett, nem tudjuk. Életírójának hallgatása azt sejteti, hogy ebben a szerzetesek rendes szokásához csatlakozott. Az éjjeli istentiszteletet azonban a nőknek gyöngébb szervezetére való tekintettel megváltoztatta. A szerzetesek éjjeli istentisztelete ugyanis Keleten, kivált Egyiptomban, tizenkét zsoltárból állott. Ehhez járult közvetlenül a reggeli istentisztelet hat zsoltárral; mindez még pirkadás előtt véget ért, de a szerzetesek ilyenkor már nem feküdtek le, hogy a felkelő nap őket az imádság szellemében, virrasztva találja. Melánia ezzel szemben kolostoraiban az éjjeli officiumot megrövidítette. Csak három zsoltárt énekelték el, majd rendszeren három lectio (olvasmány) következett. Ha azonban valamely vértanu ünnepe volt soron, akkor Melánia annak vigiliáján még két másik lectiót iktatott be, hogy a szent vértanukat az afrikai egyház szokása szerint ünnepelje. Ezután minden szerzetesnő rövid pihenőre térhetett, hogy azután annál üdében és buzgóbban találja az óra:

«Az Úr arája keltét, ki szerette
Urát korán «jó reggelt»-tel köszönteni.»

(Dante, Paradiso X. ének. 139—141.)

Ekkor a kolostorban újból felhangzottak a szent énekek, ezúttal hosszasabban, mert a reggeli istentisztelet 15 zsoltárból tevődött össze, hogy az éjjeli officium három zsoltárával együtt az egyiptomi szerzeteseknél szokásos 18 zsoltár számát elérjék. Így tehát Melánia az imádságot nem rövidítette meg, hanem csak másként osztotta be, hogy lelki leányait nagyon ki ne fárasssa.

Orante.

Hogy őket a kijelölt órában való pontos megjelenésre buzdítsa, szokása szerint szentírási gondolatokat vett igénybe. Azt akarta, hogy ez az isteni könyv, amelyből az ő fönséges szelleme legfőbb táplálékát, akarata pedig minden alkotásához ösztönzését nyerte, kolostorainak házi könyve s lelki indítások forrása legyen. Így nővéreit arra tanította, hogy a harmadik imaóra, a Tertia azért az imádság órája, mert a Szentlélek ebben az órában szállott le az apostolokra. A hatodik órában (Sexta) Ábrahámra utalt, aki ebben az órában angyalokat látott vendégül.

A kilencedik (Nona) azért számítson szentnek, mert Szent Péter és Pál apostolok ebben az órában mentek föl a templomba s gyógyították meg az inaszakadtat.

Rámutatott arra is, hogy Isten kedves szolgálja, Dániel, már naponkint háromszor hajtotta térdeit imádságra; az Újszövetségben pedig maga Isten int titokzatos módon erre, mikor a szőlőben dolgozó munkásokról szóló példabeszédben azt mondja, hogy a családtya a harmadik, hatodik és kilencedik órában ment ki, hogy munkásokat fogadjon fel szőlőjébe.

A Vespera leginkább arra szolgáljon, hogy Istennek a békességben eltelt napért hálát adjanak, egyúttal azonban emlékeztesse őket arra is: hogy miként csatlakozott Jézus fel-támadása után az úton Kleofához és kísérfőjéhez és azok miként kérték őt, hogy velük maradjon: «Maradj velünk, Uram, mert esteledik»¹ s miként ismertette meg velük magát a kenyértörésben.

Éjjel megint a királyi próféta szavával buzdította őket arra, hogy örömmel keljenek föl: «Megemlékezem éjjel a te nevedről, Uram! és megtartom törvényedet.»² «Éjfélkor is fölkelek neked hálát adni a te igazságod ítéletért.»³

«Az Egyház» — mondta a szent alapítónő, — «a világ gyermekeit ez órában nem hívja Isten dicsőítésére. Nekünk azonban fel kell kelnünk, hogy Istent dicsőítsük. Mert ha csak akkor kelnénk fel, amikor már jól kialudtuk magunkat, hol volna akkor érdemünk? Itt áll az, hogy erőszakra van szükség, mert csak az erőszakosak ragadják a mennyek országát magukhoz. Ha a földműves is siet, hogy földi urának elvigye mezői első

¹ Luk. 24, 29.

² Zsolt. 118, 55.

³ Zsolt. 118, 62.

termését, mennyivel többet kell tennünk nekünk a mi mennyei Urunkért?»

Mindenekelőtt a vasárnapokon való buzgó imádságot szorgalmazta: «Bár az imádság mindenkor jó, mégis sokkal jobb az Úr feltámadásának napján, mert akkor imádságaink az angyalok és szentek ujjongása mellett könnyebben találnak meghallgatásra.»

Tanításai, melyeket kimeríthetetlen, megvilágosodott szeretettel osztogatott, mint termékeny magvak, termékeny talajba hullottak. A szentnek megvolt az az öröme, hogy szereteteinek lelkében a legjobb gyümölcsök érlelődését láthatta. Ismételten előfordult, hogy részvétől megindultan afőlött, hogy leányai az éjjeli virrasztástól és állandó megerőltetéstől kimerültek, el akarta nekik engedni az éjjeli istentiszteletet. Szerzetesnői anyjuk szeretetéről és figyelmétől meghatódtak, de tanításától áthatva és példájától lelkesítve nem gondolták ezt szükségesnek. «Ha Te, ami anyánk és főnöknőnk», — felelték —, «nem szünsz meg folyton osztogatni azt, amire testileg-lelkileg szükségünk van, mennyivel inkább kötelességünk nekünk, hogy Isten parancsait s a te szabályaidat betartsuk?»

Mindenképen kíváncsi volt, hogy lelki leányainak, akik oly méltók voltak hozzá, alkalom adassék arra, hogy az istentiszteleten lehetőleg gyakran résztvehessenek. Azért a Szent, ki az Afrikában látott házikápolnákra jól emlékezett, a nővérek számára kápolnát építtetett. Itt gyűltek egybe ezentúl a karimára és itt mondott Gerontius pap számukra az ünnepnapokon kívül hetenkint kétszer szentmisét. Melánia a kápolnát Zakariás prófétának, Szent István első vértanunak, a sebasei negyven vértanunak és másoknak ereklyéivel gazdagította. E szentek maradványainak közelében, akik életüket Istenért áldozták,

nővérei, akik egészen Istennek szentelték magukat, minden bizonnyal annál nagyobb buzgósággal vívhatták meg lelki harcaikat.

* * *

A békének és erénynek ebben a fészkében Melánia szíve bizonnyal ujjongott. Ifjúságában csak távolról tekinthetett arra a mezőre, amelyen a liliomok nyíltak és csak sóvárogva vágyódhatott az után, hogy őt is közéjük plántálják. Most az ő dolga volt, hogy e mezőt gondozza, hogy annak leggyöngédebb és legszebb virágait nevelje s lelke, mely a szűzi tisztaságért égett, illatuk lehelletére gyönyörűséggel telt meg. Ám az apostoli lelkű nő nem feledte el, hogy e földön az áldás lakhelyei s a szeplőtelen tisztaság otthonai mellett vannak a szégyennek is házai s ezekben Isten képeire alkotott lelkek, akiknek a Szentlélek hajlékaivá kellene lenniök s halhatatlan boldogságra törekedniök, undok tisztátalanságban fetrengenek. Talán akadnak e lelkek közt olyanok, akik a fertőt nem keresték, akiket emberi gonoszság taszított abba s akik életük teljes undorát érzik, de mégsem tudnak szabadulni, mert az eredeti tisztaság iránt való vágyukat a lelketlenség már teljesen kiölte belőlük.

Szegény gyöngyök, amelyek még vissza tudnák tükrözni a nap tiszta fényét, ha akadna kéz, mely őket a pocsolyából kiragadná! Melánia szeretetének lángja fel is ébresztette ezekben a szegény lelkekben, kik beszennyezett szárnnyal a mocsárban fetrengve vergődtek, a vágyat a tiszta magasságokba való fellendülés után. Sőt nem elégedett meg azzal, hogy őket ahhoz a természetes tisztességhoz vezesse vissza, melyre vágyódásában egy pogány is fel tud emelkedni s amellyel manapság sokan oly könnyen beérik, hanem azt a tisztaságot nyújtotta nekik, amelyet a kereszténység hirdetett a világnak.

Jól tudta, hogy ezek a lelkek, amelyeket az Istenember vére váltott meg, elveszett szépségüket visszaadó gyógyforrást csakis abban az isteni vérben találhatnak. Ezért az új Magdolnákat Jézus lábaihoz vezette, aki egyedül mondhatta: «Bűneid meg vannak bocsátva» és «Menj békével, többé már ne vétkezzél!», aki egyetlen szavával eltudja törölni a szégyennel és gyalázzattal teljes multat s teljesen új jövőt, a békének, a szeretetnek, sőt a szentségnek jövőjét tudja ajándékozni.

Hiszen intelme: «Többé már ne vétkezzél!» ugyanakkor parancs és erő is s a bűn iránt utálatot s a tisztaság iránt szeretetet ömlesztnek a lélekbe. És szava: «Menj békével!», nemcsak parancs vagy kívánság, hanem kegyelemajándék is; a lélekben új távlatokat nyitnak és új mennyországot teremtenek.

Ha azután ezek az isteni szavak az imént még lekonyult és hervadt virágfejeket felegyenesítették, színüket és illatukat visszaadták, akkor e jóságos nő összegyűjtötte s abba a kertbe ültette át őket, ahová a világ lehellete, mely őket egykor beszennyezte, nem tud többé behatolni. Ott ők már csak a teremtető Isten felé fordultak s a szeplőtelen liliomok mellett, amelyek a romlottságról mit sem tudtak és az érintetlen ártatlanság énekét zengték, a hálás bánatnak komolyabb, de nem kevésbé megkapó énekét énekelték.

TIZENHETEDIK FEJEZET.

Pinianus halála. — Egy új férfikolostor alapítása.

(431.)

Alig mult el egy teljes esztendő azóta, hogy Albina az Úrban elpihent, amikor őt Pinianus a mennyei haza dicsőségébe követte. Az utolsó följegyzés, amellyel az életrajzában találkozunk, arról a segítségről szól, amelyet szent társnőjének nyújtott, amikor Melánia az Olajfák hegyén épült kolostort kilencven szüzzel benépesítette. Ekkor még egyszer kinyújtotta kezét feléje, akinek gyöngéd női keze őt a legmagasabb tökéletességre vezérelte s segítette. Ezután örvendező lélekkel elvonult, hogy elvegye jól megérdemelt koronáját, melyet Isten után Melánia hősi lelkületének és tiszta szerelmének köszönhetett, akit hozzá egykor az előrelátásában oly vak, törekvéseiben oly meddő nemesi gőg vezetett.

Neki pedig, akinek a haza küszöbéig kellett őt elkísérnie, mennyei honvágyával még mindig itt kellett maradnia! Albina és Pinianus elköltöztek. Az a két lény, akikhez a legbensőbb kapcsolatok fűzték, akiknek magát a gyermek engedelmességével, a hitves s a lelki anya gondjával és aggodalmával szentelte, a két lélek, akiket ő példájával hősi erényre lelkesített, oktatott és isteni szeretetre feltüzelt, elszakadt tőle, hogy ezután már a szeretet ősforrásából merítsen. Ő pedig, aki mindig utána sóhajtott, aki annak vágyát másokban felgyújtotta, továbbra is a földön volt kénytelen vesztegelni!

Ha meggondoljuk mily, szorosan kötik a lelkeket a szellemi kötelek egymáshoz, olyannyira, hogy az egyik a másikkal egybeolvad, hogy már csak egy életet élnek, fájdalmat, áldozatot, reményt egymással megosztanak s ugyanattól a szeretetlángtól, az Isten szeretetétől égnék, — ha meggondoljuk, hogy mennyire elszakíthatatlanok ezek a kapcsolatok, olyannyira, hogy a természet kapcsolatai, amelyeken nyugszanak, hozzájuk képest gyöngén fonott szálak, csak akkor tudjuk felfogni, mily fájdalmat éreznek e lelkek, ha a halál elválasztja őket s az egyiket az égi hazába viszi, a másikat pedig itt lennt hagyja. A szegény itt maradott lélek sebe semmihez sem hasonlítható. Száműzetésének keserűségét, amelyet az elárvulás még fojtogatóbbá tesz, toll leírni nem bírja. Sóvárgása a mennyei haza után, hová szívének minden vágya irányul s ahová most testvér-lelkét felszállani látja, emésztő tüzzé válik lelkében.

E könnyek nyomait még azokon a legfönségebb lapokon is megtaláljuk, amelyeket e kor szentjei írtak. Ambrosiusnál, aki nővérét, Marcellinát gyászolja, Ágostonnál, aki édesanyját és barátját, Alypiust siratja; Jeromosnál, aki Paula után hullatja könnyeit. Az emberi szív e lapokon még mélyebb érzést s még bensőbb gyöngédséget nyilvánít meg, mint másutt, — a szegségnek s a szeretet tisztaságának gyümölcseként. A földi dolgoktól való teljes megválása következtében bizonyos fokig szinte Ég és Föld között lebeg s a fájdalom tengerében valósággal elmerül.

Ám, ha nehezen találunk oly fájdalmakat, amelyek a szentek fájdalma mellé állíthatók, époly nehezen találhatunk olyan vigaszokat is, amelyek az ő vigaszaikhoz hasonlíthatók. Természetesen nem a föld nyújt nekik vigaszt, hiszen a földre ők már nem tekintenek s s vigaszai számukra teljesen izetlenek.

De igenis, mint csöndes harmat hull szívükbe vigasztalás az égből, amelynek számára ők szívüket mindig nyitvatartják. Mert nem valami áttörhetetlen fal választja el őket az égi hazától, hanem csak gyöngéd fátyol s ezen keresztül az ő állandóan fölfelé irányított tekintetük szüntelenül látja ama fényzőn visszfényét, amely övéiket körülfogja s a fennt megcsendülő boldogító édes énekhangoknak bár távoli, mégis boldogító visszhangját lelkük szüntelenül hallja. Az élő vizek forrásaiból, amelyek ott fenn kiapadhatatlanul csörgedeznek, gazdag hullám hömpölyög felénk; a vigasztalás egész tengere árad lelkük felé s fájdalomuknak tengerével egybeömlik. Így, bár vértanuságuk tovább tart, de lelkük a vértanuságban is ujjong. A keserűség kelyhe folyton ajkukon van, ámde Isten, aki övéit szereti, mindig ejtett egy-egy enyhítő cseppet abba.

E pillanatokban a száműzetésben élő lélek megérzi, hogy kapcsolata, mely oly kedves volt, meg sem lazult, csak átalakult. Érezhető édessége elmúlt, de a szeretetének heve csak megnövekedett. Akit szeret, most Isten keblén foglalt helyet s abban a tökéletességben részesült, amelyet csak az isteni forrásokból meríthet az ember. Így a lélek, a fájdalomban önmaga is megtisztulva, szeretetében önmaga is megnemesedve, önzésétől megtisztulva, saját énjét is elfeledi, hogy a testvérlélek boldogságán annyira örüljön s ujjongjon, mintha csak önmaga élvezné azt. «Ő már nem lép közel füleimhez», — írja barátjáról Szent Ágoston —, «hanem Hozzád, ó Isten, az élet forrásához s végtelen vágyódásának szomjúságát örök gyönyörűséggel csillapítja. És én mégsem félek attól, hogy ott úgy megittasodik, hogy rólam megfélekedznék, mert Belőled merít ó Istenem, aki rólam soha meg nem feledkezel.»

Kétségtelen, hogy a szerencsétlenség csapásai különböző

hatással vannak a lelkekre. A világiasan érzők lármás örömei és földi élvezetek segítségével törekszenek magukat túltenni rajtuk. A választottak ellenben benső összeszedettséget keresnek s a magányba vonulnak. Isten keblén rejtőznek el bánatukkal s ott, ahol a szentek lakást vettek, mindent, amit elveszítettek, visszanyernek. A világ, mely őket csak külsőleg ismeri, sajnálja őket. Azt hiszi, hogy szomorúak. Ám a világ mindeinek fölött tudatlan és balga. Ha azt a fátyolt, mely alá e lelkek rejtőznek, csak egy kissé is fel tudná lebbenteni, homlokukon az Égnek oly ragyogó visszfényét látná tündökölni, sebeikből oly drága és üdítő balzsam illatát érezné ki, hogy csak csodálkozni tudna azon, mennyire különbözik a szenteket megenyhítő nektár a világ megcsalatott gyermekeinek keserű epéjétől, amellyel emésztő bánatukat eltompítani törekednek.

Melánia, miként édesanyjának halála után, Pinianus elköltözése után is az imádságban és a bűnbánatban kereste lelke megerősödését. Már említettük, hogy Szent Ilona császárnő és Nagy Konstantin császár hitbuzgósága az Olajfák-hegyén két hatalmas templomot emeltetett: a Feltámadás-templomát és a Sziklatemplomot. Utóbbi mellett Melánia már férje halála előtt egy kápolnát építtetett, melyet Apostoleumnak neveztek el, mert ott állott, ahol az Úr Jézus az apostoloknak a világ végéről beszélt. Ide vitette át most édesanyja földi maradványait, itt készíttetett Pinianusnak is helyet s itt vett magának is lakást; valószínűleg abban a kis cellában, mely a kápolnához támaszkodott.

Itt él, mint legkedvesebbjei földi maradványainak hűséges őrzője. Itt emésztődik el mint égő fáklya imádságban és önfeláldozásban az elköltözötték kriptája fölött. Szeretete zálogául imádságot és bűnbánati cselekményeket tesz le mindennap

sírjaikra, ezek virágaival borítja el sírjukat gazdagon. Mikor gyöngéd engesztelő-áldozatként drága halottainak elnyugodott porhüvelyei felett térdel, olyan, mint a keresztény szeretet és fájdalom megtestesülése. Boldogok, akik ily utódokat hagynak hátra, akiket ily könnyek siratnak meg, akiknek halandó porhüvelyét nem büszke sírkő őrzi, hanem egy Isten előtt kedves léleknek, egy szentnek imádsága!

* * *

De vajjon várhatta-e e szent nő, hogy két kedvese, kiket a sírba kísért s akikkel szentségének jótevő szeretetét a síron túl is érezte, könnyeire égi mosollyal felel, hogy tudomást vesz arról, amit ő érettük e földön tesz? Mi lehetett az ő felfogása azokról a kölcsönös vonatkozásokról, amelyek az élők és holtak közt fennállnak?

E kérdés felvetése egyáltalában nem fölösleges. Mert a halállal szemben a bánkódó lélek azonnal azt kérdi magától: Van-e az elhunytaknak módjuk arra, hogy velünk foglalkozzanak, — hogy vajjon a boldog örökkévalóságban ismerik-e még az ily kedves megszólításokat, mint: «anya, menyasszony, testvér, jóbarát?» S e nehéz kérdésre feleletet keres égben és földön, feleletet a szentek és istenességben jártas emberek könyveiben, de meg saját legbensőbb érzéseiben is, — mert hiszen még szereteteinek boldogsága sem tudna neki teljes örömet szerezni, ha azt tudná, hogy boldogságukban róla megfeledkeznek. Abban a korban, amelyben szentünk élt, a keresztény világ tele volt a szentekről szóló elbeszélésekkel s a tudat, hogy az üdvözült lelkek és a földön élők közt valamely titokzatos és kimagyarázhatatlan kölcsönös érintkezés áll fenn, teljesen általános volt.¹

¹ Lásd a szmirnai egyház levelét Szent Polikárp vértanúságáról, caput

Ez a hit szól a kereszténység első napjaitól kezdve hozzánk a katakombák minden kövéről és minden festményéről is.

Kérdésünk gyakorlati oldalát illetőleg legyen elég ennyit mondanunk. Elméletileg azonban az egyházatyák e kérdést még

«Világoskodjatok békében.» (Katakombai sirtáblafelirat.)

kevésbé világították meg. Szent Ágoston 415. és később még 421. év körül írt e tárgyról. Ámde a téma nagyon súlyosnak és

XXIV.; Szent Ignác vértanu aktáit, c. VI.; ugyancsak Szent Epipodius és Sándoréit, c. XIII.; Szent Perpetua vért. aktáit, c. VII.; Eusebiusét, Historia Eccl. c. VI, 5.; Szent Basilius beszédét Szent Mamas fölött, Nazianzi Szent Gergely I. beszédét Julianus ellen, — beszédét Szent Caesarius fölött; Nyssai Szent Gergely: Neocaesariai Szent Gergely élete; Theodoretus: Historia Eccl. c. V., 24.; Lucianus presbyter levelét Szent István első vértanu ereklényeinek feltalálásáról stb. (A fordító megjegyzése.)

értelme erejét meghaladónak tűnt neki s noha Alypius halála alkalmából oly szép szavakat írt erről, — fentebb idéztük azokat, — inkább félénken és tartózkodón szólal meg. Ő azt a tudást, amellyel a lelkek a testtől való elszakadásuk után a földi dolgokról bírhatnak, különböző szempontokból korlátozta s a természetes és közvetlen tudás kizárásával legfeljebb valamely közvetett tudást fogadott el, amelyre a lelkek vagy később elköltözött lelkek által, vagy angyal által, vagy egy-egy oly kinyilatkoztatás által tesznek szert, melyet maga Isten ad a lelkeknek a földi eseményekről, oly mértékben amelyet az ő gondviselése megengedhetőnek talál. Ami a szenteknek emberi ügyekbe való beavatkozását illeti, azt tartja, hogy azt Isten erejének, nem pedig az elhúnytnak természetes erejének kell tulajdonítanunk.¹

Origenes tovább ment. Azt állította, hogy az angyalok és azok a lelkek, akik Isten barátságának részeseivé lettek, ismerik mindazokat, akik az isteni jóakaratra méltók s hogy nemcsak ezeknek nyújtanak segítséget, hanem azokat is támogatják, akiknek komoly akaratuk van arra, hogy az igaz Istent imádják; hogy ezek számára Isten kegyelmét kérik, velük az imádságban egyesülnek s velük együtt részt vesznek az istentiszteletben.²

Eusebius, Aranyszájú Szent János, Szent Basilius s Nazianzi Szent Gergely mind e nézet felé hajolnak s elfogadják, hogy az üdvözült lelkek és a földön élő emberek közt kölcsönös kapcsolat áll fenn, melyet az előbbiek az utóbbiak érdekében érvényesítenek. Hasonlóképpen szólanak a nyugati egyház atyái. Poitiersi Szent Hilárion s Szent Ambrus azt az oltalmat, amelyet a szentek az embereknek juttatnak, az őrzőangyaloké-

¹ Augustinus Aur. De cura pro mortuis gerenda.

² Origenes. Contra Celsum. VIII. 64.

val egyenlőnek tekintik. Szent Jeromos, hogy Szent Paulát leányának, Blesillának halála után vigasztalja, azt mondja, hogy az elhunytak lelke nemcsak édesanyjáért és érte imádkozik, hanem az elhunyt fölélt való fájdalom és gyásznak túláradását is kifogásolja.¹ Szent Maximus, Chrysologus Szent Péter és Nagy Szent Leó hasonló módon, ha nem is feltétlenül, megengedik a megigazult léleknek a földön élőkkel való érintkezését.

Lényegében tehát e tan mind a keleti, mind a nyugati egyházban megegyező volt, kiterjedését s a kölcsönhatások módját és mikéntjét illetően azonban még kissé határozatlan és ingadozó.

Melánia határozottan a bátrabb felfogás mellé állott. E pontban eltért Szent Ágostontól, és Szent Jeromosnak meg a keleti atyáknak nézetét osztotta. Halálának előestéjén kifejezetten azt mondotta, hogy «aki a földet elhagyta, mindenről, ami itt lenn történik, tudomással bír.» Ez a leghatározottabb és legpontosabb felelet, amelyet erre a kérdésre az egyházi hagyomány az V. század első feléig ad.

A következő évszázadok folyamán Nagy Szent Gergely és Toledói Szent Julián megkísérelték, hogy Szent Ágoston felfogásának szabadabb magyarázatot adjanak. Hozzájuk csatlakoztak a középkor teológusai, a tomisták² is, akikkel együtt Suarez azt vitatta, hogy az üdvözült lelkek mindazokról a földi ügyekről, amelyek az ő gondoskodásukra voltak bízva, különleges tudomással bírnak s ép ezért föltételezhetjük, hogy azok iránt különös részvételt és gonddal viseltetnek. Suarez azt a felfogást képviseli, hogy az üdvözült lelkek ezeket a dolgokat valamiképpen az isteni Igén kívül is megismerik. Majd néhány

¹ Hieronimus. Litt. 39. ad Paulam.

² St. Thomas. Summa theol. I. p. q. 79. arr. 8.

egyházatyának, köztük Szent Ágostonnak aggályát veszi vizsgálat alá s megállapítja, hogy ők inkább csak azt vonják kétségbe, hogy az üdvözült lelkek az emberek cselekedeteit természetes úton megismerhetik, mintsem azt, hogy ezekről természetfölötti úton ismereteket szerezhetnek.¹

Minket azonban az a szent nő, aki éppen Szent Ágoston korában a két drága síron térdel, megtanít arra, hogy milyenek legyenek könnyeink. Szívünk töprengését megnyugtatja s biztosít bennünket bizodalmas és feltétlen hitéről, hogy azok a lelkek, akikért imádkozunk, látnak, kísérnek és támogatnak minket. Megmutatja, hogy miként viselkedjünk halottaink iránt, de főlemeli csüggeteg lelkünket, amikor arról nyilatkozik, hogy miként viselkednek ők irántunk. Szava a vigasz hangja számunkra az V. századból. Mégpedig nem valamely homályos, bizonytalan, az idők folyamán elgyöngült hang, hanem nyílt, határozott, a későbbi egyháztudósok által igazolt s korunk teológusainak olykor csak tapogatódzó, sokszor többé-kevésbé nyíltan kimondott nézetétől támogatott hang. Egy nőnek a hangja ez, — mert úgy látszik, mintha Isten is azt akarná, hogy ha arról van szó, hogy az emberi szívek sebeibe egy balzsamcsepp hulljon, mindig a nő nyújtsa azt, — de mindenesetre egy olyan nőnek a hangja, aki korának s nemének legkiválóbbabb, Istennel legbensőbbben egyesült s legkiválóbb módon megvilágosított egyénei közé tartozott, aki a Szentírásban s a latin meg görög szentatyák irataiban legnagyobb fokban jártas s a katolikus hit tisztaságáért mindenekfölött odaadó volt. Egy nőnek a hangja, aki bizonynyal nem azért beszélt így, hogy valamely alanyi érzésének, — lett légyen az mégoly áhítatos és gyöngéd, — adja kifejezését. Nagyon jól ismerte Szent Ágos-

¹ Suarez, *Prima pars summae theol. tract. I. l. II. c. 28.*

ton felfogását, — hiszen olvasta iratait s többször személyesen is beszélt vele, — s tisztában volt a szent egyháztanító ingadozásával e kérdésben. És mégis, noha a szent püspököt tisztelte s az viszont őt nagyra becsülte, nem tudta határozatlan nézetét osztani s e kételyre azzal a szabad bátorsággal s azzal a biztossággal felelt, amelyet nyilván az éggel való folytonos társalgásából merített: «Aki e földről távozik, annak mindarról, ami itt lenn történik, tudomása van.»

Ha festő volnék, a két szentet teljesen abban a magatartásá-

A lélek utazása. (Dombormű a VI. századból.)

ban kívánnám ábrázolni, amelyet e kérdésben elfoglaltak: a püspököt és egyháztanítót tanácstalanul s szellemóriás létére, mély tanulmányai ellenére is határozatlanul, — előtte pedig szelíd mosollyal ajkán, az alázatos nőt, amint bizalommal tárgyal vele arról, amire őt érzésénél és kutatásánál külön módon. Az oktatta, aki gyakran találja tetszését abban, hogy titkait éppen a legkisebbek előtt tárja fel.

* * *

A két sír szent őrzője három vagy négy évig maradt az Apostoleumban. Idejét az imádság s a közelfekvő női kolostor gondozása közt osztotta meg. Közben-közben oly élénk vágy mozdult meg lelkében, mely tövis gyanánt nyugtalanította.

Úgy látta ugyanis, hogy az istentiszteletet a két nagy szentélyben, a Mennybemenetel-templomában és Barlang-templomban, a hozzájuk fűződő nagy emlékek ellenére, teljesen elhanyagolják. E kiváló templomoknak ugyanis nem volt saját papságuk, hanem mindkettő a jeruzsálemi papságtól függött, az pedig igen keveset törődött velük. Itt még az a nappali és éjjeli kórusima is hiányzott, amely a Feltámadás-templomának boltívei alatt visszhangzott.

Ezért Melániában, aki elhatározásaiban mindig nagyvonalú volt, ha Isten dicsőségéről volt szó, az a terv érlelődött meg, hogy a két szentély közelében férfikolostort épít. Ahhoz a vágyához, hogy méltó istentisztelet legyen bennük, a gyermeknek és a feleségnek sugallata társult. Arra gondolt ugyanis, hogy ha majdan őneki is el kell mennie innen, a szerzetesek vállalják azt a kötelezettséget, hogy az Apostoleumban kedves elköltözöttjeiért imádkoznak.

Úgy látszott azonban, hogy vágya meddő marad. A legnagyobb szegénységben élt s azok, akikben nem volt meg az ő nagy hite, de akikre úgylátszik sokat adott, az építés megkezdéséről lebeszéltek. A szent engedelmeskedett. A szegénység nyomasztó voltát, melyet Istenért fogadott, bizonyára sohasem érezte annyira, mint ez alkalommal.

De vajjon nem ígérte-e meg az övéi iránt mindig nagylelkű Isten, hogy százszorosát téríti vissza annak, amit őérette elhagynak? Hagyhatta-e szolgálóleányát, aki az érte hozott áldozatokat sohasem számlálta ebben a szorongattatásban? Megtagadhatta-e tetszését attól, aki mindig csak arra törekedett, hogy őneki tessenek? S valóban: e napon egy derék keresztény jelent meg nála s jelentékeny összeget tett le kezéhez. Melánia, örömmel eltelve, azonnal Gerontiust hívatta s az

összeget e szavakkal adta át neki: «Rendeld ide a kézműveseket, hozass köveket s haladéktalanul kezdess meg az építést, hogy még megérjem, hogy a templomban állandóan kórus-ima hangozzék s uramnak és testvéremnek, valamint édesanyámnak csontjai az Úr szolgáinak imáitól megenyhüljenek.»

Alig telt el egy esztendő s a Feltámadás-templom mellett új férfikolostor állott, oly nagy és pompás, hogy annak, aki látta, e műben az isteni Gondviselés működését kellett elismernie.

A ház nemsokára megtelt jámbor szerzetesekkel. A Mennybemenetel- és Barlang-templom nagyszerű istentiszteletet nyertek s szent énekektől hangzottak; Pinianus és Albina sírja fölött megszámlálhatatlan imádság és könyörgés áradt. Az alázatos Melánia ujjongott örömeiben s benső hálában áradozott Isten előtt, aki szemmel láthatólag segítette s aki neki, miként életírója mondja, «minden vállalkozásában oldala mellett állott.»¹

¹ Azok a kápolnák és szentélyek, amelyeket Melánia az Olajfák-hegyén építtetett, távolról sem voltak az egyedüli szentélyek, amelyek ott a Konstantin-féle Mennybemenetel- és Barlang-, vagy Halálos Szorongattatás-temploma mellett emelkedtek. Az Olajfák-hegye a szent városra nyíló megragadó kilátással, az Üdvözítőnek halálos szorongattatására való megindító emlékeztetéseivel, az áhítatos csönddel, mely azt körülveszi, az elmélkedő lelkekre mindenkor egészen különös vonzóerővel hatott. Ott élt egy cellában bezárkózva Szent Pelágia; ott alapított, mint már említők, egy női zárdát az idősebb Melánia; Aquilejai Rufinus pedig 377-ben «számtalan testről» emlékezik, «akik az Olajfák-hegyén egyes cellákban laknak». Ilyenformán ott cella cella mellett, kolostor kolostor mellett, templom templom mellett emelkedett, úgy, hogy a VI. század első évtizedeiben az Olajfák-hegyén nem kevesebb, mint huszonöt templomot számláltak, köztük egy «Régi» és egy «új» templomot a Szűzanya tiszteletére.

A VIII. század elején mindamellett néhány újonnan épült remetecellát leszámítva, már csak a Mennybemenetel-, Agonia-templom állt fenn; a többi a perzsák betörése II. Chosroes alatt 614-ben szétrombolta. L. Rappolla bib. művét, 281. old. (Fordító megjegyzése.)

TIZENNYOLCADIK FEJEZET.

Volusianus levele. — Utazás Konstantinápolyba. — A keletrómai császári udvarnál.

(436—437.)

Ami a szent nő ezt a visszavonultságban és imádságban folytatott életét nem élvezhette zavartalanul szeretetének csodálatosan létrehozott műve mellett. Miközben éppen a legédesebb békének adta át magát, az Úr egy váratlan esemény által elhívta őt onnan, hogy más helyen irgalmasságának eszközévé tegye.

A 436. év vége felé járt az idő, amikor Konstantinápolyból levelet kapott. Elolvasása lelkét erős hullámmásba hozta.

A levél Volusianustól, régi ismerősünktől jött.¹ Volusianus Melánia anyai ágon való rokonságát juttatja eszünkbe, az Albinus Ceioniusokat, kik Rómában hosszú időn keresztül az ellentéteknek oly rikító, még abban a korban is idegenszerű színjátékát nyújtották. Egyik oldalon, a Claudiusok és Furiusok utódainak oldalán, valamint Albina Valeria és Laeta ágán nemcsak a kereszténység megvallását látjuk, hanem a legragyogóbb szentséget is, a másikon, az öreg Albinus főpapnál és fiainál a pogánysághoz való legmakacsabb ragaszkodást.

Az ellentét Szent Jeromos figyelmét sem kerülte ki. Örömmel szemlélte Laeta leányát, a kis Paulinát, amint az már mint gyermek az Úrnak eljegyezve, pogány nagyatyjának térden, a keresztény Alleluját dadogta s megjósolta, hogy az a férfiú;

¹ L. fentebb, 12. lapon.

akit ilyen unokák vesznek körül, bizonyára mint keresztény fog meghalni. A történet azonban nem szól többet Albinusról. Habár szívünk szeretné is azt hinni, hogy Szent Jeromos az agg pontifexhez fűzött reményében nem csalatkozott, biztosat mégsem tudunk ez irányban róla.¹ Volusianusról ellenben biztosan tudjuk, hogy nem követte rokonait a megtérésben. Édesanyja, jóbarátai s maga Szent Ágoston is siker nélkül fáradoztak ez irányban. Nagyon is erősen érezte ő az Isis-papnőnek s a Vesta-főpapjának vérét ereiben s az istenek kultuszától, mely családjának annyi megtiszteltetést hozott, noha a kereszténység ellen semmi kifogást emelni nem tudott, sehogysem tudott megválni.

Ezenkívül pogány barátainak hatása alatt állott, akikben az a megcsontosodott hiedelem élt, hogy a pogányságot nem lehet a szegény, most már koronájától is megrabolt Róma nagyságától elválasztani. Szent Ágoston egy napon ezt írta neki: «Tudom, hogy Kedvességed folyton a legmakacsabb ellenmondást hallja azok részéről, akik azt hiszik vagy úgy mutatják, mintha azt hinnék, hogy a keresztény vallás az állam mivoltával nem fér össze, mert ők a közjólétet nem az erény állandóságára, hanem a bűnök büntetlenségére akarják alapítani.» De be kell vallanunk, hogy a hippói püspök szavai Volusianusnál ezt az ellenmondást nem tudták döntő súllyal legyőzni. Talán azért nem adott az Úr a szent püspök törekvéseinek ez alkalommal sikert, mert azt egy szent nőnek akarta ajándékozni.

Tény az, hogy Volusianus nem adta meg magát s édesanyja sírba szállott anélkül, hogy megtérése fölött való örömet

¹ Lagrange «Szent Paula élete» c. művében Albinus megtérését mint biztos tényt beszéli el, ámde elbeszélése semmi bizonyítékra nem támaszkodik a Szent Jeromos levelében kifejezett várakozáson kívül. (Hyeron. 107. levél, Laetához.)

a másvilágra magával vihette volna. Mindazonáltal Volusianus derék ember volt, általános becsülésnek és szeretetnek örvendett. A legmagasbb állami méltóságokra jutott fel, Róma praefektusa volt s most a nyugati császári udvar legmegtisztelőbb küldetésében mint követ jött Konstantinápolyba.

Honorius császárnak 423-ban bekövetkezett halála után a Nyugat fölött való uralom nővérére, Galla Placidiára, Athaulf és Constantius özvegyére szállott. Ő az országot fia, III. Valentinianus nevében kormányozta, akit már hatéves korában megkoronáztak. A fiatal császár most tizennyolc éves volt s Volusianus azt a megbízást kapta, hogy Konstantinápolyban Eudoxiának, II. Theodosius és Eudokia leányának, kezét kérje meg uralkodója számára.

A hosszú út folyamán az agg követ megemlékezett unokahugáról, Melániáról, akinek fiatalkori bája s szeretetreméltósága egykor a Valeriusok és Ceioniusok házáat oly boldoggá tette. Nagy vágyat érzett a viszontlátás után s ezért levélben meghívta, hogy látogassa meg őt Konstantinápolyban. Ezt a meghívást a szent nő nem vehette közömbösen. Hiszen oly rokontól eredt, aki édesanyjával a legszorosabb vérségi kapcsolatban állott. Hozzá még mindig pogány, pedig már magaskorú s ilyformán nem lehet messze ama naptól, amelyen Ura előtt makacs ellenállásáról számot kell adnia. Ennek az utóbbi körülménynek megfontolása egészen különös nyomósággal hatott lelkére s minden rokon köteléknél nagyobb erővel húzta őt Konstantinápolyba.

Ámde a szenteknek alapelvük az is, hogy amit tesznek, azt akkor sem hamarkodják el, ha jónak tűnik előttük. Legfőbb törekvésük az Isten tetszésének teljesítése. Egyebet még a jóban sem keresnek.

Melániának, ennek az erős és bátor asszonynak is, csak egytől lehetett félnie. Miként életírója mondja: Nehogy valami olyat tegyen, ami Istennek akaratával nem teljesen egyezik. Láttuk, hogy ég felé emelt tekintete miként vágyódott az isteni akarat megismerése után. E vágya soha sem nyilvánult meg oly szembetűnően, mint a jelen esetben. Ez alkalommal azonban imádsága ellenére sem tudja Isten szándékát megismerni. A félelem, hogy nem felel meg annak tökéletesen, határozatlanná teszi őt. Újra imádkozik és imádkoztat, tanácsot kér. Végül elhatározza magát az útra, de nem tudja legyőzni aggodalmait s még abban a pillanatban is, amikor Jeruzsálemet Gerontiussal s többi kísérfőjével elhagyja, a szerzetesek imádságát kéri, hogy semmi olyanra ne vállalkozzék, ami Isten akaratának meg nem felelne.

* * *

A várva-várt megnyugtató csakhamar meg is jött, mégpedig egy oly rendelkezés formájában, amelyre Melánia aligha számított.

Aki ama korban tengelyen akart távol vidékekre utazni, két mód közt választhatott: vagy magánfuvarral indult vagy pedig közfuvart, a császári postát vette igénybe, melyet Augustus császár rendezett be. Ez utóbbinak igénybevétele azonban oly előjog volt, amely csak hivatalnokoknak, magasrangú személyeknek és katonai vagy politikai méltóságoknak járt ki. A közönséges polgároknak kifejezett császári engedélyre volt szükségük, melyet vagy magától a császár személyétől nyertek vagy a császári udvari marsallnál vagy a praefectus a praetoriónál állítottak ki. Minthogy pedig a közfuvarok igénybevétele körül a IV. és V. században mindenféle visszaélés kapott lábra, az

erre vonatkozó törvények száma is megnövekedett s oly megtorlások védték, amilyeneket manap aránytalanul súlyos büntetéseknek minősítenének.

Az egyes állomásokon úgynevezett «curiosi», vagyis postaellenőrök ügyeltek arra, hogy az állami postát senki engedély nélkül igénybe ne vegye. Ezeknek kötelességük az volt, hogy az utazók részéről az «Evectió»-nak vagy «Tractoriá»-nak, vagyis a császártól vagy teljhatalmú megbízottjától aláírt útlevelnek felmutatását szorgalmazzák. Az útlevelnek az állami kocsik használatára szóló engedélyt, a felhatalmazott nevét, utazása tartamát, az állomásokat, melyeket érintenie kell s hasonló feljegyzéseket kellett tartalmaznia. A postamestereknek, mielőtt a továbbutazást megengednék, kötelességük volt az evectiót a leggondosabban elolvasniok, az állami lovaknak magán járművek számára való igénybevételét megakadályozniok. Egy napon ugyanarról az állomásról legföljebb öt ló indítását engedhették meg. Nagy Theodosius rendelete e számot hatra emelte fel. E korlátozás azonban nem vonatkozott azokra, akiknek evectiója az utazás rendkívüli gyorsítására adott meghatalmazást vagy, akinek útlevelét maga a császár írta alá.

Melánia ezúttal az állami postával utazott. Útlevele magának II. Theodosius császárnak aláírását viselte, oly kegy jelét, amelyet könnyen megértünk, ha meggondoljuk, hogy születése és házassága révén a legelőkelőbb szenátori családokhoz tartozott, hogy a római és byzánci császári udvarok közös magánkövete hívta meg Konstantinápolyba s hogy ott Lausus patricius, aki kolostorának fürdő-berendezését adományozta, jóbarátja volt.

A hintó, hogy lovakat váltson, a falvakban és egyes házaknál megállott. Most tűnt ki, hogy az alázatos zarándoknőt

mindenütt mennyire tisztelik. Átutazása hírére a városokból és pusztaságokból a szűzek és remetek seregei jöttek elő. Legalább egyszer kívántak beszélni a nagy erényesség hírében álló matrónával. Sőt egyesek közülök titokban azt állították, hogy a szent átutazásáról magasabb kinyilatkoztatás által részesültek. Mindannyian köréje csoportosultak s a vele való társalgást keresték. Utasaink alig tudtak tőlük szabaddá lenni. S amikor az indulás perce elérkezett, oly hangos sírásban törtek ki, mintha csak mindannyian lelki fiai és leányai volnának. Ezek a jó emberek, akik csak istenes szent társalgásoknak éltek s szent barátságokat ismertek, úgy vették körül, mintha csak mennyei jelenést látnának s égi szózatot hallgatnának. Szívükben szent emlékekkel távoztak tőle s csak azt sajnálták, hogy nem tudják őt örökre maguk közt tartani, hogy általa szent élet-útjukon buzdulást nyerjenek.

Ily élmények közt ért az útitársaság Jeruzsálemből Tripoliszba, a régi föníciai városba, ahol «mansio», vagyis hosszabb pihenő várt rájuk. Az utasoknak itt egy éjszakát kellett tölteniök, míg a postakocsisok közben sürgős igyekezettel friss lovak váltásáról gondoskodtak.

Tripoliszban Szent Leontius vértanu nagy tiszteletnek örvendett. Ép ezért az itt kiszálló átutazók rendszeren először a bazilika felé vivő útra tértek, hogy nála tisztelegjenek. Melánia is így tett. Nem volt ugyan szándékában az éjjelt Tripoliszban tölteni, mert sürgősen kívánta Konstantinápolyt elérni s azonnal tovább akart utazni. Terve azonban a helység szigorú postamesterének, Messalának ellenállásán váratlanul megakadt. Ez ugyanis vonakodott Melánia útitársainak, akiknek nem volt útlevelük, a továbbutazást megengedni s a meglehetősen nagy útitársaság számára a szükséges öszvéreket rendelkezésre bocsátani.

Messala, miként látjuk, egy kissé szigorú hivatalnok volt. Talán attól tartott, hogy ha a postai törvények szigorú betartására nem ügyel, a provincia helytartójánál, aki Tripoliszban székel, fel találják jelenteni. Félelme következtében nem vette tekintetbe, hogy anélkül, hogy engedékeny volna, Melániával szemben a szabadabb felfogásának is helyet adhat, minthogy az «Evectio» felhatalmazta tulajdonosát arra, hogy néhány úti társat vihessen magával. Ezenkívül Melániának a császártól sajátkezűleg aláírt útlevele nagyobb számú öszvért engedélyezett, mint azt a törvény előírta. A hivatalnokot tehát semmi veszély sem fenyegette abban az esetben sem, ha Melánia úti társainak útlevelet állít ki s a szükséges öszvéreket rendelkezésükre bocsátja. Ámde ő sem az egyiket, sem a másikat nem akarta megtenni s így Melánia Szent Leontius templomába tért vissza s ott az egész éjjelt imádságban töltötte.

Végre a reggeli órákban engedélyt kapott a kíséretével való továbbutazásra. Alig haladtak azonban hat vagy hét mérföldet előre, amikor Massala, szinte lélekzet nélkül sietve utólérte őket s a pappal kívánt beszélni. Gerontius kiszállt s kívánsága után kérdezősködött, mert attól tartott, hogy Messala a helytartótól való félelmében új akadályt vet útjuk elé s az öszvéreket visszarendeli. Ehelyett azonban a postamester csak azt kérte, hogy Melánia előtt bemutatkozhassék. Mihelyt maga előtt látta, lába elé borult s bocsánatot kért rideg eljárásáért. «Nem ismerlek fel» — mondá —, «most azért siettem ide, hogy megbocsáss nekem s az Úr se haragudjék reám.»

A Szent szelíden csak ennyit mondott: «És áldott légy te is, fiam, mert — habár későn is —, de végre útnak engedsz bennünket!»

Mindennek ellenére a hivatalnok nem tudott megnyu-

godni. Az aranyat, melyet neki Gerontius borralaló gyanánt adott, erszényéből elővette, s vissza akarta adni neki. Gerontius azt hívéen, hogy a pénzt kevesli, kettőt nyújtott feléje. Ám Messala erősködött, hogy sem ezt, sem másféle pénzt el nem fogad. Ekkor Gerontius arra a gondolatra jutott, hogy a szegény ember aggodalma abból a félelemből ered, hogy a császári udvarnál, ahova Melánia útlevele szólt, be találják panaszoalni. Szeretettel teljes módon igyekezett őt megnyugtatni és vigasztalni, s biztosította, hogy semmi oka sincs félnie attól, hogy rosszat szólnak ellene, ami Isten szolgálaihoz egyébként sem illenék.

Erre a felbátorításra Messala végre nyilatkozni kezdett megjelenésének okáról. Elbeszélte, hogy Leontius vértanu ama méltatlanság miatt, amelyet Melániával szemben elkövetett, egész éjjel szemrehányásokat tett neki. Ezért kora reggel feleségével együtt azonnal a szent templomához sietett, abban a reményben, hogy utasainkat még ott találja. Minthogy azonban már elindultak, utánuk lovagolt, felesége pedig otthon folytatja imádságát. S ismét esdekelt, hogy bocsássanak meg neki azért, hogy nem ismerte fel őket, s járjanak érte közben imádságaikban.

Csakis akkor indult megvigasztalódva s vidáman hazafelé, amikor Gerontius visszavette tőle az aranyat. Melánia pedig áldását adta reá.

Könnyen elgondolhatjuk, hogy ez az esemény az egész útítársaságban mily meglepetést és csodálkozást váltott ki. Csak az maradt szokása szerint nyugodtan, akinek kedvéért a szent csodálatosan beavatkozott s a jó ember hét mérföldet lovagolt és csak annyit mondott: «Bátorság! Az Úr helyesli utazásunkat.» Mikor megkérdezték, mit akar szavaival mondani, semmiféle

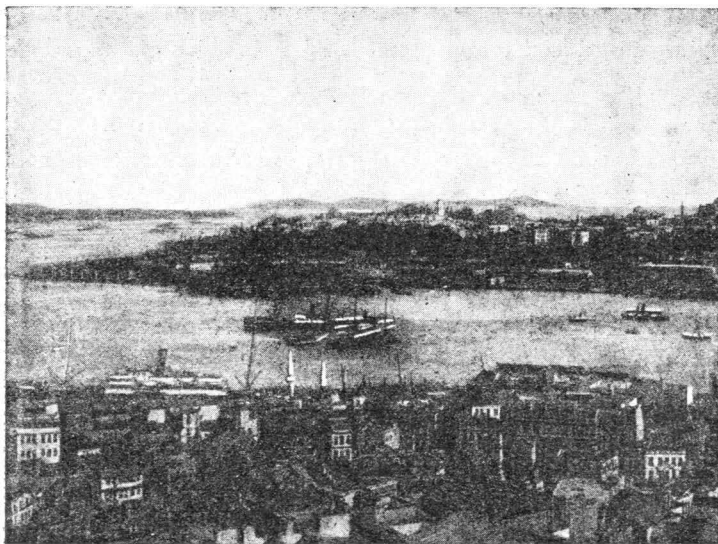
nyilatkozatra sem volt hajlandó. Csakis akkor, amikor később Gerontius tanuk nélkül tudott vele beszélni, tárta fel előtte, hogy az éjjel folyamán arra kérte a szent vértanút, méltassa őt arra, hogy előtte valamely módon kinyilatkoztassa, vajjon kedves-e útja vagy sem? S íme a vértanu meghallgatta őt; éppen ama hivatalnok által felelt neki, aki a nehézségeket okozta.

Abban a biztos meggyőződésben, hogy az isteni szándékoknak szolgál, az út hátralevő részét a legnagyobb nyugalommal és örvendező szívvel tette meg s minden más viszontagság nélkül el is jutott Konstantinápolyba. Mikor a büszke bizánci fővároshoz közeledett, mély szomorúság fogta el lelkét. Annak a levertségnek az érzése volt ez, amelyet mint ifjú leány is mindig érzett olyankor, amikor körül kellett vennie magát azzal a földi pompával, amelyről most már annyi év óta cellájának csupaszságában teljesen elfeledkezett. Az egyszerű bűnbánón, kinek anygali lelke mint egy hajnalkavirág magabazárkózott, mihelyt tekintete előtt a gazdagság és a föld élvezeti feltárultak, kínos érzés vett erőt, amikor a mennyei közelség nyugodt levegőjét, melyet eddig belélegzett, egyszerre megint a nehéz földi párázattal és zsibongó világi lármával kellett felcserélnie.

Szorongattatásaiban mindenkor lelke barátjainál, a szenteknél keresett vigasztalást, s azok neki, hőn várt és csodálatos mennyei koronára hivatott társuknak, segítőkészet nyújtottak. Ez alkalommal a Chalcedónból való Szent Euphémia egyházába tért be. Szívét a dicsőséges vértanunő vigasszal s édes illattal árasztotta el. Így vonult be Konstantinápolyba, minden földi fölé emelkedett lélekkel s bízva Jézusában, aki őt magányának komoly örömeiből kiszólította, hogy még egyszer a világ ragyogásába állítsa bele.

* * *

A Bosporus királynőjét valóban káprázatos fény vette körül. Konstantinus mindazt a gazdagságot, amelyet Rómától és Athéntől elvont, arra fordította, hogy az új fővárost pompába

A keresztény Konstantinápoly madártávlatból.

öltöztesse s az a régit igazán ép úgy homályba borította, mint ahogy a tengerparton álló császári palota a római Palatinuson állót nagyszerűségben messze meghaladta. Ám mindaz a féltékenység, mindaz az alacsonyság, gyűlölet, cselszövés, árulás, amely a fejedelmi udvarok sebe és gyalázata, szintén ismeretes volt Keletnek e szirénje előtt, mely Nagy Konstantin és a Theodosius dicsőséges napjai után a tehetetlen Árkádus gyöngéit s egy mindenható kegyenccé felkapaszkodott rabszolga

intrikáit látta s szomorúan számlálhatta azokat a könnyeket, amelyeket a gőgös asszony, Eudoxia császárnő miatt, a szent püspöknek, Aranyszájú Szent Jánosnak szeméj hullattak.

Ezekre a szomorú viszontagságokra egy ideig a béke és nagyság napjai következtek, hála egy hajadonnak, aki a nagy-kiterjedésű birodalom gyeplőit kezébe ragadta s oly okossággal és erővel fogta, hogy maga Gibbon, a protestáns történetíró sem tudja elismerését megtagadni tőle; a korabeli írók pedig egyenesen magasabb megvilágosításokat tulajdonítanak neki.

A szűzies Aelia Pulcheria, a gyöngye Árkádus és civakodó Eudoxia leánya, valóban szent volt, akit az Egyház ma oltárain tisztel s Melánia örvendezhetett, hogy a keleti császári trónon olyan hercegnőt talál, akinek szíve verése az övével egyezik. Miként Melánia, Pulcheria is a szűzi tisztaságért hevült s a trónt is ennek a drágakőnek fényével díszítette, egyedül arra lévén gondja, hogy a nagy birodalmat kormányozza s fivérében, II. Theodosiusban méltó uralkodót neveljen számára. Miként szentünk, ő is a legszigorúbb bűnbánatban élt a császári ruhái alatt bűnbánati övet hordott. Akárcsak Szentünk, ő is a katolikus vallás tisztaságáért lángolt: buzgóságának köszönhető elsősorban, hogy az efezusi zsinat Nestoriust s később a chalcedoni zsinat Eutichest elítélhette s így a kor tévelyeinek vége szakadt.

Vele a császár palotájába, mely addig inkább az uralkodó romlottság rezidenciája volt, valódi kolostori erény és magas tudományos törekvés vonult be s az ifjú Honorius, míg az ő oldalán nőtt fel, a legnagyobb reményekre jogosított. Pulcheriának, mint a birodalom támaszának s a császár nevelőjének törekvése arra is kiterjedtek, hogy fivérének megfelelő menyasszonyt válasszon, aki a császári ház fennmaradását bizto-

sítja. Saját környezetében azonban hasztalan keresett a gondos testvér olyan hajadont, aki testvérének s a birodalomnak jövőjére vonatkozóan a kívánt biztosítékot megadni tudta volna.

Ekkor történt, hogy egy napon egy ifjú hajadon azzal fordult az udvarhoz, hogy segítségét és pártfogását kérje. A sze-

Valentinianus és Honoria. (Üveg pohár alja.)

gény ifjú nőt atya kizárta örökségéből, fiverei pedig kitaszították házukból.

Athenais volt ez, egy görög nő, Leontiusnak, az athéni bölcselőnek leánya. Atyjának oldalán felnővekedve a bölcsélet, a szabad művészetek, a görög és latin irodalom tanulmányozása annyira átjárta szellemét, hogy atya végül kijelentette, hogy

most már annyira gazdag a tudás és szépség kincseiben, hogy semmiféle földi javakra rá nem szorul. Fivérei javára egyszerűen kizárta az örökségből, ezek pedig, minden emberi érzést megtagadva, elűzték házukból.

Pulchéria, látva kiemelkedő műveltségét, erkölcsének tisztaságát, kedélyének gazdagságát s azt a ritka szépséget is, mely egyéniségén felragyogott, őt találta méltónak arra, hogy császárnővé emelje. Bemutatta Theodosiusnak, akiben azonnal nagy vonzalom ébredt iránta. Athenais természetesen még pogány volt, de ez Pulchériának nem okozott gondot, mert tiszta lelkében hajalandóságot észlelt a kereszténység iránt és a feladatot, hogy őt szent hitünkre oktassa, szívesen magára vállalta.

Igy jutott a görög bölcsésznő, aki «Athenais» nevét «Eudokiá»-val cserélte fel, mint keresztény császárnő II. Theodosius mellett a kelet-római trónra. Férjét két leánygyermekkel ajándékozta meg. Ezek közül az idősebb, Eudokia, éppen ez időben jegyezte el magát III. Valentinián nyugat-római cászárral.

Melánia tehát a császári udvart jámborsággal, szelídséggel, műveltséggel és erkölcsi komolysággal ékesítve találta. Mindezeket az erényeket Pulcheria, a császári család és a birodalom őrzőangyala, ültette el és gondozta.

Egyébként Melánia nem ment megérkezése után azonnal az udvarhoz, hanem egy másik palotát keresett fel. Ez nem sokkal maradt mögötte amannak, ha nagyszerűsége nézve nem érte is el. Ahhoz a tizenkét díszépülethez tartozott, amelyet Konstantin, székhelyének Bizáncba való áthelyezése után, a kíséretéhez tartozó szenátori családok számára építtetett. Lausus patricius birtokában volt, aki gazdag és művészetkedvelő lévén,

minden módon széppé tenni törekedett s a görög művészet mesteri alkotásaival díszítette fel. A palota, mely pompája révén a keleti világváros művészettörténetében kiemelkedően ismert volt, valóságos múzeumszámba ment. Többek között itt volt a híres knidosi Venus, melyet fehér márványból Praxiteles alkotott, a Skyilistól és Dipoinostól smaragdba vésett lindosi Athene, a samosi Hera Lysippustól, egy Saturnus ugyanattól, egy szárnyas Kupidó Myndosból, s márványból faragott és ércbe öntött egyszarvúak, centaurok, Pán-ok stb. mellett az aranyból és elefántcsontból készült Zeus Pheidiastól.

Lausus azonban nem csupán szenvedélyes műbarát volt, hanem korának minden tudományos törekvésében is részt vett. Még néhány évvel előbb „*praepositus sacri cubiculi*”, vagyis a császári palota főkamarása volt s mint ilyen a legbefolyásosabb ember az udvarnál. Nagyon jámbor volt, jótekönyködő s a katolikus hitnek, melyet állásának s gazdagságának minden előnyével támogatott, egész lélekkel odaadó híve. Egy Nestorius ellen írt művet is neki ajánlottak s az ő megbízásából írta meg Palladius a Szent Atyák életéről szóló könyvet, hogy erényeiket a hívő nép előtt ismeretessé tegye.

Ez a mély jámborság volt az, ami őt Melániával lelki közösségbe fűzte. Melánia konstantinápolyi tartózkodása alatt szívesen vett nála lakást, ő pedig mindazokkal a kitüntetésekkel elhalmozta őt, amely a keresztény erénynek e hősnője iránt érzett mély tiszteletét kifejezhette.

Egyébként, hogy miként jött létre ez a barátság, mely oly bizalmas volt, hogy Melánia minden fontolgatás nélkül ő hozzá folyamodott, amikor női kolostorának fürdőberendezésre volt szüksége, és hogy őt Lausus vendégül fogadni óhajtotta, noha személyesen nem ismerte, nehéz megmondani. Lehetséges,

hogy Lausus azokból a szenátori családokból származott, amelyek Konstantint Bizáncba elkísérték, s a szintén szenátori Valerius családdal való szívélyes kapcsolatokat Rómától távol is állandóan fenntartották. Lehet azonban az is — s ezt valószínűbbnek tartjuk —, hogy a kölcsönös közeledés az imént említett Palladius püspök révén jött létre. Hogy a püspök mily közel állott Lausushoz, azt az a történet bizonyítja, amelyet Lausus kérésére írt meg s amelyet az ő tiszteletére Laususinak (Lausiaca) nevezett el. Rómában viszont Melánia vendége s hősi erényeinek csodálója volt. Meglepő-e, ha Keletre visszatérése után lelkesedéssel szolt barátjának a római matrónáról, miként História Lausiaca-jában is rajongó tisztelettel beszél róla, mint egészen rendkívüli személyiségről?

Igy jött létre a jámbor és jótékonykodó patricius lelkében élénk csodálat a római patriciusi hölgy iránt, aki mérhetetlen vagyonát a szegények közt osztotta szét. A csodálkozó tiszteletből fakadt azután természetesen a kívánság, hogy vele a lelki életről értekezzenek. Ugyanebből a forrásból fakadt a vágy, hogy nagyszabású vállalkozásaiban vele együtt dolgozhassék, azokat támogassa és elősegíthesse. Innen a fejedelmi bőkezűség, mely Lausus nevét a szentnek kolostoraiban áldva emlegetetté tette.

Lausus háza s a vele folytatott jámbor beszélgetések Melánia kedves magányának hiányát kevésbé fájdalmassá tették. Mindamellet Melánia csak rövid ideig időzött ott, mivel egy olyan hír várta, mely azonnal nyilvánvalóvá tette előtte, hogy miért indította el őt Isten erre az útra. Nagybátyja, Volusianus, veszedelmes betegségbe esett.

TIZENKILENCEDIK FEJEZET.

*Isten útai. — Döntő csapás Nestorius ellen. — Ördögi támadások.
(436—437.)*

Nem messze Lausus palotájától az egyik oldalon Konstantin pompás fényes palotája emelkedett, ahol a császári család lakott, a másikon Konstantin fóruma. A patricius háza a két monumentális építmény között állott. Volusianus, aki a nyugatrómai császár követje volt a keletrómai udvarnál, nem a tulajdonképeni császári palotában lakott, hanem az udvar egyik melléképületében, mely Eudokia császárnő tulajdona volt, a város másik végén.

Melánia Gerontius kíséretében kereste fel őt. Amikor nagybátyja a császári méltóságok minden pompájától körülvéve, az alázatos nőt szegényes ruhájában maga előtt látta, gondolatai, gyötrő fájdalmai ellenére is önkénytelenül abba az időbe szállottak vissza, amelyben a Valeriusok egyetlen örökösnökét a Coeliuson fekvő palotában királynő gyanánt ünnepelték. Az ellentét, amely szeme előtt most feltárult, lelke mélyén ragadta meg őt, úgy, hogy könnyekkel szemében e szavakkal adott kifejezést érzelmeinek Gerontius előtt «Ó, ha tudnád, mily gyöngéd gondoskodással vették körül őt otthon, miként a szemük fényét, miként a rózsát, miként a liliomot, amikor nyiladozni kezdenek! És most ily szigorú életre, ily koldusszegénységre adta magát!»

Mialatt Volusianus szavai a szent unokahugának életében

beállott külső változáson megrendülve Istenért hozott áldozatának nagyságával foglalkoztak, addig ez csak az ő lelkének üdvösségével törődött. Rokona szemmel látható testi elgyengültsége mutatta, hogy vesztegetni való idő nincs. Késedelem nélkül azon kellett lennie, hogy a lelkére hasson.

Melánia szavait Volusianuséihez fűzve, az örök javakról kezdett neki beszélni, amelyekért minden földi jóról oly szívesen mondott le. Majd, hogy az utánuk való vágyódást őbenne is felkeltse, a Jézus Krisztusban és a föltámadásban való hitre tért át.

Szavai jól előkészített taljba hullottak s a magoknak, amelyeket még Ágoston püspök tapasztalt keze hintett el Volusianus lelkében, életre kellett serkenniök. A beteg, aki nővérének angyalhoz hasonló leányát úgy szerette és csodálta, szívesen engedte át magát a vezető kéznek ama cél felé, amely felé Hippó püspöke szüntelenül hívogatta.

A beszélgetés folyamán azonban észrevette, hogy Melánia ha kell, a császári családra is hajlandó támaszkodni, hogy őt a keresztség felvételére rábirja. Ez őt kínosan érintette. Nemetszésének oka rámutat arra, hogy miféle ember volt s hogy megtérése mily komoly és őszinte meggyőződésből fakadt. Semmikép sem akarta ugyanis, hogy az igaz Istenhez való megtérésének bármi csekély fokban is az a színezete legyen, mintha uralkodója iránt való figyelemből vagy hódolatból történnék. Kijelentette unokahugának, hogy erős az az elhatározása, hogy a keresztség szent fürdőjében megtisztul. De hangsúlyozva kérte őt, hogy szabadságán, amelyet Isten az embernek eredetétől fogva adott, a császári családnak az ő lelki ügyébe való bevonása révén legkisebb csorba se essék. Annak a Szent Ágostonnak a lelki fia szólalt meg itt, aki a kegyelemről és szabad akaratról annyit írt.

Melánia a jogos kérelmet megértette. Minthogy azonban úgy tűnt neki hogy a beteg szándékának kivitelét minden jóindulata ellenére is túlságosan halogatja, mindaddig, míg rokona lelkét biztonságban nem tudta, nem birt megnyugodni. Előkelő személyek közvetítésével Szent Proklust, aki akkor a konstantinápolyi érseki széken ült, mindenről értesítette. Ez késedelem nélkül Volusianushoz sietett, aki könnyen kitalálhatta, hogy a látogatásban kinek a keze működött közre. Egyébként a látogatás nagyon jól érintette s hugának azt üzent: «Ha Rómának csak három oly férfia volna, mint Proklus, akkor ott máregy pogány sem akadna».

Bármennyire igénybe vette is Melánia idejét pogány nagybátyja lelkéért való szorgoskodása, mégis nem ez volt az egyetlen ügy, melyben ott fáradozott. A beteg ágyától a szenátorok metronáihoz és feleségeihez sietett, akik, alig hogy magas szentségéről hallottak, hozzá fordultak, hogy tőle abban a hit körül való zűrzavarban, amely ekkor a kedélyeket aggasztotta s a lelkeket izgalomban tartotta, eligazodást és tanácsot nyerjenek. Nestorius tévtanáról volt szó.

Ez a szíriai szerzetes, akiben a bűnbánati öltöny alatt fékezhetetlen kevélység és mérhetlen becsvágy lakott, mikor konstantinápolyi patriarcha lett, a katolikus hitnek azt a tanát, hogy Isten Igéje Szűz Mária méhében emberré lett, tagadásba vette s ennek folytán azt állította, hogy Szűz Máriát sem nem szabad, sem nem lehet Isten anyjának, hanem legföljebb Krisztus anyjának nevezni. Ezen a szentségtörő állításon egész Konstantinápoly felháborodott. Ám a vakbuzgó haeresiarcha nagyszerűen értett ahhoz, miként leplezze el téves tanát. Igen sokakat megtévesztett, ezek között elsősorban II. Theodosius császárt is, de nem Pulcheriát és Eudokiát, akik kezdettől fogva

szembeszállottak vele. Sőt Pulcheria keresztülvitte azt is, hogy a 431. évben megtartották az ephesusi zsinatot s ezen Kelet és Nyugat püspökei Alexandriai Szent Cyrill elnöklete alatt, akit a római pápa helyettesének kijelölt, a téves tant kárhóztatták. Most megnyílt a császár szeme is; az eretnek patriarchát letették s Theodosius parancsára Egyiptomba száműzték.

Ilykép a nestoriánus tévtan, egy nőnek, Szent Pulcheriának keze által látszólag halálos csapást kapott. Ám veresége nem volt egészen végleges s időre-időre újra felemelte fejét. Amikor Szent Proklost konstantinápolyi patriarchának megválasztották, a nép fenyegető hangon Nestorius visszahívását követelte. A 436. év vége felé, tehát éppen abban az időben, amikor Melánia a fővárosban tartózkodott, a tévtan, főleg az örmény püspökök révén, új életre kelt. Minthogy Nestorius műveit a császár parancsára elégették, szellemi rokonának, Mopsvestiai Theodorusnak iratait terjesztgették. A mozgalmat Bizáncbani patriciusi családok, sőt olyan tanult személyek is pártolták, akiknek egy része határozottan ragaszkodott a tévtanhoz, a másik része legalább is ingadozott a katolikus hitben. Melánia egyrészt a hitben való alapos műveltsége folytán, másrészt a Krisztus istenségében és Szűz Mária istenanyaságában való hite megvédéséért égő eleven buzgósága, valamint modorának megnyerő szelídsége által, rövid idő alatt Konstantinápoly apostolává lett s azt a művet, amelyet Pulcheria megkezdett s amelynek Szent Cyrill erős keze a zsinaton szilárd formát adott, sikeres befejezéshez juttatta. Bizonynal segítségére voltak ebben a patriarchához, Szűz Mária istenanyaságának e harcos védőjéhez való vonatkozásai is. Mivel egy alkalmat sem hagyott kihasználatlanul arra, hogy Isten nagy embereitől oktatást vegyen, e tisztavízű forrásból bőven merített. Fárado-

zásai folytán Konstantinápolyban a nestoriánizmus utolsó felhői is szétfoszlottak. Az igazság napja ismét kiárasztotta fénylő sugarait s az ingadozók, valamint azok is, akiket a tévely köde teljesen tévútra vitt, megbékélve és megnyugodva tértek hozzá vissza.

Ebben a legmegdöbbenőbb s legfélelmetesebb tévtan ellen való harcban tehát a katolikus seregek középpontjában egy tudós püspök állott, aki a pápa képviselőjeként az összes katolikus püspököktől körülvéve halálos csapást mért a tévtan szörnyetegének fejére. De a hadbavonulás idején és végén, a főhad tevékeny és éber előőrseiként két asszony tűnik elénk: Pulcheria és Melánia.

* * *

Az apostolság győzelmei mellett a szenvedések sem maradhattak el. Ezeket a pokoli ellenség dühe küldötte szentünk ellen. Egy alkalommal személyesen jelent meg Melániának egy borzalmas alacsony fekete alak képében s szemére hányta neki, hogy csak azért jött Konstantinápolyba, hogy ott reggeltől-estig csak Istenről beszéljen. Megfenyegette, hogy mindenkinek szívét eltéríti tőle, még a császári családot s Lausust is s ezért utóbbi ki fogja őt a városból űzni. Ha pedig törekvései nem járnának sikerrel, akkor legalább a testét fogja úgy szétmargatni, hogy még életét is csak nehezen tudja majd megmenteni.

A ragyogó világvárosba való belépésekor szomorúság vett Melánia lelkén erőt. Ez a jelentés azonban legkevésbé sem zavarta meg lelke békéjét. Az olyan lelkek, mint ő, akik a «Mélységek Urával» oly bensőleg vannak egybekapcsolódva, bizonyos félelmeket nem ismernek s még a pokoli szörnyetegnek is méltósággal és félelem nélkül néznek szemébe. Szent

Teréz, aki Szent Melániával sok tekintetben rokon-lélek, ezt a nyugodtságot egy alkalommal ezzel az egyszerű szóval fejezte ki: «Azoknak, akik mindig azt mondják: «A démon, a démon!» — azt felelem: «Isten! Isten!» — Ők Istennel mindig biztosak győzelmükről.

Melánia segítségül hitta Jézus nevét s megfutamította a szörnyű jelenést. Azután Gerontius papot hívatta, elbeszélte neki a történeteket és buzgó imáit kérte. De alig fejezte be elbeszélését, amikor heves állkapocs-fájdalmak rohanták meg, majd rövid idő múlva egész testében oly borzalmas görcsök lepték meg, hogy eszméletét veszítette s három órán keresztül szinte élettelenül feküdt. Gerontius a házikápolnába sietett s szentmisét mondott érette. Végre felébredt aléltóságából, ajkai ismét erősek lettek arra, hogy néhány szót rebegjen, mint önkéntelen megnyilatkozását annak a léleknek, aki már nem a magáé s csak azt kívánja, hogy Isten akaratát betöltse: «Uram, teljesedjék rajtam, szolgálodon, a Te akaratod!» Ezek a fájdalmas görcsök hat napon át megismétlődtek s abban az órában, amelyben a jelenés volt, mindig különösen és heves jelleget öltöttek.

A hetedik napon, mikor éppen legnagyobb aggodalomban voltak életéért, jött Volusianustól hírnök azzal a kéréssel, hogy siessen sürgősen utána nagybátyjához, mert az utána vágyódik, utolsó óráit éli s az a veszedelem fenyegeti, hogy kereszt-ség nélkül hal meg.

Erre a hírre a halálosan beteg Melániában apostoli buzgalmának egész heve fellángolt. Noha önmaga is oly heves fájdalmakban gyötrődött, hogy tagját sem tudta mozdítani s alig volt ereje egyébre, mint az isteni akarattal való egyezésének kifejezésére, most határozott hangon rendelkezett:

«Mielőtt meghalna, vigyétek hozzá!» Környezete azonban

nem meríte őt megmozdítani, sőt azt sem titkolta el előtte, hogy őt magát is a haláltól félti. De a szent értett ahhoz, ha kellett, hogy akaratát másokra ráparancsolja. Azzal, hogy a haláltól féltik, azt szegezte szembe, hogy biztos halál vár reá, ha parancsát nem teljesítik «Történjék bármi: ha nem visztek hozzá, itt fogok meghalni. Vigyetek azonnal!»

Határozott akaratával szembeszállani mégsem mertek. A halálos beteget, akinek egyik lába olyan merev volt, mint egy fadarab, hordágyra helyezték. Gerontius előresietett, hogy jövetelét jelezze. De a hordágy még nem érte el Konstantin fórumát, amikor lovas hírnök állította meg azzal a hírrel, hogy Volusianus felvette a keresztséget.

A szomorúság és aggodalom helyére most hirtelen öröm lépett. Valamikor, római palotájában, rövid idővel eljegyzése előtt egy ilyen öröm már egyszer kiragadta Melániát a halál öleléséből. Teste, melyet lelke mindenkor uralma alatt tartott, a szent felindulás teljes jótéteményét megérezte. Minden fájdalom eltűnik, merevvé vált lába visszanyeri erejét s Volusianus palotájához érkezvén, minden támogatás nélkül megy fel a lépcsőkön nagybátyja szobájáig.

A betege Proklus püspök keresztelte meg. Volusianus ugyanis, mihelyt unokahuga betegségéről hírt vett, azonnal a püspökért küldött.

Melánia Eudokia császárnőt is a betegnél találta. Miután kifejezte előtte hódolatát, a haldoklónak ágyához ült s ujjongva hálálkodott Istennek azért a jótéteményért, melyet a beteg lelkének nyújtott s azért a gyógyulásért, amelyben ő maga részesült. A haldokló mellett az egész éj folyamán kitartott. Igyekezett lelkét Istenhez emelni. Elébe tárta mindazokat a jótéteményeket, amelyeket életén keresztül, amely a világ szemében oly

boldog és fényes volt, Istentől nyert s amelyeket most, a szent keresztség felvétele után, az örök élet reménye tetézett. Szavaira az, akinek lelkéért oly sokan fáradoztak, csak ezt felelte: «Istennek ez a kegyelemajándéka a te fáradozásaid jutalma». Ezzel fejezte ki a haldokló, hogy mily magas véleménnyel van unokahugáról és hogy Isten mit cselekedett vele szent szolgálóleánya kedvéért.

Az Ég úgy rendelte, hogy ez legyen római követ utolsó éjszakája, de megengedte, hogy a még hátralevő rövid idő alatt mindazokban a jótéteményekben részesülhessen, amelyek Isten gyermekeinek kijárnak, nem vévén ki a legnagyobbat sem: azt, hogy az isteni Üdvözítőt a szentségi színek alatt magához fogadja.

A római Egyház akkori szokása szerint a szentáldozást a haldoklóknak ugyanazon a napon többször is szabad volt nyújtani. Ez a jámbor szokás, az Úr Jézusnak a legméltóságosabb Oltáriszentségben való jelenléte élő hitéből kiindulva, arra törekedett, hogy a hívő lélek éppen az ő isteni Üdvözítőjével, halhatatlansága és feltámadása zálogával való egyesülésének legbensőbb pillanatában távozzék a földről s így ez a kifejezés: «Elaludt Krisztusban, az Úrban», a szó szoros értelmében valósuljon.

Melánia életrője nem beszéli el, hogy a római patricius részesült-e ebben a boldogító kegyelemben, de van okunk azt hinni, hogy szent unokahuga az éj folyamán három ízben nyújtatta neki a Legszentebbet. A hajnal derengésekor, mely a Három királyok napjának felvirradtát jelezte, az elköltözött lelkét a körülállók forró imádságai kísérték a mennybe.

Melánia lelke örömben úszott s benső hálaadásban áradzott. Környezetével együtt ünnepelte az isteni jószág fönsé-

gét, mely Volusianust Rómából, őket pedig Jeruzsálemből Konstantinápolyba vezette, azért, hogy egy lelket, amely oly hosszú ideig bűnös tudatlanságban élt, megmentsen. Hozzáfűzhette volna fohászaihoz: «Azért, hogy szolgáló leányát oly sok fáradtságáért és bűnbánati cselekedetéért jutalmazza, hogy koronájába egy új drágakövet fűzzön: egy megátalkodott pogány megtérését».

Melánia missziója Konstantinápolyban betelt. Csupán a nagybátyja halála után való negyvenedik napon tartott gyásztisztteletet várta még be. Ott tartózkodása alatt a keletrómai székvárosban az udvar teljes rokonszenvét nyerte meg. A császár, Eudokia és Pulcheria, épültek erényein. Épp ezért megkísérelték, hogy őt az utazástól visszatartsák s még egy ideig a maguk közelében tudhassák. Minthogy azonban Melánia elvégezte feladatát, életének legfőbb vágya, az Istennel való egyedül-lét vágya sürgetőleg lépett fel lelkében. A jeruzsálemi szűk cella és a szent helyek hívták vissza magukhoz. Nem enged-hette tehát, hogy császári barátjainak kérései késleltessék. Ellenkezőleg: Theodósiusnak kellett megígérnie, hogy nem-sokára megengedi s császárnőnek a Szentföld meglátogatását.

Február végén Melánia búcsút vett Konstantinápolytól.

HUSZADIK FEJEZET.

Visszautazás Jeruzsálembe. — A szeretetnek sohasem elég. — Eudokia látogatása.

(437—438.)

A 436-ból 437-be forduló év tele oly szigorú volt, hogy még február derekán is hegyen-völgyön vastag hóréteg feküdt. A hó szüntelenül sűrűn hullott s a fehérén csillogó hótömegek az utakat felismerhetetlenné tették. Melániát miként oda-utazásában, úgy visszatértében is megelőzte utazásának híre s az időjárás zordonsága ellenére is papok, szerzetesek és püspökök, köztük a galatai és a kappadóciai püspök is, elébe siettek. Többen közülük, kiknek megyéjén átvonult, felajánlották vendégszeretetüket s meghívták, hogy az időjárás megenyhüléséig náluk maradjon. Nem ismernők azonban szentünket, ha azt hinnők, hogy kellemetlenségek és nehézségek útjából kitéríthetik. Ő a viszontagságok közepette, melyek kísérőit megdöbbsentették, csak ujjongani tudott. Lelke a vágyódás szárnyain már Jeruzsálemet járta, melyet csupán azért hagyott el, hogy Istennek szolgáljon, s ahol a húsvétet ünnepelni kívánta. Ezen felül lelke túláradt a hálától Az iránt, aki őt arra méltatta, hogy Volusianus megtérésében eszköze legyen, s háladatosságának lendületében minden, amit az Úrnak nyujthatott, kevésnek tűnt fel előtte.

Az időjárás és hideg viszontagságaihoz most azok a nélkülözések is társultak, amelyeket a kezdődő böjti idő hozott

magával. Társai láthatólag súlyosan szenvedtek emiatt s megkísérelték őt rábeszélni, hogy legalább a hét negyedik napján térjen el bőjtjétől. Neki azonban csordultig telt szíve ezeket a szavakat adta ajkára: «Bőjtömet nemcsak, hogy nem csökkenthetem, hanem még inkább fokoznom kellene, hiszen arra méltatott az Úr, hogy haszontalan szolgáló leánya által oly nagy dolgokat vigyen végbe!» Melániának nagybátyja megtérésén érzett nagy öröme csendül meg e szavakban, de egyszersmind lelkének teljes alázata is, mely azt, amit Istenért tehetett, Isten adományának ismeri el. De mégyszólal bennünk szívének szerető nyugtalansága is, amely mennél többet adott eddig, annál többet szeretne adni ezután. Hiszen a szavak akkor hagyják el ajkát, amikor visszatér arról az utazásról, melyet azért vállalt magára, hogy egy lélek üdvösségét munkálja. Ennek az útnak olyan sikere volt, amilyen egy Szent Ágostonnak nem adatott meg, s jutalma végül is a tél hidegében, a behavazott utak veszélyeiben, a fárasztó út keserveiben, a rendkívüli időjárás viszontagságaiban állott. E szavak már magukban véve is elég-séges jellemzést adják Szentünk lelkének. Emberfölötti erőről és bátorságról szólnak, kimondhatatlan szeretetből fakadnak, s arról tanuskodnak, hogy aki már semmi egyebet sem tart szeme előtt, mint azt, ami Isten dicsőségére, az ő ügyének szolgál.

Amikor a Modikus hegy lábához értek, az egész útitársaság nagy zavarba jutott. E nyereg áthágása mindenkor nehéz. Most a nagy hó folytán még inkább az volt. Az igás állatok a jegessé vált meredek ösvényen nem bírtak előrehaladni. Utasaink kiszállottak a kocsiból, de azt kívánták, hogy Melánia vitesse magát. Arra hivatkoztak, hogy ő, aki még az imént halálos beteg volt, s az állandó bőjtől elerőtlenedett és lefogyott, ilyen megerőltetést nem vállalhat. Ámde, ő most is

elhárított magától minden gyengédséget. A mennyei boldogságról társalogva, szeretetet lehelő beszélgetések közt ért fel a magaslatra. Erősebb férfi-szervezetű kísérői bensőleg röstelkedve láthatták, hogy a természetes erő mennyire mögötte marad annak az erőnek, amelyet a lélek tüze kölcsönöz. Példáján felbuzdulva kettőzött erővel haladtak előre.

Négy nappal Húsvét előtt Melánia elérte útjának célját: a szent város képe feltűnt szemei előtt. Most ismét lehetővé vált számára, hogy régi szokása szerint az Úr szenvedését és halálát azokon a helyeken elmélkedje végig, amelyeken érettünk végbement. Miként életírója mondja: Ez is Isten rendelése volt, mert Ő híveinek akaratát mindig teljesíti.

Melánia hazaérkezése a két kolostort, amelyek anyjukat bizonyára az egész úton imájukkal kísérték, ujjongó örömmel töltötte el. Melánia Húsvét napajait a női kolostorban töltötte. Lelki leányainak erénye főleg hatott rá. De a férfikolostorban is nagy volt lelke megnyugvása, mert azt a jelet, melyet ő adott neki, távolléte alatt is megőrizte. Az istentiszteletet a Mennybemenetel- és Barlangtemplomban pontosan megtartották, s a szerzetesek telve voltak Isten szeretetével és erénnyel. Melánia lelke boldognak érezte magát, s elfogta az az ujjongás, amely mindig új törekvéseket és új terveket vált ki, az a szomjúság, amely sohasem csillapul, hanem olyan mint a tűzvész, melyet minden tárgy, amelyet azért vetnek bele lángjaiba, hogy eloltsák, új erővel szít fel. A szeretetnek az a kielégíthetetlensége volt ez, melyet a «Krisztus Követése» szerzője később oly remekül festett meg.

Az Olajfák-hegyén lakó szerzetesek buzgósága Melániában azt az elhatározást érlelte meg, hogy számukra martýriumot, vagyis vértanui ereklyét őrző kápolnát építtet. A szentély-

nek azon a helyen kellett felemelkednie, amelyen az Üdvözítő lábai annyiszor pihentek. Úgy képzelte el, hogy majd ha szeretett Pinianusa és Albinája mellett fog pihenni, a szent szerzetesek mind a hármukért ott fogják az isteni áldozatot bemutatni.

Amint elgondolta, végbe is vitte. A legrövidebb idő alatt ott állott a templomocska a kijelölt helyen s életírója azt jegyzi meg, amit más alkalmakkor is mond: «Igy történt, mert Isten a Szentnek minden kívánságát teljesítette».

A nagy keresztény hősnő ekkor már pályája végéhez közeledett. Életének hajnalát nagylelkűség, önmagának Istenért való kifosztása jellemzi. Önmagának semmi mást sem kívánt, minthogy mennyei atyja akaratát betöltse és ezt minden akadály, minden ellenmondás és üldözés ellenére végbevitte. Minden lélekzetvétele csak Isten ügyének szólt; szolgálatában magát fölemésztette. Ennek a ragyogó napnak alkonyán a nagylelkű asszony mintha megkétszerezné tetterejét, hogy mielőtt az örök pihenőre tér, Atyja iránt való szeretetét mégjobban felfokozza. Gyermeki szíve mintha gyorsítaná és megsokszorozná lüktetését, mikor észreveszi, hogy már úgy sem verhet sokáig. S úgylátszik, a Mennyei Atya is elébe siet, hogy iránta való tetszését és szeretetét kimutassa. Örömeire szolgál neki, hogy kedvelt szolgáló leányának szolgálhat, hogy minden, még legkisebb vágyát is magáévá tegye, hogy utolsó lépéseit kegyének, kimutatásával és — legyen szabad e kifejezést használnom — szeretettel teljes figyelmességgel tüntesse ki.

* * *

Vonzó feladat volna vizsgálat tárgyává tenni azt a kérdést, hogy miként viselkedtek a szentek a föld hatalmasaival és gazdagjaival szemben?

Ozanam a Ferencesekről szólván, azt mondja, hogy alapítójuk, akit kiváló módon Szegénynek neveztek, mindig azt akarta, hogy tanítványai a hatalmasokkal mindig megbecsülő tisztelettel érintkezzenek, hiszen nekik többet juttatott Isten hatalmából. Szent Teréz, aki a Kármelita-rendben a legnagyobb szegénységet honosította meg, Spanyolország leggazdagabb és legelőkelőbb hölgyeivel sokat érintkezett. Ilyenkor mindig egyszerűnek, szeretetreméltónak mutatkozott és épp oly távol maradt attól a megvetéstől, mely az erényére gőgösnek sajátja, mint azoknak csúszás-mászásától, akik magukat a világ tünékeny ragyogásától elvakíttatják.

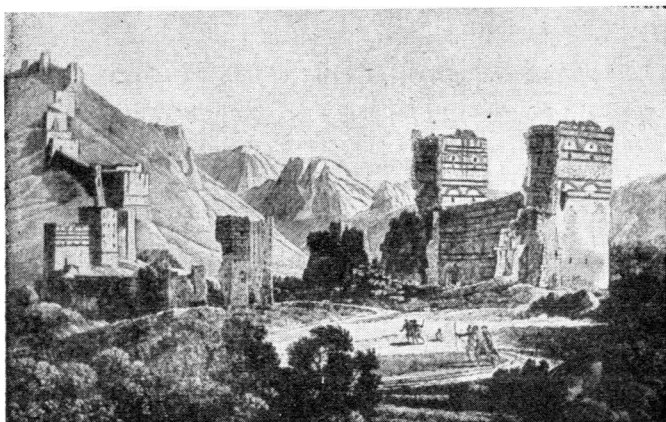
Melánia épp úgy szerette a szegénységet, mint Szt. Ferenc vagy Terézia, sőt nagyobb gazdagságot hagyott el annak kedvéért, mint ők. Családi összeköttetései révén nem egyszer került Ő is a gazdagokkal kapcsolatba. Láttuk őt Szeréna hercegnő előtt, Lausus patricius palotájában, a konstantinápolyi császári udvarban. Viselkedése általában mindig ugyanaz, mint az avilai szűzé: szerény nyíltszívűséget méltósággal, szeretetreméltó, szelíd udvariassággal egyesít modorában.

Amikor most a hír, hogy Eudokia császárnő ígéretének beváltására s a szent helyek meglátogatására útra kelt, megérkezett, Melánia is tanúságot tett arról a megbecsülő tiszteletről, melyet az assisii szent övéinek lelkére kötött, nyilvánvaló bizonyosságul annak, hogy a szegénység iránt való szeretet nála sem szolgált sem okul, sem következményül arra, hogy másokat büszkén lenézzon.

Való ugyan, hogy Melánia nem tudta magát azonnal elhatározni arra, hogy a császárnő tisztelgésére siessen. Ennek oka azonban egysegyedül az volt, hogy kényszerítő ok nélkül mindig húzódott az ide-oda való utazgatástól. Nem tartotta

ezt illendőnek olyan nőnél, aki a szegénység öltönyét hordozza s magát Isten szolgálatára szentelte.¹ De mégis győzött benne a vágyódás, hogy az ájtatos lelkű császárnő előtt aki Antiochiába már megérkezett, hódolatát bemutatta.

Eudokia elébe ment tehát és Sidonban állapodott meg,

Antiochia.

hogy ott Szent Phokas templomában várja be őt — ugyanazon helyen, ahol a kananaei asszony Jézust arra kérte, hogy nyújtson neki is a morzsákból, amelyekből még a kutyácskáknak is

¹ Melánia ingadozásának motívumait illetően a két forrás, mely erről ír, kétféleképpen értelmezhető. A görög szöveg azt mondja, hogy a szent attól tartott, hogy helytelennek fog tűnni, ha egyszerű öltözkéiben járkal a városban. A latin szöveg azt mondja: *Disceptabat intra se ne non deceret hunc habitum, vel cultum vagari per civitates.* — Goyau szerint a szent attól tartott, hogy az etikette ellen talál véteni, ha a császárnő elé koldusos ruhájában járul. Melánia egész élete alapján azt gondoljuk, hogy ő nem vonakodott ilyen ruhában elébe járulni és nem a ruházatot illetően voltak nek nehézségei, hanem abban az időben hivatásáról már oly magasztosan gondolkozott, hogy nem találta megfelelőnek annak jelvényeivel a városban járkalni. A latin szöveg értelmezésünk mellett szól.

juttatunk. A császárné iránt való udvariasságot ilyképen az Üdvözítő életéből vett emlékezéssel kötötte egybe, hiven szokásához, hogy bármit cselekszik, azt Istennel hozza vonatkozásba.

Ami Eudokiát, a művelt és Pulcheriától a kereszténységre térített görög nőt Jeruzsálembe vezette, az nemcsak a szent helyek iránt való áhítata volt, hanem az a kívánsága is, hogy azt, aki szívében ezt a tiszteletet fölkeltette s az ő tüzes, minden benyomásra oly élénken fogékony lelkét új, szent célokra lelkesítette, viszontlássá. Úgy sietett Melánia elébe, mint lelki leánya, szavai, példája, tanácsa után sóvárogva. Mint tanítvány, mesternőjét tevékenységének sajátos földjén kívánta látni s művét azon a helyen megcsodálni, amelyen az kiváltképen virágzott.

Épp ezért a találkozást mind a két részről szívből fakadó öröm kísérte. Az ifjúi szépségben ragyogó császárnő örült annak, hogy a szent bűnbánó asszonyt viszontláthatja s egy ideig nála időzhetik; érzelmeit iránta legbeszédesebben azzal fejezte ki, hogy anyjának nevezte őt. Melánia pedig mindezért örömmel dicsőítette Istent s a nagy bizalmat s a nagy szeretetet, amelyben részesült, arra használta fel, hogy fejedelmi tanítványát Isten és az emberek iránt még nagyobb szeretetre sarkalta.

Eudokia boldogságának tetőpontján állott és sohasem engedte magát Melániától elszakíttatni. A bizánci udvar görög kulturájának fényes élvezeteit is elfeledtették vele azok az isteni gyönyörűségek, amelyeket az Ég ajándékoz a kemény szigorúságok mögé elvonuló, nagystílú lelkeknek. Lehetséges ugyan, hogy tanítónőjétől és barátnőjétől olyan szavakat is hallott, amelyeket a világ hatalmasainak csak hízeltételekhez szokott

fülei keményeknek találhattak. Eudokiát azonban Pulchéria iskolája már előkészítette az ilyesmikre. Azonkívül Melánia szájában ezek is olyan édesen hangoztak, hogy jóleső érzéssel töltötték el szívét s csak új távlatokat nyitottak meg előtte.

Ilyesformán a tudós Athenais, aki ifjúságát Athen múzeumának berkeiben élte le, a boldog Eudokia, aki a Kelet császárnőjének fenséges trónjára emelkedett itt, Melánia oldalán, talán életében először s utoljára élvezett egy pillanatnyi valódi nyugalmat. Azért adta meg neki ezt az Isten, hogy lelkét megerősítse azokra a viharokra, amelyek nemsokára annyi fájdalmat okoztak neki s amelyekben sírva vágyódott vissza e nyugalom után.

Egyelőre megittasodott azoknak az erényeknek illetától, amelyek barátnőjének kertjében nyíltak. Felkereste a szűzek kolostorát, s ott lelki anyjának leányaival mint testvéreivel találkozott. Majd felkereste a férfi kolostort is s mihelyt a kis vértanu-kápolnáról hallott, amelyet Melánia építeni készült, azt kérte, siessenek a munkával, hogy az ünnepies megáldás és az ereklyék átvitele még az ő ott tartózkodása alatt megtörténhessék.

Melánia ehhez szívesen hozzájárult. A császárnő résztvett az ünnepen, mely ájtatos érzésének gazdag lelki táplálékot nyújtott. Az ereklyéket, — hogy kikéi voltak, nem tudjuk, de valószínű, volt közöttük Szent István vértanutól való is, akit Melánia annyira tisztelt — új helyükön helyezték el. Ekkor váratlan baleset történt. A császárnő éppen elhagyta a kápolnát, hogy a kolostorba visszatérjen, amikor elcsúszott és lábát kifecamította. Azonnal heves fájdalmak fogták el. A jelenlevők közt nagy zavarodás támadt. Eudokiát a Feltámadástemplom mellett lévő szállására vitték, Melánia pedig mély

szomorúságában lelki leányaival együtt a vértanuk ereklyéi előtt földre borult, hogy Istentől a császárnő gyógyulását kisesdje. S íme, a kért kegyelem nem sokáig váratott magára. Csakhamar hírnök jött, s jelentette, hogy Eudokia fájdalmai elmúltak s nemsokára Eudokia maga is visszatért a templomba, hogy gyógyulását, melyet Isten a vértanuk és szent szolgálóleánya, Melánia közbenjárására művelt, megköszönje.

A gyöngéd vonzalom a két asszony között, akik közül az egyik minden földi nagyszerűséget lábbal tiport, a másik a világi nagyságnak legmagasabb fokán állott, bizonyítja, hogy mily szeretetreméltó volt az elsőnek komolysága s mily mély a másíknak vallásossága. Gregorovius, aki 1881-ben Athenaisnak nagy tudással megírt életrajzát közrebocsátotta, azt az állítást kockáztatta meg, hogy Athenais az ő «megtérése» után II. Theodosius mellett a trónon régi világszemléletet és felfogását megőrizte, görög és pogány maradt, s csak Jeruzsálemben tett látogatása után lett igazi és buzgó keresztény. Rampolla bíboros igen éles elmével mutatja ki, hogy Gregorovius ezzel mennyire elvetette a sulykot. Egyetlen pillantás szentünknek életére elégséges annak eldöntésére a két történetíró közül kinek van igaza. Ilyen barátság csakis mélységesen vallásos lélekben sarjadhatott olyan nő iránt, akinek már semmi földi dolog sem izlett s aki már semmi egyébért nem élt, mint a kereszténységnek magas eszményeiért. Ez a barátság, úgy látszik, már Volusianus betegágya mellett kezdődött, akinek ágyához a püspököt Eudokia hívta. Ez a barátság, bár a kelet-római császári udvar fényében Melánia kopott öltönye a pogány származású császárnőnek inkább lenézését és gúnyját hívhatta volna ki, egy egész hónapon át folytatódott és éppen annak a csodálatnak a révén erősödött meg, amelyet Melániának a parancsolatok és evan-

géliumi tanácsok tökéletes megtartásában nyilvánuló erénye kellett, sőt ez a barátság oly erős volt, hogy a császárvárostól való búcsúzást nehezé tette, s a császárt a jeruzsálemi látogaats megengedésére is rávette.

Ilyen erős kötelék két olyan lélek között, akik egymástól távol állanak, sohasem jöhetett volna létre. Ez a barátság ékes diadémként tündöklík Eudokia homlokán, akinek később a leg-súlyosabb támadások céltáblájává kellett lennie s szegény és viszontagságos életét szívet tépő szenvedésben kellett bevégez-nie. Viszont azt is mutatja, hogy Melánia az ő legnagyobb fokú szigorúságával mily szeretetreméltóságot tudott egybekapcsolni, mikor oly lelkeket is, akik egészen más világban jártak, mint ő, széttéphetetlen vonzalommal tudott magához fűzni. Mindezt csak azzal magyarázhatjuk, hogy bűnbánati gyakorlatoktól egészen megkeményedett arcát mennyei fényesség derítette fel s ez azt, ami az emberi gyöngeség előtt a bűnbánatban mindig visszariasztónak tűnik, elfeledtette, — hogy lelkének szépsége a szellemének teljesen alávetett testből oly átlátszósággal sugár-zott elő, hogy szegényes öltönyét, senki sem találta ijesztőnek, — hogy szelíd szava paradicsomi visszhangként hatolt a szí-vekbe, s a lelkeket mennyei gyönyörűséggel, a nélkülözések, a szegénység és a megvetettetés után való égő vágyódással töl-tötte el.

Mindketten úgy érezték, hogy nagyon is hamar ütött az óra, amelyben Eudokiának vissza kellett térnie a császári ud-varba. Szent barátnője Caesaréaig kísérte, majd könnyezve vált el egymástól a két lélek, kik úgy meg szerették egymást. Melánia imádságaival a császárnőt Konstantinápolyi követte s amikor szerencsés hazaérkezéséről hírt vett, legbensőbb hálaimával mondott az Úrnak köszönetet.

HUSZONEGYEDIK FEJEZET.

Az isteni kegyelem csodái. — Szelídség, alázatosság, mennyei honvágy. — Mindennapi szentáldozás. — A száműzetésből a hazába.

(438—439.)

Isten az ő szolgálóleányának, Melániának, minden kívánságát betölté, — mondja ismételten életírója. Valóban Isten mindazokra a kitüntetésekre méltatta őt, amelyeket legbizalmasabb barátainak tartott fenn, és mindenhatóságából is részt juttatott neki. Nemcsak annyiban, hogy külső események kívánsága szerint alakultak, hogy irgalmas kezének érintésére a legmakacsabb és legveszélyesebb bajok eltávoztak. Ezek a kezek, melyek egykor a legnagyobb kincseket szórták el, hogy mások nyomorán enyhítsenek, — könyvek másolásával fáradtra dolgozták magukat, hogy a szegények számára keressenek; most Isten kegyelmének rendkívüli eszközeivé lettek. Aki szerencsétlen volt és emberi segítségtől semmit sem remélhetett, azt Melániához vezették, és ő, aki most már nem földi gazdagságnak, hanem az isteni irgalmasság kincsesládájának volt kezelője, úgy szólt a minden jótétemények legfőbb Kiosztójának jóságáról, hogy azok boldogan és megvigasztalódva távoztak tőle.

Egy előkelő család leánya teljesen elveszítette beszélő képességét. A szegény teremtés ajkai és fogai oly görcsösen zárultak egymáshoz, hogy már harmadik napja a legcsekélyebb táplálékot sem tudta magához venni, noha a szüleitől meghívott orvosok minden tudásukkal megkísérelték, hogy segítsenek rajta.

A részvétet keltő esetet Melániával is közölték. Istenbe vetett hittől lelkesítve azt kérte, engedjék meg neki, hogy a leánykát a szent vértanuk sírjához elvezesse, akiknek segítségére számított. Ez meg is történt. A bánatos szülőktől és számos ismerőstől kísérvé lépett be Melánia a beteggel a kápolnába. Néhány pillanatig térden állva buzgó imádságba merült, majd felemelkedett s egy kevés olajjal, melyet a szent ereklyékhez érintett, megkent a szerencsétlen leányka ajkát e szavak kíséretében: «Nyiljék meg ajkad az Úr Jézus Krisztus nevében!» A körülállók odatekintettek, egyesek hitetlenkedve, mások lemondóan, azt emlegetve, hogy ez ajkak már három napja nem mozdultak meg. Melánia egyszerűen csak ennyit mondott: «Higgyetek Jézus nevében, hogy megnyitja ajkát». És valóban, alighogy ajkát az olajjal harmadszor megérintette, a leányka elkezdte ajkait mozgatni. A Szent ételt tétetett a beteg elé s ő évéshez látott, a körülállók pedig dicsérték és magasztalták az Urat. A gyógyulás kegyelmét Melánia egy asszony számára is kieszközölte. Ennek gyermeke közvetlenül a szülés előtt meghalt, s az anya állapota is oly veszélyesre fordult, hogy az orvosok életét féltették. Környezete hirtelen arra gondolatra jutott, hogy az isteni irgalmasság szelíd osztogatójához kellene fordulniok. Arra azonban, hogy a beteg meglátogatására kérjék, nem is mertek gondolni, hanem csak imádságát kérték. Melánia szeretete nem érte be ennyivel. Azonnal elindult a beteghez, sőt néhány lelki leányát is magával vitte, menetközben nem mulasztotta el őket arra figyelmeztetni, mennyire hálásnak kell lenniök az Úrnak azért, hogy nekik a tökéletességre való meghívásuk folytán ezeket a fájdalmakat nem kell elszenvedniök.¹

¹ Ezt az elbeszélést kissé nehéz a szigorú klauzurával összeegyeztetni, amelyre a Szent leányait kötelezte. Az a közelfekvő magyarázat, hogy

Alig lépett be Melánia a beteg szobájába, a haldokló elhaló hangon ajánlotta magát imádságába. A Szent a legnagyobb megindultsággal állott egy ideig az ágy mellett, majd bőrből készült övét a betegre helyezte s őt azzal körülövezte. Az anya abban a szempillantásban meggyógyult s a halál torkából megmenekült. Azután mindenkor szeretetreméltóságával sajátkezüleg főzött a betegnek ételeket. A csoda érdemét azonban annak a szent férfiúnak tulajdonította, akitől egykor az övet kapta s kijelentette, hogy Isten annak érdemeiért méltatta őt arra, hogy a beteget meggyógyíthassa.

Felebaráti szeretetéhez tehát alázatosságot fűzött: hogy önmagát háttérbe állítsa, hogy saját személyét azoktól a művektől, melyekben oly nagy része volt, elválassza, környezetének figyelmét lehetőleg a szentek- és vértanuk érdemei felé terelte.

Alázatosságának indító okait már fentebb vizsgálat tárgyává tettük. Itt most azt látjuk, hogy alázatossága kifelé önmagáról való csekély vélemény, önmagának teljes kifosztása és megsemmisítése után való vágy azért, hogy mindenben csak Isten dicsősége érvényesüljön, mindenekelőtt pedig szeretet, mely nemcsak haszontalannak érzi és nevezi magát, hanem azt akarja, hogy mások is annak tartsák és megvessék, hogy minden dicséret Abban központosuljon, akit szeretett, s a szentekben,

a Szent itt a tanulságos oktatás kedvéért kivételt tett, elfogadhatatlan, ha fonatólora vesszük, hogy a szabályok betartására mily nagy súlyt vetett. Rampolla bíboros felteszi, hogy Melánia a szigorú klauzurát nem mindjárt kezdetben, hanem csak bizonyos idővel a kolostor alapítása után vezette be. Életrőja valóban elbeszéli, hogy a fürdőberendezésről azért gondoskodott, hogy nővérei ne legyenek kénytelenek mindannyiszor, amikor fürdőt venni kívánnak, az Olajfák-hegyéről Jeruzsálembe lemenni. Ez is azt bizonyítja, hogy a klauzurát eleinte nem tartották teljes szigorúsággal. Könnyen lehetséges, hogy ez a csoda, melynek az Istennek szentelt szüzek tanúi voltak, még ebbe a korábbi időbe esik.

akiknek csodatevő ereje által az Ő fönsége kinyilvánul, szeretet, mely a saját maga semmiségének örül, mert Isten az, akiért egyedül lángol.

Amily mértékben haladt előre Melánia nap-nap után ebben a szeretetben, úgy mélyedt el és erősödött napról-napra alázatossága is. És ennek az önmagáról való lemondásnak és megsemmisülésnek megfelelően fejlett ki benne egy másik erény is: a szelídség.

Ez az erény már ifjúkorának üldözőivel szemben is megnyilvánult s azóta csak folyton növekedett benne. Maga mondja, hogy ő senki iránt sem táplált lelkében keserűséget. Ha valaki megbántotta, a legnagyobb szelídséggel ment hozzá, hogy bocsánatot kérjen, s magát ismerte el bűnösnek. Ő maga a haragot nem ismerte s nagylelkű türelmében gyakran sikerült neki mások ellenségeskedését lefegyvereznie és az elkeseredett szíveket megbékülésre hangolnia.

Innen van, hogy nagy változatosságot felmutató élete utolsó napjaiban is olyannak találjuk őt, amilyennek ifjúságában megcsodáltuk. Azóta a legkeményebb bűnbánati gyakorlatoknak adta át magát, megízlelte a szigorú visszavonultság és az állandó, mélyen járó elmélkedés rejtett örömeit, rabszolgák ezreiről tépte le a láncokat, szegényeket és szerencsétleneket emelt ki a porból, kolostorokat alapított és szűzeket meg szerzeteseket vezetett a lelki életbe, — keze vallási harcokba nyult be, harcolt a katolikus hit érintetlen tisztaságáért a felburjánzott eretnenségek ellen, végre áldástosztó kézzel szent és csodálatra méltó művek egész sorát hozta maga körül létre. És mindezek mellett hű kísérője maradt az a két testvér—erény, amely már dicsőséges pályáján tett első lépéseit díszítette s szentségének fényét teszi: az alázatosság, mely bennünket Isten előtt ked-

vessé tesz és Istent arra kényszeríti, hogy előttünk kegyelmeinek kincseit feltárja, meg a szelídség és a nyájasság, melyek az emberek kedveltjeivé tesznek bennünket, s az emberek szívét megnyerik és legyőzik. Valóban úgylátszott, mintha ehhez az angyalhoz hasonló alakhoz ég és föld napról-napra közelebb lépnének, mert oly sok csodálatraméltó alkotását a legragyogóbban annak bámulatraméltó követelésével koronázta meg, aki azt mondotta: «Tanuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatos szívű».

E csodálatos élet titka az isteni Üdvözítővel való legbensőbb egyesülésben rejlik. Mint szorgalmas munkásnő dolgozott az Úr szőlőjében s miközben egyik kezével dolgozott, a másikkal, Szent Bernát szellemes megjegyzése szerint, lelkének szerelmesére támaszkodott, aki az ő bölcsessége és ereje volt, s akivel napról-napra egyesült abban legbensőbb kapcsolatban, amelybe az ember Istennel a szent áldozásban lép.

Századunk a legfőnségesebb Szentség iránt való szeretet ujjáébredését éli át. Ezt mindennek előtt boldog emlékü Szentatyánknak, X. Pius pápa törekvésének és áldásának köszönhetjük, aki minden hívőt hallatlan kedvezésekkel bátorít a mindennapi szentáldozásra.

A gyakori és mindennapi szentáldozás szokása azonban az apostolok korába nyúlik vissza. Az első idők keresztényei állandó vendégei voltak a szent asztalnak, ahol az üldözések korában küzdelmeikhez erőt merítettek.

Amikor a IV. században az Egyház békét nyert s a hívei száma hihetetlenül nagyra nőtt, de viszont az első buzgóság is alábbhagyott, e téren a különböző helyeken különböző szokások kaptak lábra. Az ellanyhulás Keleten észrevehetőbb volt, mint Nyugaton, ahol kivált Rómában, a vallásos élet nagyobb magas-

laton tudta magát tartani. Róma a mindennapi szentáldozásra vonatkozóan is példaadó maradt, amint azt az apostolfejedelmektől átvette. Melánia életrajzának latin szövege ezt kifejezetten tanúsítja, amikor elbeszéli, hogy a szent matróna «naponta áldozott, nem annyira azért, mert ez a rómaiaknak szokása, melyet ők Szent Pétertől és Páltól vettek át, hanem inkább azért, hogy lelkét erősítse és védje».¹

Melánia, aki az Eucharisztikus Üdvözítőt szerette, aki soha, szegénysége ellenére sem mulasztotta el, hogy ama kor szokása szerint a szent misében áldozati adományát felajánlja, a római szokáshoz tartotta magát. Mindennap elindult helyéről az oltár felé. Len-kendőcskével takart jobbkezeiben, melyet az akkori egyházi szokás szerint a ballal, mint trónnal alátámasztott, fogadta — a legmélyebb tisztelettel — az Úr testét, aztán ivott a titokkal teljes kehelyből és a pap «Confiteor»-jára csengő hangon mondta rá az «Amen»-t, vagyis hogy az, amit magához vett, valóban az Úr teste és vére.

A szentáldozás után az Úr iránt érzett szeráfi ömlengéseiből lelki hasznót és erőt iparkodott meríteni lelki élete számára; miként életírója mondja, ilyenkor szeretetének elragadtatásában megfeledkezett a földről s mennyei honvágytól ittasodott meg. Amit ő keresett, nem az érezhető vigasztalás volt, hanem igaz erény; s amit ő az Istenember szívéből ivott, az életének hősi bátorsága volt az s az Ég után való emésztő vágyódás.

¹ Nunquam haec (Melania) cibum corporalem accepit, nisi prius corpus Domini communicasset, quod maxime propter tutelam animae percipiebat, quamquam et consuetudo Romanis sit per singulos dies communicare. Primitus enim Apostolorum beatissimus episcopatum gerens, deinde beatus Paulus ibidem consummatus hanc traditionem fecerunt. — Ez az egyetlen kifejezett tanúság, mely erről a hagyományról az ó-korból reánkmaradt. Rampolla bíboros a XXXVIII. jegyzetben utal arra, hogy ez mily erős alapokra támaszkodik.

Ha ifjúkorában oly sóvárogva vágyott azután, hogy mérhetetlen gazdagságából magát kifossa, csak azért, hogy Istenhez közelebb jusson, most már a halandó porhüvelytől is szabadulni vágyott, hogy szerelmének célja felé repülhessen s benne teljesen elmerülhessen. Fel-felkiáltott az apostollal: «Kívánok elválni és Krisztussal lenni! (Fil. 1. 23.). Koronája, amelynek vágya már-már elemésztette, már készen is volt s az Isten arájának homlokára, mely örökre fogja azt hordozni, megdicsőítő égi fénysugarakat vetett.

* * *

A 439. év Karácsonya küszöbön állott. Melánia az ünnepet Paula hugával együtt Betlehemben kívánta megülni. A szent éjet imádság közepette töltötte s a szentáldozáshoz járult. Azután mintegy felülről nyert megvilágosítással ifjú rokonához fordult és így szólt: «Imádkozzál, Legkedvesebbem, érettem, mert nálam nélkül fogod a Karácsonyt ünnepelni. Pályafutásom csakhamar véget ér.»

Lelki leányát ez a nem várt nyilatkozat zavarba hozta és bánattal töltötte el. Melánia azonban nyugodt maradt, mintha csak valami idegenről és nem magáról beszélt volna és visszatért Jeruzsálembe, s ott éjjelezése és utazásából eredő fáradtsága ellenére a Szent Barlangba lépett és hosszas imádságba merült.

A következő napon, Szent István első vértanu ünnepén, korán reggel e szentnek templomában ismét a szentáldozáshoz járult, azután a kolostorba tért vissza, hogy a szent vértanu emlékezetét lelki leányaival együtt megülje. A megállapított rend szerint, amikor a zsoltárecsklésnek vége volt, felolvasta az Apostolok cselekedetei könyvéből a vértanu haláláról szóló részt, majd a nővérek arra kérték őt, hogy imádkozza el az áldás-szöveget, hogy Isten őt nekik még hosszú éveken át meg-

tartsa. Ám nekik is, miként röviddel előbb Paulának, tudtukra adta, hogy elválásuk órája közeleg. «Isten tartson meg benneteket egészségben, s áldjon meg benneteket. Ami engem illet, a mai olvasmány elmondását nem fogjátok többé tőlem hallani. Isten hív engem s én vágyva-vágyom arra, hogy az örök nyugalomba bemehessek.»

Melánia e szavaknál még egészséges volt s csak ötvenhatodik életévébe lépett. Leányai mégis hangos zokogásban törtek

Krisztus születése. (Dombormű.) VI. század.

ki; tudták, hogy szavai beteljesednek, mert anyjuk a jövődőlés lelkét bírja. Ő pedig hozzáfogott utolsó intelmeinek megadásához. «Legdrágábbjaim, éljétek és tartsátok meg szabályaitokat szent félelemben, mert írva vagyon: Átkozott, aki az Úr dolgát hanyagul végzi. Én már nem fogok testben kötetek időzni, de Isten, az Örök és mindenható, mindig nálatok van s mind-egyitek szívét ismeri. Járjatok az ő jelenlétében s őrizzétek meg szíveteket mindvégig a szeretetben és tisztaságban; mert jól tudjátok, hogy az ő rettenetes ítélőszéke előtt meg kell jelenetek s akkor mindenitek elveszi jutalmát fáradságáért vagy pedig büntetését bűneiért.»

Melánia az egész éjet átvirrasztotta, de még akkor sem fáradt ki az imádságban s Gerontiussal a férfi-kolostor mellett fekvő új kápolnába ment, ahol egyebek közt Szent István erek-

lyeit őrizték. Közel érezvén már magát a szentek körébe való bemenetelhez, a szentnek maradványai előtt térdre hull, búcsút vesz tőlük és a földtől egy imádságban, melyben Istent szerető lelkének egész alázatát kiönti: «Uram, a szent vértanuk Istene, aki minden dolgot mielőtt lennénk ismersz, Te tudod, hogy kezdettől fogva milyen életmódot választottam, Te tudod, hogy egész szívemből szerettelek és Neked, aki engem édesanyám testéből formáltál, szenteltem lelkemet és testemet, hogy jobbkeddel fogj engem és akaratod szerint vezess.¹ Mivel azonban emberi gyöngeségbe vagyok öltözve, gyakran vétkeztem Ellened szóval és cselekedettel, Ellened, aki egyedül vagy teljesen tiszta és bűn nélkül. Fogadd el könyörgésemet, amelyet győzedelmes harcosaid által könnyeimmel felajánlok, és tisztíts meg engem, szolgálóleányodat, hogy lépteim, amikor eléd járulok, akadálytalanok legyenek s a gonoszság lelkei ne tarthassanak vissza engem,² hanem a szent angyalaidtól vezettetve szenny nélkül hozzád jussak s mennyei hajlékodba bevonulhassak, miután hallottam az áldott szavakat, amelyeket Te azokhoz, akikben tetszésed van, mondasz: «Jöjjetek, Atyám áldottai, fogadjátok a világ kezdete óta számotokra készített országot!»³ Mert kimeríthetetlen irgalmasság teljessége a te sajátod s te megmented mindazokat, akik Benned bíznak.»

Azután szent barátainak közbenjárásába ajánlotta magát: «Isten harcosai, akik hitetek megvallásában drága véretekent ontottátok, könyörüljete alázatos szolgálóleányotokon, aki szent csontjaitokat mindenkor tisztelte. S amiként minden időben, hallgassatok meg most is. Nektek szabadságtokban áll a

¹ Zsolt. 72, 24.

² Efez. 6, 12.

³ Máté 25, 34.

jóságos Isten előtt szólnotok. Ó, imádkozzatok érettem, hogy lelkemet békességben vegye fel magához és kolostoromat mindig megőrizze szent félelmében.

Nemsokára bebizonyult, hogy fentebb említett szava valóban jövendölés volt s imádságával valóban az utolsó útjára készült elő. Még nem hagyott fel az imával, amikor hidegláz kezdte gyötörni. Közben a női kolostorban kezdetét vette az istentisztelet. Melánia azonnal a nővérekhez csatlakozott a zsoltár-énekelésben, de csak nagy erőlködéssel tudta magát egyenesen tartani. A szerzetesnők észrevették ezt s kérték, hogy pihenjen le. Szeretete azonban, amely «a halálnál erősebb»,¹ egészen az ájtatosság végéig kitartáshoz segítette. Így énekelte el ez a «hófehér hattyú» élete alkonyán utolsó énekét Annak tisztelőre, akiért egyedül élt mindenkor.

Nemsokára egy nyugágyra helyezték. Rettenetes fájdalmakat érez oldalában s Gerontius papot arra kéri, imádkozzék érte. Anyai szíve azonban még lázheve és fájdalmai közepette is állandóan őrködik. Leányait kívánja látni. Meg akarja nekik mondani, hogy mindannyiokat szeretete s hogy szigorúsága is, amelyet egyik-másikuk ellenében éreztetett, abból a lelki szeretetből fakadt, amely semmi hibát sem tud tűrni a szeretett lelkén. Mégegyszer inteni akarja őket, hogy lámpáikat az isteni vőlegény számára mindig égve tartsák, egymást szeressék, mert a szeretet a tökéletesség koronája s hogy a papnak, akinek vezetésére hagyja őket, engedelmeskedjenek. Megígéri nekik, hogy ajánlani fogja őket Istennek s biztosítja őket, hogy az, aki e földet elhagyja, mindent lát, ami itt lenn történik, tehát ő is fogja látni leányait és — anyjuk lévén még Istennek szíven is, — eljön, ha valamelyikük hibázni talál, hogy őt megdorgálja.

¹ Én. én. 8, 6.

Aztán azt kívánja, hogy vigyék a kápolnába, amelyben a vértanuk ereklyéi vannak.

A betegség szemmel láthatólag elhatalmasodik rajta. Őt nap mulva már megkezdí haláltusáját. Orvosok jönnek-mennek s folyton új eszközöket keresnek megmentésére. Ő azonban csak mosolyog erőlködésükön: «Ha a napok végüket elérik, itt az Isten hívása. Hangot hallottam bensőmben, amelyik azt mondotta nekem: Próbáljanak bármit is, semmit sem használ, mert a hívó szózat már elhangzott. Mire való tehát ez a reménytelen erőlködés? Istennek nem lehet ellenállani.»

Gerontius sírni kezdett, de ő azt suttogja feléje: «Ne sírj, Atyám, hanem szedd össze magadat. Hiszen nem azért vagyunk idelelni, hogy örökre itt maradjunk.»

Felderül a vasárnap hajnala is, Üdvözítőnk feltámadási győzelmének napja, a nap, mely szívének különösen kedves volt mindig. Hatodik napja volt ez betegségének, utolsó napja életének, a győzelem napja az ő számára is.

Alig ömlik el az égen a hajnalpír, arra kéreti Gerontius papot, hogy mondjon szentmisét a kápolnában, cellája mellett s amikor a pap hangja megcsuklik, ő maga inti, hogy olvasson hangosabban, hogy imádságában követni tudja. A szent áldozat végén a szentáldozást veszi kezéből.

Utána mindenfelől Istennek szentelt szűzek és szerzetesek sereglettek a szegényes cellába, ahol vége felé közeledett az a matróna, aki életét Róma legfényesebb palotájában fejezhette volna be. Sürgette őket a lelkük, hogy az angyalhoz hasonló lélek búcsúzásán résztvegyenek.

Halálküzdelmének közepette is csak arra gondolt, hogy vigasztaljon, intelmeket és jó tanácsokat adjon. A jeruzsálemi püspöknek, aki szintén megjelent, Juvenálisnak ajánlja kolosto-

rát, «melyet Isten» — így fejezi ki magát alázatával — «az Ön kérésére ajándékozott s az én közvetítésemmel alapított.»

A püspök kezéből veszi másodszor a szentáldozást. Férfi-kolostorának szerzeteseitől is búcsút vesz. Inti őket, hogy Gerontius papnak, aki róluk Isten iránt való szeretetből gondoskodni fog, terhét megosztani segítsenek. Majd minden jelenlevőnek «Isten hozzádot» mondott s magát, mintha útra indulna, imádságukba ajánlotta.

Mégegyszer megáldja szeretett Pauláját, vigasztalja mondhatatlan fájdalomban lelki leányait s mindegyiktől búcsúcsókkal köszön el. Majd Gerontius paphoz fordul s örökösének nevezi ki, amennyiben a kolostort reá bízza. «Már életemben te hordoztad a teher nehezebb részét. Annál nagyobb legyen gondod mostantól reájuk. Isten meg fog jutalmazni érte.»

Miután még egy utolsó «Isten veletek!-et mondott nekik és örömtől sugárzó arccal kérte imádságukat, elbocsátotta gondozottait, hogy kissé kipihenjék magukat.

Este kilenc óra felé Melánia mély szendergésbe esett. Gerontius, aki néhány istenes férfiúval imádkozva a haláloság mellett maradt, azt gondolta, hogy utolsó órája eljött, s az akkori szokás szerint ki akarta nyújtóztatni tagjait, hogy őt a temetéskor szokásos helyzetbe hozza. De Melánia utolsó erejének összeszedésével így szólt: «Még nincs itt az ideje.» Ekkor Gerontius azt kérdezte: «Megmondod, ha itt lesz?» A felelet az volt: «Igen».

A naplemente már elöntötte bíborával az égboltot s arra a kérésre emlékeztetett, amellyel Kleofás fordult az Úrhoz: «Maradj velünk, Uram, mert esteledik». Azok a férfiak, akik egy élet kialvása mellett zokogva állottak, megemlékeztek erről a kérésről, de csak ők, a hátramaradottak érezték a közeledő

éjjel bánatát és borzalmát, a búcsúzó nem: ő mosolyogva már az örök napvilág hajnalhasadását készült köszönteni.

Juvenalis püspök néhány eleutheropolisi remetével ismét visszatért. Ezek a kemény férfiak nem bírták érzéseiket visszafojtani. «Jó harcot harcoltál a földön», — kiáltottak fel, — «te most boldogan mégysz az Úrhoz s az angyalok ujjonganak feléd. Minket azonban elnyom a fájdalom, mert el kell válnunk tőled, akinek működése oly hasznos volt a lelkekre.» Ő azt felelte: «Amint az Úrnak tetszett, úgy történt.»

Ez volt az Úr alázatos szolgálóleányának utolsó felelete az emberi dicséretre; az utolsó ujjongás, mellyel a Mindenhatónak hálát adott s mindenért, amit általa végbevitt, dicsőítette.

Most harmadszor fogadta a püspök kezéből az Urat, s utolsó lehelletéig szemmel tartván az egyházi szokásokat, megcsókolta a püspök kezét s «Amen»-t mondott. Ezzel az utolsó alázatos «Amen»-nel röppent el, Üdvözítőjével legbensőbbben egyesülve, lelke az Égbe allelujás útjára. Angyali hangja imádkozva olvadt bele a boldogok ujjongó karába.

Életírója, aki dicsőséges végének a legkisebb részletét oly szeretettel teljes részvétellel adja elő, most mintegy elragadtatásában szemléli a mennybe való fönséges bevonulását. Angyalokról szól, akinek szépségében a szentül elköltözött lélek öröme visszfényét látja. Boldogan kísérik őt, hiszen az ő életüket utánozta a földön. Látja, mint mennek elébe ujjongva a próféták, mivel minden szavukat nagyra becsülte. Látja, miként fogadják karukba az apostolok, mivel tanításukat műveiben megvalósította. Látja, mint rajongják körül a vértanúk, mivel emlékezetüket tisztelte. S látja, amint a szentek közt Jézus, akit ifjúságától kezdve szeretett, aráját meghívja, hogy menjen be Urának örömébe, abba az örömbé, amelyről írva vagyon: «Szem

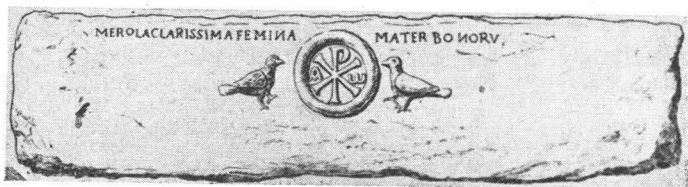
nem látta, fül nem hallotta, sem az ember szívébe föl nem hatolt, mit Isten azoknak készített, akik őt szeretik.»

Közben a szent holtteste, mely lelkének mindig olyan hűen szolgált, még az utolsó pillanatban is engedelmes volt: önmagától helyezkedett a koporsóbatételhez alkalmas helyzetbe. A lábak kinyúltak, a kezek a keblen összekulcsolódtak, a szempillák mintha csak természetes álomra csukódtak volna be. Így tartotta meg a szent azt az ígéretet, melyet Gerontius gyermekes kérésére tett: A szent holtteste mellett legkülönbözőbb helyekről érkezett szerzetesek az egész éjen át zoltárokat énekelve virrasztottak. Majd felöltöztették a lélektől elhagyott testet a bűnbánat dicsőséges ruháiba, melyeket Melánia életében minden másnál jobbnál jobban szeretett: egy egyszerű tunikába, csuklyás köpenybe s ráadták övét is; mindez ajándék volt, amelyeket egykor a szent remetéktől kapott. Lenvászonnak, értékes vagy díszes dolognak nem volt szabad ezeket a tagokat érinteniök, amelyek Isten iránt való szeretetből minden lágyágót elutasítottak. Vánkos gyanánt a tiszteletreméltó fej alá bőrből készült kapucium került, amely valamikor szintén egy szenté volt.

A szegénység szerelmesének még sírjában sem volt szabad semmivel sem bírnia, az alázatos asszonynak a kriptában is idegen szentségbe kellett öltözködnie. Akik őt ismerték, tudták, hogy ezzel tisztelik meg őt legjobban.

Így felöltöztetve, majd egy rövid halotti lepelbe takarva, elhelyezték őt a sírba, hogy ott aludja évszázadokon keresztül álmát mindaddig a napig, amikor az emberi történet bezárul, addig a napig, amelyen a testek, amelyek a szenvedés sebhelyeit hordozták, áttetsző fényben fognak ragyogni s az alázatos bűnbánati öltönyök mint győzelmi lobogók fognak lengeni

— addig a napig, amelyen szemünk majd meglátja annak az igazságnak beteljesedését, amely a gyöngéd római patricius-hölgyet oly nagylelkű lemondásra tudta lelkesíteni: hogy a földi lemondások s nélkülözések nem foghatók ahhoz a boldogsághoz, amely egykor jutalma lesz.

HUSZONKETTEDIK FEJEZET.

A földi megdicsőülés.

Valerius Publicola arról álmodozott, hogy nevét, melyet a köztársasági és császári Róma évkönyvei oly kitüntető megbecsüléssel emlegettek, halhatatlan dicsőség fogja övezni. Álma reményen felül beteljesedett. Dicső neve arra lett hivatott, hogy nemcsak Rómában, hanem az egész Nyugaton és Keleten fénytől körülragyogva örökre éljen. A dicsőségnak azonban éppen az ellenkező oldalról kellett jönnie: onnan, ahonnan a nemzetiségére büszke patricius nevének legfőljebb elhomályosodását várhatta, s a halhatatlanságnak abból a talajból kellett kisarjadnia, amelyről azt hitte, hogy a Valeriusok nevét örök feledéssel fogja elborítani. Utolsó örököse Isten iránt való szeretetből lemondott minden utódról, akire nevét és vagyonát hagyhatta volna, s Rómából önkéntes számkivetésbe ment. Úgy látszott, mintha élete vágyát egyedül csak abban lelné, hogy az őseitől felhalmozott mérhetetlen vagyont a világ négy tája felé szórhatja szét, s a távoli Keleten egy szegényes cellában fejezte be életét, boldogan afölött, hogy miután előtte az Ég már megnyílt, e földön egy fillért sem mondhat magáénak. Ahelyett, hogy a gazdag patriciusnő utolsó sóhaját a rabszolgák és a világ nagyjai fogták volna fel, szegény szerzetesek állottak halálósága körül, akik egyikének úgy tűnt, mintha angyalok és szentek serege sietne eléje s mennyei énekek ünnepelnék az ő diadalmenetét.

Majd meg bűnbánati életét dicsőítik, mint vértanuságot:

«Lelked szépségétől elbűvölve a Teremtő Téged, ó vértanu-nő, mint valóban szépséges és szeplőtelen jegyesét magához vett fel.»

„Mivel szeretted Annak szenvedéssel teljes halálát, aki noha szenvedésre képtelen, mégis meghalt érettünk, azért Te, tiszteletreméltó vértanu-nő, a vértanuk halálával halsz meg.»

«Lelki áldozati adományként, tiszta égőáldozatként adta oda magát neked, ó Isten, a te keresztednek kedvelője.»

Ezek és más hasonló imádságok, melyeket a nap meghatározott óráiban a szent nő által épített templomokban végeztek, a hátramaradottaknak bizonyára nagy vigasztalására szolgáltak. Hiszen lelki leányai az anyjukra való emlékezésből éltek. Gyakran beszéltek arról is, hogy a boldogult megtartotta haldoklásában tett ígését s egyiküknek-másikuknak megjelent s haragos természete, vagy hanyagsága miatt megkorholta őt.

Ide tartozik a következő eset is. Egy napon a császárnő követeket küldött, hogy adjanak neki néhány nővért, akik Konstantinápolyban lakjanak. Kívánságát teljesíteni akarták. A kijelölt szűzek közt volt azonban egy nővér, akitől még maga a Szent vette ki a fogadalmat. Ez az egyik reggelen egészen feldult lélekkel kel fel s kijelenti, hogy ő sohse hajlandó kolostorát elhagyni, mert Melániának erre szavát adta, s az alapítónő megjelent neki s kemény szemrehányásokkal illette, hogy attól az oltártól, melynek lépcsőjén anyja őt Istennek áldozatul hozta, megválni készül. Szavait más nővérek, akik már az útra el is indultak, de hasonló látomásban részesültek, csakhamar igazolták. Végül megjött a császárnő levele is s közölte, hogy szándékától hasonló látomás eltérítette. «A dolog hihetetlennek

tűnik», jegyzi meg Gerontius, aki bennünket erről értesít, — «ámde kétségbevonhatatlan.»

Bizonnyára a szent római nőhöz intézett forró imádság volt Eudokiának is könnyei közt egyedüli vigasza, amikor, valószínűleg aljas rágalmak következtében férje oldaláról s a császári udvartól elűzték s lelkének békéjét kereste azokon a helyeken, ahol egykor oly gyönyörrel teljes napokban volt része. Fájdalom, ő is, Gerontius is, szomorú eltévelyedésnek estek áldozatul. Ezt a két lelket, akik Melániának oly kedvesek voltak, néhány évvel Melánia halála után Theodosius, aki a chalcedoni zsinatról hamisított jelentésekkel jött meg, félrevezette, s a monophysita tévtanával behálózta. A megtévesztettek azután a palesztinai kolostorokat, melyeknek vezetője Gerontius, védője Eudokia volt, nagyobbik részükben magukkal rántották az eretnekségbe. Mikor Nagy Szent Leó pápa erről értesült, abban bízva, hogy tévedésük jóhiszemű, több atyai levelet intézett hozzájuk, de sikertelenül. Eudokia szemét csak a később, 456-ban családjában bekövetkezett szerencsétlen események nyitották meg. Ekkor boldog Euthymius apát vezetése alatt, aki egyedül tartotta magát és a rábízott kolostort távol az eretnekségtől, az Egyházba visszatért.

A szerencsétlen Gerontius azonban nem követte példáját. Sőt még makacsabbá vált tévelygésében. Végre is 485. évben kivették kezéből a kolostorok vezetését. Szomorú vég oly férfiú számára, aki életét egy szentnek áldásával kezdte s annak bizalmát oly kiváló fokban élvezte.

Emberi művek természetük szerint mulandók s a pusztulással vannak eljegyezve. Ez általános törvény alól, ami emberi és földi részüket illeti, a Szentnek alkotásai sem lehettek kivételek. Melánia kolostoraira, melyeknek röviddel alapítójuk halála

után azt a félelmetes lelki harcot voltak kénytelenek megvívni, melyet a monophysita-mozgalom felidézett, szintén az a sors várt, hogy két évszázad elmúltával a perzsák nyers, hódító hatalmával vívott harcban kellett végleg elpusztulniok.

A 614. év májusában és júniusában a perzsák, a zsidóktól felizgatva és támogatva, Jeruzsálemet ostrommal bevették és elpusztították. Az Olajfák-hegye, mely a hús napos ostrom alatt a támadók vadságát végigszenvedte, szomorú látványnak lett tanuja: virágzó kolostorait elhamvasztották, szerzeteseit és szűzeit meggyilkolták. Tudjuk, hogy a perzsák egy női kolostorba behatoltak s lakóit erőszakkal kiűzték, hogy őket a hitetlen, vad horda kényének kiszolgáltatassák, de Krisztus jegyesei inkább a halált választották, mintsem szűzességük kincsét elveszítsék. Lehet, éppen Melánia leányai voltak ezek, akik anyjuk alapítását ily fényes győzelemmel fejezték be. A szerzetesek a hit körül lefolyt zavarokban oly mély esésről tettek tanúságot, mely az apostoli, hamisítatlan hit védőnőjének szeméből, ha még e földön időzött volna, keserű könnyeket csalt volna ki. Ebből az utolsó orkánból azonban négyszáz szűz győzelmesen tört előre, életüket szeplőtlen tisztaságban hagyták itt s a szűzesség apostoli harcosnőjét új örömmel töltötték el a mennyben.

A szentnek kolostorai a VII. században, fájdalom, romhalmazzá váltak. A Szent tisztelete azonban túlélte művét. Életének ismerete Keletről elhatolt Nyugatra. A IX. században a francia szentbenedekrendi tudós szerzetes, Usuardus bejegyezte nevét a Martyrológiumba. December 31-én, a Szent halála napján, e szavakkal hirdette dicsőségét: «Az ifjabbik Szent Melánia ünnepe, ki férjével, Pinianussal elhagyta Rómát és Jeruzsálembe költözött s ott ő az Istennek szentelt szűzek

közé vonult, Pinianus pedig egy férfi-kolostorba lépett. Mind a ketten szent élet után szent halállal múltak ki.»

A Szent emlékére az Egyház tette fel a koronát, amikor az 1907. év végén tiszteletére minden évben megüendő ünnepet rendelt.

Ekként a Valeriusok híres nevének utolsó viselője új fényt derít hazájára, melyet egykor a rangját viselő nagyoknak kicsinylése közt hagyott el. Egyénisége ama romok fölött, melyek az Örök Városban nemzetségének ősi nagyságáról regélnek, oly dicsőséggel támad újra, mely a régít messze felülmulja. Szelleme a törmelékek fölött, melyek halálról és enyészetről, eltűnt s eltemetett nagyságról beszélnek, soha el nem múló ifjúságban virágzik. Házát új fényözönbe öltözteti, családjának az itáliai nemzetségek közt, melyek a gazdag és hatalmas Valériusokra csak annyiban emlékeznek, amennyiben az ő minden földi nagyságot megvető alakját hívják segítségül, újra éledő fennmaradást biztosít: ez a szikrázó drágakő, mely nemzetségének büszke diadémjéből maradt fenn s a barbárok dúlásait, az idők viharát egyedül állotta meg. Róma földjének az archeologusoknak türelmes kutatásai nyomán feltárt csodálatos kincsei, amelyek mellett ő izgalom nélkül ment el, az Olajfák-hegyének drágaságai, amelyeket Isten iránt való szeretetből oly hévvel kívánt s szolgált, dicsőségét az idők folyamán csak mind fényesebbé teszik.

Ez a gyöngéd jelenség, aki az őrült birvágytól hajszott IV. és V. századnak, viharainak és felfordulásainak közepette, tanítóul adatott, a jelenben is megtartja fönséges szerepét s megmutatja, hogy az olyan társadalom, mely beteges törekvései közt a zürzavarban talaját és önmagát veszítette, hol találhat megnyugvásra.

Szavát különösen az asszonyokhoz intézi, kik e fejvesztettség közepette tanácstalanul állanak s abból folyton kiutat keresnek anélkül, hogy azt megtalálni tudnák s szava számukra az úttalan úton fénysugaruk, támaszuk és biztos irányítójuk lehetne.

A nagy nevek tulajdonosainak és a kiterjedt gazdagsággal bíróknak megmutatja, hogy mit jelentenek ezek a földi értékek és hogy miként adhatnak azoknak igaz értéket.

Azoknak, akik a szent barátság érzéseiből mennybevezető utat kívánnak maguknak készíteni, megmutatja, hogy miként lehet szentül szeretni.

Azoknak a lelkeknek, akik egyetlen lendülettel Isten karjaiba vetik magukat, egyedül Őt keresik, egyedül Őt kívánják, megmutatja az isteni szeretet tiszta gyönyörűségeit; de megtanítja őket arra is, hogy ezektől az örömtől megint a felebaráti szeretethez és a testvéri szolgálathoz kell leszállaniok.

A tanulmányokkal foglalkozó nőket az igazság után való égő vágyra tüzei fel s ezzel őket az igazi bölcsesség és tévedéstől mentes tanítás tanítványaivá teszi.

Azoknak a lelkeknek, akik tevékenység után vágyakoznak, megmutatja az utakat és eszközöket, de egyszersmind a nagylelkű és nőies tevékenység határait is.

A szerencsétleneknek a magas célokért vállalt szenvedés örömeiről szól; az elesetteket arra oktatja, hogy a megváltó könnyeiket Jézus lábainál sírják el.

Mindenek számára pedig megismétli a napjaink női nemzedékétől még eszményibb törekvéseiben is oly sokszor feledett igazságot: hogy annak titka, miként emelhetjük fel a nőt magasabbra, ebben az egyetlen szóban van: «Áldozat». Ez az egyetlen szó mutatja meg azt az utat, amelyen a nő az emberi

társadalom megmentésén dolgozhatnak és mindaddig, míg az áldozat mennyei fénysugara az új kor derengéséből hiányoznak, nem jöhet új hajnal s minden erőfeszítés, tárgyalás és vívmány ez irányban hiábavaló és értéktelen.

Ezzel a szóval, mely Melánia életét legjobban és legteljesebben jellemzi, szeretném befejezni életének történetét, mely éppen azért volt minden szempontból csodálatraméltó, mert áldozat volt.

Ezzel a szóval búcsúzom nőtestvéreimtől, akiknek számára ezt a könyvet elsősorban írtam. Kívánom, hogy e szó kemény héján magukat áttörvén, találják meg mindazt a benső édességet, mindazt a boldogító örömet, mindazt a hatalmas erőt, amelyet magában rejt ez az égi zálog, melyet a nő egykor a Kálvária hegyén mint a Megváltó végső hagyatékát kapott akkor, amikor Ő a legtisztább és legfájdalmasabb Anya szemei előtt lelkét kiadta. Mert a nő legsajátosabb kincse, életének ígérete, méltóságának titka, győzelmeinek és diadalainak biztossága: **ÖNMAGÁNAK ISTEN SZERETETÉBŐL VALÓ ÁTADÁSA.**

(Katakombai kép.)

T A R T A L O M.

	Oldal
A FORDÍTÓ ELŐSZAVA	3
 ELSŐ FEJEZET.	
Nász a patricius-családban. — A Valeriusok háza. — Ellentétek kereszténység és pogányság között a IV. században. — Az idősb Melánia áldozata. — Valerius Publicola. — Albina Ceionia. — Az ifjabb Melánia születése. (382—383.)	5
 MÁSODIK FEJEZET.	
A Valeriusok örökösnője. — Nevelése. — Az előkelő római leányok nevelése a IV. században. — Az Egyház szüzei. — A kolostori élet megalapítója Rómában. — Melánia lelki fejlődése. (383—397.)	22
 HARMADIK FEJEZET.	
Valerius Pinianus. — A menyasszony és édesanyja. — A Szent Lőrinc sírján tett fogadalom. (397—400.)	45
 NEGYEDIK FEJEZET.	
Melánia első tanítványa. — Egy új anygalka az égben. — Egy új szűz a földön. (400—402.)	62
 ÖTÖDIK FEJEZET.	
Különös látvány. — Egy menhely és egy magányos költő. — Honorius diadalmenete Rómában. — Az isteni kéz segítségével. (402—404.)	72
 HATODIK FEJEZET.	
A Róma határában fekvő villa remetéi. — Az új öltöny. — A böjt. Az irgalmasság cselekedetei. — A rabszolgák anyja. (404—406.) ..	84
 HETEDIK FEJEZET.	
A Via Appián fekvő villa vendégszeretete. — Melánia tanítása. — A Valeriusok atyai öröksége. (404—406.)	104

NYOLCADIK FEJEZET.

Oldal

Új külső akadályok. — Látogatás Szerénánál. — Kísértések.
(406—408.) 118

KILENCEDIK FEJEZET.

Látogatás Nólai Szent Paulinusnál. — Stilicho és Szeréna halála.
Menekülés Sziciliába. — A Pompeianus-féle terv. — Róma ostroma
s eleste. — Reggio égése. — Rufinus halála. (406—410.) 139

TIZEDIK FEJEZET.

Egy gondviselés-küldötte vihar. — Megérkezés Afrikába s fogad-
tatásuk egy hírneves jóbarátjuk által. — Thagaste. — Az Egyház
részére tett nagyértékű adomány. (410—417.) 154

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

A szűzek iskolája. — Tanulmány, kontempláció és bűnbánat. —
Az apostolkodó. (410—417.) 165

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Különös szokás a IV. században. — Pelágus. — Szent István
vértanu maradványai. (410—417.) 177

TIZENHARMADIK FEJEZET.

Utazás Jeruzsálembé. — Két találkozás Alexandriában. — Melánia
baráti kapcsolatai a Szentföldön. — A pelágiánus tévtan. — Gerion-
tius. — Melánia betegsége. (417—419.) 189

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

A spanyolországi birtokok eladása. — Utazás Egyiptomba. (420—431.) 207

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

Az Olajfák hegyének remetenője. — Albina halála. — Egy új
kolostor. (420—431.) 218

TIZENHATODIK FEJEZET.

A IV. század liturgiája és egyházi szokásai. — Melánia kolostorá-
nak istentiszteleti rendje. — Gyöngyök a szemétben. (431.) 231

TIZENHETEDIK FEJEZET.

Pinianus halála. — Egy új férfikolostor alapítása. (431.) 242

TIZENNYOLCADIK FEJEZET.

Oldal

Volusianus levele. — Utazás Konstantinápolyba. — A keletrómai császári udvarnál. (436—437.) 254

TIZENKILENCEDIK FEJEZET.

Isten utai. — Döntő csapás Nestorius ellen. — Ördögi támadások. (436—437.) 269

HUSZADIK FEJEZET.

Visszautazás Jeruzsálembe. — A szeretetnek sohasem elég. — Eudokia látogatása. (437—438.) 278

HUSZONEGYEDIK FEJEZET.

Az isteni kegyelem csodái. — Szelídség, alázatosság, mennyei honvágy. — Mindennapi szentáldozás. — A száműzetésből a hazába. (438—439.) 288

HUSZONKETTEDIK FEJEZET.

A földi megdicsőülés 303
